

Universitatea "OVIDIUS" - CONSTANȚA
Facultatea de Teologie
Catedra de Studiul Noului Testament

Studiul biblic al Noului Testament

Curs pentru anul I, alcătuit de
Pr. Prof. Dr. CONSTANTIN CORNIȚESCU
Partea I

Editura FIDES, București, 2004

© 2004 Editura FIDES, București

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Editurii FIDES, București.
Orice reproducere parțială sau integrală a textului pe orice fel de suport tehnic fără
acordul editorului se pedepsește conform legii.

Prefață

Acest curs a fost predat bibliotecii Facultății de Teologie din București în anul universitar 1990-1991.

De atunci, el a suportat mai multe revizuri: a fost resistemizat, iar pentru explicarea unor texte mai greu de interpretat s-au adăugat texte din operele Sfinților Părinți. S-a eliminat materialul care se repeta și s-a adus bibliografia la zi.

Considerăm necesară o editare a lui, atât pentru uzul studenților, cât și al celor ce doresc o interpretare succintă a textului Noului Testament, fără a se pierde în investigații și amănunte exegetice.

Autorul

Cuprins

Prefața	3
I. NOȚIUNI INTRODUCTIVE	7
1. Noul Testament, componentă a Revelației divine supranaturale.....	7
A. Istoria alcătuirii Noului Testament	7
B. De unde vine denumirea de "Noul Testament"?.....	8
C. Necesitatea și importanța Studiului Noului Testament	9
2. Disciplinele Studiului Noului Testament	10
3. Izvoarele Studiului Noului Testament	13
4. Împărțirea cărților Noului Testament	13
5. Metodele științifice de cercetare	15
II. ISTORIA CANONULUI NOULUI TESTAMENT	19
1. Începuturile colecției cărților Noului Testament	19
2. Canonul cărților Noului Testament la Părinții Apostolici	19
3. Canonul cărților Noului Testament în sec. II	21
4. Canonul cărților Noului Testament în sec. III	23
5. Canonul cărților Noului Testament în sec. IV	26
III. INSPIRAȚIA, AUTENTICITATEA ȘI CANONICITATEA CĂRȚILOR NOULUI TESTAMENT	28
1. Inspirația	28
2. Autenticitatea	30
3. Canonicitatea	31
IV. ISTORIA TEXTULUI NOULUI TESTAMENT	32
1. Istoria manuscriselor	32
A. Forma scrierii originalelor Noului Testament	32
B. Materialul folosit la scris	32
C. Autografele	34
D. Cauzele coruperii textului și vechile încercări de restabilire a textului original	35
E. Codici mai importanți; clasificarea lor	36
2. Traducerile Noului Testament	38

V. ISTORIA EXEGEZEI	49
1. Exegeza iudaică	49
2. Exegeza la Mântuitorul	51
3. Exegeza la Sfinții Apostoli	52
4. Exegeza la Părinții Apostolici	53
5. Exegeza în operele apologetilor	54
6. Școala exegetică alexandrină	55
7. Școala antiohiană	57
8. Exegeza în Occident	60
9. Exegeza în Evul Mediu	62
10. Renașterea și Protestantismul	64
11. Exegeza Romano-catolică	66
12. Exegeza Ortodoxă	66
Bibliografie generală	67
VI. DESPRE SFINTELE EVANGHELII	74
1. Sensul noțiunii de Evanghelie	74
2. Numărul Sfințelor Evanghelii	74
3. Titlul Evangheliilor	75
4. Ordinea Evangheliilor	76
VII. EVANGHELIA SFÂNTULUI MATEI	77
1. Autorul primei Evanghelii	77
2. Autenticitatea Evangheliei	78
3. Limba Evangheliei	81
4. Adresanții Evangheliei	83
5. Scopul Evangheliei	84
6. Timpul și locul scrierii Evangheliei	84
7. Integritatea Evangheliei	84
8. Cuprinsul Evangheliei	85
VIII. INTERPRETAREA EVANGHELIEI	86

STUDIUL NOULUI TESTAMENT: INTRODUCERE GENERALĂ

I. NOȚIUNI INTRODUCTIVE

1. Noul Testament, componentă a Revelației divine supranaturale;
2. Disciplinele Studiului Noului Testament;
3. Izvoarele Studiului Noului Testament;
4. Împărțirea cărților Noului Testament;
5. Metodele științifice de cercetare.

1. Noul Testament, componentă a Revelației divine supranaturale

A. Istoria alcătuirii Noului Testament

Creat după «chipul» lui Dumnezeu, omul avea menirea să ajungă «asemenea» lui Dumnezeu prin virtute și har. În acest drum al perfecțiunii, Dumnezeu care l-a creat pe om din iubire, El fiind iubirea însăși (Ioan 4,8), l-a călăuzit îndeaproape, descoperindu-i voia Sa și tot ceea ce omului îi era necesar să știe despre El.

Descoperirea s-a făcut treptat și pe două căi: pe cale naturală și pe cale supranaturală.

Pe cale naturală, prin fapte. Privind frumusețea și ordinea din univers, omul a dedus existența unui Creator atotputernic și înțelept, purtătorul de grijă a tot ceea ce există. «Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mâinilor Lui o vestește tăria» (Ps. 18,1). «Cele nevăzute ale lui (Dumnezeu) de la zidirea lumii, din fapte socotindu-se se văd și veșnică puterea Lui și Dumnezeirea, ca să fie ei fără de răspuns» (Rom. 1,20).

Pe calea supranaturală, Dumnezeu S-a descoperit în Vechiul Testament, prin aleșii Săi, prin profeți, apoi în Noul Testament prin Însuși Fiul Său, Domnul nostru Iisus Hristos. Pentru că «după ce, odinioară, în multe feluri și multe chipuri a vorbit Dumnezeu părinților noștri prin prooroci, în zilele de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul, pe care L-a pus moștenitor a toate, (Cel) prin care a făcut cerurile» (Evr. 1,1-2).

Descoperirea divină supranaturală este cuprinsă în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție.

Sfânta Scriptură (sau Biblia) cuprinde o îndoită colecție de cărți. În prima colecție, cea a Vechiului Testament, se cuprinde revelația făcută prin prooroci într-un răstimp de aproximativ o mie de ani (din sec. XV î.Hr. până în sec. V î.Hr.), iar în a doua colecție, cea a Noului Testament, se cuprinde revelația făcută prin Fiul lui

Dumnezeu și așternută în scris de ucenicii Mântuitorului (în sec. I d.Hr., într-un răstimp de aproximativ 50 de ani).

Vechiul Testament nu descoperă desăvârșit pe Dumnezeu, ci în parte, pe măsura priceperii celor către care a fost dat. El, însă, are un loc aparte în iconomia mântuirii, pentru că conduce către Descoperirea cea deplină. Vechiul Testament este un «pedagog către Hristos» (Gal. 3,24). Hristos este «plinirea Legii și a profețiilor» (cf. Mt. 5,17).

Cu această din urmă colecție ne vom ocupa în cadrul Studiului Noului Testament.

B. De unde vine denumirea de «Noul Testament»?

Legea lui Moise reprezintă legământul dintre Dumnezeu și poporul iudeu (cf. Exod 24,7), de aceea a și fost denumită בְרִיתָא cuvânt care înseamnă legătură, învoială, pact. Cu timpul, această denumire s-a dat la întreaga colecție de cărți sfinte care se adăugaseră Legii lui Moise.

Colecția fiind tradusă în limba greacă, termenul «berit» a fost redat prin cel de διαθήκη, care înseamnă dispoziție de pe urmă, legământ, testament. Cu denumirea de διαθήκη era cunoscut, pe vremea Mântuitorului, Vechiul Testament.

Apărând cea de-a doua colecție de cărți sfinte, pentru a se deosebi de prima, a fost denumită Βιβλία νέας (καινής) διαθήκης (cărțile Noului Testament) sau Καινή διαθήκη (Noul Testament).

Traducerea termenului ebraic «berit» prin grecesul διαθήκη n-a fost, însă, dintre cele mai fericite, pentru că διαθήκη are mai degrabă sensul de dispoziție de pe urmă, iar nu de alianță. Această traducere se potrivește doar în locul de la Evrei 9,15, unde se spune că Domnul, prin moartea Sa pe cruce, a încheiat cu omenirea un nou așezământ, care nu se mai poate schimba, pentru că Acela care l-a încheiat a murit.

Pentru a reda noțiunea de pact, de învoială între două sau mai multe persoane, grecii întrebuițau noțiunile de συνθήκη sau σύμφημο. Cu acești termeni au redat traducătorii Aquila și Symmachus noțiunea «berit», însă îndreptarea propusă de ei nu s-a impus.

Traducându-se Sfânta Scriptură în limba latină, termenul grecesc διαθήκη a fost redat prin cel de «testamentum». Fericitul Augustin atrage atenția că acest termen nu este cel mai potrivit pentru că nu redă sensul titlului inițial, al cuvântului «berit», care însemna pact, alianță, ci redă sensul termenului grecesc διαθήκη, care înseamnă dispoziție de pe urmă, însă n-a putut face nimic. Fericitul Ieronim, purcezând la îndreptarea traducerii latine de pe textul ebraic, a redat termenul «berit» cu latinescul «foedus» (alianță, legământ), cu excepția locului de la Evrei

9,15, unde folosește termenul «testamentum». În plus, păstrează și el denumirea de «testamentum» pentru cele două colecții de cărți ale Sfintei Scripturi.

Sesizând această nepotrivire, Tertulian numește cele două colecții cu termenul «Instrumentum». Acest termen era un termen juridic și avea sensul de «act doveditor». Le dădea această denumire, văzând în ele acte doveditoare pentru dreapta credință, împotriva învățăturilor greșite. Însă această denumire, susținută, între alții, și de Fericitul Augustin, nu s-a putut impune. S-a impus termenul «testamentum», iar din limba latină a trecut aproape în toate limbile moderne.

C. Necesitatea și importanța Studiului Noului Testament

Sfânta Scriptură se adresează tuturor oamenilor, pentru că mântuirea este o chestiune care îi privește pe toți, de aceea, lectura ei de către aceștia este nu numai permisă, ci chiar recomandată.

Tâlcuirea Sfintei Scripturi, însă, revine celor ce s-au pregătit în acest domeniu. Istoria stă mărturie că atunci când oameni nepregătiți au încercat să tâlcuiască pe cont propriu Sfânta Scriptură, au greșit.

În legătură cu greutățile interpretării ei, ne previne Sfânta Scriptură însăși. Astfel, Sfântul Apostol Petru spune despre scrierile Sfântului Apostol Pavel că **«în ele sunt unele lucruri anevoie de înțeles, pe care cei neștiutori și neîntăriți le răstălmăcesc, ca și pe celelalte Scripturi, spre a lor pierzanie»** (II Petru 3,16). De aceea diaconul Filip, în drum spre Gaza, întâlnind pe slujbașul etiopian citind din prorocul Isaia, l-a întrebat: **«Oare înțelegi cele ce citești?»**, la care slujbașul a răspuns: **«Cum voi putea înțelege dacă nu mă va povățui cineva?»** (Fapte 8,27-31).

Sfinții Părinți și Scriitori bisericești au arătat în repetate rânduri greutățile întâmpinate pentru înțelegerea Sfintei Scripturi. Origen (De principiis, 4,1,7), de exemplu, spune că înțelesul Scripturii nu se descoperă de la început cititorilor, mai ales celor necunoscători ai lucrurilor divine și cu atât mai puțin celor necredincioși ori nevrednici. Sfântul Damaschin (Dogmatica 4,7) spunea că: **«dacă citim o dată, de două ori, și nu înțelegem cele ce citim, să nu trândăvim, ci să stăruim, să medităm și să întrebăm. Pentru că spune Scriptura: "Întreabă pe tatăl tău și-ți va vesti, și pe bătrînii tăi și-ți vor spune" (Deut. 32,7). Cunoștința nu este a tuturor»**.

Greutățile se leagă atât de forma, cât și de fondul Sfintei Scripturi.

1. Pe lângă adevăruri naturale, Sfânta Scriptură (în special Noul Testament) cuprinde și adevăruri supranaturale, descoperite Apostolilor prin inspirație. Unele au fost descoperite firesc, altele, însă, prin viziuni interne sau externe, prin semne sau acțiuni simbolice, iar Apostolii le-au expus precum le-au primit. Interpretând literal aceste expuneri, se ajunge, firesc, la rătăcirii.

2. Este îndeobște cunoscut că un text se redă foarte greu dintr-o limbă în alta. De multe ori este valabilă vechea maximă: «Traductores, traditores». Cu atât este mai greu faptul de a reda într-o limbă modernă textul unei lucrări scrise într-o limbă care nu se mai vorbește.

3. Prin inspirație nu se anihilează personalitatea aghiografului. Pe opera lui se distinge amprenta epocii în care s-a format și a scris acesta, a culturii sale personale, a stării de spirit în care scrie.

Prin urmare, nu este indiferent cum cunoaștem cărțile Noului Testament care cuprind adevăruri normative pentru viață, adevăruri veșnice și de neschimbat. Trebuie să le descifrăm corect, să ni le însușim ca pe o comoară sfântă. Unele dintre ele sunt atât de profunde, încât nu le putem adânci cu mintea, urmând a le primi prin credință. O greșită interpretare a acestor adevăruri ne-ar face să ne clădim viața pe temeuri false și atunci strădania după mântuire ar fi zadarnică.

2. Disciplinele Studiului Noului Testament

a) Cea mai veche și mai importantă dintre disciplinele biblice este Exegeza sau Comentariul Noului Testament. Denumirea îi vine de la termenul grecesc ἐξήγησις (explicare, interpretare).

Exegeza Noului Testament este tot atât de veche ca și Noul Testament însuși. Primul interpret al cuvintelor Mântuitorului este Mântuitorul Însuși. Evanghelistul Matei ne comunică unul din (probabil multe) episoade când Sfinții Apostoli simțind nevoia lămuririi unei învățături, I se adresează cu cuvintele: «**Lămurește-ne nouă pilda (aceasta)**» (Mt. 13,36 b).

Multe lucruri pe care ascultătorii Mântuitorului le cunoșteau, odată cu trecerea anilor, au devenit anevoie de înțeles. Așa se face că în secolul al doilea au apărut școlile catehetice: cea din Alexandria, Cezareea Palestinei și Antiohia, toate concentrându-și atenția îndeosebi asupra textului Sfintei Scripturi. Ideea interpretării Sfintei Scripturi a fost preluată apoi de capadocienii: Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Grigore de Nisa, Sfântul Grigore de Nazianz și de antiohienii: Diodor din Tars, Sfântul Ioan Gură de Aur, Teodoret de Cyr și de mulți alții.

b) La puțin timp după primele încercări de interpretare a Sfintei Scripturi, s-a pus problema principiilor de interpretare. Așa s-a născut ermineutica (ἐρμηνευτική = interpretare).

Prima lucrare cu caracter ermineutic este lucrarea Meliton de Sardes (+170), Ἡ ἡλείς. Din fragmentele păstrate din această lucrare reiese că Meliton a voit să dea lista celor mai obișnuiți tropi biblici și explicarea lor.

În sec. V, Adrian (+440), un ucenic al Sfântului Ioan Gură de Aur, a scris lucrarea intitulată: Εἰσαγωγή εἰς τὰς θείας γραφάς (Introducere în dumnezeieștile Scripturi). Deși poartă titlul de «Introducere», în realitate are cuprins ermineutic. Este o colecție de fraze și figuri de stil din Sfânta Scriptură cu explicația lor.

Obiectul ermineuticii, în felul în care este percepută ea astăzi, este acela de a fixa principiile și regulile cu ajutorul cărora se poate face o tălmăcire corectă a Sfintei Scripturi în general și a Noului Testament în special. Ea se împarte în 3 capitole:

- 1) Noemica (νοέω). Se ocupă cu teoria sensurilor (înșirarea sensurilor în Sfânta Scriptură);
- 2) Euristica (εὐρίσκω). Se ocupă cu aflarea sensurilor în diferite texte biblice;
- 3) Proforistica (προφέρω). Se ocupă cu aplicarea sensului potrivit textelor mai dificile.

Între ermineutică și exegeză este același raport ca între retorică și oratorie. Prima disciplină oferă principiile de interpretare, cealaltă le aplică.

c) Introducerea în cărțile Noului Testament

Aproape concomitent cu problemele ermineutice, se pun și primele întrebări introductive. Papias se ocupă cu originea Sfintelor Evanghelii, Teofil din Antiohia, Clement Alexandrinul și Irineu se ocupă cu problema canonului; Origen se ocupă cu autenticitatea, integritatea și timpul apariției mai multor cărți din Noul Testament.

Un fel de introducere în cărțile Sfintei Scripturi poate fi socotită scrierea: Σύνοψις ἐπίτομος τῆς θείας γραφῆς (Scurtă privire de ansamblu a dumnezeieștii Scripturi), atribuită Sfântului Atanasie cel Mare.

Vorbește mai întâi despre inspirație și despre cărțile canonice ale Vechiului și Noului Testament, apoi despre autorul, locul și timpul scrierii fiecărei cărți în parte.

S-a păstrat, apoi, o lucrare intitulată: Σύνοψις τῆς παλαιᾶς τε καὶ καινῆς (διαθήκης). (Privire de ansamblu a Vechiului și Noului Testament), atribuite Sfântului Ioan Hrisostom. În prefață (προθεωρία) se vorbește despre denumirea și specificul celor două Testamente, iar în corpul lucrării se arată mai întâi care sunt cărțile canonice, cu cuprinsul fiecăreia, apoi cele necanonice.

Obiectul Introducerii în cărțile Noului Testament este de a urmări soarta acestor cărți din momentul apariției lor până în zilele noastre. Introducerea are două părți: una generală, în care se tratează despre inspirație, istoria canonului, istoria traducerilor, istoria exegezei, și o parte specială în care se tratează următoarele probleme legate de fiecare carte: Cine este autorul? Când și unde a fost scrisă? Ce

scop s-a urmărit? Cui a fost adresată? În ce limbă s-a scris? Este sau nu autentică? Și-a păstrat sau nu identitatea?

d) O disciplină deosebit de importantă pentru interpretarea Noului Testament este limba greacă, în care a fost scris.

Toate cărțile Noului Testament, cu excepția Evangheliei după Matei, care a fost scrisă în limba aramaică, vorbită de iudeii din Palestina, începând din sec. V î.Hr. până la dărâmarea Ierusalimului (anul 70 d.Hr.), au fost scrise în limba greacă, limba universală a aceluia timp.

Limba greacă a cărților Noului Testament nu este, însă, limba clasică grecească, limba folosită de Platon, Demostene și alții, în scrierile lor, ci limba numită «dialectul comun» (ἡ κοινὴ διάλεκτος). Este limba vorbită de ostașii lui Alexandru cel Mare, formată din dialectul Attic, împestrițat cu cuvinte din alte dialecte, iar la urmă cu multe barbarisme din diferite țări ale imperiului. În sec. II î.Hr. ajunge la o formă literară, numindu-se dialectul alexandrin.

Limba greacă a Noului Testament, întrucât autorii săi, afară de Evanghelistul Luca, au fost evrei, cuprinde multe ebraisme și aramaisme. Cuprinde, de asemenea, termeni noi, creați pentru noțiunile noi pe care le comunică (χάρις), iar unor cuvinte vechi grecești le dă uneori sensuri noi (de ex.: λόγος, Χριστός, εὐαγγέλιον, δικαιοσύνη, ș.a.).

e) Tot de origine mai nouă este și disciplina Arheologia Noului Testament.

Descoperirile din ultimul timp sunt, într-adevăr, impresionante. Au fost scoase la iveală ruinele unor localități menționate doar în Noul Testament, instrumente de lucru și de apărare, obiecte de artă, monezi, cărți și obiecte de cult. Toate aceste date sunt folosite pentru a ne forma o imagine cât mai clară despre starea politică, culturală, economică și religioasă a Palestinei în vremea Mântuitorului.

f) Istoria Sfântă a Noului Testament este disciplina care s-a născut din dorința de a sistematiza datele Noului Testament. Evangheliștii nu redau amănunțit cele ce a făcut și a spus Mântuitorul timp de trei ani și mai mult. De altfel, acest lucru ar fi fost imposibil (cf. Ioan 21,25). Numai rareori menționează ani (Luca 3,1) și nume de conducători: împărații August (Luca 2,1) și Tiberiu (Luca 3,1); proconsulii Quirinius (Luca 2,2) și Gallion (Fapte 18, 12,14,17); procuratorul Pontiu Pilat (Mt. 27, 2,13,14,22), etc.

În cadrul acestei discipline se urmărește, în primul rând, să se prezinte un tablou istoric al vieții și activității Mântuitorului Hristos și a Apostolilor Săi, în rândul al doilea, de a încadra viața și activitatea Mântuitorului în istoria universală.

g) Teologia biblică a Noului Testament este disciplina care prezintă o sistematizare a învățăturilor Mântuitorului, predicate de Sfinții Apostoli în mijlocul lumii iudaice și păgâne.

În Biserica Protestantă numărul acestor discipline este și mai mare, întrucât anumite capitole din disciplinele amintite alcătuiesc discipline de sine stătătoare. Asemenea capitole sunt: Istoria și critica textului; Istoria canonului; Viața lui Iisus; Viața lui Pavel; Viața lui Petru; Viața lui Ioan; Perioada apostolică; Istoria creștinismului primar, etc.

3. Izvoarele Studiului Noului Testament

Materialul documentar folosit de toate disciplinele neotestamentare e scos din:

- a) Cărțile Noului Testament, pe cât se poate din texte apropiate de original, folosindu-se numai de edițiile critice ale Noului Testament și traduceri cele mai bune;
- b) Hotărârile sinoadelor ecumenice și particulare ale Bisericii Creștine;
- c) Decretele patriarhale;
- d) Operele Sfinților Părinți și ale scriitorilor bisericești, în care se pun probleme neotestamentare;
- e) Scrierile profane (iudaice, eline, latine) din epoca apariției cărților Noului Testament, în care ni se dau indicii asupra împrejurărilor religioase, culturale, sociale, politice și economice din veacul apostolic;
- f) Operele mai de seamă ale teologilor creștini care se ocupă cu studiul Noului Testament;
- g) Rezultatul cercetărilor științifice asupra epocii Mântuitorului (arheologie, istorie, etc.).

4. Cărțile Noului Testament; împărțirea lor

Noul Testament cuprinde un număr de 27 de cărți și anume:

- 1) Evanghelia după Matei;
- 2) Evanghelia după Marcu;
- 3) Evanghelia după Luca;
- 4) Evanghelia după Ioan;
- 5) Faptele Apostolilor;
- 6) Epistola către Romani;
- 7) Epistola I către Corinteni;
- 8) Epistola a II-a către Corinteni;

- 9) Epistola către Galateni;
- 10) Epistola către Efeseni;
- 11) Epistola către Filipeni;
- 12) Epistola către Coloseni;
- 13) Epistola I către Tesaloniceni;
- 14) Epistola a II-a către Tesaloniceni;
- 15) Epistola I către Timotei;
- 16) Epistola a II-a către Timotei;
- 17) Epistola către Tit;
- 18) Epistola către Filipeni;
- 19) Epistola către Evrei;
- 20) Epistola lui Iacob;
- 21) Epistola I a lui Petru;
- 22) Epistola a II-a a lui Petru;
- 23) Epistola I a lui Ioan;
- 24) Epistola a II-a a lui Ioan;
- 25) Epistola a III-a a lui Ioan;
- 26) Epistola lui Iuda;
- 27) Apocalipsa.

Împărțirea cărților Noului Testament:

a) Prima împărțire a celor 27 de cărți datează din sec. II. A fost orientată după împărțire a cărților Vechiului Testament. Cum acestea erau împărțite în Lege și Profeti, cărțile Noului Testament au fost grupate în: Evangheliile și Apostoli. Prima grupă cuprinde cele patru Evangheliile, iar a doua toate celelalte 23 de cărți ale Noului Testament. Evangheliile înfățișează viața și activitatea Mântuitorului, iar Apostolii descriu activitatea Sfinților Apostoli în mijlocul lumii iudaice și păgâne.

b) A doua și deasemeni foarte veche împărțire a cărților Noului Testament este cea în 5 clase și anume:

- 1) Evangheliile;
- 2) Faptele Apostolilor;
- 3) Epistolele pauline;
- 4) Epistolele Sobornicești (catolice);
- 5) Apocalipsa.

c) A treia, mai recentă, este împărțirea cărților Noului Testament în 3 clase (împărțire orientată după cuprinsul cărților) și anume:

- 1) Cărți istorice;
- 2) Cărți didactice;

3) Cărți profetice.

Primei clase îi aparțin Sfintele Evanghelii și Faptele Apostolilor; clasei a doua îi aparțin cele 14 Epistole ale Sfântului Apostol Pavel și cele 7 Epistole Sobornicești, iar ultimei îi aparține Apocalipsa.

d) A patra împărțire, însă greșită, este împărțirea făcută de Sixtus din Siena și de unii protestanți în: cărți protocanonice și cărți deuterocanonice. Criteriul acestei împărțiri are ca bază timpul recunoașterii unanime a canonicității fiecăreia din cele 27 cărți ale Noului Testament. Cărțile în jurul cărora, din motive independente de valoarea lor, s-au dus discuții la începutul Bisericii creștine, au fost făcute în clasa celor deuterocanonice (canonice de clasa a doua). Acestea sunt: Epistola către Evrei; Epistola lui Iacob; Epistola a II-a lui Petru; Epistolele a II-a și a III-a lui Ioan; Epistola lui Iuda și Apocalipsa. Toate celelalte cărți au fost trecute în grupa celor protocanonice.

e) Amintim, de asemenea, că pentru scopuri liturgice, diaconul Eutaliu din Alexandria a împărțit textul Faptelor Apostolilor, al epistolelor pauline și epistolelor sobornicești în 57 de lecțiuni (lectio-nis = pericopa), menite a fi citite la cult în Duminicile și sărbătorile anului bisericesc. Se poate presupune că și textul Evangheliilor a fost împărțit, pentru același scop, în pericope. După mărturisirile lui Justin Martirul și Tertulian, citirile liturgice din Noul Testament datează încă de la începutul creștinismului.

f) În sfârșit, pentru uzul particular și pentru cercetări științifice, cărțile Noului Testament au fost împărțite în capitole și versete. Împărțirea este de dată mai nouă, deși unii îi văd începuturile în secolul al treilea creștin. Actuala împărțire în capitole datează din secolul XIII și a fost făcută de cardinalul Stefan Langton (+1228). După invenția tiparului, ea a intrat în toate edițiile tipărite. Împărțirea în versete datează de la editorul Robert Stefan, care o introduce în ediția Vulgatei din 1548.

5. Metodele științifice de cercetare

Până la sfârșitul secolului XVII, metoda de cercetare a textului Sfintei Scripturi era metoda istorică. În cadrul acestei metode, părerile Sfinților Părinți, martorii alcătuirii Noului Testament, erau supremul argument.

La sfârșitul secolului XVII se impune o nouă metodă, metoda critică istorică. Noua metodă propunea cercetarea critică a textului, atât pentru aflarea textului autentic, cât și a sensului său real. Metoda a fost inițiată de către preotul catolic Richard Simon, prin cele trei lucrări publicate între anii 1689-1693, la Rotterdam:

- 1) Histoire critique du texte du Nouveau Testament, 1689;
- 2) Histoire critique des versions du Nouveau Testament, 1690;

3) Histoire critique des principaux commentateurs du Nouveau Testament, 1693.

La început, noua metodă n-a fost bine primită, iar propunătorul ei a fost izolat și combătut. Ulterior, însă, principiul lansat de ea, cercetare critică, a fost adoptat de cele trei confesiuni creștine: de protestanți, catolici și ortodocși. Însă, pe când în Biserica Protestantă va conduce la concluzii exagerate și extreme, în Biserica Ortodoxă și cea Catolică va fi principiul relansării studiilor biblice.

Din metoda inaugurată de Richard Simon, în Biserica protestantă se dezvoltă trei metode științifice de cercetare:

a) *Metoda critică istorică*, adoptată de protestantismul conservator. Se cercetează critic textul Noului Testament, iar dovezile istorice (patristice) vin numai să confirme rezultatele obișnuite. Reprezentanții acestei metode sunt: Fr. Delitzsch, T. Zahn, B. Neias, Godet, Gregory, ș.a.

b) *Metoda critică literală*, cunoscută și sub numele de critică negativă. Aceasta preia principiile lui Richard Simon, dar ajunge la concluzii negative. Se dezvoltă la Tübingen sub forma a două curente. Primul curent este cel inițiat de Ferdinand Christian Bauer. După acesta, creștinismul primar ar fi fost împărțit în două tabere: petrinii, care voiau să impună Legea mozaică creștinilor proveniți dintre păgâni și paulinii, care nu acceptau acest lucru. În cele din urmă, tabăra petrină, acceptând unele teze pauline ar fi dat naștere Bisericii universale. Încercările de împăcare între Petrini și Paulini ar fi durat între anii 70-140 d.Hr. Fiecare din cărțile Noului Testament ar reprezenta o etapă în dezvoltarea acestei evoluții istorice a creștinismului și ar fi, deci, scrieri dogmatice tendențioase.

Bauer a fost susținut de mulți învățați, de aceea se vorbește despre o «Școală tübingiană». Între aceștia se numărau Ed. Zeller și Albert Schweigler.

Critica textului biblic a fost dusă până la absurd de Gustav Volkmar și mai ales de Bruno Bauer. Aceștia declară că toate cărțile Noului Testament sunt neautentice, iar creștinismul ca fiind un produs al lumii greco-romane.

Vederile școlii de la Tübingen și le-au însușit, în afara Germaniei, olandezul Scholter, englezul Samuel Davidson și francezul Ernest Renan. Acesta din urmă trece orice limită, prezentând pe Mântuitorul și pe Sfinții Apostoli într-o lumină fantastică.

Al doilea curent, școala neocritică, a fost întemeiat de Albert Ritschl, ca o reacție împotriva școlii lui Bauer, însă, în cele din urmă ajunge la concluzii asemănătoare. Nu declară ca neautentice toate cărțile Noului Testament, însă socotesc neautentice pe cea mai mare parte dintre ele.

Rețin ca autentice, cu unele ajustări, doar Evanghelia lui Matei și Marcu, din Faptele Apostolilor doar acele pericope în care se folosește pronumele de «noi», iar din epistolele pauline doar patru: Romani, I și II Corinteni, Galateni.

Ceva mai târziu, olandezii Pierson și Naber contestă existența istorică a Mântuitorului Iisus Hristos și autenticitatea tuturor epistolelor pauline.

c) *Metoda critică istorico-literală*. Adepții acestei metode își îndreaptă atenția asupra formei textului.

S-a dezvoltat sub forma a două curente (școli): Școala formelor literare și Școala demitologizării.

Adepții primului curent (ai Școlii formelor literare) vedeau pretutindeni în Sfânta Scriptură, în relatări și în expresii, împrumuturi din vechea literatură greacă și orientală.

Adepții celui de-al doilea curent (ai Școlii demitologizării) considerau că Mântuitorul Hristos a fost un om obișnuit, cu mult superior din punct de vedere intelectual și moral contemporanilor săi. Mesajul Său n-a fost recepționat corect de către ascultătorii Săi, care I-ar fi dat o aură mitică.

Cei chemați să discearnă în Noul Testament între mit și adevăr se credeau a fi adepții acestei școli, în frunte cu întemeietorul ei (Rudolf Bultmann).

Metoda propusă de Richard Simon a fost preluată în secolul al XVIII-lea și de catolici și de ortodocși, sub forma de metodă istorico-critică. Sub această formă, ce ține seama în continuare de părerile Sfinților Părinți și ale scriitorilor bisericești, dar se au în vedere și concluziile științifice. Când părerile Sfinților Părinți concordă cu datele științifice, se trage o concluzie sigură; când cele două puncte de vedere nu concordă, problema rămâne deschisă discuțiilor oamenilor de știință.

În cadrul acestei metode, cercetarea Sfintei Scripturi este fundamentată pe următoarele principii:

a) Primul pas în aprofundarea Sfintei Scripturi este lectura continuă. **«Pentru că Stăpânul nostru este iubitor, ne-a lăsat ca antidot lectura Sfintelor Scripturi, cu care îndeletnicindu-ne continuu și reflectând la viața acelor mari și străluciți bărbați, să nu neglijăm virtutea, ci evitând răul, să facem totul pentru a ne arăta vrednici de acele bunuri de negrăit»** (Sfântul Ioan Gură de Aur). **«Să fie totdeauna Sfânta Scriptură înaintea ochilor tăi și în inima ta»** (Sfântul Grigorie de Nazianz). **«Spectatorul de la întrecerile atletice trebuia el însuși pregătit pentru întrecere, pentru ca să fie el însuși, într-o măsură oarecare, luptător. La fel și cercetătorul priveliștilor celor mari și suprafirești și ascultătorul înțelepciunii cu adevărat înalte și de negrăit trebuie să vină aici întrucâtva pregătit de acasă, pentru a cerceta cele ce i se expun și să-mi fie părtaș la luptă, pe cât poate, și să-mi fie mai degrabă prieten la luptă decât judecător; pentru că atunci când nu voi reuși să aflu adevărul, greșeala mea să nu fie spre paguba ascultătorilor»** (Sfântul Vasile cel Mare).

b) Cercetătorul să aibă mintea liberă de idei preconcepute și să nu pună pe seama aghiografului ideile sale. Strecurarea de idei străine în textul Sfintei Scripturi echivalează cu adăugirea de cuvinte noi textului biblic, fapt care va fi pedepsit (Apoc. 22, 18).

c) Textul cercetat să fie analizat în contextul său. **«Nu trebuie să ciuntim, nici să desprindem spusele Sfintei Scripturi de textul care le încadrează, nici să le tâlcuim fără ajutorul celor înrudite... Nu este lucru nesăbuit ca judecându-ne la tribunale, în probleme trecătoare, să ne referim la... locuri, timpuri, cauze, persoane și la mulți alți factori, însă fiind vorba despre chestiuni care privesc viața veșnică, să examinăm la întâmplare spusele Sfintei Scripturi?»** (Sf. Grigore de Nazianz).

d) Textul examinat trebuie pus în legătură cu locurile paralele, pentru că locurile mai puțin clare se limpezesc de textele care tratează aceeași temă, uneori mai pe larg.

e) Să se aibă totdeauna în vedere norma de credință a Bisericii, să se confrunte rezultatele cercetării personale (care pot fi greșite) cu învățătura generală a Bisericii (care nu greșește, pentru că a fost formulată în urma unei vaste și îndelungi deliberări și a fost asistată de Duhul lui Dumnezeu).

Textul Sfintei Scripturi poate avea unul din următoarele sensuri:

a) Sens literal, istoric sau gramatical. Este sensul obișnuit pe care îl au cuvintele, în deosebi din cărțile cu cuprins istoric.

b) Sens spiritual. Este sensul ascuns pe care îl au pericopele cu cuprins istoric sau didactic.

c) Sens profetic. Este sensul cărților profetice din Vechiul și Noul Testament. Tot sens profetic, însă cunoscut ca sens tipic, au acele pericope din Vechiul Testament cu corespondent în Noul Testament. De ex.: Adam este tipul lui Hristos (Rom. 5,14); mana din pustiu este tipul Sfintei Euharistii (Ioan 5,41); ridicarea șarpelui pe lemn în pustiu, tipul răstignirii Mântuitorul (Ioan 3,14), etc.

II. ISTORIA CANONULUI NOULUI TESTAMENT

1. Începuturile colecției cărților Noului Testament

Cu puțin timp înainte de Înălțarea Sa la cer, Mântuitorul Hristos a dat poruncă Apostolilor să-I răspândească pretutindeni Cuvântul și să boteze neamurile în numele Sfintei Treimi (Matei 28,19-20). Dând curs acestei porunci, Apostolii au întemeiat comunități creștine pe întreg cuprinsul Imperiului Roman, și dincolo de granițele acestuia, până în Italia.

La început răspândirea Cuvântului s-a făcut verbal, însă atunci când împrejurările au cerut-o, s-a făcut și în scris. Astfel, pentru a pune la îndemâna colaboratorilor lor materialul documentar necesar pentru alcătuirea predicii, Apostolii au întocmit istorii ale vieții și activității Mântuitorului (Evangelhiile), iar pentru a-și spune cuvântul în comunitățile în care se iscaseră diferite nedumeriri referitoare la credință, viața morală și disciplină, ei fiind reținuți în alte locuri de lucrarea misionară, au scris epistole.

Cărțile Noului Testament sunt, deci, cărți ocazionale, adresate, unele, unor persoane, altele unor comunități, iar altele unui grup de comunități (enciclice). Toate au fost scrise în răstimpul dintre anii 44-98.

Ori de câte ori apărea o astfel de scriere, comunitățile mai importante o transcriau, pentru a intra în posesiunea ei. Scrierile Apostolice erau considerate un bun neprețuit, pentru că, citindu-se în adunare, ele suplineau predica Apostolilor. În general, ele erau socotite scrieri normative pentru credința și viața credincioșilor.

2. Canonul cărților Noului Testament la Părinții Apostolici

Părinții Apostolici folosesc și citează numai acele scrieri care le ofereau materialul necesar pentru demonstrarea tezei pe care își propuneau să dezvolte. Ei nu ne-au lăsat o listă cu cărțile Noului Testament. Comparând însă, mărturiile lor, constatăm că în afară de epistola către Filimon și a III-a lui Ioan, toate celelalte scrieri sunt folosite.

Părinții Apostolici puneau pe același plan cărțile Noului Testament cu cărțile Vechiului Testament, considerate inspirate și sfinte și introduceau citatele preluate atât din Vechiul, cât și Noul Testament cu formulele: «**Scriptura zice**», sau «**Sfânta Scriptură zice**».

a) Varnava este unul dintre cei mai vechi reprezentanți ai Bisericii Orientale (din Palestina sau Alexandria). Pe la anul 96 scria o epistolă care a fost mult folosită în Biserica veche. Din cuprinsul ei se poate deduce că a cunoscut și utilizat două Evangelhii (Matei și Ioan), Faptele Apostolilor, epistole pauline (Romani, Efeseni,

Filipeni, I și II Timotei, Tit, Evrei), 5 epistole sobornicești (Iacob, I și II Petru, I și II Ioan) și Apocalipsa.

b) Sfântul Ignatie, episcopul Antiohiei, a trăit în același timp ca și Varnava. A fost ucenic al Sfântului Ioan Evanghelistul și a suferit moarte de martir la Roma. În drum spre Roma a scris 7 scrisori, 6 către diferitele Biserici (Efeseni, Magnezieni, Trallieni, Romani, Filadelfieni, Smirneni) și una către Sfântul Policarp, episcopul Smirnei. Din cuprinsul lor se poate deduce că a utilizat 3 Evanghelii (Matei, Luca și Ioan), Faptele Apostolilor, epistolele pauline, 4 epistole sobornicești (Iacob, I Petru, I și II Ioan) și Apocalipsa.

El împarte scrierile Noului Testament în două categorii: εὐαγγέλια, cele patru cărți care descriu viața și activitatea Mântuitorului, și ἀπόστολοι, toate celelalte scrieri care descriu activitatea Apostolilor.

c) Sfântul Policarp, episcopul Smirnei, a fost ucenicul Sfântului Ioan Evanghelistul și prietenul Sfântului Ignatie și al Bisericii din Filipi. La rugămintea Filipenilor el a adunat și le-a trimis lor cele 7 epistole ale Sfântului Ignatie, însoțite de o scrisoare din partea sa. Din epistola adresată Filipenilor se poate deduce că a cunoscut și folosit 3 Evanghelii (Matei, Marcu și Luca), Faptele Apostolilor, 12 epistole pauline (Romani, I și II Corinteni, Galateni, Efeseni, Filipeni, Coloseni, I și II Tesaloniceni, I și II Timotei, Evrei) și 4 epistole sobornicești (Iacob, I și II Petru, I Ioan).

Nu este exclus să fi cunoscut și Evanghelia Sfântului Ioan, al cărui ucenic era.

d) Papias, episcopul Bisericii din Hierapolis (Frigia), era de asemenea ucenic al Sfântului Ioan Evanghelistul și în același timp prieten cu Sfântul Policarp. El a adunat într-o lucrare intitulată: «Λογίων κυριακῶν ἐξήγησις» știrile despre cuvintele și faptele Domnului, care nu fuseseră cuprinse în scrierile Apostolice. Această lucrare s-a pierdut, însă fragmente din ea s-au păstrat în lucrările lui Eusebiu de Cezareea.

Din fragmentele păstrate putem deduce că Papias cunoștea 3 Evanghelii (Matei, Marcu, Luca), Faptele Apostolilor și 2 epistole sobornicești (I Petru și I Ioan). Eusebiu nu ne spune, însă Papias, fiind hiliast, trebuie să fi cunoscut și Apocalipsa.

e) Învățătura celor 12 Apostoli (Διδαχὴ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων) a fost scrisă în Orient (în Palestina sau Egipt). Vorbește despre cele două căi, calea vieții și calea morții și face aluzie aproape la toate cărțile Noului Testament, afară de epistola către Filimon și II-III Ioan.

f) Clement Romanul, episcopul Romei, este reprezentantul Bisericii Occidentale. Pe la anul 95 scrie o epistolă către Corinteni, unde din nou se iscaseră certuri ca și mai înainte cu 40 de ani. Face aluzii la epistolele pauline (Romani, I și II

Corinteni, Galateni, Efeseni, Coloseni, I Tesaloniceni, I și II Timotei, Tit, Evrei), la Faptele Apostolilor, epistolele sobornicești (Iacob, I și II Petru) și foarte vag la Evanghelii. Nu se constată referiri la scrierile Sfântului Ioan, probabil pentru faptul că acestea au fost posterioare epistolei sale.

g) În sfârșit, «Păstorul», lucrarea unui oarecare Hermes, fratele episcopului Pius al Romei (141-157) este tot de proveniență occidentală. Cuprinsul ei lasă impresia că autorul s-a folosit în deosebi de Apocalipsă, epistola către Efeseni și Evrei, și cunoștea viața Mântuitorului din cele 4 Evanghelii.

3. Canonul cărților Noului Testament în sec. II

Mărturiile sec. II referitoare la canon sunt mult mai numeroase. Ele se datorează în deosebi faptului că secolul II este și secolul apologetilor, secolul apărătorilor dreptei credințe în fața atacurilor filozofilor păgâni și ale iudeilor.

a) Sfântul Iustin Martirul era originar din Sichem- Nablus (Palestina) și și-a încheiat viața la Roma.

În cele două apologii și în Dialogul cu iudeul Trifon utilizează cele 4 Evanghelii, Faptele Apostolilor, Epistolele pauline, în deosebi pe cea către Evrei, epistolele sobornicești (Iacob, I Petru și I Ioan) și Apocalipsa. N-a folosit epistola către Filimon, II Petru, II și III Ioan și Iuda, nu pentru că le-ar fi contestat inspirația, ci pentru că nu-i ofereau argumentele care i-au trebuit.

Numește Evangheliile «**amintirile apostolilor**» (ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων) și le socotește ca fiind egale în valoare cu cărțile Vechiului Testament.

b) Hegesipus era din Palestina, însă s-a stabilit la Roma. Și-a scris «**Amintirile**» în 5 cărți. Lucrarea s-a pierdut, însă s-au păstrat fragmente din ea în opera lui Eusebiu de Cezareea. Din aceste fragmente rezultă că el cunoștea cele trei Evanghelii (Matei, Luca, Ioan), Faptele Apostolilor și epistolele pastorale.

El pune cărțile Noului Testament alături de cele ale Vechiului Testament, ca având aceeași autoritate divină. Consideră «**Legea, profeții și pe Domnul**» ca fiind purtătorii descoperirii divine. Lângă ei așează «**corul sfânt al Apostolilor**».

c) Tatian era din Asiria. A studiat mai multe sisteme filozofice, însă, nemulțumit, a venit la Roma, unde a devenit creștin. De aici s-a reîntors în patrie, devenind căpetenia sectei «**encratiților**».

El a alcătuit o armonie a Evangheliilor cu titlul de Diatessaron (Εὐαγγέλιον τὸ διὰ τεσσάρων). A alcătuit și o «**Cuvântare către greci**», în care își justifică trecerea la creștinism. Din această ultimă lucrare se poate deduce că pe lângă cele 4 Evanghelii, a utilizat Faptele Apostolilor și câteva epistole pauline (Romani, I Corinteni, Efeseni, Coloseni, Tit, Evrei). A respins epistolele către Timotei, în care Sfântul Pavel recomandă ucenicului său să consume vin din cauza slăbiciunii sale

trupești, fapt care contravine concepției sale encratite. De celelalte scrieri nu face mențiune în nici un fel.

d) Teofil era episcopul Antiohiei. A scris, între altele, o apologie, în 3 cărți, **«Către Autolic»**, o **«Armonie»** a Evangheliilor și o lucrare intitulată **«Contra lui Hermogen»**.

În primele două lucrări face referiri aproape la toate cărțile Noului Testament, iar în ultima la Apocalipsă.

Consideră întreaga Sfântă Scriptură inspirată, Noul Testament egal în valoare cu Vechiul Testament, de aceea le citează fără vreo deosebire. De exemplu, într-un loc, un citat din Isaia (66,5) este urmat de două citate din Evanghelia lui Matei (6,44; 6,3), iar acestea de două citate din epistolele pauline (I Tim. 2,2; Rom. 13,7).

e) Fragmentul Muratori este o lucrare de o importanță deosebită pentru cunoașterea extensiunii canonului Noului Testament, în sec. II în Biserica Apuseană. A fost descoperit de învățatul al cărui nume îl poartă într-un codice al Bibliotecii Ambroziene din Mediolan și dat publicității în anul 1740. Este scris într-o limbă latină greoaie, fapt din care s-a dedus că trebuie să fie o traducere a unui manual scris inițial în limba greacă. Se crede că a fost compus în sec. II, întrucât în el se amintește că episcopul Pius al Romei, care n-ar fi altul decât Pius I, care a păstorit între anii 140-155.

Fragmentului îi lipsește începutul, în care se vorbea, probabil, despre cărțile Vechiului Testament. Prima propoziție care s-a păstrat este confuză și face referiri la Marcu. În continuare, însă, se referă la Evanghelia Sfântului Luca, pe care o socotește ca fiind a treia, afirmație de unde se poate deduce că mai înainte amintește Evangheliile lui Matei și Marcu. După Evanghelia Sfântului Luca amintește Evanghelia lui Ioan. Menționează epistolele pauline, în număr de 13, fără epistola către Evrei, și 5 epistole sobornicești, afară de epistola lui Iacob și II Petru, și, în sfârșit, amintește Apocalipsa.

Autorul fragmentului trece cu vederea cele trei epistole, probabil pentru faptul că ereticii, îndeosebi cei rigoriști (novațienii, ș.a.) își întemeiau rătăcirile pe texte din ele. Se evocau de către aceștia în deosebi textele din Evrei 6,4; Iacob 2,26; II Petru 3,5,10.

f) O ultimă mărturie despre extensiunea canonului Noului Testament în sec. II ne dă Sfântul Irineu. Mărturia lui este deosebit de prețioasă pentru faptul că el și-a petrecut tinerețea în Orient, în preajma Sfântului Policarp și a lui Papias, iar după aceea a venit în Occident, unde a ajuns episcop de Lugdunum (Lyon), suferind moarte de martir în anul 202, pe vremea împăratului Septimiu Sever. Am putea spune că părerea lui este, oarecum, părerea generală a Bisericii din timpul său.

Din lucrarea sa, intitulată «*Împotriva ereticilor*», se pot trage următoarele concluzii:

Combătând pe Marcion, Sfântul Irineu susține unitatea dintre Vechiul și Noul Testament și integritatea epistolelor contestate de acesta.

Cărțile Noului Testament sunt «*descoperire divină*». Cele 4 Evanghelii constituie o unitate, o «*Evanghelie în patru forme*» (εὐαγγέλιον τετράμορφον). Ele provin direct de la apostoli; Evanghelistul Marcu redă predica Apostolului Petru, iar Evanghelistul Luca redă predica Apostolului Pavel.

Folosește cartea Faptelor Apostolilor, pe care o consideră scrisă de Luca, «*ucenicul Apostolului (Pavel)*».

Cunoaște 13 epistole pauline; nu menționează epistola către Evrei, deși din opera sa rezultă că a folosit mult această epistolă. Cunoaște 4 epistole sobornicești (Iacob, I Petru, I și II Ioan) și Apocalipsa.

Nu citează din 3 epistole sobornicești: II Petru, III Ioan și Iuda, însă întrucât nu spune că ar contesta în vreun fel autenticitatea lor, lasă loc presupunerii că le-a cunoscut, dar nu le-a folosit pentru argumentarea ideilor sale.

4. Canonul cărților Noului Testament în sec. III

Secolul III este dominat în Răsărit de reprezentanții școlii din Alexandria, iar în Apus de cei ai Bisericii din Cartagina.

a) Clement Alexandrinul este primul reprezentant al școlii din Alexandria. Era un bun creștin, dublat de un om de o vastă cultură profană. Considera că literatura antică are un rol deosebit la formarea creștinului desăvârșit. De aceea, nu este de mirare că alături de citatele din Sfânta Scriptură adaugă texte din operele scriitorilor și filozofilor antici.

El nu ne dă un catalog al cărților Sfintei Scripturi, însă din lucrările sale, în deosebi din «*Pedagogul*» și «*Stromate*» rezultă că le cunoștea și le folosea pe toate. Eusebiu spune: «*Clement a făcut citări din toate scrierile canonice, ba chiar din cele îndoielnice*».

El concepe Sfânta Scriptură ca pe un tot unitar, alcătuit din două părți. Folosește expresiile: «*Vechiul*» și «*Noul Testament*».

Fiind inspirate, ele alcătuiesc Scriptura prin excelență. Citându-le, folosește expresiile: «*Scriptura zice*», «*Apostolul zice*».

Este adevărat că pe lângă cărțile canonice, el a folosit și cărți necanonice: epistola lui Varnava, Didahiile, Apocalipsa și Sintagma lui Petru, dar niciodată nu le-a comparat cu scrierile Noului Testament, făcând o precisă distincție între literatura canonică și cea necanonică.

b) Origen este al doilea și cel mai mare reprezentant al școlii din Alexandria. Ca și la înaintașul său Clement, se disting la el două tendințe: pe de o parte distingem pe omul preocupat de sondarea Scripturii și a tainelor lui Dumnezeu, făcând uneori apel la cuceririle filozofice de până la el; pe de altă parte, pe omul credincios, supus Bisericii și normei ei de credință.

Lucrarea sa critic exegetică a fost enormă. El a pornit de la ideea că toată Scriptura, atât a Vechiului Testament cât și a Noului Testament este inspirată. **«Cărțile canonice nu sunt un produs al spiritului omenesc, ci o operă a Duhului Sfânt. Semnul cunoașterii este originea apostolică și tradiția unanimă a Bisericii»** (De principiis 4,1).

A cunoscut și folosit toate cărțile Noului Testament.

El a reținut că unii dintre contemporanii săi se îndoiau de canonicitatea epistolelor către Evrei, Iacob, II și III Ioan și Iuda, însă nu a dat importanță părerilor acestora.

c) Dionisie, urmașul lui Origen la conducerea școlii din Alexandria, viitorul episcop al cetății. A fost un om cu mare prestigiu, pentru cultura și viața sa. Era în corespondență cu episcopii din Egipt, Asia și Roma.

Nu știm care era concepția sa referitoare la canonul Noului Testament, însă presupunem că trebuie să fi fost identică cu a celorlalți alexandrini. Cu o singură deosebire, și anume că el este cel ce pune la îndoială autenticitatea Apocalipsei.

În vremea sa, episcopul Nepos din Arsinoe se ridică împotriva interpretării alegorizante a alexandrinilor și explicând literal locul din Apocalipsă 20,3 și urm. susține erezia hiliastă.

Dionisie consideră de datoria sa să intervină. Fiindcă adepții lui Nepos nu se lasă convinși, Dionisie declară că Apocalipsa nu este de proveniență apostolică, ci opera unui presbiter pe nume Ioan. În susținerea acestei afirmații aduce deosebirea dintre Evanghelia a patra și Apocalipsă. Din acest moment au început discuțiile în jurul canonicității acestei cărți, discuții care au durat aproape un secol în Răsărit. Mulți Sfinți Părinți și scriitori bisericești s-au temut s-o mai amintească între cărțile canonice și să mai citeze din ea. Ceea ce a făcut Dionisie în Răsărit, a făcut preotul Caius în Apus, cu deosebirea că acesta declară Apocalipsa carte apocrifă.

d) Tertulian este unul dintre învățații africani care au trăit la sfârșitul sec. II și începutul sec. III. Era jurist de formație și trecând la creștinism, devine un fervent apărător al credinței creștine. La scurt timp, însă, iese din sânul bisericii ortodoxe și trece la secta Montaniștilor. Acest lucru nu alterează atitudinea sa de până atunci față de cărțile Sfântei Scripturi.

Pe timpul său erau cunoscute drept cărțile **«Vechiului»** și **«Noului Testament»**. El înlocuiește termenul de Testament prin cel de **«Instrumentum»**.

Întrucât prin «*Instrumentum*» în limbaj juridic se înțelegea un act doveditor, el vrea să spună că «*Instrumentum*» biblic cuprinde cele mai clare dovezi împotriva neadevărurilor și a ereziilor.

Cărțile «*Instrumentumului Nou*» le împarte în două clase:

a) Instrumentumul Evanghelic, care cuprindea cele 4 Evanghelii, și

b) Instrumentumul apostolic, care cuprindea pe celelalte cărți ale Noului Testament.

El cunoștea patru Evanghelii canonice: Faptele Apostolilor, 13 epistole pauline (Epistola către Evrei o atribuia lui Varnava); Epistola I Ioan și Apocalipsa. Deși nu le amintește, se pare că cunoștea și Epistola lui Iacob, I Petru și Iuda, pe care o atribuia apostolului Iuda al lui Alfeu.

e) Hipolit este un alt reprezentant al Bisericii Occidentale. A fost ucenic al Sfântului Irineu și contracandidat (antipapă) al episcopului Callist.

Din lucrările sale rezultă că îi era cunoscută împărțirea «*Sfintei Scripturi*» în două Testamente: «*Vechiul*» și «*Noul Testament*».

Ca și Irineu, afirmă că Evanghelia este una în patru forme. Cunoaște Faptele Apostolilor și 13 epistole pauline; considera că Epistola către Evrei nu este paulină, însă o folosește mult în lucrările sale. Dintre epistolele sobornicești cunoaște și folosește Epistola lui Iacob, pe care o pune sub numele lui Iuda și cele două epistole ale lui Petru.

Folosește, de asemenea, Apocalipsa.

f) În sfârșit, Sfântul Ciprian este reprezentantul Bisericii pe la mijlocul secolului III.

El împarte cărțile sfinte în două grupe: Lege și Evanghelii, grupe care corespund Vechiului și Noului Testament, și le consideră normative pentru credința și viața creștină.

Prin urmare, în secolul III, atât în Orient, cât și în Occident, erau cunoscute cele 28 cărți ale Canonului, însă mai puțin cunoscute erau Epistola către Evrei, epistolele sobornicești și Apocalipsa.

Epistola către Evrei și Epistola lui Iacov erau mai puțin folosite, pentru motivul că pe unele texte din ele își întemeiau rătăcirile unii eretici rigoriști (Evr. 6,4; Iacob 2,26). Pentru motiv asemănător erau respinse epistolele lui Petru. Despre epistolele Sfântului Ioan se spunea că ar fi fost alcătuite de către un anume presbiter Ioan. Epistola lui Iuda s-ar inspira din scrieri apocrife, iar autenticitatea Apocalipsei a fost contestată de episcopul Dionisie și de preotul Caius. Nimeni, însă, n-a așezat aceste scrieri între apocrife.

5. Canonul cărților Noului Testament în sec. IV

În sec. IV se limpezește definitiv problema extensiunii canonului Noului Testament. Câteva sinoade pariculare din Răsărit și din Apus care întrunesc cele mai reprezentative figuri ale Bisericii creștine stabilesc atitudinea oficială a Bisericii.

a) Cea mai de seamă figură de la începutul sec. IV în Răsărit este istoricul bisericesc Eusebiu de Cezareea. Informațiile date de el cu privire la extensiunea canonului sunt rezultatul unor cercetări asupra unei perioade ce ținea de la sfârșitul sec. I până în epoca sa. El împarte cărțile Sfintei Scripturi în trei clase: ὁμολογούμενα (a căror autenticitate este recunoscută de toți), ἀντιλεγόμενα (a căror autenticitate a fost uneori pusă la îndoială), și νόθα (cărți false, pe nedrept puse pe seama unor autori sfinți).

Din prima categorie zice că fac parte: cele 4 Evanghelii, Faptele Apostolilor, 14 epistole pauline (deci inclusiv epistola către Evrei, deși știa că unii reprezentanți ai Bisericii Occidentale o atribuiau lui Barnaba), 2 epistole sobornicești: I Petru și I Ioan și («**cui îi place**») Apocalipsa. Face această precizare față de Apocalipsă pentru motivul că el era antihiliast.

Din a doua categorie fac parte 5 epistole sobornicești: Iacob, II Petru, II-III Ioan, Iuda. În sfârșit, din a treia categorie fac parte: Faptele lui Pavel, Păstorul lui Herma, Apocalipsa lui Petru, Epistola lui Varnava, Învățătura celor 12 Apostoli și Evanghelia către Evrei.

Tot Eusebiu spune că la cererea împăratului Constantin cel Mare, în anul 332, a fost transcrisă Sfânta Scriptură în 50 exemplare, pentru a fi distribuită episcopilor din principalele scaune din imperiu. În aceste exemplare, Noul Testament cuprinde 26 cărți, lipsind numai Apocalipsa.

b) O mărturie deosebit de importantă despre extensiunea canonului ne dă Sfântul Chiril, episcopul Ierusalimului, în Catehezele sale (4,33,36; 10,18; 7,20,34). El împarte cărțile care circulau atunci în Biserică, în trei categorii: «**cele divine**», sau «**inspirate**» (ὁμολογούμενα), din care făceau parte 26 cărți (4 Evanghelii, Faptele Apostolilor, 14 epistole pauline și 7 epistole sobornicești); cele «**dubioase**» (ἀμφιβαλόμενα), între care sub influența lui Dionisie și Eusebiu, Chiril, pune Apocalipsa; cele «**vătămate**» (βλαβερὰ), între care enumera Evangheliile apocrife.

El recomanda ascultătorilor, spre a citi, cărțile din prima categorie și le interzicea pe celelalte.

c) Pentru rezolvarea problemei Canonului Noului Testament, s-a ținut sinodul de la Laodicea din anul 360. În canonul 59 se stabilea ca la serviciul divin să se citească doar din cărțile canonice, iar în canonul 60, se dădea o listă cu 27 cărți, identică cu lista canonului de astăzi.

d) La scurt timp după acest sinod, Sfântul Atanasie, episcopul Alexandriei, în scrisoarea a 30-a festivă din anul 367, ne dă o listă a cărților canonice, care acoperă întru totul lista canonului de astăzi. El enumeră între cărțile canonice și Apocalipsa, față de care alexandrinii aveau ezitări.

Pe lângă cărțile canonice enumeră și pe cele necanonice, dar bune de citit, între care amintește Păstorul lui Herma și Învățătura celor 12 Apostoli.

e) Sfinții Grigorie de Nazianz, Vasile cel Mare și Grigorie de Nysa se numără între cei care au susținut canonicitatea celor 27 cărți ale Noului Testament.

f) În Apus erau unele ezitări referitoare la Epistola către Evrei și la Apocalipsă. Pentru restabilirea autenticității lor pledează Laurențiu, Ilarie de Pictavium și Lucifer de Calabria, pe când Octav de Mileve și Philastruis exclud din canon Epistola către Evrei, iar Apocalipsa o socotesc eretică.

g) Canonul Mommsenian, o listă a cărților Noului Testament, descoperită de istoricul Theodor Mommsen în 1886, este edificatoare referitor la extensiunea canonului în prima jumătate a secolului IV.

Lista cuprinde 26 titluri: 4 Evanghelii, 13 epistole pauline (mai puțin Epistola către Evrei), 7 epistole sobornicești și Apocalipsa.

h) De mare importanță pentru stabilirea canonului Noului Testament sunt hotărârile sinodului de la Roma, din anul 382, pe vremea episcopului Damascus. Hotărârile sinodului nu s-au păstrat în original; ele au fost contopite cu hotărârile papilor de mai târziu: Gelasiu și Hormiada.

La Roma se stabilea canonicitatea a 27 de cărți, 4 Evanghelii, Faptele Apostolilor, 14 epistole pauline (inclusiv cea către Evrei), 7 epistole sobornicești (II și III Ioan erau atribuite presbiterului Ioan) și Apocalipsa.

i) Rufin și Augustin împărtășesc părerea Sfântului Atanasie cel Mare.

j) La îndemnul Fericitului Augustin și sub influența lui, în sinoadele africane de la Hippo (393) și Cartagina (397), toate cele 27 cărți ale Noului Testament sunt declarate canonice.

Aceste hotărâri, alături de cele de la Laodicea sunt consfințite pentru întreaga Biserică în sinodul ecumenic Trulan (692) și la sinodul al șaptelea ecumenic (787).

Din secolul V încocoace problema Canonului Noului Testament nu s-a mai pus nici în Răsărit, nici în Apus, deși au mai încercat să mai repună în discuție autenticitatea uneia sau a altei lucrări. La sinoadele din Trident și Vatican se dă din nou lista cărților canonice nu pentru alt motiv, decât acela de a apăra poziția Bisericii catolice împotriva protestantismului.

III. INSPIRAȚIA, AUTENTICITATEA ȘI CANONICITATEA CĂRȚILOR NOULUI TESTAMENT

1. Inspirația

Prin inspirația sau insuflarea Duhului Sfânt se înțelege acea înrâurire specială a lui Dumnezeu asupra unui autor sfânt, prin care Dumnezeu îi luminează acestuia mintea pentru a cunoaște și înțelege cele descoperite, îl îndeamnă să scrie și îl ferește de greșeli în decursul scrisului.

Autorul primordial al Sfintei Scripturi este Duhul lui Dumnezeu, iar aghiograful este colaboratorul Său. Prin actul inspirației nu se anihilează personalitatea scriitorului; cugetul acestuia este ridicat la o stare superioară și conlucrează conștient și liber cu Duhul lui Dumnezeu.

Dat fiind că nu se poate stabili cu precizie matematică până unde merge acțiunea lui Dumnezeu, și până unde acțiunea omului, s-au emis două ipoteze despre inspirație și anume:

a) Ipoteza inspirației verbale după care Duhul Sfânt dictează aghiografului cuvânt de cuvânt tot ceea ce acesta scrie. (Ipoteza aceasta a fost susținută de către protestanți până pe la mijlocul sec. XVIII. Ei nu admiteau la scrierea cărților sfinte nici o colaborare omenească și extindeau inspirația chiar și asupra semnelor de punctuație, a accentelor);

b) Ipoteza după care inspirația se resfrânge doar asupra unor pericope care cuprind adevăruri de credință și adevăruri morale. (Ipoteza a ceasta a fost susținută de către Erasmus, Hugo Grotius și unii teologi mai noi ca: Loisy, Lagrange, Prat. După aceștia, pericopele în care se tratează despre chestiuni istorice, fizice, naturale, etc. n-au fost inspirate. De aceea, în aceste pericope aghiografii spunându-și părerea personală, au putut să greșească).

Ambele ipoteze sunt greșite. Împotriva celei dintâi se ridică faptul că între cărțile Sfintei Scripturi, inspirate de Duhul lui Dumnezeu, există diferențe de formă. Împotriva celei de-a doua se ridică Biserica creștină care raportează inspirația asupra întregului cuprins al cărților Sfintei Scripturi.

În concluzie, putem afirma că în procesul inspirației divine, Duhul lui Dumnezeu vorbește, iar autorul inspirat așterne în scris cele descoperite lui, potrivit modului său de înțelegere și exprimare. Așa se face, de exemplu, că același adevăr este expus diferit de Evangheliști, proveniți din medii sociale și culturale diferite.

Temeiuri pentru inspirație avem atât în Sfânta Scriptură, cât și în Sfânta Tradiție.

a) Primele temeuri pentru inspirația Noului Testament sunt cuvintele Mântuitorului. Trimițându-și Apostolii la propovăduire, El îi previne că vor întâmpina

dificultăți, îi îndeamnă să ducă până la capăt misiunea, asigurându-i că vor fi asistați de Duhul lui Dumnezeu în lucrarea lor. **«Când vă vor da pe voi în mâinile (împăraților și ale dregătorilor), să nu vă îngrijați cum și ce veți grăi, căci se va da vouă în ceasul acela ce să vorbiți. Pentru că nu voi sunteți cei care vorbiți ci Duhul Tatălui vostru, care grăiește prin voi»** (Mat. 10,19-20; Marcu 13,11; Luca 12,11, etc.). **«Puneți, deci, în inimile voastre să nu gândiți de mai înainte ce veți răspunde, căci Eu vă voi da gură și înțelepciune căreia nu-i vor putea sta împotrivă nici să-i răspundă toți potrivnicii voștri»** (Luca 21,14-15).

Deosebit de sugestive sunt, însă, cuvintele pe care Domnul le-a rostit către Apostolii Săi la Cina cea de Taină. Atunci le promitea că, suindu-Se El la ceruri, nu-i va părăsi, ci le va trimite un Mângâietor care va rămâne cu ei în veac (Ioan 14,16). Acesta va fi Duhul Sfânt care va veni în numele Său și le va reaminti toate cele spuse de El (Ioan 14,26). **«Iar când va veni Mângâietorul, pe care Eu îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul adevărului, care de la Tatăl purcede, Acela vă va mărturisi despre Mine»** (Ioan 15,26).

Pentru moment, Domnul ține să le spună doar atât că încă multe ar avea să le spună dar ei nu sunt pregătiți să asculte. **«Încă multe am a vă spune, dar acum puteți să le purtați. Iar când va veni Acela, Duhul Adevărului, vă va călăuzi spre tot adevărul; căci nu va vorbi de la Sine, ci câte va auzi va vorbi și cele viitoare vă va vesti»** (Ioan 16, 12-13).

b) Trimiterea Sfântului Duh s-a făcut la Cincizecime. El Și-a făcut cunoscută prezența prin intermediul limbilor de foc și prin faptul minunat al vorbirii în limbi. Din acel moment Duhul Sfânt a luminat, a încurajat și a stat în ajutor Apostolilor (F. Ap. 2,1 și urm.).

c) Despre inspirație dau mărturie Sfinții Apostoli. Sfântul Apostol Petru afirmă că profeții Vechiului Testament au fost inspirați de Dumnezeu. În virtutea acestui fapt ei au prezis atât suferințele, cât și mărirea lui Mesia. Același duh a insuflat, apoi, pe Apostoli în predica Evangheliei (I Petru 1,10-13). Sfânta Scriptură este greu de interpretat, tocmai pentru că este opera Duhului Sfânt. **«Mai înainte de toate»**, spune Sfântul Apostol Petru, **«trebuie să știți că nici o proorocie din Scriptură nu se tălmăcește după cum îl taie pe fiecare capul, pentru că niciodată proorocia nu s-a făcut din voia omului, ci oamenii cei sfinți ai lui Dumnezeu au grăit purtați fiind de Duhul Sfânt»** (II Petru 1,20-21).

Conștiința inspirației divine o are Sfântul Apostol Ioan, care spune că Domnul Însuși l-a provocat să scrie paginile Apocalipsei (Apoc. 1,11; 19,9).

d) Despre inspirația Sfintei Scripturi dau mărturie și Sfinții Părinți și scriitorii bisericești. Clement Romanul (I Corinteni, 45) zice: **«Scripturile sunt adevărate oracole ale Duhului Sfânt»**. Sfântul Irineu (Împotriva ereziilor, 2,28,4) zice:

«Scripturile sunt adevărate pentru că cuprind graiul Cuvântului lui Dumnezeu și al Duhului Sfânt». Teofil din Antiohia (Către Autolic 3,12) zice: **«Cuvintele Profeților și cele ale Sfinților Apostoli le aflăm în deplin acord întreolaltă, pentru că toate sunt inspirate de același Duh al lui Dumnezeu».** Clement Alexandrinul (Stromate 7,16) numește Sfintele Scripturi cărți **«inspirate de Dumnezeu».** Altă dată, același scriitor (în lucrarea «Îndemn către neamuri», 9) arată și motivele pentru care le consideră inspirate. **«Pentru că»,** zice, **«Sfântul Duh le-a grăit, care este, am putea spune, gura Domnului».** Sfântul Ciprian (Despre milostenie, 1) de asemenea zice: **«În Sfintele Scripturi grăiește Sfântul Duh».** Fericitul Augustin (Comentar la Ps. 90,144,145) numește Sfânta Scriptură **«manuscrisul lui Dumnezeu».** Origen (Despre principii) zice: **«Aceasta este credința Bisericii, că Scriptura a fost scrisă de Duhul lui Dumnezeu».** Sfântul Vasile cel Mare (Omilie la Ps. 1) zice: **«Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și de folos».** Sfântul Ioan Gură de Aur (Omilie la cuvântul Evangheliei: Am văzut pe Domnul, 2,2) spune: **«Sunt unii oameni nebuni, care după ce au luat în mână cărțile sfinte zic că în unele sunt numai numere de ani și nume (de oameni și cetăți) și trec peste ele, zicând: Sunt numai nume și n-aduc nici un folos. Ce zici? Dumnezeu vorbește și tu cutezi a zice: sunt vorbe fără de folos?»**

Inspirația nu trebuie să se confunde cu Revelația. Revelația are un cadru mai larg; cuprinde adevăruri descoperite pe cale naturală. Inspirația are un cadru mai restrâns: ea privește adevărurile supranaturale. Referitor la adevărurile pe care aghiograful le-a putut cunoaște pe cale naturală, inspirat este numai punctul de vedere cum le discută.

2. Autenticitatea

O carte este autentică atunci când, prin conținut și formă aparține autorului și epocii căreia i-a fost atribuită.

Pentru autenticitatea cărților Noului Testament pledează atât argumente preluate din însuși cuprinsul lor, cât și din lucrările Sfinților Părinți, și ale Scriitorilor bisericești.

a) La începutul sec. I canonul Noului Testament era încheiat cel puțin în centrele mari ale Bisericii. La vremea aceea autenticitatea cărților putea fi ușor verificată. Apostolii care le scriseseră erau încă în viață și fiind întrebați puteau să dea mărturie în acest sens.

De-altfel, Apostolii înșiși s-au îngrijit ca scrierile lor să nu mai fie falsificate, fiind trimise la destinație prin oameni de încredere (Rom. 16,1; Efes. 6,21; Col. 4,7,9) și cu atât mai mult să nu fie puse pe numele lor scrisori false. Pentru a fi recunoscute cele autentice de cele eventual false, Sfântul Apostol Pavel stabilește un consemn la

care uneori face aluzie. «Urarea mea (este) scrisă cu mâna mea, a lui Pavel: acesta este semnul meu, și orice scrisoare așa o scriu» (II Tes. 3,17; Cf. I Cor. 16,21; Gal. 6,11; Col. 4,18).

b) Cuprinsul lor arată că scrierile Noului Testament aparțin autorilor cărora au fost atribuite. Chiar dacă nu se precizează totdeauna numele acestora, îi putem ușor deduce după problemele tratate în scrierile respective, după stilul în care au fost scrise ca și după materialul folosit la compunerea lor.

c) Părinții Apostolici, Sfinții Părinți și Scriitorii bisericești din sec. II-IV, prin folosirea cărților Noului Testament în argumentarea operelor lor, întăresc această concluzie. Ei au trăit aproape de epoca apostolică, au văzut și folosit scrierile originale sau primele traduceri făcute de pe ele. Unii vorbesc indirect, alții direct, atât despre apostolicitatea cât și autenticitatea scrierilor folosite de ei.

3. Canonicitatea

Adjectivul «canonic» derivă de la substantivul grecesc κανών (derivat din substantivul ebraic קַנֹּוֹן care înseamnă trestie). Termenul κανών a însemnat la început trestia sau bățul cu care se măsoara o lungime, însă cu timpul a desemnat toate unitățile de măsură.

În înțeles figurat, κανών înseamnă model de urmat, regulă, normă. Pe teren spiritual și moral prin κανών se înțelege tot ceea ce poate servi ca normă sau regulă pentru cugetarea sau viața morală. Cu acest înțeles îl întâlnim chiar și în Noul Testament (II Cor. 10,13,15,16; Gal. 6,16; Fil. 3,16).

Prin canonicitatea cărților Noului Testament se înțelege obligativitatea lor călăuzitoare pentru credința și viața morală. Adevărurile cuprinse în ele sunt norme, porunci de viață pentru fiecare creștin.

Cu acest sens a folosit termenul «*canonic*» Origen. El numește Sfintele Scripturi «*Scrieri canonice*». Este folosit, apoi, de sinodul din Laodiceea (360), de cel din Hippo (393) și Cartagina (397). Isidor Pelusiotul, numește Sfânta Scriptură «*canonul adevărului*» (τὸν κανόνα τῆς ἀληθείας).

Criteriile pe baza cărora Biserica a stabilit canonicitatea celor 27 de cărți ale Noului Testament sunt: a) caracterul lor inspirat; b) originea lor apostolică; c) unanima venerare și întrebuințare a lor în comunitățile creștine primare.

IV. ISTORIA TEXTULUI NOULUI TESTAMENT

1. Istoria manuscriselor

A. Forma scrierii originalelor Noului Testament

În antichitate numai rareori autorii își scriau cărțile cu mâna proprie. De obicei le dictau unor scriitori de meserie, care scriau repede, numiți ταχυγράφοι. Textul era, apoi, transcris de oameni specializați în scrisul frumos numiți καλλιγράφοι, era corectat (de către διορθῶται) și așezat sub formă de carte de βιβλιογράφοι.

Același lucru trebuie să se fi întâmplat și la scrierea cărților Noului Testament. Se știe că Sfântul Apostol Pavel nu și-a scris epistolele cu mâna proprie, ci le-a dictat colaboratorilor săi apropiați. Așa de exemplu, Epistola către Romani a fost scrisă de Tertiu (Rom. 16,21) iar din Epistolele I Corinteni, Coloseni și II Tesaloniceni doar salutul și binecuvântarea finală au fost scrise de mâna sa (cf. I Cor. 16,21; Col. 4,18; II Tes. 3,17, ș.a.).

La fel vor fi făcut și ceilalți autori sfinți, fiecare dintre ei având mai mulți colaboratori, unii dintre aceștia cunoscând meseria scrisului.

Scrierea folosită în vremea aceea era de două feluri: una cu litere mari, majusculă și alta cu litere mici, minusculă. Scrierea majusculă se numea și uncială. Își luase această denumire de la faptul că literele ei aveau cu aproximație, mărimea unei uncii romane (1, 5-2 cm.). Scrierea uncială era dreptunghiulară, pătrată sau rotundă. Literele se scriau una după alta, fără să fie legate între ele; tot așa și cuvintele, se scriau unul după altul fără spațiu liber între ele. Lipseau semnele de punctuație și accentele. În această scriere se transcriau operele religioase, istorice, filozofice și se făceau inscripțiile de pe monumente.

Scrierea minusculă (cursivă) avea litere mai mici și aplecate spre dreapta. O foloseau tahigrafii, învățații, comercianții și soldații. Era făcută la repezeală, cu multe greșeli și abreviațiuni. Era dedicată unui cerc restrâns de cititori. Se poate presupune că scrierile Noului Testament, care erau menite să fie cunoscute de cercuri largi de cititori, au fost transcrise, la început, cu caractere cursive pentru uzul personal. Din sec. IX scrierea cursivă, îngrijită, începe să facă concurență scrierii unciale, iar în sec. X o înlocuiește definitiv.

B. Materialul folosit la scris

Materialul folosit la scris în antichitate era hârtia de papirus, care creștea din belșug în delta Nilului. Trestia ajungea până la 4 metri înălțime. Orașul Fajum din Egiptul de nord era centrul de fabricație al hârtiei de papirus.

În legătură cu prepararea ei s-au emis două păreri: mai demult s-a crezut că se obținea din coaja trestiei care se desprindea în straturi subțiri, cu un cuțit special, bine ascuțit. În ultimul timp, se crede (de ex.: de învățatul Kenyon) că hârtia se fabrica din măduva trestiei. Aceasta se tăia în foițe foarte subțiri care se lipeau una peste alta, curmeziș pentru a-i da mai multă consistență. Foile astfel așezate se puneau sub teasc ca să se lipească și mai bine și să se obțină o suprafață cât mai netedă, apoi se uscau la soare. Dacă suprafața nu era destul de netedă se șlefuia cu o piatră poroasă. Hârtia era sortată după lungime, durabilitate, finețea fibrelor. Calitățile superioare erau lungi de 1 metru și late de 30 cm., iar cele inferioare erau alcătuite din foi scurte și dure. Pliniu vorbește de 9 sortimente de hârtie de papirus.

Pe foaia de papirus se scria pe o parte. Când trebuia să se scrie o lucrare mai lungă se lipeau mai multe file de papirus în lungime. Scrierea se făcea pe coloane, de la stânga la dreapta.

La scris se folosea un condei de trestie (ὁ κάλαμος, III Ioan, 13), care se ascuțea cu un cuțitaș (τὸ ξυρὸν τοῦ γραμματέως, Ieremia, 36,23) sau cu un stilou de metal (ὁ στίλος).

Cerneala (τὸ μέλαν: II Cor.3,3; II Ioan 12) era făcută din apă, un adeziv și funingine.

Când scrierea se termina, se atașa la capătul papirusului un mâner cilindric, pe care se înfășura hârtia, cu scrierea înăuntru. Când era vorba despre o scriere mai mare, se foloseau mai multe asemenea papirusuri băgate în cutii, care împreună formau un volum.

Fiindcă papirusul era cel mai ieftin material de scris, era și cel mai des întrebuițat. El, însă, se uza foarte repede și adesea era mâncat de carii. De aceea, doar câteva exemplare de papirus s-au păstrat în ruinele orașului Herculaneum și în sarcofagele faraonilor egipteni.

În orașul Fajum s-a descoperit un papirus biblic, din sec. III, care cuprinde un comentariu la cuvintele Domnului din Evanghelia lui Matei (26,31 și urm.).

Aceste descoperiri ne fac să credem că cele mai vechi originale ale cărților Noului Testament au fost scrise, de asemenea, pe hârtie de papirus. În acest sens ne dă mărturie Sfântul Ioan Evanghelistul care spune cititorilor săi că are încă multe a le spune, dar că nu dorește să le scrie: «pe hârtie, cu cerneală» (διὰ χάρτου καὶ μέλανος: II Ioan, 12).

În sec. III un nou material începe a se folosi la scris: pergamentul, iar în sec.IV, pergamentul înlocuiește în bună parte papirusul. Era firesc ca și scrierile Noului Testament folosite mult la serviciile divine să se transcrie de acum pe acest material care era mai rezistent.

Pergamentul era pregătit din piei de animale: piei de oaie, de capră, de vițel și de antilopă. Pielea se tăbăcea, se rădea pe ambele părți și se vopsea în diferite culori. Se tăia în foi pătrate sau dreptunghiulare care suprapunându-se formau un fascicol (τεῦχος), mai multe fascicole formau un caiet (τετράς sau τετράδιον), iar cele mai multe caiete alcătuiau un codice (κώδιξ). Fericitul Ieronim spune că în vremea când a purces la diortosirea Vulgatei, manuscrisele Noului Testament formau mai mulți codici.

Sub aspectul calității, și pergamentele cunosc deosebiri. Din piei ordinare se fabrică un pergament dur, iar din cele fine un pergament fin. Pergamentele superioare de obicei erau vopsite în culoare purpurie, pe ele scriindu-se cu cerneală de aur sau de argint. Cu cerneală neagră se scrie numai pe pergamentele dure. Din cauza vechimii și a întrebuițării prea mari a unui codice, uneori scrierea se ștergea aproape cu totul. Atunci pergamentul se folosea pentru o altă scriere. Un asemenea material refolosit se numește «palimpsest» (παλιν și ψύνω = a coace; a pregăti) sau rescript. Prin mijloacele tehnice de azi putem descifra scrieri chiar dacă ele sunt distanțate de câteva veacuri.

Scrierea se făcea pe coloane înguste, care variază de la un codice la altul. O coloană cuprindea cam 16-18 silabe și cam 36 de litere. După numărul rândurilor și coloanelor se fixa valoarea codicelui.

Durabil și frumos, pergamentul era un material de scris foarte scump și greu de procurat, de aceea în continuu s-a căutat înlocuirea lui, fapt pentru care s-a și realizat la sfârșitul secolului al IX-lea.

Manuscrisele biblice, începând cu sec. X, se scriu și pe hârtie de bumbac, a cărei descoperire este atribuită chinezilor încă din timpuri străvechi. Hârtia se folosește numai pentru transcrierea manuscriselor biblice destinate uzului particular. Pentru întrebuițarea liturgică, materialul de scris rămâne tot pergamentul. Începând cu sec. XIII, tot numai pentru uzul particular, se folosește un material de scris, mai ieftin și mai bun: hârtia de zdrențe, fabricată în Europa.

Atât la codici, cât și manuscrisele realizate pe hârtie, prima pagină era frumos ornamentată cu desene și picturi în culori. Această practică a trecut de la manuscrise la tipăriturile mai vechi până la finele sec. XVIII.

C. Autografele (αὐτόγραφον, ἰδιόχειρον) biblice.

Primele exemplare ale scrierilor apostolice s-au pierdut foarte de timpuriu, probabil încă la jumătatea sec. II. Cauzele au fost multiple: amintim în primul rând materialul de scris foarte slab; în rândul al doilea, marea lor întrebuițare în comunitățile creștine.

Nici un Sfânt Părinte sau Scriitor bisericesc nu se referă la autografele apostolice.

Clement Romanul (II Cor. 47,1), invitând pe credincioșii din Corint să ia aminte la epistola pe care le-a scris-o Sfântul Apostol Pavel, nu se referă la autograful, ci la cuprinsul epistolei.

În aceleași cuvinte, dar și cu același sens, vorbește Sfântul Ignatie (către Filadelfieni 8, 2).

Tertulian (De praescriptione haereticorum 2,38) vorbind despre «scrierile autentice ale apostolilor» se referă, prin această expresie, nu la autografe, ci la faptul că învățătura apostolică s-a păstrat în scrierile lor autentice (chiar dacă la vremea respectivă erau doar copii după scrierile originale). El folosește adesea termenul ἀρχαῖα, înțelegând prin acestea transcrieri sau traduceri după originale. Dacă ar fi vizat originalele apostolice, era imposibil ca în lupta sa împotriva lui Marcion să nu se refere niciodată la ele.

Afirmația că Evanghelia lui Matei, transcrisă de Varnava, s-ar păstra într-un fragment din Constantinopol și că un fragment din Evanghelia lui Marcu s-ar păstra în Veneția, nu este adevărată.

De asemenea, informația dată de Philostorgiu (7,14) și Nicefor Calist (10,33), că într-o biserică oarecare s-ar fi descoperit originalul Evangheliei lui Ioan, ca și aceea din Chronicon pascale (P.G. 92,77), că originalul acestei Evanghelii s-ar păstra într-o biserică din Efes, nu sunt adevărate.

D. Transcrierea cărților Noului Testament, cauzele coruperii textului și vechile încercări de restabilire a textului original

Scrierile Apostolilor au fost socotite, de la apariția lor, un tezaur duhovnicesc. Citirea lor în particular sau în cadrul slujbelor religioase suplinea absența Apostolilor. De aceea, Bisericile sau creștinii înstăriți au dispus să se copieze pentru a intra în posesia lor.

Pe măsură, însă, ce se înmulțeau transcrierile, creștea și pericolul introducerii de erori în ele. Încă de la începutul sec. III sunt semnalate o mulțime de erori în textele transcrise. Acestea au fost neintenționate, dar și intenționate.

Schimbările de text neintenționate s-au făcut atunci când copistul n-a putut descifra textul pe care îl transcria pentru că era scris neatent sau pentru că era deteriorat. Așa, de exemplu, unele litere au fost confundate: A cu Λ; E cu Θ și O; H cu N; ΛΛ cu M. S-au făcut schimbări ale textului când copistul n-a reținut corect cuvintele după dictat, mai ales că unele vocale seamănă între ele sau se aseamănă cu diftongi. Așa, de exemplu, s-a înlocuit o cu ω; ε cu η și αι; ι cu οι,η,υ,ει; σὸ cu

σοί; εἶδε cu εἰ δέ sau ἴδε; κενός cu καινός; ἕτεροι cu ἑταῖροι; ἡμεῖς cu ὑμεῖς, ș.a.

Schimbări intenționate s-au făcut de către unii copişti, care, în dorința lor de a face un serviciu Evangheliei, au schimbat unele particule, conjuncții sau prepoziții cu altele care li s-au părut mai potrivite în context. A fost înlocuit καὶ cu δ, δ cu οὖν, οὖν cu γὰρ, ἀπὸ cu ἐκ, περὶ cu ὑπὲρ, ὅτι cu διότι.

Uneori au fost eliminate cuvinte care se aflaseră în propozițiile anterioare (de exemplu, de la Mat. 5,19 au fost scoase cuvintele ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν pentru că se află în propoziția precedentă), iar alteori s-au introdus în text cuvinte din locurile paralele (la Mat. 13,14 s-a introdus ἀκοῆ ἀκούσετε) sau introducerea de la pericopele bisericești: ε πεν ὁ Κύριος τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ.

Alteori copişti au încercat să corecteze unele anacolute sau erori gramaticale și să dea textului o formă cât mai corectă gramatical și un stil grecesc cât mai elegant. Așa, de exemplu, a fost schimbat genitivul absolut ἐλθόντος αὐτοῦ (Mat. 8,28) cu ἐλθόντι Αὐτῷ pentru a face acordul cu dativul care urmează. În locul nominativului ἡμέραι τρεῖς (Mat. 15,32; Marcu 8,2) s-a pus acuzativul temporal ἡμέρας τρεῖς. În locul propoziției κατακεῖσθαι αὐτόν (Marcu 2,15) s-a introdus γίνεται ἐν τῷ κατακεῖσθαι αὐτόν. La Apoc. 2,30 după acuzativul τὴν γυναῖκα, participiul λέγουσα s-a înlocuit cu λέγουσαν.

Alteori au fost înlocuite cuvinte cu altele care li se păreau copiştilor mai clare. De exemplu πονηρός (Mat. 12,35) înlocuit cu cuvântul ἀργός; în loc de πατήρ αὐτοῦ s-a scris Ἰωσήφ; în loc de γονεῖς αὐτοῦ s-a scris Μαριαμ καὶ Ἰωσήφ, etc.

Foarte multe schimbări au făcut, însă, ereticii, care au introdus cuvinte prin care își justificau învățăturile lor rătăcite.

Grija pentru restabilirea textului original al Noului Testament s-a manifestat deasemenea de timpuriu. Revizuirea textului s-a făcut în Antiohia de Lucian, în Cezareea Palestinei de Pamfil, iar în Egipt de Hesychius.

E. Codici mai importanți; clasificarea lor

Între codicii grecești mari ai Noului Testament mai importanți și cunoscuți sunt următorii:

“**Codex Sinaiticus**” (numerotat cu litera ebraică **Ⲱ**) datează din sec. IV. Cuprinde întreg Noul Testament și aproape întreg Vechiul Testament în traducere grecească. Mai cuprinde în plus Epistola lui Varnava și o parte din «Păstorul lui Herma». S-a păstrat în mănăstirea Sfânta Ecaterina de pe muntele Sinai. L-a descoperit Tischendorf, la anul 1844, aducând din el în Europa 43 de file. La 1859 l-a adus aproape în întregime în Lipsca, iar la 1869 l-a dăruit țarului Alexandru al Rusiei.

S-a păstrat în Petrograd până la anul 1933, când a trecut în posesiunea muzeului britanic din Londra. Cele 43 de foi aduse, Tischendorf le-a publicat în Lipsca în 1862 sub titlul: «Codex Friderico-Augustus». Tot Tischendorf la 1862 a publicat o ediție facsimilată a întregului codice intitulată: «Bibliorum Codex Sinaiticus Petropolitanus».

“Codex Vaticanus” (Cod. B). Datează din sec. IV. La început a cuprins întreaga Sfântă Scriptură în limba greacă. Astăzi lipsesc din Vechiul Testament 50 de foi, iar din Noul Testament lipsesc foile de la Epistola către Evrei 9,14 până la sfârșit. De la 1550 a ajuns în posesiunea Bibliotecii Vaticanului. Pentru prima dată a fost editat de Cardinalul Angelo May în anul 1857.

“Codex Alexandrinus” (Cod. A). Datează din sec. V. Cuprinde întreaga Sfânta Scriptură, cu mici lacune, precum și Epistola lui Clement către Corinteni și așa numita a doua Epistolă a lui Clement. Foarte probabil a fost făcut în Alexandria, de unde la 1628 a fost dăruit de Patriarhul Ciril Lucaris, Angliei. Se păstrează în Muzeul Britanic din Londra. Cuprinde 773 de file. Noul Testament a fost facsimilat la 1786 de Voide, iar Vechiul Testament de Baber între anii 1816-1826.

“Codex Parisiensis” sau **“Codex Ephraemi Rescriptus”** (Cod. C). Datează din sec. V. Se numește rescript, fiindcă pe același pergament biblic din sec. XIII s-a scris o traducere în limba grecească a lucrărilor lui Ephraim Sirul. Astăzi este proprietatea Bibliotecii Naționale din Paris. Are 200 de file și cuprinde cea mai mare parte a Noului Testament și fragmente din Vechiul Testament. Textul Noului Testament a fost editat pentru prima dată de Tischendorf la 1843.

“Codex Cantabrigiensis” sau **“Codex Bezae”** (Cod. D) datează din sec. VI. Cuprinde numai Evangheliile și Faptele Apostolilor în limba greacă și în traducere latină. S-a păstrat într-o mânăstire din Franța. L-a descoperit reformatorul Beza și l-a dăruit Bibliotecii Universitare din Cambridge. Astăzi îl avem editat de E. H. Scrivener «Besae Codex Cantabrigensis» Cambridge, 1864, precum și într-o ediție facsimilată «Besae Cantabrigensis phototypice repraesentatus», Cambridge, 1899.

“Codex Claromontanus” (Cod. D). Se află la Paris. Datează din sec. VI. Cuprinde Epistolele Sfântului Apostol Pavel în limba greacă și traducere latină. A fost proprietatea lui Beza care l-a descoperit la Clermont. L-a editat Tischendorf: «Codex Claromontanus», Leipzig, 1852. E important și pentru faptul că cuprinde o listă a cărților canonice.

“Codex Laudianus” (Cod. E) se află în Oxford. Datează probabil din sec. VI. Cuprinde Faptele Apostolilor în limba greacă și latină. A fost descoperit de Arhiepiscopul Laud, care l-a dăruit Bibliotecii Universitare din Oxford. Acest codice a fost folosit de scriitorul Beda Venerabilul în Comentariul său la Faptele Apostolilor.

Toți ceilalți Codici unciali sunt fragmentari și datează dintr-o epocă mai apropiată de noi.

Manuscrisele minuscule datează din sec. X înapoi. Cu toate acestea, unele dintre ele nu sunt mai puțin valoroase decât codicii majusculi, întrucât ne dau transcrieri de manuscrise mai vechi, care s-au pierdut.

Manuscrisele biblice se numără cu miile, de aceea, în decursul timpului s-a încercat o catalogare a lor.

De la anul 1751 este în vigoare sistemul de catalogare introdus de criticul Wettstein, care numerotează manuscrisele neotestamentare cu literele mari ale alfabetului latin, iar manuscrisele minuscule cu litere arabe. Astfel: A) este un codice Alexandrin; B) este codicele Vatican; C) este codicele Ephreemi Rescriptus; D) este codicele Cantabrigensis, etc. Această catalogare, făcută întâi codicilor care cuprind textul Evangheliilor se repetă și la celelalte clase de cărți ale Noului Testament; de aceea exista pericolul confuziei. În plus, pe măsură ce prin noi descoperiri numărul codicilor majusculi a crescut, iar pentru numerotarea lor n-au mai ajuns literele alfabetului latin, s-a trecut la literele alfabetului grecesc, iar apoi la literele alfabetului ebraic, unul în continuarea celuilalt. De aceea Sistemul lui Wettstein, tocmai din acest motiv, azi este abandonat.

Un sistem superior îl crează criticul Herm. von Soden. Acesta, prin catalogarea manuscriselor, nu urmărește numai distincția între codicii majusculi și cei minuscule, ci și stabilirea cuprinsului. El distinge trei grupe de codici: codici care cuprind întreg Noul Testament (διοθήκη); codici Evanghelici (εὐαγγέλιον); codici care cuprind epistolele apostolice, Faptele Apostolilor și Apocalipsa (ἀποστόλοι). În numerotarea unui codice, este indicată mai întâi clasa căruia îi aparține, cu una dintre cele trei litere (δ, ε, α) ale alfabetului grecesc: inițialele cuvintelor amintite, iar apoi urmează numerotarea cu cifre arabe. Sistemul lui Herm. von Soden, deși foarte bun, criticii de azi au încercat să-l îmbunătățească prin faptul de a face mențiune și de vechimea lor. Amintim îndeosebi lucrarea teologului german Gregory, la care a contribuit binecunoscutul teolog român V. Gheorghiu de la Cernăuți.

2. Traducerile Noului Testament

Întrucât cu excepția Evangheliei lui Matei toate celelalte cărți ale Noului Testament au fost scrise în limba greacă (dialectul comun), ba chiar și Evanghelia lui Matei foarte de timpuriu a fost tradusă în limba greacă (câtă vreme este aproape sigur că Sfântului Evanghelist Luca la compunerea Evangheliei sale s-a folosit de ea), prin traduceriile Noului Testament avem să înțelegem cărțile Noului Testament redat în oricare altă limbă decât cea grecească.

Cu cât aceste traduceri sunt mai vechi, cu atât sunt mai apropiate de textul original, sunt mai importante pentru critica textului. Valoarea lor întrece chiar pe a

manuscriselor grecești, dacă sunt mai vechi decât acestea. E firesc, însă, ca o traducere, oricât de bună și fidelă ar fi după natura limbii în care s-a făcut, să prezinte o deosebire de construcție.

În cele ce urmează ne vom ocupa de traduceri Noului Testament în ordinea vechimii.

Traduceri Syriace

Prima traducere a Noului Testament, respectiv a întregii Sfinte Scripturi este cea în limba syriacă. Originea Peșitiei este foarte veche, probabil este identică cu aceea «σύροϋς» citată de Meliton din Sardes și Origen. Se presupune că textul Vechiului Testament a fost tradus înaintea celui a Noului Testament. Traducerea Noului Testament a fost atribuită unuia dintre Apostoli, lui Iuda Tadeul. În vremea noastră, unii teologi apuseni consideră că traducerea s-a făcut în sec. IV. Teologii ortodocși consideră că s-a făcut în secolul al doilea. Ea cuprinde întreg Noul Testament cu excepția: Epistolelor II Petru, II și III Ioan și a Apocalipsei.

Traducerea a fost făcută după textul grecesc străvechi, dacă nu chiar după original, probabil în Edesa. Forma în care o avem azi e mai nouă și nu poartă pecetea traducerii originale.

Monofiziții din Siria n-au voit să folosească această traducere. Arhiepiscopul Policarp în colaborare cu Episcopul Filoxen din Mabug, la 508, au făcut o nouă traducere în limba syriacă după textele grecești, care se numește «Filoxeniană». Aceasta se distinge printr-o mai mare fidelitate față de textul original pe care îl traduce cuvânt cu cuvânt.

În anul 616, călugărul Toma Charkel a făcut o prelucrare a cărților Noului Testament după traducerea Filoxeniană, păstrate la monofiziți. Este numită «Traducerea Charkeliană». Poartă pecetea unei traduceri independente.

Traduceri latine

Cea mai veche traducere în limba latină este «Itala». Este discutată încă problema dacă prin «Itala» trebuie să înțelegem o singură traducere străveche a Sfintei Scripturi în limba latină vulgară, care prin numeroase transcrieri pentru uzul bisericilor de limbă latină din Apusul Europei și Africii de Nord a ajuns la mai multe variante, sau avem să înțelegem mai multe versiuni (traduceri) în limba latină, apărute între sec. II-IV d.Hr.

Fericitul Augustin, în opera sa «De doctrina christiana», 2,15, mărturisește că dintre toate traduceri latine ale epocii sale în uzul Bisericii apusene, mai mult îi convine «Itala», care se distinge printr-o redare limpede a sensului genuin și al scrierilor Sfintei Scripturi.

Deci e vorba de mai multe traduceri.

Multă vreme prin «Itala» s-au înțeles toate textele latine ale Sfintei Scripturi, folosite de Ieronim la compunerea Vulgatei.

Dovezi despre existența unei traduceri a Sfintei Scripturi în limba latină din sec. II avem multe, dintre care amintim:

a) Din scrisoarea creștinilor din Vienne și Lyon către cei din provincia Asia și Frigia asupra prigoanei din cele două orașe, scrisoare compusă pe la 177-178, rezultă că autorii au folosit o traducere latină a Sfintei Scripturi.

b) Același lucru rezultă din «Acta martyrum Scilitanorum» din anul 180 și «Acta S. I. Perpetuae et Felicitatis» din anul 202-203.

c) Dovezi mai precise aflăm în citatele din Noul Testament aflate în Epistola lui Varnava (185) și lucrarea «Adversus Haeresias» a lui Irineu (180).

d) Traducerea latină o folosesc permanent scriitorii din Africa: Tertulian și Cyprian.

Itala s-a pierdut în cea mai mare parte. Unii teologi apuseni încearcă să o reconstituie din fragmentele rămase și din citatele Sfinților Părinți apuseni care au folosit-o (în special din lucrările Fericitului Augustin).

«Itala» cuprinde toate cărțile Noului Testament. Traducerea s-a făcut după textul grecesc cu multă grijă. S-a făcut aproape cuvânt cu cuvânt, în latina vulgară, vorbită în sec. I și II. Autorul ei este necunoscut.

Vulgata. Scriitorului apusean Ieronim i s-a încredințat din partea Episcopului Damasus I, după Sinodul de la Roma (382), să corecteze «Itala». În 383 Ieronim prezintă lui Damasus textul corectat al Sfințelor Evanghelii, apoi și al celorlalte cărți ale Noului Testament.

Criteriile după care a făcut Ieronim corectarea Italei sunt date chiar de el în «Prefatio in Evangelistas ad Damasus». Mărturisește că n-a voit să facă o nouă traducere, ci că luând în ajutor cele mai vechi manuscrise grecești, a îndreptat ceea ce i s-a părut greșit în traducerea latină «Itala». Corecturile aduse de Ieronim «Italei» sunt atât de radicale, încât aceasta apare ca o traducere nouă. Dovada o avem în atitudinea credincioșilor, care o considerau ca o schimbare a textului sfânt. Cu toată autoritatea sa, Fer. Augustin n-a reușit să o impună în Biserica Africană. Abia la un secol după apariție, se răspândește întâi în Italia, sub influența papei Grigore cel Mare (sec. VI), apoi în celelalte Biserici Apusene. Lucrarea lui Ieronim primește numele de «Vulgata».

Soarta «Vulgatei» a fost aceea a tuturor manuscriselor biblice mult întrebuințate. Prin multele transcrieri, pentru uzul Bisericilor și al particularilor, textul s-a corupt foarte repede. În transcrieri nu numai că s-au copiat greșit multe cuvinte, ci uneori versete întregi au fost schimbate sau lăsate afară. Între primii care au

încercat reconstituirea textului original amintim pe Cassiodorus (+570), care a lăsat un exemplar corectat cu multă grijă al Vulgatei în Biblioteca Mănăstirii întemeiate de el la Vivario, fixând reguli pentru monahi, cum să facă transcrierea unui text sfânt.

La finele sec. VIII, Alcuin primește ordin de la Carol cel Mare să corecteze textul «Vulgatei». Acesta a dat numaidecât curs poruncii, prezentând lucrarea împăratului în anul 801. Această Biblie s-a întrebuițat în Împériul Francez din sec. IX până în sec. XIII.

În sec. XI, «Vulgata» a fost corectată de cardinalul Petrus Damiani (+1072) numit de unii «al doilea Ieronim».

În sec. XII, abatele Stefan de Cieux (+1134) a recenzat textul Vulgatei pentru Ordinul Cisteriensilor.

În sec. XIII avem o încercare de corectare semioficială în așa numitele «Corectări Biblice» făcute de profesorii universității din Paris. Au fost adunate texte originale, texte vechi ale Italei și Vulgatei și citate din scrierile Sfinților Părinți, în special din scrierile lui Ieronim; s-au pus în paralelă cu textul corespunzător din Vulgata și s-au făcut corecturile necesare. S-a lucrat, deci, cu un aparat critic necunoscut până atunci. Acest text corectat a fost apoi transcris în multe exemplare și difuzat.

Sinodul de la Trident (1546) hotărăște să se purceadă la corectarea oficială a Vulgatei, de către o comisie de învățați, în frunte cu Robert Belarmin. Întrucât Papa Sixt al V-lea (+1590) i-a făcut unele modificări, ediția apărută cuprinde multe greșeli. De aceea se retipărește o a doua ediție îndreptată, în 1592, sub papa Clement al VIII-lea. Aceasta rămâne ediția oficială a Bisericii Apusene până azi. Ediția Clementină se distinge de cea Sixtină în 3000 de locuri.

Traduceri egiptene (coptice)

Pahomie recomandă călugărilor din jurul Tebei ca pe lângă lucrarea manuală să cerceteze Scripturile, în special cele ale Noului Testament. Sfântul Ioan Gură de Aur vorbește despre existența unor traduceri ale Sfintei Scripturi în limba egipteană. Vechimea traducerilor egiptene poate fi dusă până în sec. II. Ni s-a păstrat o traducere a Sfintei Scripturi în dialectul sahidic; alta în dialectul bohairic, supranumit coptic, făcută după text grecesc prin sec. IV; și, în sfârșit, în dialectul bașmuric (fayumic), din care s-au păstrat numai câteva fragmente.

Traduceri etiopiene

În Etiopia de azi, creștinismul a pătruns prin sec. IV prin Frumențiu. Lui i s-a atribuit traducerea, în cea mai mare parte, a Sfintei Scripturi după texte grecești în limba etiopiană. Traducerea a fost terminată abia la începutul sec. V de ucenicii săi,

apostolii etiopienilor. Traducerea a fost făcută cu multă grijă de pe texte foarte bune însă a suferit unele corecturi în decursul timpurilor, astfel că azi nu are prea multă valoare critică. Limba traducerii este vechea limbă etiopiană, numită «Geez», azi o limbă moartă, care a rămas încă în întrebuințarea cultică. Traducerea etiopiană a fost publicată în Roma la 1548.

Traduceri armene

Începuturile creștinismului în Armenia datează din sec. II. În sec. IV, după creștinarea regelui armean Mitridates, întreaga Armenie este creștină. Meritul revine lui Grigore Iluminătorul. La început, armenii folosesc versiunea syriacă. La începutul sec. IV, patriarhul armean Isaac (Sahac) împreună cu secretarul său Mesrob, făuritorul alfabetului armen, încep traducerea cărților Sfintei Scripturi, după traducerea syriacă.

În anul 431 Isaac a primit de la Sinodul din Efes un exemplar revizuit al Bibliei grecești. Doi ucenici ai lui Mesrob, și anume Iosif și Eznak, sunt anume trimiși în Grecia să studieze limba greacă. Întorcându-se în patrie, aceștia termină în anul 444 traducerea armeană a Sfintei Scripturi. Traducerea este folosită până astăzi în Biserica Armeană. Este mult apreciată și astăzi, pentru critica textului.

Traducerea georgiană

Din Armenia, creștinismul a trecut în Georgia și până în văile Caucazului. Astfel au ajuns să aibă și georgienii încreștinați, în sec. V, o traducere a Sfintei Scripturi. Întemeietorul alfabetului georgian este tot Mesrob (441), amintit la Armeni. Traducerea Sfintei Scripturi s-a făcut cu colaborarea lui Mesrob după traducerea armeană, iar în secolele IX și XI s-a făcut câte o corectură după textele grecești. Așa a apărut o traducere nouă a Bibliei, la a cărei prelucrare a contribuit mult un monah, pe nume Georgi, de la Sfântul Munte.

Traducerea gotică

Episcopul goților Ulfilas a tradus Sfânta Scriptură în limba goților la anul 382. Această traducere era întrebuințată de toți goții creștini la sfârșitul sec. IV. Ea cuprindea, probabil, toate cărțile Sfintei Scripturi. A fost făcută după textul grecesc cu mare fidelitate și limpezime.

Traducerile slavone

Traducerea slavonă a Sfintei Scripturi a fost făcută de apostolii slavilor, frații Constantin (cu numele de monah Cyril-862) și Metodiu (885). Cyril este făuritorul alfabetului glagolitic, pentru alcătuirea căruia s-a folosit de scrierea greacă minusculă

și cursivă (pe nedrept este socotit făuritorul scrierii «cyrillice», care este identică cu scrierea greacă uncială). Nu s-a putut stabili pe care parte din Sfânta Scriptură a tradus-o Cyril și pe care a tradus-o Metodiu. Se poate presupune că au fost traduse mai întâi acele cărți care erau necesare la slujba divină: Evangheliile, Faptele Apostolilor, Epistolele, iar din Vechiul Testament, Psalmii și unele pericope din Prooroci. La fel, nu e sigur unde a fost patria dialectului slav folosit de cei doi în traducere: în Salonic, în Macedonia sau în Bulgaria.

O a doua perioadă a traducerii a fost pe timpul principelui bulgar Simeon (893-927). Se pare că nici în această perioadă n-a fost terminată traducerea tuturor cărților Sfintei Scripturi, fiindcă la sfârșitul sec. XV, când arhiepiscopul Ghenadie al Novgorodului, voind să aibă toate cărțile Sfintei Scripturi în limba slavonă, a trebuit să traducă unele cărțile din limba ebraică, iar pe altele din limba latină.

Făcând abstracție de aceste adausuri, putem afirma că la temeiul traducerii slavone stau manuscrisele grecești Alexandrine și Cesareene. Traducerea aceasta s-a răspândit la bulgari, sârbi, ruși, croați, boemi, moravi.

Traducerile arabe

Scrierea arabă este născută din cea nabateiană, foarte asemănătoare cu cea siriană. Primul îndemn la o activitate literară între arabi l-a dat Mahomed prin Coranul său. De la anul 800 se dezvoltă pe lângă literatura veche poetică și proza arabă. Creștinismul organizat cu siguranță în Arabia exista încă de prin sec. III și IV. Aproape e de neînchipuit ca arabii să nu fi avut o Biblie tradusă în limba lor. Până azi, însă, nu avem urmă cu privire la acest fapt. Probabil mahomedanismul le-a șters cu totul.

În țările supuse mahomedanismului, la început creștinii și-au păstrat limba lor. Mai târziu, când și în aceste țări a început să se vorbească limba arabă, s-a simțit nevoia să se facă traduceri ale Sfintei Scripturi în limba arabă. Despre aceste traduceri făcute până la sfârșitul sec. VI ne-au rămas mai multe mărturii, dintre care amintim:

Un manuscris care cuprinde Evangheliile din sec. X, care pare a fi o copie după alt manuscris de origine babiloniană.

Un manuscris care cuprinde Faptele Apostolilor (se începe cu cap. 7,37) și epistolele sobornicești. Datează din sec. IX. A fost publicat de M.D.Gibson în: «Studia sinaitica» VII (traducerea urmează îndeaproape textului Filoxenian).

Un manuscris care cuprinde Epistolele către Romani, I-II Corinteni, Galateni și Efeseni incomplet. Traducerea este făcută din grecește, datează din sec. IX. La fel a fost publicată de Gibson în «Studia Sinaitica» II.

3. Tipărituri ale Cărilor Noului Testament

a) În limba greacă

Prima ediție tipărită a Noului Testament are drept autor pe Cardinalul Ximenes din Toledo. Datează din 1514, însă învoirea de a-l tipări a primit-o numai la 1520.

Noul Testament grecesc al lui Erasmus de Rotterdam din anul 1516, în Basel. Această nouă ediție e mai mult lucrarea unui librar pentru scopuri comerciale, decât a unui om de știință. La temeiul ei stau numai câteva manuscrise de o dată mai nouă. Noul Testament al lui Erasmus a reapărut în 5 ediții consecutive. Două dintre ele sunt tipărite cu mai multă grijă.

În 1548, apare prima ediție a lui Robert Stefan, la Paris, căreia îi urmează alte trei ediții.

Alături trebuie să amintim și poliglotele care, de asemenea, cuprind și textul grecesc: Poliglota din Anvers, 1571; Poliglota din Paris, 1630 și Poliglota din Londra de la 1657.

Edițiile critice ale Noului Testament

În vremea din urmă se învionează și critica textului. Învățații constituie, din compararea textelor vechi cu citatele Sfinții Părinți și traduceri vechi, un aparat critic. Acest aparat critic la început este o colecție de variante la anumite părți din Noul Testament. Este alăturat la sfârșitul textului recept care rămâne neschimbat. Mai târziu, textul recept este corectat prin aceste variante critice.

Cu aparat critic au lucrat următorii teologi începând cu sec. XVIII: John Mill editează Noul Testament grecesc la Oxford în 1707. A doua ediție, refăcută de Küster, apare la Amsterdam în 1710. Îi urmează Bengel cu ediția critică din Tübingen, 1734. Se retipărește această ediție de patru ori.

Wettstein ne dă două ediții în Amsterdam, 1751-1752. Griesbach- trei ediții în Halle, Londra și Lipsca 1796-1805.

O ediție epocală la apariția ei este cea a lui Lachmann în Berlin la 1842. E retipărită de 8 ori până la 1850.

Aug. Scholz în Lipsca, 1830, prima ediție, urmată până în 1836 de alte patru. Hetzenauer, 1896 în Innsbruck, prima ediție, iar în 1904 a doua. Ambele și cu text paralel latin. Brandscheid în Freiburg la 1893 prima ediție, urmată de alte două. Reithmayr în München la 1847. Peter Alloys în Graz și Tübingen, o primă ediție la 1821 și a doua ediție în Mainz, 1827. Tregelles între 1857 și 1872 patru ediții la Londra cărora la 1879 le adauă un Prolegomena. Tischendorf, prima ediție critică la 1841 în Lipsca. A opta ediție (critica Maior) cu un bogat aparat critic apare între 1864 și 1872.

Epocală este ediția lui Westcott și Hort, apărută la Cambridge, 1881 cu un Prolegomena la 1882. A fost reeditat de Scrivener la 1887. Ediția lui Veymouth la 1880; a lui B. Weiss, în trei volume 1894-1900; a lui Schyött, la 1897 și a lui Balion la 1898.

Criticul Herm. Freiherr von Soden ne dă o ediție a Noului Testament cu larg aparat critic în Göttingen 1912.

Dr. Eberhardt Nestle ne dă o primă ediție în Würtemberg 1898, care reapare în 4 ediții. La temeiul acestora stau edițiile lui Tischendorf, Westcott și Hort, și B. Weiss.

Erwin Nestle publică între 1926-1928 noi ediții critice ale tatălui său, în care utilizează și materialul critic al lui H. von Soden.

În 1904 ediția lui Eberhardt Nestle este adoptată de Societatea Biblică Britanică și tipărită ca text recept.

La ediția a XXII-a (1956) a colaborat și Kurt Aland, autor al unor valoroase lucrări de critică și istorie a textului original al Noului Testament. Un an mai târziu, când apare ediția a XXIII-a (1957), Erwin Nestle, înaintat în vârstă, arăta că lasă diriguirea lucrării în grija lui Kurt Aland, care a asigurat ulterior și apariția ediției a XXV-a (1963), în editura «United Bible Societies» (Societățile Biblice Unificate). În cadrul aceleiași edituri (rezultată din fuzionarea Societăților biblice americană, engleză, scoțiană, olandeză și germană-würtembergheză) a apărut The Greek New Testament, îngrijit de cunoscuții specialiști Kurt Aland, Matthew Black, Bruce M. Metzger și Allen Wikgren (Londra, United Bible Societies, 1966). La a doua ediție a acestei lucrări pretențioase (1968) apare asociat, în spirit de colaborare ecumenistă, romano-catolicul Carlo M. Martini de la Institutul Pontifical din Roma. Ediția aceasta a fost elaborată și editată sub auspiciile așa numitului «Institute for New Testament Textual Research» din Münster (Germania), condus de Kurt Aland.

b) Traducerile Noului Testament în limba română

În epoca introducerii limbii române în Biserică, apar și primele traduceri ale Sfintei Scripturi în limba română. Rezultatul acestor prime încercări sunt:

a) Codicele Voronețian. Un manuscris al traducerii Faptelor Apostolilor, Epistola lui Iacob și Epistola I Petru, în limba română din sec. XVI. A fost descoperit la Mănăstirea Voroneț de Profesorul Grigorie Crețu în anul 1871. E scris pe hârtie de in și are 85 de foi. Astăzi se păstrează la Biblioteca Academiei din București. Limba este vechea românească cu rotacisme, scriere cursivă, cu litere chirilice. Textul are împărțirea în lecțiuni, capitole și versete.

b) Evangheliul din Londra, scris în Muntenia la 1561 (1574?).

Tipăriturile Noului Testament în limba română:

1. Tetraevanghelul lui Coresi, apărut la Braşov, 1560.
2. Praxiul lui Coresi, Braşov, 1561
3. Noul Testament al Mitropolitului Simeon Ştefan, tipărit la Alba-Iulia la 1648. Textul urmează Codicelui Voroneţean.
4. Biblia de la Bucureşti, 1688. Geneza acestei ediţii este următoarea: Spătarul Nicolae Grămăticul, a fost trimis la Constantinopol în 1662 ca să facă traducerea Sfintei Scripturi în limba română după textele greceşti. Nicolae Grămăticul îşi îndeplineşte această misiune, trimitând în ţară traducerea pentru a fi tipărită. Voievodul Şerban Cantacuzino o încredinţează unei comisii pentru revizuire. Din comisie fac parte episcopii: Germano de Nysa, Mitrofan al Huşilor şi fraţii Şerban şi Radu Greceanu. Comisia verifică lucrarea lui Nicolae Greceanu după traduceri române mai vechi, după un text grecesc din Frankfurt, după Vulgata şi Biblia slavonă. Această prelucrare e tipărită apoi pe timpul voievozilor Şerban Cantacuzino Basarab şi Constantin Brâncoveanu.
5. Biblia de la Blaj, de la 1795. Traducerea e făcută de învăţatul ardelean Samuel Micu după texte greceşti. Revizuirea e făcută de Episcopul Ioan Bob din Făgăraş, care îi adaugă o prefaţă, locurile paralele şi titlurile capitolelor.
6. Noul Testament tipărit la Petersburg, 1817.
7. Noul Testament tipărit la Mânăstirea Neamţ, 1818.
8. Biblia întreagă de la Petersburg, tipărită de Societatea Biblică rusă la 1819. Este o ediţie a Bibliei de la Blaj, din care lipsesc adausurile Episcopului Ioan Bob. Aprobarea acestei ediţii a dat-o exarhul Gavriil al Chişinăului şi Hotinului.
9. Noul Testament al Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos, cu binecuvântarea Preasfinţitului Episcop şi Mitropolit al Ungrovlahiei D. D. Nifon, tipărit întâia oară într-acest format de Ioanikie Evantias, vicarul Sf. Mitropolii a Bucureştilor, în anul 1834 (cuprinde numai cele 4 Evanghelii).
10. Sf. Evanghelie tipărită la Buzău, 1834 (cuprinde cele patru Evanghelii. O traducere identică cu cea din Biblia de la Buzău care va apărea la 1854).
11. Noul Testament, Smyrna, 1838.
12. Noul Testament, ed. II-a, Smyrna, 1846.
13. Biblia de la Buzău, 1854-1856. Este o retipărire a Bibliei de la Blaj în 5 volume. Îndreptările făcute sunt orientate după Biblia de Bucureşti şi Petersburg.
14. Biblia de la Sibiu, 1856-1858. E tipărită de Mitropolitul Ardealului, Andrei Şaguna, după Biblia de la Petersburg.
15. Noul Testament, tipărit cu vrerea şi blagoslovenia Preasfinţilor Episcopi ai Principatului României, Bucureşti, 1857.
16. O ediţie a Noului Testament, după Biblia lui Şaguna, în 1865, Sibiu.

17. Biblia întreagă tipărită de Soc. Biblică Britanică, la București, 1867.
18. Noul Testament separat și Biblia întreagă în patru volume, tipărită la Iași, 1871 (Soc. Biblică Britanică).
19. Biblia întreagă tipărită la Buda, în 1873 (Soc. Biblică Britanică).
20. Biblia întreagă tipărită la Iași în 1874 (Soc. Biblică Britanică).
21. Biblia întreagă tipărită la București la 1893 (Soc. Biblică Britanică).
22. Evangheliile traduse de I. Nitzulescu, București, 1895.
23. Noul Testament tradus de I. Nitzulescu, 1897.
24. Noul Testament, ediția Sf. Sinod, București, 1905.
26. Biblia întreagă tradusă de I. Nitzulescu, 1906 (Soc. Biblică Britanică).
27. Cele patru Evanghelii, traducere de I. Nitzulescu, ediția a III-a, București, 1908.
28. Noul Testament, ediția Sfântului Sinod, partea I (Evangheliile și Faptele Apostolilor) tradusă de Arhim. Sofronie Craioveanu, Râmnic, 1909.
29. Biblia întreagă tipărită la București în 1909 (Soc. Biblică Britanică).
30. Noul Testament prescurtat, trad. Arhim. Sofronie Craioveanu, Râmnic, 1911.
31. Noul Testament, ediția Sfântului Sinod, partea a II-a, de același autor, Râmnic, 1912.
32. Noul Testament și Biblia întreagă, București, 1912 (Soc. Biblică Britanică).
33. Biblia întreagă, ed. Sfântului Sinod, București, 1914.
34. Noul Testament, traducere de D. Cornilescu, București, 1920.
35. Noul Testament, ed. de D. Cornilescu, ed. a II-a, București, 1922.
36. Noul Testament al Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos (ed. Sf. Sinod), București, 1922.
37. Noul Testament traducere de Episc. Nicodem, Neamț, 1924.
38. Noul Testament al Domnului nostru Iisus Hristos, partea I, (Cele patru Evanghelii), traducere de Episcopul Nicodim, Mânăstirea Neamț, 1924-1925.
39. Biblia sau Sfânta Scriptură, traducere nouă, București, 1924 (Soc. Biblică Britanică).
40. Noul Testament, scris pe înțelesul tuturor, de Dr. I. Bălan, Oradea, 1925.
41. Noul Testament al Domnului nostru Iisus Hristos, București, 1925 (Soc. Biblică Britanică).
42. Noul Testament, de Episcopul Nicodim, ed. a II-a, Neamțu, 1926.
43. Biblia sau Sfânta Scriptură, București, 1926 (Soc. Biblică Britanică).
44. Noul Testament, traducere de Gala Galaction, București, 1927.
45. Biblia întreagă, București, 1928 (Soc. Biblică Britanică).
46. Noul Testament, de Gala Galaction, ed. a II-a, București, 1929.

47. Biblia sau Sfânta Scriptură, București, 1930 (Soc. Biblică Britanică).
48. Noul Testament de P.S. Nicodim, ed. a II-a, Mănăstirea Neamțu, 1931.
49. Biblia întreagă, ed. Sfântului Sinod, București, 1938. Traducere nouă făcută după texte ebraice și grecești, de profesorii Vasile Radu și Grigore Pișculescu.
50. Biblia întreagă, ed. Sfântului Sinod (a II-a), București, 1939.
51. Noul Testament și Psalmii, ed. Sfântului Sinod, revăzută de Irineu Mihălcescu și Teodor Popescu, București.
52. Noul Testament al P.S. Nicolae Colan, Cluj, 1942. Este o revizuire a Noului Testament din 1905, după edițiile critice grecești.
53. Biblia întreagă, tradusă de Patriarhul Nicodim, București, 1944.
54. Noul Testament, tipărit de Patriarhul Justinian, București, 1951.
55. Biblia întreagă, tipărită de Patriarhul Justinian, București, 1960 și 1975.
56. Noul Testament tipărit de Patriarhul Iustin, București, 1979.
57. Biblia întreagă, tipărită sub îndrumarea Patriarhului Iustin, București, 1982.
58. Biblia, de arhiep. Anania, București, 2001.

V. ISTORIA EXEGEZEI

1. Exegeza iudaică s-a născut după exilul babilonic, când iudeii, nemaicunoscând ebraica biblică, au început a recurge pentru cunoașterea Cuvântului lui Dumnezeu, la serviciile scribilor. La început aceștia îndeplinesc doar rolul de traducători ai cărților sfinte. După aceea ei însoțesc traducerile de scurte interpretări.

Cei mai de seamă reprezentanți ai exegezei iudaice sunt Hilel și Șamai. Hilel, care trăiește în vremea lui Irod Idumeul. El se silește să scoată la iveală nu numai litere, ci și spiritul cărților sfinte, arătându-se cât se poate de liberal, de uman și de îngăduitor în interpretarea poruncilor ei. Spre deosebire de Hilel, Șamai, care trăiește în aceeași epocă, este un interpret rigid, habotnic și formalist.

De la Hilel școlile rabinice au păstrat următoarele reguli de interpretare:

1. Analiza fiecărui text în parte
2. Comparația între textele asemănătoare
3. Dezlegarea dificultăților speciale pe baza regulilor speciale
4. Scoaterea concluziilor din ideile anterioare
5. Concluzia prin analogie
6. Armonizarea concluziei cu sensul întregului context
7. Întărirea concluziilor cu exemple.

Urmașii săi nu s-au ținut însă de aceste reguli, au adoptat formalismul și intransigența legalistă a ucenicilor lui Șamai, devenind împreună cei mai îndârjiți adversari ai Mântuitorului și al răspândirii Evangheliei între neamuri. Așa este cazul cu Gamaliel I, contemporan cu Domnul Iisus Hristos, cu Simeon, fiul lui Gamaliel, cu Iohanen, fiul lui Zechei, cu Rabi Akiba (sec. II), cu Rabi Iuda (mort la 200) și cu mulți alții, ale căror nume sunt legate de originea Talmudului și de părăsirea definitivă a Vechiului Testament. Datorită lor, exegeza iudaică devine arbitrară, esoterică și cabalistică, iar sinagoga cea dintâi rivală a Bisericii creștine.

După părerea scribilor iudei din epoca pretalmudică, exegeza este o știință care se învață prin studiu îndelungat și mai ales prin inițierea în secretele pe care rabinii de altă dată le-au primit în chip esoteric, chiar de la Dumnezeu, și pe care ei le împărtășesc numai ucenicilor lor. Exegeza lor biblică este cunoscută sub numele de cabalism (Kabbalah înseamnă ansamblul învățăturilor dogmatice, filozofice și simbolice păstrate de la vechii iudei pe calea tradiției). Iudeii pretind că originea Cabalei se urcă la Adam, la Abraham sau la Moise, cărora Dumnezeu le-a descoperit prin intermediul îngerilor secrete divine destinate numai rabinilor.

Exegeza cabalistică pleacă de la principiul că Sfânta Scriptură, pe lângă sensul exprimat de cuvinte, în vorbirea obișnuită are și alte sensuri misterioase și profunde, care se ascund sub fiecare literă și pe care numai cei inițiați le pot

descoperi. Sensul literal, care reiese din prima lectură a textului și pe care orice cititor mai instruit îl poate afla, nu prezintă mare însemnătate, dacă nu se dau la iveală și sensurile ascunse în forma, ordinea, valoarea numerică și simbolismul literelor și al cuvintelor. Pentru descoperirea acestui înțeles acoperit de mister, s-au stabilit mai multe căi:

a) cea dintâi cale este cea arătată de Gematrie (referitor la vârsta pământului) care constă în transformarea literelor în cifre și din substituirea acestora de valoare numerică egală. Iată un exemplu de geometrie: primul (Gen. 1,1) și ultimul (II Par. 36,23) verset din Biblia ebraică numără câte șase alef; ori cea dintâi literă a alfabetului este egală cu 1000. Aceasta arată că lumea va dura exact 6000 de ani.

b) a doua cale este arătată de notarikon (note, indicații), potrivit căreia un cuvânt ascunde într-însul și sensurile cuvintelor care încep cu literele sale. Iată un exemplu de notarikon: primul cuvânt al Genezei, «bereșit» (la început) cuprinde ideile arătate de «bara» (a creat), «raqia» (firmamentul), «ereț» (pământul), «șamain» (cerul), «iam» (marea) și «tehom» (adâncul).

c) a treia metodă cabalistică este Temurah (substituire), care constă în schimbarea locului ocupat de literele unui cuvânt pentru a obține noi cuvinte și noi înțelesuri, sau chiar în înlocuirea literelor unui cuvânt cu altele aparținând altor cuvinte. În felul acesta, de pildă, Maleahi (îngerul) devine Mihael. Învățații iudei găsiseră apoi mistere nu numai în Sfânta Scriptură, ci și în arhitectura Templului, în dimensiunile candelabrelor și fiecare creștătură, cui și caracteristică a locului și obiectelor de cult.

Din Palestina această metodă de interpretare a trecut și la iudeii din diaspora, iar aceștia au influențat uneori chiar pe creștini, contribuind astfel într-o largă măsură la apariția literaturii apocrife, cu caracter apocaliptic. Tot ea a dat un avânt deosebit răspândirii alegorismului și sincretismului religios din Alexandria (Egipt), unde se face prima traducere a Vechiului Testament în limba greacă (Septuaginta, 70) și unde Aristobul și Filo încearcă cea dintâi împăcare a datelor biblice cu datele științifice pozitive.

De la Filo au rămas numeroase comentarii și studii biblice, alcătuite după metoda interpretării alegorice.

Pentru el, textul Scripturii se aseamănă cu umbra trupului, realitate având numai sensul ascuns, cel alegoric. El combate concepțiile antropomorfe, interpretează în sens larg zilele creației, vede în Adam simbolul omului inferior, în Cain chipul eroismului, în Avraam virtutea dobândită prin știință și așa mai departe. Așa de exemplu, după el, când Moise spune că Avraam a fost trimis de Sara la slujnica Agar, spre a-i naște fii (Gen. 16,1-6), el vrea să arate că Avraam, prin

preocupări filozofice, a intrat pe rând în contact cu gramatica, cu geometria și cu muzica, iar cunoștințele dobândite de la fiecare le-a pus în slujba adevăratei religii. Prin aceasta, Filo este unul din promotorii școlii alexandrine de mai târziu și primul reprezentant al alegorismului biblic.

2. Exegeza la Mântuitorul. Întemeietorul exegezei creștine este chiar Domnul nostru Iisus Hristos. În predica de pe Munte (Mat. 5,17 și următoarele), El declară că n-a venit ca să strice Legea Veche, ci s-o plinească și dă câteva exemple pentru ilustrarea acestui adevăr istoric. Sfânta Scriptură este însuși Cuvântul lui Dumnezeu. Din această cauză El găsește într-însa cele dintâi mărturii despre mesianitatea și dumnezeirea Sa și mustră pe iudei pentru călcarea poruncilor ei.

El își începe predica citind și interpretând un text din profetul Isaia (Luca 4,17-21), respinge pe diavol, în timpul întreitei Sale ispitiri, cu citate biblice (Mat. 4,4,7,10), își ilustrează învățătura cu exemple din cărțile lui Moise (Mat. 10,15), din I Sam. și I Împărați (Mat. 13,3; Luca 4,25-27) și din Prooroci (Mat. 12,40-41); combate cu asprime atitudinea fariseilor, saducheilor și cărturarilor față de Sfânta Scriptură (Mat. 15,1-20; 22,29-45; 23,1-39, etc.) și arată sfinților săi ucenici și apostoli spiritul cel nou în care se cuvine a tâlcui proorociile referitoare la El (Ioan 10,35-38; 6,45; Mat. 12,40, etc.). La vârsta de 12 ani, ca și mai târziu, când vorbește în sinagogi și în templu, Mântuitorul dovedește iscusința Sa desăvârșită în tâlcuirea Scripturii (Luca 7,15). El cunoaște textul original al Sfintei Scripturi și știe să-l traducă și să-l interpreteze, pentru ascultători, în limba neoebraică, cunoscută sub numele de aramaică sau siro-haldaică (Luca 4,20-21). Mântuitorul este cu adevărat autorul, scopul, împlinirea Scripturii, precum și Desăvârșitorul ei.

Ca metodă de interpretare, Mântuitorul pornește totdeauna de la sensul ei literal, care este prima treaptă pentru înțelegerea Scripturii. În dialogul cu învățătorul de lege, care L-a întrebat ce să facă ca să moștenească viața de veci, Iisus i-a zis: **«În lege cum este scris? Cum citești?»**. Iar el răspunzând a zis: **«"Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău, din toată puterea ta și din tot cugetul tău și pe aproapele tău ca pe tine însuși"»**. Zis-a lui: **«Drept ai răspuns. Fă aceasta și vei fi viu»** (Luca 10,26-28). În Predica de pe Munte, care rezumă toată morala Evangheliei, Mântuitorul adaugă la sensul literal pe cel moral sau spiritual, când spune: **«Auzit-ați că s-a zis celor de demult: Să nu ucizi. Iar eu vă zic: Că cine se mânie asupra fratelui său în deșert, vinovat va fi judecății. Auzit-ați că s-a zis celor de demult: Să nu preacurvești. Iar eu vă zic vouă: Că oricine caută la femeie spre a o pofti, a și preacurvit cu ea în inima lui... Iarăși ați auzit că s-a zis celor demult: Să nu juri strâmb... iar Eu vă zic vouă: Să nu te juri nicidecum. Auzit-ați că s-a zis: Ochi pentru ochi dinte pentru dinte, dar Eu vă zic**

vouă: Să nu stați împotriva celui rău... Auzit-ați că s-a zis: Să iubești pe aproapele tău și să urăști pe vrăjmașul tău, iar eu vă zic vouă: Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă supără și vă prigonesc. Fiți dar voi desăvârșiți, precum și Tatăl vostru din ceruri este desăvârșit» (Mat. 5,21-48). Așadar, a doua treaptă a exegezei constă în faptul de a afla, pornind de la sensul literal, mobilul care duce la săvârșirea faptei respective.

Pornind de la sensul literal sau istoric-gramatical și de la cel moral-spiritual, Domnul nostru Iisus Hristos află în Sfânta Scriptură și un alt înțeles, cu mult mai înalt. Acesta este sensul tipic sau istorico-profetic: **«Că precum Ioan a fost în pântecele chitului trei zile și trei nopți, așa va fi și Fiul Omului în inima pământului trei zile și trei nopți. Bărbații din Ninive se vor scula la judecată cu neamul acesta și-l vor osândi, căci ei s-au pocăit la propovăduirea lui Nona. Și iată, mai mult decât Iona este aici. Împărăteasa de la miazăzi se va scula la judecată cu neamul acesta și-l va osândi, că a venit de la marginea pământului să audă înțelepciunea lui Solomon. Și iată mai mult decât Solomon este aici» (Mat. 12,40-42); sau «Că precum Moise a înălțat șarpele de aramă în pustie, așa trebuie să se înalțe Fiul Omului, ca tot cel ce crede în El să nu piară ci să aibă viață veșnică» (Ioan 3,14-15). Aflarea sensului tipic (unele fapte istorice din Testamentul Vechi, preînchipuie altele din cel Nou, așa cum cele din Noul Testament pot preînchipui fapte care se vor petrece în viitor) constituie așadar a treia și cea mai înaltă treaptă de interpretare a cuprinsului cărților sfinte.**

3. Exegeza la Sfinții Apostoli. Sfinții Apostoli urmează întru totul linia trasată de dumnezeiescul lor Învățător. În scrierile care ne-au rămas de la ei, aflăm numeroase citațiuni din cărțile Vechiului Testament. Unele sunt interpretate literar, altele moral, altele tipic, iar altele alegoric. Exemplu de interpretare literală avem în Epistola către Romani 4,18 și 20: **«Avraam a crezut cu nădejde că el va fi părinte al multor neamuri, după cum i s-a spus: "Așa va fi seminția ta"... Și nu s-a îndoit, prin necredință, de făgăduința lui Dumnezeu, ci s-a întărit în credință, dând slavă lui Dumnezeu» (Gen. 15,5).**

Exemplu de interpretare morală avem tot în Epistola către Romani 8,14-15: **«Căci câți sunt mânați de Duhul lui Dumnezeu sunt fii ai lui Dumnezeu. Pentru că n-ați primit iarăși un duh al robiei spre temere, ci ați primit Duhul Înfierii, prin care strigăm: Avva! Părinte» (Ioan 3,2; Zah. 14,11).**

Exemplu de interpretare alegorică sau tipică avem în Epistola I Petru 3,20-22: **«...Îndelunga răbdare a lui Dumnezeu aștepta în zilele lui Noe când își pregătea corabia în care numai puține suflete, anume opt, s-au mântuit prin apă,**

a cărei închipuire, botezul, vă mântuiește și pe voi acum, nu ca o ștergere a necurăției trupului, ci cu o rugăminte către Dumnezeu pentru un cuget bun, pentru Învierea lui Iisus Hristos, care, suindu-Se de-a dreapta lui Dumnezeu I se supun îngerii și stăpânirile și puterile» (Gen. 5,29; 6,3; Ps. 28,10; Intel 14,7). De asemenea interpretare tipică avem în Epistola I către Galateni 4,22-23: *«Pentru că scris este, că Avraam a avut doi feciori, unul din roabă, iar altul din cea slobodă dar cel din roabă s-a născut după trup, iar cel din slobodă după făgăduință. Ceea ce are altă însemnare: căci acestea sunt cele două Testamente: unul din Muntele Sinai, care naște spre robie și care este Agar; căci Agar este muntele Sinai din Arabia, care se potrivește cu Ierusalimul de acum și este rob cu copiii săi, iar Ierusalimul de sus este slobod și este maică a noastră a tuturor, căci este scris: "Veselește-te cea stearpă, care nu naști, glăsuiește și strigă cea care n-ai darurile nașterii, căci mai mulți sunt fiii celei părăsite, decât ai celei cu bărbat"»* (Gen. 16,15; 21,2-4; 17,16).

4. Exegeza la Părinții Apostolici prezintă aspecte foarte variate. Sfântul Ignațiu din Antiohia citează din Vechiul și din Noul Testament în scop parenetic având în vedere sensul literal. Clement Romanul adoptă, cu privire la textele sfinte, când sensul strict literal, când sensul figurat. Varnava, ca Alexandrin, preferă interpretarea alegorică. În epistola care îi poartă numele, el afirmă că posturile iudaice și jertfele preînchipuiesc pe Hristos, că tăierea împrejur simbolizează curăția morală, că poruncile referitoare la mâncăruri trebuie înțelese filozofic, alegoric, că mai toate faptele, semnele și cuvintele Vechiului Testament sunt preînchipuiri ale Mântuitorului. Așa, de exemplu, în cei 318 de servitori ai lui Avraam el vede echivalentul numeric al cuvântului Iisus și al Sfintei Cruci, în zilele creațiunii vede ere de câte 1000 de ani, în șarpele de aramă vede prefigurată Crucea, în animalele necurate diferite vicii și păcate, iar în animalele curate vede virtuți morale. Autorul scrierii «Învățătura celor 12 Apostoli» interpretează textele biblice de care se folosește atât în sensul literal, cât și în sens spiritual. «Păstorul lui Herma» este, dimpotrivă, o scriere alegorică de la început și până la sfârșit. Textele biblice la care se referă sunt interpretate când în sens literal, când în sens moral, când în sens alegoric. Într-un cuvânt, Părinții Apostolici citează cu ușurință Sfânta Scriptură și știu să scoată dintr-însa prețioase învățături dogmatice și îndemnuri morale. Ei pun Scriptura în slujba catehezei, omiletice și apologetice creștine. Prin Scriptură ei înțeleg atât cărțile Vechiului Testament, cât și cărțile Noului Testament.

5. Exegeza în operele apologetilor. Apologeții din sec. II urmează în linii generale metoda exegetică folosită de Părinții Apostolici. Între ei, importanță deosebită pentru ermineutică prezintă Tertulian și Ciprian.

Tertulian (160-223) accentuează îndeosebi valoarea și importanța sensului literal, istoric sau gramatical. De la această regulă exegetul se poate abate numai în interpretarea metaforelor și a parabolilor, care aparțin unui gen literar aparte. El stabilește și reguli de interpretare:

- stabilirea (critică) a textului original;
- considerarea Sfintei Scripturi drept carte inspirată de Dumnezeu și prin urmare fără erori;
- exegeza să fie subordonată tradiției apostolice și bisericești;
- ereticii n-au dreptul să interpreteze Sfânta Scriptură, întrucât aceasta este bunul Bisericii. Biserica posedă cheia interpretării ei, regula de credință transmisă de Mântuitorul prin Sfinții Apostoli și urmașii acestora, episcopii și preoții.

Sfântul Ciprian (210-258). S-a născut la Cartagina, într-o familie de păgâni, bogată, probabil senatorială. Acest fapt i-a permis să-și facă o instrucție aleasă, încununată de arta retoricii, pe care a și profesat-o mult timp și care l-a făcut renumit.

Se botează la o vârstă înaintată și, dată fiind profunzimea convertirii sale, la puțin timp după convertire, este hirotonit preot, apoi episcop al Cataginei. A păstorit într-o perioadă tulbură, de persecuții; a trebuit să facă față multor probleme de doctrină și morală, iar în cele din urmă a trebuit să suporte el însuși moarte de martir.

A lăsat multe opere cu caracter apologetic, disciplinar, moral și dogmatic. Cea mai importantă dintre ele acestea este lucrarea intitulată: «**Despre unitatea Bisericii**». În această lucrare afirmă că Biserica este una, este trupul tainic al lui Hristos, mediul de mântuire. În afara ei nu este mântuire. Simbolul unității ei este episcopul. Cine nu este cu episcopul, nu este în Biserică.

A lăsat și o lucrare de exegeză, intitulată: «**Despre rugăciunea domnească**». În elaborarea ei imită pe predecesorul lui, Tertulian.

Are la bază aceleași principii care au inspirat și pe Tertulian:

- interpretarea unui text trebuie să pornească de la stabilirea sensului literal, pe care se clădește sensul moral și tipic.
- întrucât Biserica este aceea care ne-a transmis cărțile sfinte, tot ea este aceea care știe cum trebuie înțelese și interpretate. În afara de Biserică, păstrătoarea predaniilor apostolice și a învățăturilor Mântuitorului, nu există exegeză biblică întemeiată pe adevărul cel dumnezeiesc, ci numai rătăcire și erezie.

6. Școala exegetică alexandriană. În istoria creștinismului, Alexandria Egiptului reprezintă un centru religios, filozofic și cultural cu totul aparte; aici funcționa cea mai vestită universitate a lumii antice; aici veneau savanți și tineri studiosi din toată lumea; aici se afla o faimoasă bibliotecă; aici se inițiază prima traducere a Vechiului Testament în limba greacă (Septuaginta); aici Filo elaborează teologia iudaismului elenistic, punând de acord pe Moise cu Platon; aici gnosticismul ia forma cea mai filozofică; aici se încearcă pentru prima dată armonizarea științei cu Scriptura; aici se întemeiază prima mare școală teologică creștină. Între reprezentanții de seamă ai acestei școli amintim pe Clement Alexandrinul și pe Origen.

Clement Alexandrinul. S-a născut într-o familie de greci, probabil la Atena, la anul 150. A fost un om învățat și cunoștea bine religiile de misterii. Nu se știe când s-a încreștinat. Se pare că a fost hirotonit preot. A murit în anul 216.

A scris multe lucrări, din care s-a păstrat o trilogie, alcătuită din: «**Cuvânt îndemnător către greci (neamuri)**», în care îndemna pe păgâni să asculte de glasul Logosului întrupat superior aceluia al lui Orfeu; «**Pedagogul**», în care Mântuitorul Hristos este prezentat ca modelul de viață creștină; «**Covoare**», în care sunt tratate diferite probleme, între care, la loc de frunte, este raportul dintre cultura profană, îndeosebi filozofia greacă și creștinismul. S-a mai păstrat și o omilie intitulată: «**Care bogat se va mântui?**» în care se arată că bogăția în sine nu este o piedică în calea mântuirii, dacă este pusă în folosul aproapelui.

De la Clement școala din Alexandria a moștenit următoarele principii ermeneutice:

- În Sfânta Scriptură există o învățătură ascunsă (esoterică), pe care Mântuitorul a încredințat-o numai Sfinților Săi Apostoli, iar aceștia numai învățătorilor Bisericii;
- cu toate acestea, din cauza imperfecțiunii sale și mai ales din cauza trupului, omul nu poate cuprinde toate adevărurile Scripturii;
- cheia interpretării corecte a Sfintei Scripturi este metoda alegorică.

Origen. S-a născut, probabil, la Alexandria, prin anul 185, într-o familie creștină. Își face o solidă cultură filozofică sub îndrumarea renumitului retor Ammonius Sakkas și una religioasă la școala condusă de Clement. Curând ajunge profesor, apoi conducător al școlii, funcție pe care o deține până în anul 231, când, intrând în conflict cu episcopul Demetrios, acesta îl destituie și este silit să părăsească Alexandria.

Se retrage în Cezareea Palestinei, unde înființează o nouă școală după modelul celei din Alexandria. Aici are printre elevi pe Grigorie Taumaturgul și pe fratele acestuia Atenodor.

În timpul persecuției lui Maxim Tracul (235-238) se retrage la Cezareea Palestinei. De aici vine în Atena, apoi în Arabia. A suferit moarte martirică prin anul 255, în orașul Tir.

A scris foarte mult, probabil 2000 de lucrări. Puține din operele sale au ajuns, însă, până la noi. În domeniul biblic a alcătuit următoarele lucrări: «**Hexapla**», o revizuire a textului Septuagintei cu ajutorul traducerilor existente în acel timp: a lui Aquila, Simah, Teodotion și a textului ebraic, punând pe cinci coloane textele existente, iar pe coloana a șasea textul autentic; «**Scolii**», mici explicații la cuvinte și pasaje mai grele din Sfânta Scriptură; «**Omilii**»: 16 la Facere, 13 la Exod, 16 la Levitic, 28 la Numeri, 26 la Iosua, 9 la Judecători, 9 la Psalmi, 8 la Isaia, 20 la Ieremia, 14 la Iezechiel, 2 la Cântarea Cântărilor, fragmente din 22 de omilii la Iov, 39 la Luca; «**Comentarii**» la Cântarea Cântărilor în 4 cărți; la Matei în 25 de cărți; la Ioan în 32 de cărți; la Romani în 15 cărți.

El a fost călăuzit de următoarele principii ermeneutice:

- Din cauza imperfecțiunii sale, omul nu poate pătrunde în chip desăvârșit sensul Sfintei Scripturi;
- Sfânta Scriptură, cartea care cuprinde cuvântul lui Dumnezeu, este inspirată de la primul până la ultimul cuvânt;
- Sfânta Scriptură nu conține nici o eroare, nici o inexactitate, nici o contradicție (cu ea însăși sau cu adevărurile de știință);
- Inspirate și infailibile sunt numai textele biblice ieșite din mâna aghiografilor, așa încât orice interpretare trebuie să pornească de la stabilirea critică a textului original;
- Sfânta Scriptură are trei sensuri, ca și alcătuirea trihotomică a omului;
- Cheia interpretării Sfintei Scripturi este metoda alegorică;
- Interpretarea Sfintei Scripturi necesită o prealabilă pregătire intelectuală, morală și religioasă, care se dobândește prin studiu îndelungat, prin practica vieții pioase și prin rugăciune stăruitoare;
- Călăuză supremă în domeniul interpretării biblice este învățătura Bisericii;
- În orice controversă sau nedumerire exegetică, ultimul cuvânt aparține de drept autorității bisericești.

Este adevărat că multe din teoriile elaborate de Origen s-au dovedit greșite și a trebuit să fie părăsite. Așa s-a întâmplat, de exemplu, cu tendința sa excesivă spre alegorizare a cuvintelor Scripturii, care reduceau realitatea istorică a faptelor; cu aplicarea trihotomismului lui Platon în stabilirea sensurilor Sfintei Scripturi și cu lipsa

unui criteriu stabil în aprecierea sensurilor Sfintei Scripturi. Aceste greșeli, ca și altele de ordin dogmatic, au fost condamnate la Sinodul V Ecumenic.

Cu toate acestea, Origen rămâne un creator, un inițiator, un deschizător de drumuri noi pentru disciplina exegetică și pentru teologie în general. De aceea, operele lui constituie izvoare deosebit de utile pentru cercetătorii care voiesc să cunoască toate etapele prin care a trecut dezvoltarea culturii creștine, până să ajungă la marile figuri din sec. IV: Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Grigorie Teologul și Sfântul Ioan Gură de Aur, părintele exegezei ortodoxe.

Din școala alexandrină fac parte, direct sau indirect, și Iuliu Africanul, Dionisie Alexandrinul, Grigorie Taumaturgul, Atanasie cel Mare, Didim cel Orb, Epifanie de Salamina și Chiril Alexandrinul.

7. Școala antiohiană. Întemeiată în sec. III, această școală ajunge la mare înflorire prin reprezentanții ei din sec. IV și V: Diodor din Tars, Teodor de Mopsuestia, Sfântul Ioan Gură de Aur și Teodoret de Cyr.

Diodor din Tars (330-392). S-a născut la Tars, într-o familie nobilă, fapt care i-a permis să-și facă o instrucție aleasă la școlile din Antiohia și Atena.

Întorcându-se de la studii, a întemeiat o mănăstire (ἄσκητήριον) la Antiohia, unde a avut între elevi pe Teodor de Mopsuestia și pe Sfântul Ioan Gură de Aur.

A fost preot și episcop de Tars. A luat parte la Sinodul II ecumenic, iar împăratul Teodosie I-a recunoscut normativ pentru Dioceza Orientului.

A scris lucrări în multe domenii: dogmatic, apologetic, polemic, dar și exegetic. A comentat aproape tot Vechiul și Noul Testament, dar lucrările lui, în mare parte, s-au pierdut.

S-au păstrat numai comentariul la Cartea Psalmilor și unele fragmente din alte lucrări în catene. El a pus bazele metodei exegetice antiohiene. După părerea lui, sensul profetic, spiritual și moral trebuie să se întemeieze pe litera Scripturii, care trebuie să fie considerată document istoric.

Teodor de Mopsuestia (350-428). S-a născut la Antiohia, într-o familie nobilă și și-a făcut o cultură aleasă în școlile timpului, având ca dascăl, printre alții, pe Libaniu și pe Diodor, iar între colegi, pe Sfântul Ioan Gură de Aur.

A fost hirotonit preot, apoi episcop de Mopsuestia, (în Cilicia).

A scris opere cu caracter dogmatic și exegetic.

A comentat, ca și dascălul său, Diodor din Tars, aproape toată Scriptura, dar din opera sa s-au păstrat numai comentariile la Psalmi, profeții mici, Evanghelia lui Ioan și epistolele Sfântului Apostol Pavel, precum și unele fragmente din alte lucrări.

El a adoptat principiile exegetice al școlii antiohiene dar nu le-a respectat. Criteriul exegetic care l-a condus a fost încrederea în propria rațiune. De aceea a făcut mai multe greșeli:

- N-a ținut seama de interpretarea tradițională, de scrierile Părinților Bisericii, de hotărârile sinoadelor ecumenice și de norma de credință a Bisericii;

- a contestat canonicitatea Cronicilor, a cărții lui Iov, a cărții Cântarea Cântărilor, a epistolei Sfântului Iacob, a epistolelor II Petru, II-III Ioan, Iuda și a Apocalipsei.

- a susținut că inspirația biblică constă, în unele cărți (Proverbe, Ecclesiast, etc.), doar în darul prudenței și al înțelepciunii, iar pentru altele în harisma profeției, singura superioară și cu adevărat divină;

- a tăgăduit caracterul mesianic al multor texte profetice din cărțile Vechiului Testament, deși unele sunt interpretate ca atare chiar de către autorii Noului Testament;

- a interpretat literal cartea Iov, în care a văzut o dramă compusă de un iudeu după modelul operelor păgâne și Cântarea Cântărilor, în care a văzut un epitalam profan dedicat nunții lui Solomon cu o prințesă egipteană.

În timpul vieții, Teodor s-a bucurat de un mare prestigiu, pentru știința și activitatea sa, însă odată cu începerea crizei nestoriene opera lui a provocat mari controverse, care au tulburat profund Biserica. El a fost demascat ca părinte al nestorianismului de către Rabylas de Edessa și de Sfântul Chiril al Alexandriei, dar a fost apărat de Teodoret al Cyrului și de Ibas de Edessa. Fiind condamnat la sinodul al IV-lea ecumenic, opera lui a fost în mare parte distrusă.

Sfântul Ioan Gură de Aur (344-407). S-a născut în Antiohia, ca fiu al unei grecoalice și al unui general roman. Rămâne orfan de mic copil, însă mama sa reușește să-i dea o educație aleasă. A studiat în Atena la școala lui Libaniu și Andragatiu și a frecventat asketerionul lui Diodor din Tars. A fost hirotonit diacon și a plecat în Antiohia, unde a desfășurat o intensă activitate predicatorială. De aici a fost ales episcop pentru capitala imperiului, Constantinopol.

A scris opere dogmatice, ascetice, educativ-morale, apologetice și exegetice. A comentat aproape întreaga Sfântă Scriptură.

A rostit 67 omilii la Geneză: 5 omilii despre Ana, mama lui Samuil; 3 omilii despre David și Saul; 58 omilii asupra Psalmilor; 2 omilii asupra obscurității profeților; 6 omilii la cartea lui Isaia; 90 omilii asupra Evangheliei lui Matei; 7 omilii despre Lazăr; 88 omilii la Evanghelia lui Ioan ; 55 omilii la Fraptele Apostolilor și circa 250 omilii asupra epistolelor pauline.

S-a condus de următoarele principii exegetice:

- Sfânta Scriptură este cartea care cuprinde revelația divină. Ea este destinată, spre a fi citită tuturor oamenilor;
- interpretarea ei, însă, trebuie să se facă sub conducerea ierarhiei și să aibă totdeauna în vedere norma de credință a Bisericii, stabilită în sinoadele ecumenice;
- exegetul trebuie să-și însușească în prealabil cunoștințele introductive referitoare la autorul, destinatarii, motivele, scopul, locul și timpul scrierii fiecărei lucrări;
- în interpretarea Sfintei Scripturi comentatorul nu trebuie să se lase condus de idei preconcepute, ci să încerce să desprindă corect mesajul lui Dumnezeu transmis prin intermediul aghiografilor;
- prima treaptă a interpretării este stabilirea corectă a sensului literal, istoric sau gramatical al fiecărui text;
- pe sensul literal se clădește, acolo unde este cazul, sensul spiritual și cel profetic;
- după aflarea sensului corect al fiecărei pericope, exegetul este dator să arate și consecințele lui pentru conduita morală a oamenilor.

Teodoret de Cyr (394-458). Este ultimul reprezentant mai de seamă al școlii din Antiohia.

A primit o educație profund religioasă și o aleasă formație literară. A îmbrățișat de tânăr viața ascetică. A fost ucenic al lui Teodor de Mopsuestia și coleg cu Nestorie.

A fost hirotonit preot, apoi episcop de Cyr și și-a îndeplinit cu mult zel îndatoririle pastorale. A luat, însă, partea lui Nestorie în tulburările provocate de acesta și a elaborat o Combatere a celor 12 anatematisme ale Sfântului Chiril. La sinodul («tâlăhăresc») din Efes (449), el a fost condamnat și depus din scaun de către monofiziți. La sinodul de la Calcedon (451) el a fost reabilitat și proclamat «învățător ortodox». Date fiind tulburările provocate de către monofiziți, în cele din urmă a fost condamnat la sinodul V ecumenic (Constantinopol, 553).

A scris lucrări cu caracter dogmatic, apologetic, polemic, istoric și exegetic. De la el ne-au rămas comentarii literare la Psalmi, Cântarea Cântărilor, Profeții mari și mici, Epistolele peuline, precum și câteva tratate didactice asupra Pentateuhului și a cărților: Iosua, Judecătorii și Rut. El urmează de aproape pe Sfântul Ioan Gură de Aur. Interpretarea lui este scurtă, clară și elegantă.

8. Exegeza în Occident. În Occident, atenția scriitorilor din primele veacuri s-a îndreptat îndeosebi spre teologia practică, lăsând pe planul al doilea exegeza. Prin urmare, nu poate fi vorba despre școli exegetice sau teologice, de felul celor din Orient.

Exegeza apuseană ajunge la înflorire abia în secolele IV și V și are ca reprezentanți pe Sfântul Ambrozie, Fericitul Ieronim și Fericitul Augustin.

Sfântul Ambrozie (340-420). S-a născut la Treveri, în familia unui dregător roman. A făcut studii de drept și a intrat în slujba statului. Venind în această calitate să facă ordine în locul unde se alegea episcopul locului, el însuși este ales episcop, la strigătul unui copil: «Ambrozie să fie episcop».

În această calitate a desfășurat o largă activitate pastorală și a scris lucrări cu caracter dogmatic, moral și exegetic. Astfel, de la el au rămas mai multe scrieri despre cele 6 zile ale creației, despre paradis, despre Cain, Abel, Noe, Avraam, Isaac, Iacob, Iosif, Ilie, Nabot, Tobie, Iov și David, despre cartea Psalmilor, despre profetul Isaia și despre Evanghelia Sfântului Luca. Preferă interpretarea alegorică și urmărește edificarea vieții creștine.

Fericitul Ieronim (320-420). S-a născut în localitatea Strigoniu, situată pe hotarul dintre Dalmația și Panonia.

Și-a făcut o instrucție solidă laică la Roma, unde a studiat îndeosebi retorica, dialectica și filozofia.

Se botează, îmbrățișează viața monahală și se dedică studiului literaturii creștine. În acest scop studiază limba greacă, ebraică și haldaică și merge în Palestina, la Betleem, pentru a lua contact direct cu mediul unde a predicat Mântuitorul și în care s-a înființat prima comunitate creștină.

A compus lucrări cu cuprins exegetic. De la el ne-au rămas trei categorii de lucrări cu cuprins exegetic: traduceri, comentarii și studii.

În prima categorie se încadrează Vulgata. Majoritatea cărților le-a tradus din versiunea ebraică. Numai Psaltirea a tradus-o din limba greacă (după Septuaginta), iar cărțile lui Tobie și Iudith din limba haldaică. A tradus, deasemenea și Noul Testament din limba greacă.

Tot în această categorie putem încadra și traduceri în limba latină făcute din opera exegetică a lui Origen: 9 omilii la Isaia, 14 omilii la Iezechiel, comentariul la Cântarea Cântărilor și 30 omilii la Luca.

Traducerile sunt literale. Deși nu sunt ferite de unele inexactități, ele reprezintă o serioasă contribuție la răspândirea Cuvântului lui Dumnezeu în lumea latină. Fiind dintre cele mai vechi traduceri, ele reprezintă o valoare deosebită pentru restabilirea critică a textului Sfintei Scripturi.

Din a doua categorie de lucrări, din categoria comentariilor, amintim: Comentarii la toți profeții; comentariu la Evanghelia Sfântului Matei; Comentariu la 4 epistole pauline: Galateni, Efeseni, Tit, Filimon și Comentariu la Apocalipsă.

Ca exeget, Fericitul Ieronim nu este un scriitor original. El împrumută fără prea mult simț critic, de la scriitori diferiți, cu viziuni diferite asupra Sfintei Scripturi: de la Clement Alexandrinul, Origen, Iuliu Africanul, Ipolit, Eusebiu de Cezareea, Apolinarie. De aceea, el folosește când metoda interpretării literale, când pe cea a interpretării alegorice.

Din a treia categorie, din categoria studiilor amintim: Carte cu probleme ebraice, pregătitoare pentru traducerea Genezei, Carte despre numele ebraice, consacrate exclusiv explicațiilor numelor proprii ebraice din Sfânta Scriptură, Carte despre așezarea și numele localităților ebraice, după Onomasticonul lui Eusebiu.

Fericitul Augustin (354-430). S-a născut la Tagaste în familia unui dregător păgân și al unei creștine.

Și-a făcut o instrucție aleasă în orașul natal și în Cartagina. Studiază îndeosebi filozofia și retorica, pe care o și profesează un timp la Mediolan (Milan).

Intră în contact cu dascălii creștini și purcede la studiul Sfintei Scripturi. Textul de la Romani 13, 12-14 îl convertește. Renunță la catedra sa din Milan și se botează. La scurt timp este hirotonit preot, apoi episcop.

Opera lui este imensă. Ghenadie de Marsilia spunea despre această operă: **«Augustin a fost un om vestit în toată lumea pentru erudiția sa divină și umană, pentru credința curată și pentru viața sa nepătată. A scris cât nu se poate afla. Cine s-ar putea slăvi că are toate ale lui, sau cine ar putea citi cu atâta râvnă cu cât a scris el?»**. Opera lui Augustin nu este depășită cantitativ decât de cea a lui Origen. Valoarea ei teologică și filozofică, însă, depășește pe a multor scriitori bisericești prin originalitate și adâncime.

A scris lucrări cu caracter dogmatic, filozofic, apologetic, practic și exegetic.

De la el ne-au rămas următoarele lucrări:

- Despre doctrina creștină, în 4 cărți. În primele două cărți tratează despre pregătirea științifică și teologică necesară exegetului; în cartea a treia se expun principii ermeneutice; iar în partea a patra se expun principii omiletice;

- Despre Geneză, cuvânt de cuvânt, în 16 cărți, în care explică primele capitole ale Genezei;

- Probleme la heptateuh;

- Comentariu la Psalmi, de fapt omilii ținute în diferite împrejurări;

- Comentariu la Cartea lui Iov;

- Despre acordul Evangheliilor, în 4 cărți, în care lămurește unele nepotriviri dintre Evangheliști;

- Probleme ale Evangheliilor, în realitate un comentariu în două cărți la Evanghelia lui Matei și Luca;

- 124 omilii la Evanghelia lui Ioan;

- 10 omilii la epistola I a lui Ioan.

În lucrările cu caracter științific folosește sensul literal, iar în omilii, sensul alegoric.

În interpretarea textului Sfintei Scripturi, Fericitul Augustin s-a condus de cele 7 principii ale donatistului Tihonius (expus în lucrarea Liber regularum, scrisă în 382) pe care, însă le-a redus la 5:

- cea dintâi treaptă spre înțelegerea Scripturii este stabilirea sensului literal;

- ori de câte ori interpretarea literală nu duce la iubire, trebuie părăsită ca greșită și păgubitoare;

- sensul alegoric este superior celui literal;

- atât cât este posibil Sfânta Scriptură trebuie explicată prin ea însăși (textele obscure explicate prin cele clare);

- unul și același text poate avea deodată mai multe sensuri, iar comentatorul este liber să adopte pe cele voite, dacă nu-s contrare altor texte și nu se abat de la porunca iubirii. Prin urmare Fericitul Augustin susține astfel teoria pluralității sensurilor Sfintei Scripturi, care constituie unul din punctele slabe ale exegezei sale, dat fiind că textele biblice au un singur sens, sensul pus într-însele de Sfântul Duh și exprimat de aghiografi. Pe acela trebuie să-l descopere și să-l explice exegetul ferindu-se de subiectivismul pe care-l inițiază o astfel de teorie.

9. Exegeza în Evul Mediu. Începând din sec. V și până la căderea Constantinopolului (1453), în răsărit se pune pe primul plan adâncirea dogmelor hristologice și combaterea ultimelor rătăcirii de la dreapta credință (monotelismul, iconoclasmul), lăsând pe plan secundar interpretarea Sfintei Scripturi.

Teologii acestor vremuri nu mai creează principii noi ermeneutice, nici opere exegetice de valoare, ci se mulțumesc să imite lucrările înaintașilor, îndeosebi pe cele ale Sfântului Ioan Gură de Aur, sau să reproducă din ele, alcătuind antologii exegetice, numite catene. Numai rareori, după înșirarea părerilor înaintașilor, exegeții își spun și părerea proprie.

Important este, însă, pentru această perioadă faptul că textul Noului Testament, reconstituit pe baza celor mai bune manuscrise, capătă o formă stereotipă, cunoscut ca «textus receptus». Acest text acceptat în Biserica ortodoxă a

fost dus în Occident de către teologii greci, după căderea Constantinopolului sub turci.

Dintre exegeții mai de seamă din această epocă amintim pe:

Ammonius din Alexandria (sec. V). De la el au rămas fragmente din încercări exegetice asupra Psalmilor, cartea lui Daniel, Evanghelia lui Matei, Faptele Apostolilor și I Petru.

Hesitius din Ierusalim (sec. V). De la el au rămas comentarii la Levitic, Psalmi, Profeți;

Teodul Sirianul (sec. V). A scris o concordanță a Vechiului și Noului Testament și un comentariu la Isaia, în 2 volume;

Procopie din Gaza (sec. VI). A alcătuit catene la Pentateuh, Iosua, Judecători, Rut, Samuel, Regi, Cronici și Isaia.

Olimpiodor din Alexandria (sec. VII). A alcătuit catene la Vechiul Testament.

Aretas din Cezareea (sec. VIII) și Adrian din Creta (sec. VIII) au comentat pe scurt Apocalipsa.

Sfântul Ioan Damaschinul (sec. VIII). A comentat succint epistolele pauline, folosindu-se îndeosebi de comentariile Sfântului Ioan Gură de Aur și ale lui Teodoret de Cyr.

Oecumenius din Tesalia (sec. X). A explicat pericope din Faptele Apostolilor, Epistolele Pauline, Epistolele sobornicești și Apocalipsa.

Teofilact, arhiepiscopul Orhidei (sec. XI). A comentat întreg Vechiul și Noul Testament.

Eutimie Zigaben (sec. XI). A comentat, pe scurt, aproape toate cărțile Sfintei Scripturi, folosindu-se de scrierile înaintașilor, îndeosebi de cele ale Sfântului Gură de Aur.

În Apus, în aceeași perioadă situația nu este mai fericită.

Începând din sec. V, imperiul de Apus se descompune, iar popoarele care îl alcătuiseră intră într-o mare fierbere politică, economică și socială. Era, deci, firesc ca această tulburare să nu mai permită elaborarea de lucrări exegetice originale și valoroase.

Cele care apar acum sunt puse în slujba dominației papale, a Inchiziției și a cruciadelor.

Totodată, teologii se lasă antrenati în cele mai inutile discuții, ca de exemplu: dacă pot sta mai mulți îngeri, deodată, în același loc; dacă un înger poate sta, deodată, în mai multe locuri, etc.

Între reprezentanții mai de seamă ai acestei epoci amintim:

Grigorie cel Mare, papă al Romei (sec. VII). A compus o Armonie a textelor Sfintei Scripturi.

Isidor de Sevilla (sec. VII). A scris introduceri la unele cărți ale Sfintei Scripturi; biografii ale unor persoane biblice; explicații asupra numelor amintite în Sfânta Scriptură.

Beda Venerabilul (sec. VIII). A scris comentarii alegorice la Pentateuh, Regi, Cronici, Ezdra, Neemia, Tobie, Proverbe, Cântarea Cântărilor, Avacum, încercând ca și reprezentanții școlii alexandrine o împăcare a rațiunii cu teologia;

Huge de S. Victor (sec. XII). A scris o introducere în Sfânta Scriptură;

Albert cel Mare (sec. XIII). A comentat Psalmii, profeții mari: Ieremia și Daniel, profeții mici, cele 4 Evanghelii și Apocalipsa.

Toma de Aquino (sec. XIII). A alcătuit catene la majoritatea cărților Vechiului Testament. În interpretarea Scripturii, el a adoptat teoria pluralității sensurilor Sfintei Scripturi, susținută de Fericitul Augustin.

Bonaventura (sec. XIV). Într-o perioadă când Vulgata se prezintă sub multe variante, el cere ca exegeza să se facă după textul original.

10. Renasterea și Protestantismul. În toată perioada Evului Mediu, în Occident, laicii au fost ținuți departe de contactul cu Sfânta Scriptură. Era, deci, firesc ca poporul să fie nemulțumit și să se ridice împotriva acestei stări.

Primul care protestează împotriva acestei stări a fost Reuchelin (1525), care protestează împotriva obiceiului de a folosi drept normativă pentru întreaga teologie Summa theologica a lui Toma de Aquino.

Lui îi urmează Erasmus, care, tipărind în 1536 Noul Testament, înțelege să-l pună la îndemâna tuturor. După Erasmus, Sfânta Scriptură s-a scris pentru toate categoriile de oameni și în vederea mântuirii; toți oamenii au datoria să o citească. În vederea interpretării ei corecte, exegetul nu trebuie să se inspire doar din scrierile unui Părinte al Bisericii, ci trebuie să aibă în vedere întreaga literatură patristică.

Cel mai mare adversar al interpretării scolastice a Scripturii este Martin Luther, inițiatorul mării reforme. Nemulțumit de abuzurile ce se făceau în domeniul exegezei biblice, el formulează următoarele principii:

- Sfânta Scriptură, cuprinzând întreaga revelație divină supranaturală, constituie regula unică a credinței;

- Sfânta Scriptură este inspirată în totalitatea ei, până la litere și chiar până la semne;

- orice creștin, inspirat de Duhul Sfânt, poate să înțeleagă și chiar să interpreteze Sfânta Scriptură;

- Sfânta Scriptură are un singur sens, sensul literal, istoric sau gramatical; celelalte sensuri: profetic, tipic și alegoric, trebuie înlăturate ca «niște jocuri de maimuțe»;

- Sfânta Scriptură se explică prin ea însăși: «Scriptura Scripturae interpres»;
- Sfânta Scriptură este singurul intermediar între om și Dumnezeu: tradiția, preoția, tainele și celelalte instituții bisericești nu au nici un temei revelat.

Principiile lui Luther au avut urmări atât pozitive, cât și negative.

Pozitive, prin faptul că Biblia s-a tradus în limbile naționale, ajungând astfel la îndemâna credincioșilor, iar studiile biblice au devenit mai științifice și mai aproape de sensul original.

Negative, prin faptul că lăsându-i-se libertatea fiecărui cetățean să comenteze după capul său Sfânta Scriptură, s-a ajuns la o mulțime de păreri, la controverse teologice nesfârșite, la contestarea caracterului Sfintei Scripturi de carte inspirată, sfântă și normativă pentru viața religioasă și morală a creștinilor.

În același timp, pentru teologii protestanți, atitudinea lui Luther a fost și un rău exemplu. Astfel, în sec. XVII, H. Samuel Reimarus (+1768) susține că Evangheliile se contrazic, că Moise și Iisus au fost niște înșelători, că trupul lui Mesia a fost furat de ucenici, pentru a pretinde că Iisus a înviat și că minunile, tainele și toată organizarea Bisericii au fost inventate de către preoți din dorința de a avea câștig.

Ferdinand Christian Baur (sec. XIX) contestă autenticitatea celor mai multe scrieri ale Noului Testament și caută originea lor în pretinsul conflict dintre cele două tabere ale Bisericii primare, între paulini și petrini.

David Frederick Straus (+1874) mergea și mai departe pretinzând că scrierile Noului Testament cuprind o bizară țesătură de mituri și legende.

Heinrich Paulus (+1850) explică minunile Mântuitorului pe cale naturală.

Ernst Renan tăgăduiește existența factorului supranatural din lume și existența minunilor, pretinde că Biblia este o carte de proveniență pur umană, că Evangheliile, deasemenea sunt rezultatul fanteziei, pentru că Iisus Hristos a fost un om obișnuit.

Pe aceeași linie merg Bruno Bauer, De Wette, Eichorn și alții.

Se poate spune că până în anul 1900, creștinismul era considerat creație a iudeilor; după anul 1900, creștinismul este considerat un produs sincretist al elenismului și religiilor de mistere.

În același timp, în teologia protestantă au luat ființă o mulțime de școli și curente exegetice: școala de la Tübingen, școala sociologică, școala eshatologică, școala sincretistă, școala conservatoare, școala formelor literare, școala istoriei tradiției, școala comparativă sau școala radicală olandeză și altele, care au creat îndoieli, confuzie și regres în studiile în studiile biblice.

Reacția împotriva acestor școli și curente a venit atât din partea teologilor ortodocși și romano-catolici, cât și din partea unor teologi protestanți. Dintre aceștia

amintim pe B. Weiss, Th. Zahn și F. Godet. Ei revin la tradiția patristică, dau lucrărilor scriitorilor bisericești importanța cuvenită și consideră canonice cărțile sfinte.

11. Exegeza Romano-catolică. Față de curentele protestante care puneau la îndoială inspirația, autenticitatea și canonicitatea Sfintei Scripturi, ca și instituțiile bisericești, Biserica romano-catolică a trebuit să ia atitudinea corespunzătoare.

Mai întâi, a trebuit să renunțe la metoda scolastică și să-și îndrepte atenția asupra textului original și al operelor unui cerc tot mai larg de scriitori bisericești.

În rândul al doilea, să ia atitudine împotriva părerilor protestante, apărând dogmele, ierarhia bisericească, Sfintele Taine și organizarea bisericească. Între reprezentanții de seamă ai exegezei catolice din acest timp, amintim pe Aug. Calmet, J. A. Petit, Knabenbauer, Fillion, Durand și Tilleman.

N-a tras, însă, toate concluziile care se impuneau și anume: se forțează, în continuare, textul Sfintei Scripturi pentru a justifica inovații vechi ca: primatul și infailibilitatea papală, purgatoriul, filioque, azima ca element euharistic, etc. În același timp, ținându-se ca normativ și obligatoriu textul latin al Vulgatei, adesea îndepărtat de cel ebraic și grecesc, este adesea păgubită exegeza critică.

12. Exegeza Ortodoxă. Biserica Ortodoxă a rămas credincioasă principiilor exegetice formulate de Sfinții Părinți.

Conformându-se acestor principii, ea vede în Sfânta Scriptură o operă divină și umană, în același timp. Divină, prin inspirație și prin adevărurile pe care le cuprinde, umană prin haina cuvântului și prin felul în care a fost făcută de aghiografi. Pentru interpretarea ei este nevoie atât de credință, cât și de datele științifice, acceptate prin rațiune, referitoare la autorii, împrejurările și motivele pentru care s-au scris.

Sfânta Scriptură se adresează tuturor oamenilor, toți oamenii au dreptul și datoria de a citi, interpretarea ei, însă, trebuie să se facă în conformitate cu tradiția multiseculară a Bisericii, cu învățătura ei oficială, sub îndrumarea autorității bisericești, reprezentată de soborul tuturor episcopilor.

Bibliografie generală

A. Introducere în Studiul biblic

- Albertz M.A., Die Entstehung des Neuen Testaments, 1949.
- Bălășescu Nifon, Isagoghi sau Introducerea în cărțile Sfintei Scripturi a Vechiului și Noului Testament, 1858.
- Bratton F.G., A History of the Bible, 1961.
- Cipariu T., Știința Sfintei Scripturi, 1854.
- Clogg F.B., An Introduction to New Testament, 1952.
- Cornely R.- Merk A., Manuel d'introduction historique et critique à toutes les Saintes Ecritures. Nouveau Testament, 1928.
- Cornoiu I., Introducere în cărțile Noului Testament, 1903.
- Cullmann O., Einführung in das Neue Testament, 1968.
- Dibelius M., Geschichte der urchristlichen Literatur (vol.I-II),1926.
- Feine P., Behn J., Kümmel N.G., Einleitung in das Neue Testament, 1965.
- Gheorghiu V., Introducere în Sfintele Cărți ale Testamentului Nou, 1929.
- Godet F., Introduction au Nouveau Testament (vol. I-II), 1894, 1905.
- Goguel M., Introduction au Nouveau Testament (vol. I-II), 1922-1926.
- Grant R., A Historical Introduction to the New Testament, 1963.
- Gregory C.R., Einleitung in das Neue Testament, 1909.
- Guthrie D., New Testament Introduction. The Gospels, 1965; Pauline Epistles, 1963; General Epistles and Revelation, 1964.
- Harnack A., Geschichte der altchristlichen Literatur (vol. I-II), 1893, 1907.
- Hauck Fr., Die Entstehung des Neuen Testaments, 1949.
- Jacquier E., Histoire des livres du Nouveau Testament (vol. I-II), 1928-1935.
- Jülicher A., Fascher E., Einleitung in das Neue Testament, 1931.
- Knopt R., Lietzmann A., Weinel H., Einführung in das Neue Testament, 1949.
- Kümmel G., Einleitung in das Neue Testament, 1973.
- Lake K.A.S., An Introduction to New Testament, 1948.
- Lopuhin A.P., Istoria biblică a Vechiului și Noului Testament (trad. rom. Nicodim, vol. I-IV), 1944-1947.
- Lusseau- Colomb., Manuel d'études bibliques, (vol. IV-V), 1931.
- Marxen W., Einleitung in das Neue Testament, 1964.
- Meinertz M., Einleitung in das Neue Testament, 1950.
- Melchisedec, Introducere în Sfintele Cărți ale Vechiului și Noului Așezământ (vol.I-II), 1858, 1860.
- Merk A., Introductio in Sacrae Scripturae libros compendium, 1940.
- Michaelis W., Einleitung in das Neue Testament, 1961.
- Moffat J., An Introduction to the Literature of the New Testament, 1920.

- Munteanu L., Compendiu de introducere la cărțile Testamentului Nou, 1934.
- Nitzulescu, Introducere în Noul Așezământ, f.a.
- Olariu I., Manual Exegetic la Sfânta Scriptură a Testamentului Nou, vol. I-1894; vol. II-1902.
- Idem, Introducere în cărțile Noului Testament, 1913.
- Pfeiderer O., Das Urchristentum..., 1902.
- Pușcariu I., Isagogia, adică Introducere în cunoștința cărților Sfintei Scripturi, 1878.
- Renie J., Manuel d'Écriture Sainte, 1949.
- Robert A., Feuillet A., Introduction à la Bible, II, Nouveau Testament, 1959.
- Robert A., Tricot A., Initiation biblique, 1954.
- Schäfer A., Meinertz M., Einleitung in das Neue Testament, 1950.
- Schlatter A., Einleitung in die Bibel, 1923.
- Scott E.F., The Literature of the New Testament, 1932.
- Scriban J., Curs de introducere în cărțile Noului Testament, 1930.
- Sickenberger J., Kurzgefasste Einleitung in das Neue Testament, 1939.
- Soden H. von, Urchristliche Literaturgeschichte, 1905.
- Sparks H.F.D., The Formation of the New Testament, 1952.
- Stănescu V., Autenticitatea cărților sfinte ale Noului Testament, 1905.
- Vogels H.J., Grundriss der Einleitung in das Neue Testament, 1925.
- Wifkenhauser A., Einleitung in das Neue Testament, 1961.
- Windisch H., Untersuchungen zum Neuen Testament (I-XXV), 1966.
- Zahn Th., Einleitung in das Neue Testament (I-II), 1906-1907.
- Idem, Grundriss der Einleitung in das Neue Testament, 1928.

B. Mediul istoric-cultural în care a apărut Noul Testament

- Abel F.M., Histoire de la Palestine, 1951-1952.
- Baron S.W., Histoire d'Israël, vie sociale et religieuse, 1957.
- Barous A.G., Manuel d'archéologie biblique, 1939.
- Benoit P., Qumran et le Nouveau Testament, 1961.
- Bindley F.H., Religious Thought in Palestine in the Time of Christ, 1931.
- Bonsirven J., Les idées juives au temps de notre Seigneur, 1933.
- Idem, Le judaïsme palestinien au temps de Jésus Christ (I-II), 1934-1935.
- Braun H., Gesammelte Studien zum N.T. und seiner Umwelt, 1962.
- Idem, Qumran und das Neue Testament (I-II), 1966.
- Cumont Fr., Les religions orientales dans le paganisme romain, 1906.
- Daube D., The New Testament and Rabbinic Judaism, 1956.
- Daniel- Rops, Jesus et son temps, 1946.

- Daniélou J., Message evangélique et culture hellénistique, 1961.
- Farrar F.W., Primele zile ale creștinismului, traducere Nicodim Patriarhul, vol. I-III, 1938-1939.
- Felten J., Neutestamentliche Zeitgeschichte, 1925.
- Foerster W., Neutestamentliche Zeitgeschichte, 1940-1957.
- Festugière A.J., Fabre P., Le monde greco-romain au temps de notre Seigneur, 1935.
- Idem, L'ideal religieux des grecs et l'Évangile, 1932.
- Guignebert C., Le mond juif vers le temps de Jésus, 1950.
- Jean C.E., Le milieu biblique avant Jésus Christ (I-II), 1922-1923.
- Jeremias J., Jerusalem zur Zeit Jesu, 1923.
- Juster J., Les juifs dans l'empire romain, 1914.
- Kittel R., Geschichte des Volkes Israel, 1922-1929.
- Lagrange M.J., Le judaisme avant Jésus Christ, 1931.
- Idem, Le messianisme chez les juifs, 1909.
- Lods A., Histoire de la littérature hébraïque et juive, 1950.
- Marou G., Istoria vremurilor neotestamentare, 1946.
- Montefiore C.C., Rabbinic Literature and Gospel Teaching, 1930.
- Moore G.F., Judaism in the First Centuries of the Christian Era. The Age of Tannaim, 1927-1930.
- Pfeiffer R., History of the New Testament Times, 1949.
- Prüm H., Religionsgeschichtliches Handbuch für den Raum des altchristlichen Umwelt, 1954.
- Reicke B., Neutestamentliche Zeitgeschichte, 1965.
- Schürer E., Geschichte des jüdischen Volkes im Zeitalter Jesu Christi (I-III), 1909.
- Wendland P., Die hellenistisch-römische Kultur in ihren Beziehungen zu Judentum und Christentum, 1912.

C. Textul Noului Testament

1) Limba originalelor: gramatici, dicționare, concordanțe

Gramatici

- Abel F.M., Grammaire du grec biblique, 1927.
- Argile A., An Introduction Grammar of New Testament Greek, 1965.
- Blass A., De Brunner A., Grammatik des neutestamentlichen Griechisch, 1965.
- Carrez M., Grammaire greque du Nouveau Testament, 1966.
- De Brunner A., Grammatik des neutestamentlichen Griechisch, 1959.
- Jay J.G., New Testament Greek. An Introductory Grammar, 1958.

- Nestle S., Einführung in das griechische Neue Testament, 1923.
- Rademacher L., Neutestamentliche Grammatik, 1911.
- Viteux J., Etude sur le grec du Nouveau Testament, 1893-1896.
- Winer Schimiedel, Grammatik des neutestamentliches Sprachidioms, 1867.
- Simenski T., Limba Noului Testament, 1933.
- Idem, Studiu asupra Noului Testament și a Septuagintei, 1936.
- Zerwick M., Analysis philologica Novi Testamenti graeci, 1960.

Dicționare

- Dicescu C., Mic dicționar al Noului Testament, 1929.
- Ebeling J., Griechisch-deutscher Wörterbuch zum N.T., 1929.
- Kittel G., Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament, 1933.
- Moulton J.H., Milligan G., The Vocabulary of the Greek Testament, 1952.
- Schirlitz Ch., Griechisch-deutsches Wörterbuch zum N.T., 1908.
- Zorell F., Zerwick M., Lexicon Graecum Novi Testamenti, 1961.

Concordanțe

- Arnauld A., Concordance des Evangiles, 1885.
- Bompois C., Concordance des quatre Evangiles, 1967.
- Iordache C., Călăuza unui creștin în Sfânta Scriptură, 1933.
- Lascarov Moldovan, Concordanța Noului Testament, 1932.
- Schmoller , Handkonkordanz zum griechischen Neuen Testament, 1968.
- Vlăduceanu V., Concordanță biblică antisectară, 1947.

2) Manuscrise, critică textuală ediții ale Sfintei Scripturi

- Collomp R., La papyrologie, 1927.
- Gregory C.R., Die griechischen Handschriften des Neuen Testament, 1908.
- Gheorghiu V., Lecționarul evanghelic grecesc din Iași, 1940.
- Hatch W.H.P., Facsimiles and Descriptions of Minuscule Manuscripts of the New Testament, 1951.
- Kenyon F.G., The Text of the Greek Bible, 1949.
- Idem, Our Bible and the Ancient Manuscripts, 1951.
- Lake M., The Text of the New Testament, 1953.
- Metzger B.M., The Text of the New Testament, 1964.
- Richard M., Repertoire des bibliotheques et des manuscrits, 1948.
- Soden Von, Die Schriften des Neuen Testaments in ihrer ältesten erreichbaren Textgestalt, 1913.
- Taylor V., The text of the New Testament, 1963.

Critica textuală

- Argyle A.W., The Elements of the New Testament Criticism, 1953.
- Collomp P., La critique des textes, 1931.
- Devresse R., Introduction à l'étude des manuscrits grecs, 1959.
- Gheorghiu V., Reformele recente pe ternul criticii textului cărților Noului Testament, 1909.
- Idem, Observațiuni critice relative la textul evanghelistului Matei, 19,16: 1935.
- Gregory C.R., Textkritik des Neuen Testament, 1920.
- Ianoviciu V., Critica verbală sau critica textuală a cărților Noului Testament, 1878.
- Lagrange M.J., Introduction à l'étude du Nouveau Testament, I-Critique textuelle: II-Critique rationnelle, 1935.
- Marcu Gr., Material documentar de papyri pentru critica textului original al Noului Testament, în «Studii teologice» 3-4 /1956.
- Idem, Părți proprii Sfântului Luca în textul introductiv al Evangheliei a treia, în «Mitropolia Ardealului» 1-3 /1967.
- Meinertz M., Neuere Funde zum Text des Neuen Testaments, 1945.
- Quentin Dom.H., Essai de critique textuelle, 1926.
- Solange N., Critique des evangiles et methode historique, 1971.
- Vaganay L., Initiation à la critique textuelle neotestamentaire, 1934.
- Vogels H.J., Handbuch der Textkritik des Neuen Testament, 1955.

3) Formarea canonului, inspirația

- Chirițescu N., Inspirație și revelație în Sfintele Scripturi, în «Mitropolia Olteniei» 1-3 /1978.
- Hesse H., Das Muratorische Fragment neu untersucht, 1873.
- Kuhn G., Das Muratorische Fragment über die Bücher des Neuen Testaments, 1892.
- Lagrange M.J., Histoire ancienne du canon du Nouveau Testament, 1933.
- Prelipceanu V., Inspirația Sfintei Scripturi, în «Ortodoxia» 4 /1962.

D. Ermineutica biblică

- Amsler S., L' Ancien Testament dans l'Eglise. Essai d'hermeneutique chrétienne, 1960.
- Benoit P., Exégèse et Theologie, I-II, 1960.
- Blacman E.C., Biblical interpretation, 1957.
- Chiricescu C., Ermineutica Biblică, 1895.

- Coppens J., Problèmes et méthodes d'exégèse biblique, 1950.
- Frör K., Biblische Hermeneutik, 1964.
- Fuchs E., Hermeneutik, 1963.
- Grant R.M., A Short History of the Interpretation of the Bible, 1965.
- Grelot P., Sens chrétien de l'Ancien Testament, 1962.
- Heinrich T., Der literarische Charakter der N.T.Schriften, 1908.
- Henshaw T., N.T. Literature in the Light of Modern Scholarship, 1957.
- Höpfl A., Tractatus de inspirationis et compendium hermeneutical biblical, 1923.
- Ianovici V., Hermeneutica biblică generală, 1867.
- Korteitner F.X., Hermeneutica biblica, 1923.
- Lagrange M.J., La méthode historique, 1903.
- Lemme L., Theologische Enzyklopädie nebst Hermeneutik, 1909.
- Lubak H., Exégèse médiévale des quatre sens de l'Écriture, I-IV, 1959-1964.
- Marcu Gr., Preocupări hermeneutice de interes actual panortodox și ecumenist, în «Mitropolia Ardealului» 13 /1958.
- Marle R., Les problèmes théologiques et l'Hermeneutique, 1963.
- Miskotte K.H., Zur biblischen Hermeneutik, 1959.
- Neil S., The Interpretation of the New Testament (1961, 1964).
- Nicolaescu N., Biserica Ortodoxă, păstrătoarea celor mai bune tradiții și metode de exegeză biblică, în «Studii Teologice» 4 /1952.
- Nida E.A., Comment traduire la Bible, 1967.
- Orleanu C., Deosebitele feluri de interpretare a Sfintei Scripturi, în «B.O.R.» /1908.
- Robert A., Tricot A., Initiation biblique, 1954.
- Schildenberger J., Vom Geheimnis des Gotteswortes, 1950.
- Scriban F., Știința Hermeneutică, 1856.
- Scriban I., Hermeneutica biblică, 1911.
- Idem, Manual de hermeneutică biblică, 1922.
- Simon J.M., Le Divin et l'humain dans la Bible, 1962.
- Steiger L., Die Hermeneutik als dogmatisches Problem, 1961.
- Suci I., Hermeneutica biblică, 1933.
- Torm F., Hermeneutik des Neuen Testament, 1930.
- Wood J.D., The Interpretation of the Bible, 1958.

E. Teologie biblică

- Albertz M., Botschaft des Neuen Testaments, I-II, 1947, 1957.
- Batiffol P.H., Enseignement de Jesus Christ, 1904.
- Idem, Etudes d'histoire et de Théologie positive, 1901-1905.

- Bonsirven J., Théologie du Nouveau Testament, 1951.
- Bovon J., Théologie du Nouveau Testament, 1905.
- Buchsel F., Théologie des N.T. Geschichte des Wortes Gottes in N.T., 1937.
- Ceauppens F.C., Teologia biblică, 1938.
- Cerfaux L., Théologie du Nouveau Testament, 1928.
- Conzelmann H., Théologie du Nouveau Testament, 1967.
- Idem, Grundriss der Theologie des Neuen Testaments, 1968.
- Dugouar X.L., Vocabulaire de Theologie Biblique, 1970.
- Feine P., Theologie des Neuen Testaments, 1922.
- Grandmaison L. de, Jésus Christ, Sa personne, Son Message, Ses Prouves, I-II, 1929.
- Holzmann H.J., Lehrbuch der neutestamentlichen Theologie, 1911.
- Jeremias J., New Testament Theology, 1973.
- Kramer W., Christos Kyrios, Gottessohn, 1963.
- Kümmel W.G., Das Neue Testament. Geschichte der Erforschung seiner Probleme, 1958.
- Lagrange M.J., L'Évangile de Jésus Christ, 1930.
- Latourette L., Théologie de la Revelation, 1963.
- Lebreton J., The Spiritual Teaching of the New Testament, 1960.
- Lemmonyer A., La Théologie du Nouveau Testament, 1963.
- Marcu Gr., Introducere în Teologia Biblică (în «Anuarul Academiei Teologice Andreiene din Sibiu» XVI), 1939-1940.
- Idem, Preocupări și studii de teologie biblică (în vol. «Douăzeci de ani din viața BOR»), 1968.
- Meinertz M., Theologie of the Gospels, 1912.
- Moffat J., The Theologie of the Gospels, 1912.
- Prat F., Jesus Christ, Sa vie, Sa doctrine, Son Oeuvre, I-II, 1953.
- Idem, La Theologie de Saint Paul, I-II, 1961-1962)
- Richardson A., An Introduction to the Theologie of New Testament, 1959.
- Schlotter D.A., Die Theologie des Neuen Testaments, 1909.
- Schnackenburg R., Neutestamentliche Theologie. Der Stand der Forschung, 1963.
- Spick C., Théologie morale du Nouveau Testament, I-II, 1965.
- Stauffer E., Theologie des Neuen Testaments, 1948.
- Weinel H., Biblische Theologie des Neuen Testaments, 1921.
- Whiteby D.E.H., The Theologie of Saint Paul, 1964.

Bibliografie specială pentru alcătuirea părții introductive

Pentru alcătuirea părții introductive de la fiecare lecție s-a folosit:

- Diacon prof. Nicolae I. Nicolaescu, pr.prof. Grigorie Marcu, Studiul Noului Testament, București, 1963.
- Dr. Vasile Gheorghiu, Introducerea în Sfintele Cărți ale Testamentului Nou, Cernăuți, 1929.

VI. DESPRE SFINTELE EVANGHELII

1. Sensul noțiunii de Evanghelie

Primele patru scrieri ale Noului Testament care descriu viața și activitatea Mântuitorului se numesc Evanghelii. Cuvântul «*Evanghelie*» provine din limba greacă. «*Εὐαγγέλιον*» înseamnă în literatura veche grecească (de la Homer până la Plutarh +120 d.Hr.), plată pentru o veste bună. Mai târziu, a însemnat și vestea cea bună. În Septuaginta cuvântul este folosit numai la plural și are doar primul sens, acela de plată pentru aducătorul unei vești bune (II Sam.18,20,25,27; II Regi 7,9).

În cărțile Noului Testament și în literatura greacă bisericească cuvântul *εὐαγγέλιον* a devenit un termen tehnic, cu însemnarea specială de vestea cea bună a mântuirii neamului omenesc, realizată prin viața și activitatea pământească a Domnului nostru Iisus Hristos (cf. Fapte 3, 13,32; Efes. 3,6; ș.a.)

Cu această ultimă însemnare, s-a dat ca titlu celor patru scrieri ale Noului Testament, care descriu viața și activitatea Mântuitorului Hristos.

2. Numărul Sfintelor Evanghelii

Dacă avem în vedere cuprinsul Evangheliei, ea este una, întrucât toți Evangheliștii vorbesc despre aceleași fapte, dar dacă avem în vedere forma în care vestea cea bună a ajuns la cunoștința omenirii, atunci Evangheliile sunt mai multe.

Sfântul Luca ne informează că au existat mai multe încercări de a istorisi viața și activitatea Mântuitorului (Luca 1,1-2). Biserica primelor veacuri, însă, a recunoscut dintre acestea doar patru Evanghelii canonice, pentru motivul că numai cele patru purtau pecetea inspirației divine.

Originea unică a celor patru Evanghelii a fost deseori subliniată în pictura și în scrierile Părinților bisericești. Astfel, până în sec. IV, cele patru Evanghelii sunt reprezentate sub forma a patru râuri care izvorăsc din aceeași stâncă reprezentând pe Duhul Sfânt.

Sfântul Ciprian compară cele patru Evanghelii cu cele patru râuri ale Raiului; Sfântul Irineu spune: «**Precum există patru regiuni ale lumii, la fel trebuie să fie și patru Evanghelii, cei patru stâlpi pe care se sprijină Biserica întemeiată în lume**» (Adv.Haer. 3,11).

Din sec. V, pictura bisericească îi înfățișează pe cei patru Evangheliști sub forma celor patru vietăți, pe care profetul Ezechiel (1,10) le-a văzut în viziunea sa. Prin urmare, Evanghelistul Matei este înfățișat sub chipul unui înger, dat fiind că își începe Evanghelia cu vestea adusă de îngerul Gavriil lui Iosif că logodnica lui va naște pe Mântuitorul lumii (1,20,22); Evanghelistul Marcu este înfățișat sub chipul unui leu înaripat, dat fiind că își începe Evanghelia cu predica Sfântului Ioan Botezătorul, strigând ca un leu în pustie: «**Gătiți calea Domnului, drepte faceți cărările Lui**» (Marcu 1,3); Evanghelistul Luca este înfățișat sub chipul unui taur înaripat, pentru motivul că își începe Evanghelia cu relatarea sacrificiului pe care Zaharia trebuia să-l aducă la templu (Luca 1,5); iar Evanghelistul Ioan este înfățișat sub chipul unui vultur pentru înălțimea ideilor din Evanghelia sa.

Tot din sec. V cei patru Evangheliști au mai fost redați și sub forma a patru heruvimi, sub influența viziunii Sfântului Ioan Evanghelistul (Apoc. 4,6).

3. Titlul Evangheliilor

Pentru a se deosebi între ele, Evangheliilor li s-a pus, din cele mai vechi timpuri, câte un titlu.

Titlurile n-au fost puse Evangheliilor chiar de către autorii lor, pentru faptul că orientalii nu obișnuiau să-și scrie numele în fruntea unei lucrări cu caracter istoric; în plus, Evanghelistul Matei nu putea să-și scrie numele în fruntea Evangheliei sale, pentru motivul că nu putea ști dacă și alt ucenic al Domnului va întreprinde același lucru.

Se pare, însă, că titlurile Evangheliilor sunt foarte vechi. La sfârșitul sec. II erau pretutindeni cunoscute (cf. Fragment Muratori, Irineu, Clement Alexandrinul).

Titlurile, la început simple, iar mai târziu mai pompoase, cuprindeau prepoziția $\kappa\alpha\tau\grave{\alpha}$ cu acuzativul și numele autorului. Dat fiind că prepoziția $\kappa\alpha\tau\grave{\alpha}$ cu acuzativul înseamnă «după», maniheul Faust în antichitate, iar în zilele noastre unii critici protestanți, au susținut că Evangheliile n-au fost scrise de Evangheliștii cărora li se atribuie, ci ar fi fost doar niște prelucrări făcute de autori anonimi, după anumite tradiții: a lui Matei, Marcu, Luca și Ioan.

Față de această afirmație avem de făcut următoarele observații:

a) Prepoziția *κατά* cu acuzativul are în limba greacă două sensuri: vrea să spună că cele relatate sunt redată după spusele sau scrierea cuiva, dar și sensul că cele relatate sunt fixate pentru prima dată în scris de către autor (Ex. II Mac. 2,3).

b) Evangheliștii au avut conștiința că istoria pe care o relatează nu le aparține, că ei îi dau o anumită formă, de aceea nu folosesc genitivul (*εὐαγγέλιον Ματθαίου, Μάρκου, etc.*), ci acuzativul (*κατά Ματθαίου, κατά Μάρκου, etc.*).

Odată cu textul grecesc, titlurile Evangheliilor au trecut în traducerea Sfintelor Evanghelii.

4. Ordinea Evangheliilor

Atunci când le-au catalogat între manuscrisele biblice, Sfinții Părinți și scriitorii bisericești au avut în vedere două criterii: criteriul cronologic și criteriul importanței ierarhice a autorilor lor. De cele mai multe ori s-a avut în vedere criteriul vechimii, stabilind ordinea următoare: Matei, Marcu, Luca, Ioan (Origen, Irineu, autorul fragmentului Muratori, etc.). Alteori, dar aceste cazuri sunt mai puține, s-a avut în vedere ierarhia autorilor, adică: întâi au fost trecute Evangheliile scrise de Apostoli, apoi cele scrise de ucenicii Apostolilor. Aceasta din urmă ne apare în diverse combinații, ca: Matei, Ioan, Luca, Marcu; Ioan, Matei, Marcu, Luca. O abatere de la cele două criterii întâlnim în Codicele Bobbian, unde ordinea Evangheliilor începe cu Marcu.

VII. EVANGHELIA SFÂNTULUI MATEI

1. Autorul primei Evanghelii

Ca autor al primei Evanghelii, este cunoscut din cele mai vechi timpuri Matei, Apostolul Mântuitorului. Despre el avem date atât în Sfintele Evanghelii, cât și în Tradiția bisericească. Este amintit în lista Apostolilor, ocupând locul al șaptelea (Marcu 3,18; Luca 6,15), iar în Evanghelia întâi locul al optulea (Matei 9,19).

Înainte de a fi chemat să urmeze Domnului, era vameș în Capernaum. De bucurie că a scăpat de osânda vămii și de disprețul conașionalilor săi, a dat o masă în cinstea Mântuitorului, cu care prilej Iisus a fost acuzat de farisei și de ucenicii lui Ioan Botezătorul că stă la masă cu vameșii și cu păcătoșii și că desconsideră rânduiala postului (Matei 9,9-17).

Este adevărat că Evangheliștii Marcu (2,13-17) și Luca (5,27-32) ne spun că Domnul a chemat de la vamă, ca să-L urmeze, pe un anume Levi, însă cum în listele Apostolilor nu este amintit nici unul cu numele Levi și cum amănuntele chemării lui Levi se acoperă întru totul cu cele ale chemării lui Matei, rezultă că Levi și Matei sunt una și aceeași persoană.

Deosebirea de nume se explică astfel: Marcu și Luca îl numesc pe Apostol cu numele avut înainte de a fi chemat la Apostolat, iar Matei se numește cu numele primit în amintirea chemării sale la Apostolat (Matei = Cel dăruit; $\tau\epsilon\delta\omicron\upsilon\varsigma$ = a da, corespunzător grecescului Teodor).

Nu este exclus ca Mântuitorul Însuși să-i fi schimbat numele, așa cum a făcut cu Simon.

Nu știm când a fost chemat la Apostolat. Probabil însă, după ce Domnul dezvoltase deja o intensă activitate mesianică, despre care el trebuie să fi auzit.

După Învierea Domnului, și el, ca și ceilalți Apostoli, a primit mandatul de a propovădui Evanghelia în toată lumea. Umplându-se de Duhul Sfânt la Cincizecime, el a propovăduit Evanghelia mai întâi în Palestina, participând la organizarea comunităților creștine de aici, până la începutul persecuției lui Irod Agripa când, împreună cu ceilalți Apostoli a trebuit să părăsească pentru o vreme Palestina și să se îndrepte, spune Rufin, către Etiopia. Alți scriitori bisericești spun că s-a dus în Persia (Ambrozie), la Parți, Mezi sau Macedoneni (Isidor Pelusiotul) sau la Sirieni (Simeon Metafrastul).

Nu știm nici cum și-a încheiat viața. Heracleon socotește că a murit de moarte naturală, însă tradiția aproape unanimă a Bisericii vechi susține că a suferit moarte de martir, după unii în Tir, după alții în Berytus.

Biserica Ortodoxă îl prăznuiește între martiri la 16 noiembrie.

Tradiția spune că pe când se purta cu gândul să părăsească Palestina, a scris o Evanghelie în limba aramaică pentru comunitățile creștine de aici. Papias din Hierapolis, în lucrarea intitulată: «Λογίων κυριακῶν ἐξήγησις» spune: «Ματθαῖος μν οὖν ἑβραῖδι διαλέκτῳ τὰ λόγια συνετάξατο, ἡρμήνευσε δ αὐτὰ ὡς ἦν δυνατός ἕκαστος» («**Matei a compus în dialectul ebraic cuvintele (Domnului) și fiecare le-a interpretat precum a putut**»). Eusebiu, care caracterizează pe Papias drept un bărbat bine inițiat în Sfintele Scripturi, ține să precizeze că: «**Papias a luat (informația) de la presbiterul Ioan... și de la Petru**» (Ist. Bis. 3,39,16).

Prin λόγια, Papias înțelege însuși textul primei Evanghelii în care se stăruie asupra cuvintelor rostite de Mântuitorul.

După informația lui Eusebiu și Ieronim, originalul Evangheliei lui Matei ar fi fost descoperit de Panten, pe la anul 200, în India (Arabia Răsăriteană), dus aici de Apostolul Bartolomeu. Ieronim mai spune că Panten ar fi adus manuscrisul în Alexandria, dar nu este exclus să fi fost vorba despre o copie de pe textul original.

2. Autenticitatea Evangheliei

Faptul că prima Evanghelie a fost scrisă de Apostolul Matei poate fi dovedit atât cu argumente interne, cât și cu argumente externe.

Argumente interne:

a) Autorul primei Evanghelii trebuie să fi fost un iudeu din Palestina, pentru că cunoaște perfect țara, istoria, datinile, instituțiile și mentalitatea iudeilor din Palestina, ca și cărțile Vechiului Testament, din care citează deseori.

b) Autorul trebuie să fi fost un creștin, de vreme ce din Evanghelie se desprinde ferma lui convingere că Domnul este Mântuitorul lumii.

c) Autorul trebuie să fi fost unul dintre Apostolii Mântuitorului pentru că amănuntele pe care ni le dă nu le putea avea decât un Apostol, prezent la cele întâmplare.

d) Autorul Evangheliei trebuie să fi fost însuși Apostolul Matei. Acest fapt rezultă din următoarele amănunte:

În lista Apostolilor făcută de Marcu și Luca, Matei ocupă locul al șaptelea, înaintea lui Toma, iar în Evanghelia întâi se așează pe sine, din smerenie, pe locul al optulea.

În Evanghelia întâi numele Evanghelistului Matei este însoțit de apelativul «**vameșul**». Cum acest apelativ era în vremea aceea un apelativ de dispreț, pe acesta nu putea să-l dea lui Matei decât Matei însuși. Adăugându-și acest epitet înjositor, Apostolul voia, pe de o parte, să înfiereze starea în care se complăcuse, iar

pe de altă parte, să arate profunda lui recunoștință față de bunătatea divină care-l chemase de la o asemenea stare la aceea de Apostolat.

Întrebat fiind Domnul de irodieni dacă se cuvine a se plăti bir cezarului, în Evangheliile lui Marcu (12,15) și Luca (20,24) se spune că Domnul a zis simplu: «**Arătați-mi dinarul**». În Evanghelia lui Matei se precizează că Domnul a zis: «**Arătați-mi banul birului**» (Matei 22,19). Or, această precizare n-o putea reține decât Matei vameșul, familiarizat cu banii birului.

Aceleași precizări, în legătură cu banii, face autorul primei Evanghelii și atunci când relatează întrebarea făcută lui Petru «**de către cei ce primeau didrahma**» (Matei 17,24), pentru templu, dacă Domnul consimte s-o plătească. El reține amănuntul că era vorba despre didrahmă tot în virtutea faptului că era familiarizat cu banii.

Rezultă deci că autorul primei Evanghelii a fost vameșul Matei.

Dovezile externe sunt indirecte și directe.

1. Indirecte. În lucrările Părinților Apostolici: Barnaba, Clement Romanul, Sfântul Ignatie, Policarp, în Învățătura celor 12 Apostoli și în lucrările lui Justin Martirul găsim multe citate din prima Evanghelie. Aceștia nu spun că au preluat citatele din această Evanghelie, însă forma și cuprinsul lor ne fac să credem că și ei au cunoscut-o și utilizat-o.

Evangheliile apocrife: Protoevanghelia lui Iacob, Evanghelia lui Petru și Evanghelia către Evrei presupun cunoscută Evanghelia lui Matei.

Ereticii primelor secole, precum: Cerint, Vasilide, Valentin și alții cunosc Evanghelia lui Matei și o folosesc în argumentarea rățăcirilor lor.

O cunoaște și filosoful păgân Cels, care și încearcă să o combată.

Evanghelia lui Matei este tradusă, împreună cu celelalte scrieri ale Noului Testament, în limba siriacă și latină, fapt care dovedește că în sec. II era pretutindeni cunoscută în lumea creștină.

2. Directe. Primul scriitor bisericesc care spune în cuvinte clare că Matei a scris prima Evanghelie, este Papias, episcopul de Hierapolis, în Frigia (+155).

Urmează Panten, conducătorul școlii catehetice din Alexandria. Ajungând, împins de zel misionar, până în India (probabil Arabia) el află acolo o Evanghelie scrisă în limba și cu literele evreilor. Aceasta era socotită de toți Evanghelia lui Matei.

Sfântul Irineu, episcopul Lyonului, fostul ucenic al lui Policarp de Smirna, spune că «**Matei petrecând printre evrei, a alcătuit o scriere evanghelică în limba lor.**»

Origen afirmă că știe din tradiție că «**Evanghelia lui Matei a fost scrisă prima, pentru creștinii iudei, în limba ebraică**».

Eusebiu de Cezarea spune și mai precis: **«Matei care a predicat mai întâi evreilor, le-a înmănat acestora, când avea să plece la alții, (le-a lăsat) în scris, în limba lor maternă, Evanghelia care îi poartă numele».**

În sfârșit, Ieronim, rezumând cele scrise până la el, referitoare la această Evanghelie, spune: **«Matei care se numea și Levi și devenise din vameș Apostol, a compus pe vremea când petrecea în Iudeea, cel dintâi, Evanghelia lui Hristos, cu litere ebraice, pentru aceia dintre cei circumscriși care crezuseră».**

Cu toate argumentele aduse, autenticitatea Evangheliei a fost contestată în trei momente.

A fost mai întâi contestată în antichitate de către maniheul Faust, pentru motivul că în Evanghelie se vorbește despre Matei la persoana a treia și nu la persoana întâi.

A fost contestată, apoi, de unii teologi protestanți din secolul XVI, pe motivul că numai autograful unei cărți este autentic; manuscrisele și traducerea de pe el n-ar mai fi autentice.

În sfârșit, autenticitatea Evangheliei a fost contestată în secolul XIX de câțiva teologi protestanți din direcția critică raționalistă ca: Eichhorn, Schleiermacher, Schulz, Schneckenburger, ș.a., pe următoarele motive:

a) Cronologia în prima Evanghelie este arbitrară. Dacă Matei ar fi autorul ei, ca martor ocular, ar fi precizat corect timpul, locul și împrejurările în care s-au întâmplat evenimentele pe care le descrie.

b) În Evanghelie sunt descrise evenimentele petrecute în Galileea și Perea, ori un Apostol nu putea trece cu vederea activitatea Mântuitorului desfășurată în Iudeea.

c) Unele referate din Evanghelie sunt redactate de două ori.

d) Autorul crede în minuni, ceea ce este nedemn pentru un Apostol. Dacă autorul Evangheliei ar fi fost un Apostol, de bună seamă că n-ar fi vorbit despre pruncia Domnului (cap. 1 și 2), despre întreita ispitire (cap. 4), despre învierea trupurilor sfinților (27,52-66) și despre paza mormântului (28,2-4,11-12).

e) Autorul n-a ținut seamă de realitate, ci a modelat întreaga istorie a vieții Mântuitorului după profețiile Vechiului Testament.

f) În sfârșit, prima Evanghelie se află în contradicție cu Evanghelia a patra.

Față de aceste obiecțiuni avem de spus următoarele:

Argumentul lui Faust a fost combătut încă din antichitate de către Fericitul Augustin (în lucrarea: *Contra lui Faust* 17,1-4). El atrage atenția asupra faptului că istoriografii vechi nu obișnuiau să scrie despre sine la persoana întâi, ci, din modestie, la persoana a treia, așa cum a făcut și Apostolul Matei.

Argumentul teologilor din sec. XVI este fără temei pentru că o carte nu-și pierde valoarea și autenticitatea prin multiplicare sau traducere.

Argumentele teologilor raționaliști din sec. XIX sunt de asemenea fără temei, pentru următoarele motive:

a) Într-adevăr, Sfântul Matei nu redă strict cronologic și nu menționează toate amănunțele vieții și activității Mântuitorului Hristos, pentru motivul că în cea mai mare parte era cunoscută de creștinii palestinieni. El sistematizează evenimentele, evocând îndeosebi acele evenimente din viața Mântuitorului, care, puse în legătură cu profețiile mesianice din Vechiul Testament, dovedeau cititorilor că El este Mesia cel promis prin profeți.

b) Sfântul Matei descrie pe larg activitatea Mântuitorului desfășurată în Galileea și Perea, dar nu trece cu vederea, ci o descrie mai succint, pe cea din Iudeea. Vorbește pe larg despre activitatea cunoscută de el personal și succint despre cea cunoscută din spusele celorlalți Apostoli.

c) În Evanghelia primă nu există dublete (același fapt nu este descris de două ori). În cazul când, în aparență, o întâmplare se repetă, în realitate este vorba de o întâmplare asemănătoare, dar diferită, care s-a săvârșit în împrejurări diferite. De aceea, se vorbește de mai multe învieri din morți, mai multe vindecări de demonizați, mai multe înmulțiri ale pâinilor.

De asemenea, o sentință cu valoare deosebită pentru viața morală a ascultătorilor putea să fie repetată de Mântuitorul în mai multe împrejurări.

d) Faptul de a descrie minunile Mântuitorului, la care Apostolul fusese de față, nu este o lipsă, ci din contră, un merit. Contestă minunile Mântuitorului numai un om cu idei preconcepute.

e) Autorul nu adaptează istoria vieții Mântuitorului la prezicerile profețiilor Vechiului Testament, ci, acolo unde este cazul, invocă profețiile pentru a arăta că deja s-au împlinit în viața Mântuitorului.

f) Nici prima Evangheliie, precum nici una din Evangheliile sinoptice, nu contrazice Evanghelia a patra. Așa cum se va arăta într-un capitol aparte, Evangheliile nu se contrazic, ci se completează reciproc.

3. Limba Evangheliei

Întreaga tradiție bisericească, din sec. II până în sec. XVI, este de acord că Evanghelia lui Matei a fost scrisă în limba ebraică.

Faptul acesta este adevărat de Papias (la Eusebiu, Istoria Bisericească 3,39,16), Irineu (Adv. haer. 3,1), Origen (la Matei 1), Epifaniu (Haer. 51,5), Chiril al Ierusalimului (Cateheza 14,15), Eusebiu (Istoria bisericească), Ieronim (De viris illustribus 3) și de mulți alți părinți și scriitori bisericești.

Ce se înțelege însă prin «*limba ebraică*»?

Câțiva teologi din Apus (ca: Schegg, Gaster, Briggs, Delitzsch, Resch, Kaulen, ș.a.) cred că este vorba despre limba ebraică propriu-zisă. Dintre argumentele aduse de ei în susținerea acestei păreri, două sunt mai importante:

a) Citatele din Vechiul Testament sunt făcute după originalul ebraic, iar topica limbii grecești a Evangheliei lui Matei arată că aceasta este o traducere după un original ebraic.

b) Vrând să-și pună lucrarea alături de scrierile Vechiului Testament, a cărui continuare firească o consideră, Matei a scris Evanghelia în limba cărților Vechiului Testament, deci în limba ebraică.

Argumentele aduse nu sunt însă suficiente; ele pot să convingă doar că autorul Evangheliei era familiarizat cu limba ebraică și cărțile Vechiului Testament, dar nu că a și citat din limba ebraică. Apoi, este greu de admis că Matei, vrând să facă cunoscută viața și activitatea Mântuitorului unui cerc tot mai larg de cititori, să scrie Evanghelia într-o limbă moartă de cinci secole, o limbă care se studia în școală, cunoscută doar de rabini. Este greu de admis faptul că Matei și-ar fi putut închipui că rabinii o vor tălmăci pe înțelesul mulțimii.

De aceea, majoritatea teologilor contemporani consideră că prin limba ebraică trebuie să înțelegem limba aramaică sau dialectul siro-haldaic.

În acest sens se aduc ca argumente, în primul rând, mărturia Fericitului Ieronim (Contra lui Pelagiu 3,2), care spune că Matei a compus Evanghelia în dialectul siro-haldaic, iar secta nazareilor a folosit-o în acest dialect până în sec. IV, și mărturia lui Iosif Flaviu (Despre războiul iudaic 6,2,1), care numea limba vorbită în timpul său, deci limba aramaică, limba ebraică.

În rândul al doilea se aduce mărturia Noului Testament: deși Apostolul Pavel a vorbit iudeilor în limba aramaică, Evanghelistul Luca spune că a vorbit «*în limba evreiască*». («*Și dându-i-se voie, Pavel, stând în picioare pe trepte, a făcut poporului semn cu mâna. Și făcându-se mare tăcere, a vorbit în limba evreiască*» (F.Ap. 21,40). A se vedea și Ioan 5,2; 19,13,17,20.

Tot din sec. XVI s-a încercat de către unii teologi protestanți (Erasmus din Rotterdam, Cajetan, și alții) să impună ideea că Evanghelia a fost scrisă în limba greacă.

În sprijinul părerii lor au adus următoarele argumente:

a) Limba curat grecească a primei Evanghelii, în forma de astăzi, dovedește că nu este o traducere.

b) Citatele din Vechiul Testament sunt preluate din varianta lui grecească (Septuaginta).

Aceste argumentele nu sunt fondate pentru că:

a) Analiza filologică a textului grecesc al Evangheliei arată că acesta este o traducere;

b) Citatele din Vechiul Testament sunt preluate, așa cum s-a mai spus, în parte din varianta grecească, iar altă parte din varianta ebraică.

În concluzie, Evanghelia Sfântului Matei a fost scrisă în limba aramaică, și ulterior, când creștinismul s-a răspândit în lumea păgână, care vorbea limba greacă, s-a tradus în limba greacă. Originalul aramaic cu timpul s-a pierdut.

Nu se știe precis cine a fost traducătorul Evangheliei, de aceea s-au propus mai multe nume: Iacob cel Tânăr, fratele Domnului, Marcu, Apostolii Ioan și Bartolomeu. Unii teologi contemporani presupun că traducătorul este Matei însuși, întrucât, fiind vameș, trebuie să fi cunoscut bine limba greacă.

4. Adresanții Evangheliei

Dat fiind că această Evanghelie a fost scrisă în limba aramaică, putem deduce că a fost adresată iudeilor, care vorbeau această limbă.

Limba aramaică se vorbea în Palestina și în Siria, însă Evanghelistul trebuie să fi avut în vedere în primul rând, pe iudeii care locuiau în Palestina. Aceștia erau familiarizați cu topografia țării Sfinte, cu cărțile sfinte, cu datinile iudeilor, și aveau convingerea nestrămutată că profețiile se vor împlini. Acest fapt se poate pune ușor în evidență dacă comparăm Evanghelia lui Matei cu Evanghelia lui Marcu, cu care are multe asemănări. De exemplu, vorbind despre spălarea mâinilor înainte de masă, Evanghelistul Matei, care se adresează iudeilor, cunoscători ai faptelor, nu dă nici o explicație, pe când Marcu, care se adresa romanilor, necunoscători ai tradițiilor iudaice, dă explicații referitoare la ritualul respectiv (Matei 15,1; Marcu 7,2-6). Tot așa se întâmplă atunci când ambii Evangheliști vorbesc despre termenul «*corban*» (Matei 27,6; Marcu 7,11), despre localități din Palestina: Bethania, Bethsaida, Arimatea, ș.a. (Mt. 11,21; 21,17; 27,57; Marcu 11,1; 6,45).

Același lucru îl confirmă și scriitorii bisericești: Irineu (Fragmente, 29) spune că: «***Evanghelia după Matei a fost scrisă pentru iudeii care așteptau cu dor venirea lui Iisus Hristos din seminția lui David. Iar Matei, care ardea și mai mult de același dor, s-a sârguit să le satisfacă dorința (arătând) că Hristos s-a născut din seminția lui David, din care cauză a și început (Evanghelia sa) cu genealogia Lui***». În același sens se exprimă Eusebiu (Istoria Bisericească 3,24), care spune: «***Dintre ucenicii Domnului, numai Matei și Ioan ne-au lăsat documente scrise. Dar și aceștia, după cum se spune, numai siliți de împrejurări au scris. Și anume Matei, care predicase Evanghelia mai întâi printre evrei, a compus, când era să plece la alte popoare, Evanghelia care-i poartă numele, în limba sa maternă. El voia să-i recompenseze pe aceia pe care-i părăsea, cu scrierea sa, pentru ceea ce pierdeau***

prin absența sa». Tot așa se exprimă și Sfântul Ioan Gură de Aur (Prolog la Matei), anume că ***«venind iudeii cei ce crezuseră și rugându-l pe Matei, acesta le-a lăsat lor în scris ceea ce a predicat oral și le-a scris Evanghelia în limba ebraică».***

5. Scopul Evangheliei

Scopul urmărit de autor a fost să lase în scris creștinilor Evanghelia propovăduită de Sfinții Apostoli în momentul când aceștia, forțați de împrejurări, erau pe punctul de a părăsi Palestina.

După părerea multor scriitori bisericești, Evanghelia a urmărit și un scop misionar, anume acela de a dovedi creștinilor proveniți dintre iudei că în persoana Mântuitorului Hristos s-au împlinit profețiile Vechiului Testament referitoare la Mesia.

În sfârșit, există și părerea că Evanghelistul ar fi urmărit și al treilea scop, un scop apologetic-polemic, vrând să combată falsele nădejdi ale iudeilor care refuzând să primească pe Mântuitorul, așteptau venirea unui alt Mesia.

6. Timpul și locul scrierii Evangheliei

Eusebiu (Istoria bisericească 3,24) spune că: ***«Matei și-a scris Evanghelia când se purta cu gândul să părăsească Palestina, și, plecând, să predice și la alții».*** Și cum o tradiție veche spune că Apostolii au părăsit Palestina peste 12 ani după Înălțarea Domnului, iar Înălțarea Domnului la cer a avut loc în primăvara anului 30, urmează că Apostolii au părăsit Palestina în primăvara sau vara anului 43 d.Hr.

În acest an trebuie să fi fost scrisă și Evanghelia lui Matei.

Ca loc al scrierii este socotit Ierusalimul sau oricare alt oraș din Palestina, unde își va fi avut Apostolul locuința în acel timp.

7. Integritatea Evangheliei

Ca și autenticitatea, integritatea Evangheliei a fost contestată încă din antichitate. Astfel, ebioniții respingeau din motive dogmatice, primele două capitole ale Evangheliei, iar gnosticul Tatian în Diatessaronul său trecea cu vederea genealogia Domnului.

La sfârșitul sec. XIX integritatea Evangheliei a început să fie atacată și de teologii moderni, în frunte cu englezul Miriams, pe care îl urmează raționaliștii germani. Aceștia resping nu numai primele două capitole, ci și istorisirea despre soția lui Pilat (27,19), despre învierea trupurilor celor sfinți (27,52) și despre păzitorii mormântului (27,62; 28,4,11-12).

Motivele sunt următoarele:

a) Pentru că cuprind lucruri prea minunate și prin urmare greu de crezut;

b) Pentru că cele istorisite în legătură cu pruncia Domnului ar contrazice cele afirmate de Evanghelistul Luca în acest sens;

c) Pentru că primele două capitole ale lui Matei lipsesc de la Marcu;

d) Pentru că lipsesc din Evanghelia nazareilor.

Dar aceste motive sunt lipsite de temei.

a) Faptul că anumite lucruri sunt minunate nu este un motiv pentru a le respinge. Minunate sunt toate relatările Scripturii.

b) Este greșit să se afirme că cele două relatări (a lui Matei și Luca) s-ar contrazice. Ele sunt de acord și se completează reciproc.

c) Marcu trece cu vederea istoria prunciei Domnului nu pentru că nu o cunoștea, ci pentru că scopul său era să istorisească numai activitatea publică a Domnului.

d) Este firesc să lipsească cele două capitole din Evanghelia ebioniților, pentru că aceștia negau nașterea supranaturală a Domnului.

8. Cuprinsul Evangheliei

Evanghelia după Matei este o expunere sistematică a vieții și activității Domnului nostru Iisus Hristos desfășurată îndeosebi în Galileea. Ultimele capitole, însă, vorbesc despre ultimele zile petrecute de Mântuitorul în Iudeea, în special în Ierusalim, despre moartea și Învierea Sa.

Cuprinde 28 de capitole, care se pot împărți în 3 părți.

Partea I: 1,1-4,11: Cartea neamurilor lui Iisus Hristos (genealogia): nașterea Lui și câteva momente din frageda copilărie; începutul activității lui Ioan Botezătorul; predica acestuia, botezul Mântuitorului și întreta Lui ispitire în pustiu Carantaniei.

Partea a II-a: 4,12-18,35: Descrierea activității Mântuitorului în Galileea; învățătura și minunile Lui; alegerea și pregătirea Apostolilor; conflictele cu conducătorii spirituali ai poporului iudeu, în special cu fariseii.

Partea a III-a: 19,1-28,20: Descrierea activității Mântuitorului în drum spre Ierusalim; primirea ce I s-a făcut în capitala țării; activitatea desfășurată în Ierusalim în cele câteva zile înainte de Paști; conflictul crescând cu fariseii, saducheeii și preoții; hotărârea Sinedriului de a-L condamna la moarte; Cina cea de taină; patimile; moartea; Învierea și arătările după înviere; mandatul dat Apostolilor de a-I continua activitatea și a-I propovădui Evanghelia la toate neamurile pământului, botezându-le.

Două sunt caracteristicile Evangheliei după Matei:

1. Grupează în pericope compacte cuvântările și minunile Mântuitorului, în detrimentul ordinii cronologice: «Predica de pe munte» (5-7); o serie de minuni (8-9); predica de pe lac (13); o nouă serie de minuni (14-15), etc.

2. Evenimentele mai importante din viața Mântuitorului sunt aduse în legătură cu proorociile Vechiului Testament, încât venirea și activitatea Lui în lume ne apare ca o precisă împlinire a acestor proorocii.

Evanghelia ni s-a păstrat în peste 40 codici unciali (majusculi) și în aproximativ 500 de codici minusculi.

VIII. INTERPRETAREA EVANGHELIEI

Genealogia și Nașterea Domnului

1. Genealogia Mântuitorului (Matei 1,1-17; Luca 3,23-38)

Dintre cele patru Evanghelii canonice, numai Evangheliile Sfinților Matei și Luca ne dau genealogia Mântuitorului.

Matei începe această genealogie cu Avraam și o termină cu Iosif, logodnicul Sfintei Fecioare Maria, părintele legal al Domnului nostru Iisus Hristos. O putem împărți în trei grupe de câte 14 neamuri. Prima grupă de la Avraam până la David; a doua grupă de la David până la Zorobabel, iar a treia grupă de la Zorobabel până la Iosif. Cele trei grupe reprezintă cele trei perioade mari ale istoriei sfinte a Vechiului Testament: perioada patriarhilor, perioada regală și perioada post-exilică.

Cu mici diferențe (întrelăsări) ea urmează registrele oficiale genealogice, păstrate de preoții din Ierusalim. Istoricul iudeu Iosif Flaviu vorbește despre existența acestor registre oficiale în cartea sa intitulată: «Contra Apionem» (5,7), spunând că preoții purtau evidența descendenței personalităților din viața publică și religioasă a poporului iudeu în registre care se păstrau în arhiva Templului. Titlul genealogiei este următorul: «*Cartea neamului lui Iisus Hristos, fiul lui David, fiul lui Avraam*» (Matei 1,1). Prin acest titlu Evanghelistul precizează scopul urmărit de genealogia sa, și anume faptul de a dovedi cititorilor săi iudei că Mântuitorul este fiul promisiunilor mesianice făcute lui Avraam și David, că El este Mesia cel așteptat de poporul iudeu (Gen. 12,3; II Sam. 7,13-16).

Unii teologi raționaliști au susținut că această genealogie prezintă multe nepotriviri:

- a) față de datele Vechiului Testament;
- b) față de obiceiul iudeilor de a face genealogii;
- c) față de genealogia lui Luca.

A. Presupuse nepotriviri cu Vechiul Testament

1. Din genealogie lipsesc trei nume de regi, amintiți la II Regi 9-11.
2. Se spune la Matei (1,11) că «Iosia a avut urmaș pe Iehonia și pe frații lui la robia din Babilon». Or, din I Cronici 3,15 rezultă că Iehonia a fost nepotul și nu fiul lui Iosia. Fiul lui Iosia a fost Ioachim.

Referitor la prima obiecțiune, teologii ortodocși susțin că motivul pentru care numele celor trei regi nu apare în genealogia Mântuitorului este că acești trei regi: Ahab, Izabela și Attalia se aflau sub blestemul idolatriei și nu erau pe linia promisiunilor mesianice ale casei lui David. Dumnezeu hotărâse să-i stârpească pe urmașii lui Ahab până la a patra generație (I Regi 21,21; II Regi 10,30).

Referitor la a doua obiecțiune, ei susțin că în versetul respectiv s-a strecurat o eroare: textul s-a deteriorat, iar grupa a doua și a treia totalizează împreună 27 de nume și nu 28, cum era normal. Înseamnă că lipsește, într-adevăr, numele lui Ioachim.

B. Nepotriviri față de obiceiul iudeilor de a face genealogii, prin faptul că introduc în genealogie și nume de femei

1. Numele a două eroine ale istoriei iudaice (Sara și Rebeca);
2. Nume de femei străine (Ruhav și Ruth);
3. Nume de femei asupra cărora stă acuzația de desfrâu (Tamar și Batșeba, soția lui Urie).

La această abatere există următorul răspuns: prin amintirea femeilor și mai ales a celor de neam păgân (Rahab și Ruth), autorul vrea să aducă un argument pentru universalitatea creștinismului. Mântuitorul Hristos nu aparține doar lumii iudaice, ci și celei păgâne. Prin amintirea celor două femei păcătoase (Tamar și Batșeba) arată că alături de cei drepecți, și cei păcătoși sunt chemați să participe la împărăția mesianică.

C. Nepotriviri față de Evanghelia lui Luca

Sub aspectul formei:

1. Sfântul Matei începe genealogia Sa de la Avraam și o duce până la Iosif. Motivul l-am amintit: Evanghelistul vrea să-L înfățișeze pe Mântuitorul fiu al

promisiunilor făcute lui Avraam și lui David, un obiectiv important pentru scopul primei Evanghelii adresate evreilor.

Sfântul Luca își începe genealogia invers, de la Iosif și o duce până la Adam. Acest fapt se datorează scopului diferit al Evangheliei a treia, care a fost adresată păgânilor, vrând să arate că Mântuitorul, ca al doilea Adam, este mijlocitorul dintre oameni și Dumnezeu, renaște lumea întregă spre mântuire.

2. Sfântul Matei își începe Evanghelia cu genealogia, pe când Sfântul Luca o plasează abia în cap.3, înainte de a începe descrierea activității publice a Mântuitorului. Această deosebire își are explicația ei. Adresanții primei Evanghelii erau iudei, martori oculari ai activității Domnului, care s-a desfășurat trei ani de zile în mijlocul lor. Pentru iudei obstacolul principal în fața primirii Evangheliei era nesiguranța identificării Domnului nostru Iisus Hristos cu Mesia cel promis, nesiguranță puternic alimentată de conducătorii spirituali ai iudaismului, dușmanii neîmpăcați ai Mântuitorului. Acest obstacol trebuia îndepărtat prin predica și scrierile Apostolice. Or, arătarea descendenței Domnului nostru Iisus Hristos din David era cea mai puternică și trebuia folosită de la început.

Sfântul Evanghelist Luca, adresându-se păgânilor, nu întâmpina acest obstacol. Pentru păgâni era indiferentă originea trupească a Mântuitorului. Pentru ei era importantă învățătura Lui. Mântuitorul trebuia înfățișat ca un al doilea Adam, care renaște omenirea spre fericire. De aceea, genealogia făcută de Sfântul Evanghelist Luca este pusă la începutul activității Mântuitorului.

Sub aspectul cuprinsului:

1. De la Avraam până la David, numele din cele două genealogii sunt identice. De la David până la Iosif, cu excepția celor două nume: Zorobabel și Salatiel, ele diferă.

2. Tatăl lui Iosif, în genealogia făcută de Sfântul Matei, este numit Iacob, fiul lui Nathan, iar în genealogia Sfântului Luca este numit Eli fiul lui Matat.

3. Ambele genealogii se întâlnesc la Zorobabel, care este numit fiul lui Salatiel. Or, la I Cronici III,19, Zorobabel este numit fiul lui Phadaia.

4. Din nou, cele două genealogii se întâlnesc la Salatiel, care este numit de Sfântul Matei fiul lui Iehonia, iar de Sfântul Luca fiul lui Neri.

Referitor la prima obiecțiune, precizăm că deosebirea dintre cele două genealogii se datorează faptului că Sfântul Matei s-a condus, în alcătuirea genealogiei, după listele păstrate la Templu; pe când Sfântul Luca s-a condus după listele păstrate de diferite familii.

Referitor la obiecțiunile 2, 3 și 4 precizăm că aceste deosebiri se explică prin faptul că la evrei se practica (se obișnuia) căsătoria de levirat (căsătoria între

cumnați; Levir = cumnat). Dacă un bărbat murea tânăr, fără să aibă fii, fratele său necăsătorit era obligat să-i ia femeia de soție; primul fiu care se năștea era socotit, în fața legii, fiul celui decedat, și moștenea toate obligațiile și bunurile acestuia. Prin urmare, erau situații când un fiu avea un tată oficial (pe cel decedat) și un tată legal.

În genealogia Mântuitorului sunt amintite indirect trei căsătorii de levirat. În acest caz, Luca menționează uneori pe tatăl legal, iar Matei pe cel real, sau invers. Acest lucru nu este imposibil într-un răstimp de 1000 de ani.

Genealogia se încheie cu Iosif (Mt. 1,16). Despre el ni se spune că a avut fiu pe Iisus și că a fost logodnicul (sau bărbatul legal, dar nu real) al Mariei, din care S-a născut Mântuitorul Hristos.

Prin amintirea lui în genealogie, Sfântul Matei vrea să spună că Iosif, după dreptul iudaic, era socotit tatăl Mântuitorului, deși nu era tatăl Lui natural.

În sfârșit, genealogia ajunge la Iisus Hristos. Numele Iisus este derivat din cuvântul ebraic Ieșua (sau Iehoșua), care înseamnă «**Dumnezeu este mântuirea**» sau «**Dumnezeu dă mântuirea**». Iisus este, deci forma grecizată a cuvântului Ieșua. În timpul Mântuitorului era un nume foarte des întrebuițat. De atunci înapoi este întrebuițat mai puțin, din două motive: Creștinii din venerație față de Fiul lui Dumnezeu, nu îndrăznesc să-l dea fiilor lor, iar iudeii din ură față de Iisus, îl folosesc mai rar. «**Hristos**» înseamnă «**uns**». Este identic cu evreiescul Masiah, elenizat în cuvântul Mesia. Unși, în Vechiul Testament, erau împărații la începutul domniei lor. Ungerea simboliza revărsarea binecuvântării lui Dumnezeu asupra lor (Lev. 4,3,16; I Sam. 24,7,11, etc.). Mântuitorul Hristos este Unsul prin excelență al lui Dumnezeu, Împăratul lumii (cf. Ps. 2,2; Isaia 61,1; Dan. 9,25).

Situația politică a țării Sfinte în vremea nașterii Mântuitorului

După moartea lui Alexandru cel Mare (323 î.Hr.) Palestina a fost ocupată de Ptolemei, urmașii săi, care-și întemeiaseră un imperiu cu centrul în Egipt.

Pe la anul 198 î.Hr., Palestina trece sub stăpânirea Seleucizilor, care își întemeiaseră un imperiu cu centrul în Siria. Aceștia s-au amestecat brutal în viața religioasă a iudeilor, stârnind nemulțumiri, care aveau să ia curând proporții de răscoală națională împotriva agresorilor. Sub conducerea familiei preoțești a Macabeilor, evreii se răscoală împotriva sirienilor, îi alungă din țară, cuceresc Ierusalimul și sfințesc din nou templul profanat de Seleucizi.

Cu oarecare schimbări, urmașii Macabeilor au domnit în Palestina până în anul 37 î.Hr. (ei și-au pierdut, în fapt, independența, încă la anul 63 î.Hr., când generalul roman Pompeius, chemat în ajutor de frații Aristobul II și Ioan Hincan II, care se certau pentru tron, a cucerit Palestina, încorporând-o la provincia romană

Siria. Ioan Hincan II, ridicat la demnitatea de mare preot (arhiereu) a deținut această înaltă demnitate între anii 63-40 î.Hr.).

Sub Ioan Hincan II a ajuns la mare influență în treburile interne ale Palestinei generalul edomit Antipater, pe care Caius Iulius Caesar l-a făcut procurator. Acesta avea doi fii: Fasal și Irod. Pe Fasal l-a făcut strateg (guvernator) peste Iudeea, iar pe Irod peste Galileea. În anul 43 î.Hr. Antipater a fost ucis.

Un an mai târziu (anul 42 î.Hr.) Marcus Antonius, stăpânul părții orientale a Imperiului Roman, a consolidat situația fiilor lui Antipater, făcându-i tetrarhi ai ținuturilor iudaice.

În anul 41 î.Hr. Fasal cade prizonier la parți și se sinucide. Irod, zis și «**Idumeul**», fuge la Roma. Antigonus, fiul lui Aristobul II, e făcut rege al Palestinei de către parți.

Între timp, la Roma, Irod Idumeul pune în acțiune toată dibăcia și influența de care dispunea spre a se pricopsi, așa cum îi dicta nemăsurata sa ambiție și sete de putere. Dispunând de o forță și agerime de atlet, înzestrat cu aptitudini de diplomat, posedând însușiri militare și organizatorice deosebite, foarte energic, capabil de orice, atunci când era vorba să-și aducă la îndeplinire planurile ce le nutrea, Irod Idumeul avea și norocul de a se bucura de prietenia și protecția generalului roman Marcus Antonius.

Cu ajutorul puternicului său protector, în anul 40 î.Hr. Irod Idumeul a fost numit rege al Palestinei. Ca să-și cucerească țara peste care fusese rânduit să domnească, romanii i-au pus la dispoziție trupele necesare. Pe de altă parte, ca să dea o aparență de legitimitate dinastică demnității regale acordate de romani, a luat în căsătorie o principesă din neamul Macabeilor, pe nume Mariamne, întâia dintre cele 10 soții legitime ale sale.

Timp de trei ani au fost lupte crâncene. Către sfârșitul anului 38 î.Hr. Irod cucerește Galileea și asediază Ierusalimul. După cinci luni, Ierusalimul cade, iar populația este masacrată de romani. Atât de mare a fost acest masacru, încât însuși Irod a strigat: «**Opriți masacrul, altfel voi domni peste un pustiu!**». Antigonus însuși a fost prins, condamnat la moarte de legatul roman Sosius și decapitat (anul 37 î.Hr.).

Ultimul urmaș al Macabeilor, Aristobul, cumnatul lui Irod, este așezat ca arhiereu la vârsta de numai 17 ani, dar la puțin timp după așezarea lor în această funcție este ucis de Irod.

Opoziția mai mult pasivă care i se făcea, Irod a înfrânt-o curând, cumpărând pe protectorii romani, uimind și înspăimântând pe supuși. «**Pe oricine se împotrivea planurilor pe care le făcea, dacă era mai slab îl zdrobea, iar dacă era mai puternic decât el îl lingusea. Mâna pe care nu putea să o muște, o lingea**».

După ce Marcus Antonius, protectorul său, este înfrânt de Octavianus Augustus, Irod își pune în funcțiune întreaga sa capacitate de linguișire pentru a-l transforma pe Octavianus din dușman în prieten. El reușește acest lucru, ba mai mult decât atât, el este întronat de Senatul roman ca rege asociat al Palestinei, având o stăpânire aproape cât a lui Solomon.

Pe romani i-a servit excelent. Din Palestina făcuse un bastion împotriva incursiunilor prădalnice ale triburilor sălășluite în pustiul Arabiei. Drumurile care uneau Siria cu Egiptul, datorită lui, erau în siguranță și romanii apreciau acest lucru. Irod știa că bunăvoința protectorului nu trebuie lăsată să se răcească. A procedat în consecință. Cetatea Samaria, refăcută și întărită, a numit-o Sebasta (Augusta), în cinstea lui Octavian Augustus. Pe locul unui oraș mai vechi de pe litoralul mediteranean, a ridicat o cetate splendidă, căreia i-a dat numele de Cezareea (Palestinei), în onoarea aceluiași împărat roman. Tot acolo a construit un templu dedicat lui Octavian Augustus, iar prin testament i-a lăsat o moștenire de 10.000.000 de drahme. Soției cezarului, Livia, i-a trimis în dar o corabie îmbrăcată în aur și alta în argint, amândouă de o bogăție rară, cu încărcături de o valoare fabuloasă. Ca să-și sporească vaza peste hotare manifesta tendințe filoeleniste și favoriza cultura elenistă. A făcut o fundație pentru jocurile olimpice, a zidit teatre, gimnazii, terme (băi) și apeducte în Palestina și în afara ei, în Siria, Grecia și în alte părți.

Ca să-și consolideze domnia, nu s-a dat în lături de la nici o oroare. A ucis pe oricine îl credea rival. A ucis pe soția sa, Mariamne și pe mama acesteia, Alexandra; pe unchiul său, Iosif; pe cumnatul său, Aristobul; pe fiii unui oarecare Babas, care descindea, în linie colaterală, din familia Macabeilor; pe fiii săi, Alexandru și Aristobul, născuți din căsătoria sa cu principesa Mariamne, împreună cu 300 de partizani ai lor; pe intrigantul său văr, Pheroras; și pe fiul său din altă căsătorie, Antipater. Când i s-a cerut lui Octavian August consimțământul pentru aducerea la îndeplinire a sentinței de condamnare la moarte a acestuia, Octavian ar fi spus: **«Melius Herodis porcum esse quam filium!»**.

Irod, însă, a avut un merit, care i-a adus și porecla de «cel Mare» și anume faptul de a fi restaurat templul iudaic din Ierusalim. Lucrările au început în anul 20 î.Hr. și după 10 ani s-a terminat zidirea. La ornamentarea templului s-a mai lucrat și după aceea. Abia în anul 64 d.Hr. lucrările de finisare au fost încheiate.

A făcut, însă, greșeala de a da ordin să fie așezată la poarta templului o uriașă acvilă de aur, simbolul stăpânirii romane. Iudeii au văzut în acest lucru un act de profanare și provocare, de aceea s-a organizat o conjurație din zece bărbați pentru a-l ucide, însă complotiștii au fost denunțați și masacrați.

Spre sfârșitul vieții a fost doborât la pat de o boală cumplită. Pânțelele și picioarele i s-au umflat și prin acestea mișunau viermii.

Dându-și seama că poporul aștepta moartea sa ca o ușurare, a adunat la Ierihon pe toți frunțașii poporului iudeu și i-a sechestrat în hipodrom, apoi a pus pe sora sa, Salomeea, să-i făgăduiască cu jurământ că îndată ce el va muri, ea va da ordin ca aceștia să fie uciși. Jelindu-i pe aceștia, socotea el, se va crede că poporul îl va plânge pe el. Irod Idumeul a murit înainte de Paștile iudaice ale anului 4 î.Hr. (750 a.u.c.), în vârstă de 70 de ani.

Prin testament, teritoriul stăpânit de el a fost împărțit celor trei fii ai săi care au mai rămas în viață. Cel mai mare, Arhelau, a moștenit, cu titlul de etnarh (căpetenie a poporului) Iudeea, Idumeea și Samaria. Irod Antipa, fratele mai mic al lui Arhelau, a primit Galileea și Perea. Irod Filip, a moștenit provinciile din nord-vest: Auranitis, Gaulanitis, Trahonitis, Batanee, Paneas și Itureea. Ultimii doi purtau titlul de tetrarhi (căpetenii peste a patra parte din țară).

Cetățile elenizate Gaza, Gadara și Hippus, din ordinul cezarului, au fost desprinse din teritoriul atribuit lui Arhelau și încorporate în provincia romană Siria.

Arhelau urma să capete cu vremea titlul de rege al Palestinei, cum lăsase cu limbă de moarte tatăl său.

Octavianus Augustus amânase împlinirea acestei dorințe a lui Irod, cu intenția de a pune la încercare aptitudinile de guvernare ale lui Arhelau. Acesta, însă, mai puțin capabil decât tatăl său, își egala părintele doar în brutalitate și cruzime. Supușii săi, exasperați de purtarea lui neomenească, au trimis la Roma o delegație alcătuită din cei mai de seamă iudei și samarineni, care l-au pârât cezarului Octavianus Augustus.

Chemat acolo și tras la răspundere, fiind găsit vinovat, cezarul l-a depus de pe tron, i-a confiscat averea și l-a trimis în Galia. Era anul 6 d.Hr.. Teritoriile guvernate de el au fost transformate în posesiune romană subordonată proconsulului Siriei. Acesta avea în subordine un procurator roman care administra fosta etnarhie a lui Arhelau. Reședința procuratorului era în Cezareea Palestinei. La marile praznice religioase ale iudeilor procuratorul se deplasa cu oștirea la Ierusalim pentru a menține ordinea. Procuratorul roman dispunea de puteri discreționare. El era comandantul suprem al trupelor de ocupație din Palestina, șeful administrației și magistratul suprem al țării. Sentințele de condamnare la pedeapsa capitală pe care le putea pronunța Sinedriul deveneau executorii numai după confirmarea lor de către procurator.

În intervalul de timp care s-a scurs de la depunerea lui Arhelau (6 d.Hr.) până în anul 41 d.Hr., când fostul regat al lui Irod cel Mare se reconstituie vremelnice sub nepotul său, Irod Agrippa I, amintitele teritorii au fost guvernate de 7 procuratori. Al cincelea dintre ei a fost Ponțiu Pilat (26-36 d.Hr.).

Irod Antipa moștenise, deci, de la tatăl său, Galileea și Perea, despărțite între ele de râul Iordan și de o confederație de cetăți, în frunte cu Damascul, numită Decapolis, care era subordonată direct proconsulului provinciei Siria. Din calcule politice luase în căsătorie pe fiica regelui arab Aretas, însă la puțin timp o lasă și trăiește în concubinaj cu soția unui alt frate al său care nu primise moștenire, Filip. Ultimii ani ai lui Irod Antipa au fost deosebit de agitați. Fostul său socru, regele Aretas al Arabiei, se ridică împotriva lui în anul 36. Lupta a avut loc la Gamala, localitate situată la sud-est de lacul Ghenizaret; aici armata lui Irod a fost zdrobită de arabi. Curând (anul 37) este determinat de Irodiada să meargă la Roma pentru a obține titlul de rege, pe care îl obținuse deja fratele acesteia, Irod Agrippa I. Irodiada îl însoțește. Însă Irod Agrippa I trimite lui Caligula o scrisoare în care îl învinuiește pe Irod Antipa că unelțește cu Artaban, regele părților, împotriva imperiului roman și a cezarului, așa cum conspirase și împotriva lui Tiberius. În sprijinul părerii sale, Irod Agrippa I invocă faptul că tetrarhul galilean depozitase arme pentru 70.000 de soldați. Într-adevăr, astfel de arme existau strânse de Irod Antipa pentru a se confrunța cu Aretas, însă Caligula nu întreprinde cercetări, îl declară vinovat pe Irod Antipa, îi ia tetrarhia și îl exilează în Galia la Lugdunum.

Filip tetrarhul a primit teritoriul situat în nord-estul Palestinei, care era alcătuit din provinciile Iturea, Batanea, Trahonitis, Gaulanitis, Auranitis și regiunea Paneas. El nu trebuie confundat cu Filip, primul soț al Irodiadei, care nu avusese parte de moștenire în urma morții lui Irod cel Mare. Acest Filip ducea o existență obscură, retras în capitala Imperiului Roman.

Filip tetrarhul se deosebea de ceilalți membri ai familiei irodiene. Pașnic din fire, el și-a dat silința să fie bun și drept cu supușii săi, în majoritate păgâni politeiști. În câteva rânduri, Mântuitorul, dornic să fie cruțat de intrigile fariseilor și cărturarilor, s-a retras în tetrarhia lui Filip ca să se reculeagă. Era înaintat în vârstă când a luat în căsătorie pe nepoata sa, Salomea, fiica Irodiadei. Nu a avut urmași. A încetat din viață în anul 34 d.Hr.. Teritoriile stăpânite de el au fost încorporate vremelnic la provincia romană Siria, iar trei ani mai târziu au fost cedate lui Irod Agrippa I.

Irod Agrippa I le urmează, deci, celor trei fii ai lui Irod cel Mare, iar în anul 41 reușește să domnească singur peste un regat tot atât de mare ca și al lui Solomon.

2. Nașterea Mântuitorului (Mt. 1,18-25; Luca 2,1-21)

«Iar nașterea lui Iisus Hristos a fost așa: Maria, mama Lui, fiind logodită cu Iosif, fără să fi fost ei împreună, s-a aflat având în pânțece de la Duhul Sfânt» (1,18).

După legea iudaică, logodna făcea parte, ca stadiu premergător, dar esențial, din căsătorie. Cei logodiți erau deja socotiți căsătoriți. Bărbatul logodit era socotit **«soțul»** logodnicei sale (Gen. 28,21; Deut. 22,23). Logodna se dezlega doar prin divorț, iar la divorț logodnicul era dator să dea **«carte de despărțenie»** logodnicei sale. Dacă logodnicul murea înainte de căsătoria propriu-zisă, logodnica era socotită **«văduva»** celui decedat. Căsătoria propriu-zisă începea cu ducerea logodnicei la casa logodnicului ei.

Or, despre **«Maria, mama lui Iisus»** se spune că **«s-a aflat având în pântece»** înainte de a fi împreună cu Iosif (1,18).

De ce nu s-a aflat în această stare înainte de a fi logodită? se întreabă Sfântul Ioan Gură de Aur. Și răspunde: **«Pentru ca Fecioara să fie scutită de orice bănuială (din partea lumii)»**; sau **«pentru ca de la Iosif (părintele legal) să pornească genealogia lui (Iisus) și pentru ca Iosif să fie ocrotitor (al Mariei) în momente de încercare»** (Sf. Chiril al Alexandriei).

«Iosif, logodnicul ei, drept fiind și nevrând s-o vădească, a voit s-o lase în ascuns» (1,19).

Iosif era **«om drept pentru că ținea cu tot dinadinsul să respecte Legea»** (Slater); **«pentru că socotea că nu este permis ca un bărbat să locuiască cu o femeie care a încălcat credincioșia conjugală»** (Bengel); sau **«pentru că era temător de Dumnezeu, blând și bun»** (Hrisostom, Zigaben).

Când a constatat că logodnica lui a zămislit prunc, Iosif a fost pus în grea dilemă; pe de o parte, pentru că această zămislire nu era rodul legăturilor dintre ei; pe de altă parte, pentru că din momentele care trecuseră de când a cunoscut-o, n-o putea bănuși de infidelitate.

În această situație, Legea lui Moise și practica iudaică îi deschideau două posibilități: fie s-o declare vinovată de încălcarea castității, fapt care i-ar fi atras pedeapsa uciderii cu pietre la poarta casei ei (Lev. 20,10; Deut. 22,22-23), fie să o părăsească, lăsând să se înțeleagă că i-a dat carte de despărțire, rupând astfel logodna (Deut. 24,19).

Iosif s-a decis pentru a doua cale: să o părăsească pe Fecioara Maria pe ascuns, încât lumea să creadă că i-a dat carte de despărțenie.

«Și cugetând el acestea, iată îngerul Domnului i s-a arătat în vis grăind: Iosife, fiul lui David, nu te teme să iei pe Maria, logodnica ta, că ceea ce s-a zămislit într-înșea este de la Duhul Sfânt. Ea va naște fiu și vei chema numele Lui Iisus, că El va mântui pe poporul său de păcatele sale. Acestea toate s-au făcut ca să se împlinescă ceea ce s-a zis de Domnul prin prorocul care zice: Iată, fecioara va avea în pântece și va naște Fiu și

vor chema Lui Emanuel, care se tâlcuiește: Cu noi este Dumnezeu» (1,20-23).

Din această dilemă îl scoate, însă, intervenția divină. Îngerul Domnului îi descoperă lui Iosif în vis taina zămisirii Sfintei Fecioare Maria. Două argumente aduce îngerul pentru a liniști pe Iosif:

a) Sfânta Fecioară Maria a conceput din voia lui Dumnezeu, prin Duhul Sfânt (aluzie la firea divină a Mântuitorului);

b) Pruncul care avea să se nască **«este de la Duhul Sfânt»**, este de natură divină și **«va mântui neamul său de păcate»** (aluzie la jertfa Lui pentru izbăvirea din păcat a neamului omenesc).

Lui Iosif îi revine nobila misiune de a fi ocrotitor al Pruncului în calitate de părinte legal și de a-i pune nume. Sfântul Ioan Gură de Aur parafrazează: **«Zicându-se că (pruncul) este de la Duhul Sfânt să nu te socotești scutit de slujire. Căci, deși nu ești părintele Lui... ție îți Voi lăsa îndatoririle tatălui. Tu, deci, ca părinte, îi vei pune nume»**.

Conceperea supranaturală de către Sfânta Fecioară Maria nu era un fapt întâmplător. Ea fusese prezisă de profetul Isaia (7,14).

«Și deșteptându-se din somn, Iosif a făcut așa precum i-a poruncit îngerul Domnului și a luat la el pe logodnica sa. Și n-a cunoscut-o pe ea, până ce Maria a născut pe fiul ei, cel Întâlnăscut și I-a pus numele Iisus» (1,24-25).

Descoperirea îngerului l-a liniștit pe Iosif și l-a făcut să renunțe la ideea părăsirii ei în ascuns. Din acel moment el vede în Fecioara Maria o ființă aleasă și binecuvântată de Dumnezeu și o ia în ocrotirea sa, atât pe ea, cât și pe fiul pe care Îl va naște.

Evangelistul numește pe Fecioara Maria γυναίκα (femeia) lui Iosif în virtutea faptului, spus mai înainte, că o tânără logodită era socotită în fața legii **«femeia»** logodnicului ei. Spune, de asemenea, că luând-o la casa sa Iosif, «οὐκ ἔγνωκεν αὐτὴν ἕως οὗ τεκεν τὸν υἱὸν αὐτῆς» (**«n-a cunoscut-o până ce a născut pe fiul ei»**). Precizează, deci, că Mântuitorul Hristos n-a fost fiul lui Iosif și că Fecioara Maria n-a avut legături cu logodnicul ei nici înainte, nici după nașterea **«fiului ei»**.

Expresia **«până când»** n-are în Sfânta Scriptură sens limitativ. Nu înseamnă că după Nașterea Domnului, Fecioara Maria și bătrânul Iosif au dus o viață obișnuită și au avut și alți copii. Iată câteva mărturii în acest sens:

- corbul eliberat de Noe din corabie nu s-a întors, **«până când s-a uscat pământul»** (Gen. 8,7). Nu înseamnă că după uscarea pământului s-a întors. La locul respectiv se spune că niciodată nu s-a întors.

- citând un psalm, Mântuitorul spune: «**Zis-a Domnul Domnului Meu, șezi de-a dreapta Mea până când voi pune pe dușmanii Tăi așternut picioarelor Tale**» (Ps. 109,1; Mt. 22,44). Nu rezultă aici că Domnul va sta la dreapta Tatălui numai până ce va pune pe dușmanii Săi așternut picioarelor Sale.

Precizarea că Domnul era fiul mamei Sale «**cel Întâinăscut**» (τὸν υἱὸν τὸν πρωτότοκον) nu înseamnă că Fecioara Maria, după ce a născut pe Iisus, a avut și alți fii. Evanghelistul precizează că Iisus era «**întâiul născut**» pentru că întâinăscuții erau, potrivit poruncii divine, afierosiți lui Dumnezeu și aveau o situație aparte între fiii lui Dumnezeu, chiar dacă ei nu mai aveau și alți frați (Exod 13,12-15; Numeri 8,17).

Venirea magilor (2,1-12)

Spre deosebire de Sfântul Evanghelist Luca, cel care a descris mai îndeaproape împrejurările istorice în care s-a născut Mântuitorul, având în vedere pe cititorii săi mai pretențioși din lumea păgână, Sfântul Evanghelist Matei se mulțumește să spună că Iisus S-a născut în Betleemul Iudeii, un orășel din apropierea Ierusalimului, pe vremea împăratului Irod, fără a da și alte amănunte.

Stăruie, însă, asupra faptelor minunate care s-au întâmplat atunci: arătarea stelei și venirea magilor.

«Iar dacă S-a născut Iisus în Betleemul Iudeii, în zilele lui Irod regele, iată magii de la Răsărit au venit în Ierusalim, întrebând: Unde este regele iudeilor, Cel care S-a născut? Căci am văzut la Răsărit steaua Lui și am venit să ne închinăm Lui» (2,1-2).

Majoritatea teologilor protestanți consideră istorisirea despre arătarea stelei și venirea magilor drept niște legende asemănătoare aceluia care se țeseau în antichitate în jurul eroilor, a căror naștere era pusă de credința populară în legătură cu semne minunate în natură.

Teologii ortodocși, romano-catolici și câțiva protestanți, urmând pe Sfinții Părinți, văd, din contră, aici descrieri ale unor fapte istorice.

În decursul timpului s-a încercat de către unii dintre cei care neagă apariția supranaturală a stelei, să o explice pe cale naturală. Se face caz de afirmația lui Kepler, care la 6 oct. 1604, privind apropierea planetelor Jupiter și Saturn, spunea că acestea dădeau o luminozitate puternică, asemenea unei stele noi, de dimensiuni imense. După calculele sale, aceeași apropiere s-ar fi făcut cu aceleași efecte în anul 7-6 î.Hr.. El, însă, n-a identificat acest fenomen cu steaua magilor. Și pe bună dreptate, pentru următoarele motive:

1) Steaua de la nașterea Domnului n-a stat pe loc, ci mergea înaintea magilor;

2) A dispărut când ei au ajuns la Ierusalim, apoi a reapărut și i-a condus până la Betleem, oprindu-se **«deasupra casei»** unde se afla pruncul (Subliniem faptul că steaua s-a oprit **«deasupra casei»** și nu a staulului, cum este prezentat în iconografie. Pentru că, după ce Iisus s-a născut în staul și mulțimea venită pentru recensământ a început să părăsească Betleemul, familia sfântă va fi fost găzduită într-o casă, de unde a îndeplinit formalitățile prevăzute de lege pentru nou-născuți. Aici în casă a fost găsit de magi). La puțin timp după plecarea magilor a trebuit să părăsească și familia Domnului Betleemul de teama lui Irod.

Cine erau «magii»?

După părerea majorității interpreților, magii erau înțelepți din părțile Orientului, care se ocupau cu astronomia. Cunoscând curăția inimilor lor, Dumnezeu a făcut pogorământ față de ei și le-a descoperit, pe calea accesibilă lor, pe calea urmăririi (citirii) stelelor, nașterea lui Mesia. Ei nu aveau noțiunea de Mesia, însă știau din tradiție că semne minunate însoțeau nașterea unor personalități, îndeosebi a împăraților. De aceea, văzând steaua, ei înțeleg că un mare împărat s-a născut, căruia voiau să i se închine, pentru a-i câștiga de la început prietenia și bunăvoința.

În ceea ce privește numele magilor, încă din sec. IX, de la apariția lucrării «Liber pontificalis Ecclesiae Ravennalis» se vorbește despre: Gaspar, Melchior și Balthasar.

Începând din sec. XII, pictura bisericească îi înfățișează ca reprezentând trei vârste ale omului sau trei rase omenești.

În ceea ce privește numărul lor, pentru prima dată Origen vorbește de trei magi și acest număr este păstrat de la el de întreaga tradiție creștină. Excepție avem numai în fresca a două biserici catolice: în biserica Sfinții Petru și Marcellinus și în biserica Sfânta Domitilla din Italia; în prima avem doi magi, iar în a doua patru.

«Și intrând în casă, au văzut pe Prunc împreună cu Maria, mama Lui și căzând la pământ s-au închinat Lui; și deschizând vistierile lor, I-au adus Lui daruri aur, tămâie și smirnă» (2,11).

Scopul venirii magilor era să se închine pruncului Iisus și să-I aducă daruri. Darurile aduse pruncului erau: aur, smirnă și tămâie. Sfinții Părinți văd în aceste daruri o profundă semnificație simbolică. Sfântul Irineu spune: **«Prin darurile lor au arătat cine era Cel Căruia I s-au închinat. I-au adus smirnă pentru că Mântuitorul avea să moară pentru neamul omenesc, aur pentru că este rege a Cărui împărăție nu are sfârșit și tămâie pentru că este Dumnezeu».**

Mulți exegeți văd în darurile magilor împlinirea unei înțelepte iconomii divine. Aceste daruri erau necesare pentru a asigura familiei sfinte cele trebuincioase în refugiul ei din Egipt.

«Și auzind regele Irod, s-a tulburat, și tot Ierusalimul împreună cu el. Și adunând pe toți arhiereii și cărturarii poporului, căuta să afle de la ei: Unde trebuie să se nască Hristos? Iar ei i-au zis: În Betleemul Iudeii, că așa este zis de proorocul» (2,3-5).

Spaima lui Irod cel Mare, auzind din gura magilor vestea nașterii unui mare rege pe pământul Iudeii, era explicabilă.

La cererea lui Irod nu s-a întrunit în grabă tot sinedriul, ci numai câțiva rabini din jurul Arhiereului, ca să cerceteze Scripturile pentru a afla locul unde avea să se nască Mesia. Locul era îndeobște cunoscut de iudei, dar era nevoie de un răspuns oficial. I s-a spus, deci, pe baza celor spuse de Mihea 5,3 și Samuil 5,2, că acesta este Betleemul Iudeii.

Când a avut loc Nașterea Domnului?

Calculul efectuat de scriitorul bisericesc Dionisie cel Mic este greșit. Anul nașterii Mântuitorului nu este anul I al erei noastre (sau 754 de la întemeierea Romei). Acesta trebuie plasat cu 4-6 ani mai înainte (adică în anii 750-748 de la întemeierea Romei).

Datele în legătură cu nașterea Domnului sunt următoarele, în Evanghelia lui Matei:

«S-a născut în Betleemul Iudeii, în zilele lui Irod cel Mare» (Matei 2,1).

Iar în Evanghelia lui Luca sunt următoarele:

«În vremea (când s-a născut Iisus) a ieșit poruncă de la Cezarul August să se înscrie toată lumea (adică să se facă recensământul populației). Recensământul s-a făcut pe când era proconsul în Siria Quirinus» (Luca 2,1-2).

Deci, în Sfintele Evanghelii se vorbește despre Irod cel Mare, despre recensământ și despre Quirinus.

Ce știm despre Irod cel Mare?

După afirmația lui Iosif Flaviu (Antichități iudaice 14), Irod cel Mare a obținut dreptul de a domni în timpul celei de a 184-a Olimpiade, care avea loc în vara anului 41 î.Hr. și a domnit 37 de ani. (a se vedea și Antichități 17). Deci, dacă obține domnia în anul 41 î.Hr. și domnește 37 de ani, înseamnă că a murit în anul 4 î.Hr. (41-37=4).

Și cum Evanghelistul Matei ne asigură că Iisus s-a născut pe vremea când trăia Irod, înseamnă că Domnul Hristos s-a născut între anii 4-6 î.Hr. Nu este exclus să se fi născut în anul 5 î.Hr. Acest raționament rezultă din faptul că Irod a dat poruncă să fie uciși pruncii care aveau doar până la 2 ani. Dacă Iisus s-ar fi născut cu 2 ani mai înainte ar fi dat poruncă să fie uciși pruncii până la 3 ani, ș.a.m.d. .

Ce știm despre recensământ? Recensământul se făcea din 14 în 14 ani și dura 1-2 ani. Din papirusurile descoperite în Egipt s-a constatat că s-au efectuat recensăminte în anii 132, 118, 104, 90, 76, 62, urmează o pauză și se continuă cu anul 20 î.Hr. Din 20 scăzând 14 ajungem la anul 6, când a început recensământul care trebuie să fi durat și în anul 5.

Ce știm despre Quirinus? În anul 11 î.Hr. era proconsul în Africa. În anul 7 î.Hr. era trimis în Orient pentru a reprimă eventualele răscoale, până la venirea proconsulului Varos. În această calitate a condus și recensământul din Palestina.

O inscripție descoperită la Tripoli în 1764 și păstrată în Muzeul Lateran spune că el a fost proconsulul Siriei.

Refugiul Familiei Sfinte în Egipt și uciderea pruncilor (Matei 2,13-23)

«După plecarea magilor, iată îngerul Domnului se arată în vis lui Iosif, zicând: Scoală-te, ia Pruncul și pe mama Lui și fugi în Egipt și stai acolo până ce-ți voi spune, fiindcă Irod are să caute Pruncul ca să-l ucidă. Și sculându-se, a luat noaptea Pruncul și pe mama Lui și a plecat în Egipt» (2,13-14).

Istoricitatea refugiului familiei sfinte în Egipt n-o contestă nici chiar criticii, bineînțeles, din alte motive decât cele reale. Majoritatea lor sunt alături de păgânul Cels și dușmanii iudei ai Mântuitorului, care susțin că în Egipt tânărul Iisus a învățat meșteșugul vrăjitoriei. Evanghelistul Matei, vorbind despre acest episod al prunciei Domnului, n-a urmărit altceva decât să arate grija lui Dumnezeu pentru Fiul Său.

Refugiul în Egipt era posibil și relativ ușor pentru iudeii din Palestina, mai ales pentru că în orașele din nordul Egiptului se aflau numeroase colonii iudaice. În localitatea Leontopolis iudeii aveau și un templu asemănător celui zidit de Solomon. Evanghelistul nu ne spune nimic despre felul cum a decurs călătoria prin pustiu, despre locul unde s-a adăpostit familia sfântă în Egipt și câtă vreme a rămas acolo, socotind toate acestea de prisos.

În acest refugiu vede Evanghelistul o analogie cu rătăcirea poporului evreu prin pustiu după robia egipteană, rătăcire despre care vorbește și profetul Osea (11,1).

«Și când Irod a văzut că a fost amăgit de magi, s-a mâniat foarte și trimițând a ucis pe toți pruncii care erau în Betleem și în toate hotarele lui, de doi ani și mai jos, după timpul pe care îl aflase de la magi. Atunci s-a împlinit ceea ce se spusese prin Ieremia proorocul: Glas în Rama s-a auzit, plângere și tânguire mare: Rahela își plânge copiii și nu voiește să fie mângâiată pentru că nu sunt» (2,16-18).

Irod, deci, în furia lui, văzând că magii nu se mai întorc după cum îi promiseseră și neavând date precise unde se adăpostește noul născut, a dat ordin să fie uciși toți pruncii sub vârsta de doi ani din Betleem și împrejurimi. O mare durere se așternea peste aceste locuri, pentru pruncii nevinovați uciși din porunca acelui tiran. Evanghelistul vede împlinindu-se în această întâmplare o profeție, profeția lui Ieremia 31,15. Profetul vedea în viziunea sa pe Rahela, străbuna poporului Israel, plângând pe fiii neamului ei adunați la Rama, pentru a fi duși în robia babiloneană. Plânsul Rahelei de atunci se repeta prin plânsul mamelor iudaice, care își pierd copiii din porunca lui Irod, simbolizând o nouă prăbușire a poporului ales.

Criticii protestanți se ridică și împotriva istoricității acestui eveniment:

1) Pentru unii (Strauss) porunca lui Irod de a ucide toți copiii dintr-o localitate era irațională, în timp ce avea atâtea alte mijloace de a se informa asupra pruncului Iisus. Dar, zic teologii ortodocși: motivarea acestora are rost într-un singur caz, când nu se ține cont nici de furia lui Irod (care s-a văzut înșelat de magi), nici de sadismul și răutatea lui.

2) Pentru alți critici, în textul Evanghelic am avea o reeditare a salvării lui Moise din apele Nilului, sau o reeditare a povestirii din Apocalipsă (12) în legătură cu fiara care vrea să ucidă pe prunc, dar această părere este o simplă supoziție.

3) În fine, pentru alți critici, faptul că Iosif Flaviu nu amintește nimic de această întâmplare din viața lui Irod este un motiv de contestare. N-o amintește, spun teologii ortodocși, pentru că această crimă era atât de mică între crimele lui Irod, încât a și fost neglijată.

Sfântul Matei nu amintește nimic despre numărul copiilor uciși, dar legendele creștine vorbesc de un număr de mai multe mii de copii (14.000). Acesta este, desigur, un număr simbolic. În realitate, calculând la o mie de locuitori 30 de nașteri pe an, dintre care 15 de sex bărbătesc și 15 de sex femeiesc, în doi ani avem aproximativ 30 de nașteri din sexul bărbătesc. Dacă mai luăm în considerație și mortalitatea infantilă din primii doi ani, numărul se reduce la aproape jumătate. Pentru Betleem, cu o populație de aproximativ 1.500 de suflete, nu pot fi socotiți decât câteva zeci de copii care au fost uciși din ordinul lui Irod.

După moartea lui Irod, familia sfântă, tot din ordin divin, se reîntoarce în Egipt, dar nu în Betleemul Iudeii, ci în Nazaretul Galileii (Mt. 2,22-23).

Familia sfântă desigur urma să se reîntoarcă tot în Betleem, locul de origine al familiei davidice. Iudeea, însă, rămânând în stăpânirea lui Arhelau, un rege tot atât de crud ca și Irod, familia sfântă e îndrumată să se reîntoarcă în Nazaretul Galileii, satul Sfintei Fecioare Maria. Și în această întâmplare Evanghelistul vede împlinirea unei proorocii. De această dată nu are în vedere citatul unui anumit prooroc, ci toate proorociile mesianice ale Vechiului Testament. Este singurul caz din prima Evanghelie

de această natură. Proorocia tuturor era că Mesia «*nazarinean se va chema*» (adică va fi disprețuit de neamul Său sau că va copilări în Nazaret).

La câtă vreme a fost reîntoarcerea familiei sfinte din Egipt, nu ni se spune. Părerile exegeților diferă. Majoritatea cred că Mântuitorul era în vârstă de 4 ani.

3. Botezul și întreita ispitire a Domnului. Chemarea primilor ucenici

(Matei 3,1-4,22)

Sfântul Evanghelist Matei trece de la ultimul eveniment amintit (2,23), adică de la întoarcerea familiei sfinte din Egipt, direct la începutul activității Sfântului Ioan Botezătorul, deci peste un timp de aproximativ 26 de ani (socotind că la întoarcerea din Egipt era în vârstă de 4 ani și și-a început activitatea la 30 de ani). El trece la expunerea activității pe care Iisus a desfășurat-o ca Mesia.

Despre evenimentele premergătoare misiunii relatează decît două: botezul și ispitirea. El își începe relatarea astfel: «**În zilele acelea a venit Ioan Botezătorul și propovăduia în pustiu Iudeii**» (3,1). Expresia: «**în zilele acelea**» este scripturistică. O găsim și în Vechiul Testament, ca de ex. la Ieșire 2,11; 2,24; Isaia 38,1, etc. Dacă Evanghelistul Matei nu ne spune când anume a avut loc acel eveniment, acest lucru îl precizează Evanghelistul Luca (3,1-2): «**În anul al cincisprezecelea al domniei lui Tiberiu Cezar**». Cum Tiberiu își începe domnia în anul 11 e.n., înseamnă că Ioan își începea activitatea în anul 26 (11, anul începerii domniei+15 = 26).

Ioan Botezătorul era fiul preotului Zaharia și al soției sale, Elisabeta. Despre conceperea și nașterea lui cu totul aparte ne vorbește pe larg Luca la cap. 1,5-25,57-80. El poartă supranumele de Botezătorul din cauza activității sale specifice de a boteza pe cei ce veneau la dânsul. Iosif Flaviu (Antichități 18,5,2) ne spune că așa îl numeau contemporanii săi. Îndemnul de a-și începe astfel activitatea i-a venit de sus, de la Dumnezeu (Luca 3,2; cf. Ieremia 1,2; 2,1; 7,1; 11,1, etc.).

Locul activității lui era «**pustiu Iudeii**». Pustiu se numeau nu numai regiunile lipsite de orice vegetație și acoperite cu nisip, stânci, dealuri și munți goi, ci și regiuni cu o vegetație foarte redusă (cf. Mt. 14,15 și 19). O astfel de regiune se afla între orașelul Tecoa și Marea Moartă. Poporul o numea «**pustiu Iudeii**» (cf. Jud.1,16; Ps. 63,1). Acestei regiuni îi aparținea și o parte a văii Iordanului de Jos (cf. Luca 3,3; Iosua 11,2; II Regi 25,4; Iosif Flaviu, Despre războiul iudaic 3,107; 4,8,2).

«**El zicea: Pocăiți-vă, că s-a apropiat împărăția cerurilor**» (3,2).

Este aceeași chemare pe care o va face și Mântuitorul la începutul activității Sale (Mt. 4,17). Sensul cuvintelor este același: Cercetați-vă conștiința, recunoașteți-vă păcătoșenia vieții, luați hotărârea îndreptării, luptați împotriva patimilor și păcatului, renașteți la o viață nouă, bineplăcută lui Dumnezeu, scuturați

jugul diavolului. Este timpul suprem, «**împărăția lui Dumnezeu**» este aproape. Este vremea când voia lui Dumnezeu trebuie să se împlinească în lume.

«**Împărăția cerurilor**» nu este o reactivare a teocrației din Vechiul Testament, când regii puși peste poporul israelitean domneau în numele lui Dumnezeu fără să ofere garanție sigură că vor conduce țara și poporul în cea mai deplină conformitate cu voia lui Dumnezeu. «**Împărăția cerurilor**» este o împărăție nouă, în care domnește Însuși Fiul lui Dumnezeu, care oferă toate garanțiile posibile că conduce pe calea adevărului, a binelui și a fericirii celei adevărate și nestricătoare.

Într-adevăr, oamenii acelei vremi se aflau într-o stare de adâncă păcătoșenie. Iosif Flaviu (De bello iudaico 15,18) spune: «***Eu cred că dacă nu veneau romanii să răzbune crimele acestui popor, fie că pământul s-ar fi deschis ca să-i înghită, fie îi nimicea alt potop, fie (îi ardea) o ploaie asemenea aceleia care a scufundat Sodoma; pentru că a dat naștere unei generații mai rele decât acelea față de care calamitățile au făcut dreptate***».

«**Ioan este acela care fusese vestit prin proorocul Isaia, când a zis: Iată glasul celui ce strigă în pustie, pregătiți calea Domnului, netede faceți cărările Lui**» (3,3).

Ca de obicei, Sfântul Matei vede și în ieșirea Botezătorului la propovăduire, împlinindu-se o profeție. Este profeția din Isaia 40,3. Sensul ei este următorul: precum poporul iudeu, ieșit din robia egipteană a străbătut drumul pustiului pentru a ajunge în țara făgăduinței, tot așa și omenirea, la venirea Mântuitorului, sătulă de robia păcatului, străbate drumul purificării, pentru a ajunge în împărăția fericirii veșnice. În acest drum al trecerii de la robia sufletească la libertate, de la suferința răului la bucuria binelui, răsună glasul Sfântului Ioan Botezătorul, chemarea lui zguduitoare. Asemenea unor soli care vestesc venirea împăratului, luând măsuri să se repare drumurile, Sfântul Ioan Înaintemergătorul pregătește drumul sufletului omenesc spre împărăția cea nouă.

«**Ioan purta o haină de păr de cămilă și la mijloc era încins cu un brâu de curea. El se hrănea cu lăcuste și cu miere sălbatică**» (3,4).

Prin aspectul său exterior și prin hrana sa, Sfântul Ioan se aseamăna cu profeții Vechiului Testament, și îndeosebi cu proorocul Ilie. Era îmbrăcat în haină aspră, confecționată din păr de cămilă, pe care o purtau cei ce propovăduiau pocăința și cei ce se aflau în doliu. Este amintită în Vechiul Testament (Judecători 9,1; Isaia 20,25; Ps. 68,12). Mânca lăcuste, pentru că lăcustele atunci alcătuiau hrana oamenilor săraci din Palestina. (cf. Lev. 11,22), iar mierea sălbatică produsă de albinele sălbatice se afla prin scorburile copacilor. Teologul Lagrange este de părere

că nu este vorba de miere propriu-zisă, pentru că în pustiu nu erau pomi și flori, ci de sucii unui arbust, asemănător cu mierea, cf. I Sam. 14,25.

«Locuitorii din Ierusalim, din toată Iudeea și din toate împrejurimile Iordanului au început să iasă la el; și mărturisindu-și păcatele, erau botezați de el în Iordan» (3,5-6).

Din timpurile lui Neemia trecuseră mai bine de 400 de ani și nici un profet nu se mai ridicase din mijlocul poporului iudeu. În timpul care se scursesese soarta politică a poporului iudeu devenise tot mai tristă. Tronul lui David fusese luat de rege de neam străin, iar în ultimul timp Țara Sfântă era condusă de procuratori romani. Cele 70 de săptămâni de ani prezise de profetul Daniil care aveau să treacă până la venirea Mântuitorului (Dan. 9,23) erau pe sfârșite. Dorul după venirea lui era acum mai fierbinte ca oricând (cf. I Mac. 4,46; 14,41).

De aceea nu este de mirare că înfățișarea Sfântului Ioan și cuprinsul predicii sale provoacă o largă mișcare în Palestina. Mulți iudei, obișnuiți cu spălările levitice, legate de atingerea de ceva necurat (Lev. 14,8; 15,5-8; 16,24) aleargă spre Iordan ca spre o apă izbăvitoare.

Ei arătau pocăință și își mărturiseau păcatele, dar nu primeau iertare de ele; ei se pregăteau, însă, pentru întâlnirea cu Mesia și pentru primirea botezului Lui. În acest sens se exprimă însuși Ioan Botezătorul: **«Eu vă botez cu apă, însă Acela vă va boteza cu Duh Sfânt»** (Mc. 1,8).

«Dar când a văzut pe mulți dintre farisei și dintre saducheii că vin să primească botezul lui, le-a zis: Pui de năpârcă, cine v-a învățat să fugiți de mânia viitoare? Faceți dar roade vrednice de pocăință. Și să nu credeți că puteți zice: Avem tată pe Avraam. Că vă spun vouă că Dumnezeu poate să ridice fii lui Avraam și din pietrele acestea. Iată că securea stă la rădăcina pomilor și deci orice pom care nu face roadă bună va fi tăiat și aruncat în foc» (3,7-10).

Prin mulțime se amestecă conducătorii spirituali ai poporului: fariseii și saducheii, renumiți pentru ipocrizia lor. Fariseii și saducheii erau în același timp două secte iudaice.

Se crede că secta fariseilor este foarte veche. Aceștia ar fi urmașii vechilor scribi care, în majoritatea lor, erau preoți și dascăli ai poporului, așa-ziii «sopherim». Erau adversari ai oricăror influențe străine în Palestina. La început erau cei mai zeloși apărători ai legii strămoșești. Li s-a zis farisei pentru că ei se distingeau prin zelul lor de ceilalți iudei (fares = ales, separat). Cu timpul, zelul lor devine formal, iar atributul de fariseu devine un nume de dispreț.

Secta saducheilor era la fel de veche. Spre deosebire de farisei, saducheii alcătuiau aristocrația, cochetau cu stăpânirea romană și nu credeau în înviere. Pentru

viața lor departe de voia lui Dumnezeu, și unii și alții sunt muștrați de Sfântul Ioan, fiind numiți pui de năpârcă (vipere).

Îi numește așa pentru că, zice un comentator, se aseamănă cu acestea. După cum puii de năpârcă rod pânțelele mamei lor pentru a ieși la lumină, tot așa și ei au ucis pe părinții lor duhovnicești, pe profeți.

Pentru a le trezi cu adevărat conștiința păcătoșeniei, Sfântul Ioan îi întreabă: **«Cine v-a învățat să fugiți de mânia viitoare?»**. Prin această întrebare el vrea ca ei să asculte glasul conștiinței lor, ca ei să-și dea seama de gravitatea stării lor spirituale, să-i zguduie și să-i trezească din toropeala spirituală și să-i facă să se pocăiască cu adevărat.

Ei se considerau atotștiutori în probleme de credință și moștenitori virtuali ai promisiunilor făcute de Dumnezeu lui Avraam, strămoșul lor (cf. Gen. 17,5 și urm.), oricare ar fi fost faptele lor. Această nădejde, spune Sfântul Ioan, este fără temei, pentru motivul că Dumnezeu, iubind virtutea, poate în atotputernicia Sa să ridice fii virtuoși lui Avraam chiar din pietre, pentru că nu descendenții de sânge sunt fiii moștenitori ai promisiunii lui Avraam, ci descendenții de credință, indiferent de neamul căruia îi aparțin. Acest adevăr va fi argumentat pe larg de Sfântul Apostol Pavel în Epistola către Romani: 2,17; 9,32; 10,3; 11,20.

Dar pentru a nu crede cineva că pocăința mai poate fi amânată, Sfântul Ioan precizează că **«securea se află la rădăcina pomilor»**. Prin această imagine a voit să facă pe cei prezenți să înțeleagă că nu mai au timp de pierdut. Pentru că, după cum de obicei nu trece multă vreme din momentul când securea este pusă la rădăcina vreunui copac și până în momentul când este ridicată pentru a lovi în el, tot așa și în cazul de față, când mânia lui Dumnezeu îi urmărește îndeaproape pentru păcatele lor, ea nu va întârzia să vină asupra lor dacă nu se pocăiesc.

Judecata este înfățișată prin două tablouri intuitive:

- a) cel al grădinarului care taie pomii neroditori și îi aruncă în foc;
- b) cel al plugarului care vântură grâul și-l pune în hambar, iar pleava o aruncă în foc, acesta fiind imaginea focului nestins al iadului.

«Cât despre mine, eu vă botez cu apa spre pocăință, dar cel ce vine după mine este mai puternic decât mine și eu nu sunt vrednic să-i dezleg încălțăminte. El vă va boteza cu Duh Sfânt și cu foc. Acela își are lopata în mână și va curăți cu desăvârșire aria și va strânge grâul în grânar; iar pleava o va arde într-un foc care nu se stinge» (3,11-12).

Sfântul Ioan Botezătorul face o primă mărturisire despre Mesia, al cărui intermediar era. Spune despre Acesta în primul rând că îi este superior, dat fiind că firea omenească a Acestuia era dublată de cea divină. Acestei superiorități îi dă

expresie prin cuvintele: «**Nu pot să-I dezleg încălțăminte**», pentru că această faptă era una dintre cele mai dezonorante fapte săvârșite de sclavi.

În rândul al doilea, afirma că botezul său, lipsit de harul divin, botezul care cheamă la pocăință este net inferior botezului lui Mesia, care împărtășește harul Duhului Sfânt, ce arde întocmai ca un foc păcatele.

«**Botezul cu apă**» pe care îl împărtășea Sfântul Ioan era un botez prin cufundare. Spălarea trupului cu apă era semn că cel botezat vrea să se lepede de păcatele sale, că este gata să moară pentru viața sa cea păcătoasă și să înceapă o viață nouă, plăcută lui Dumnezeu (cf. Rom. 6,1). Botezul pe care avea să-l împărtășească Cel ce venea după el era un «**botez cu Duh Sfânt și cu foc**», așa cum prevestiseră deja profeții Vechiului Testament (cf. Isaia 32,15; Iez.11,19; 36,26; Ioil 2,28; Zaharia 12,10 ș.a.).

A boteza pe cineva «**cu Duh Sfânt**», după analogia botezului în apă, nu trebuie să însemne altceva decât a-l curăți pe cineva cu adevărat în sufletul său de toate păcatele sale și a-i împărtăși acea putere tainică ce-l face capabil să ducă o viață nouă, plăcută lui Dumnezeu. Același lucru înseamnă botezul «**cu foc**». Focul în concepția păgânilor era un element distrugător, pe când în concepția iudeilor avea și aspectul de element curățitor. Focul, se spune în Vechiul Testament, curăță metalele de impurități și le dă strălucire (cf. Num. 31,23; Prov. 17,3; Iez. 24,11; Înțel.lui Iis.Sir. 2,5). Prin urmare, botezul «**cu Duh Sfânt și cu foc**» înseamnă, în gura Sfântului Ioan, curățirea celor păcătoși de păcatele lor și restabilirea acestora pentru o viață nouă, bineplăcută lui Dumnezeu.

Botezul Domnului (Mt. 3,13-17; Mc.1,9-11; Lc. 3,21)

«**Atunci a venit Iisus din Galileea, ca să fie botezat de Ioan**» (3,13).

În timp ce Sfântul Ioan propovăduia și boteza, a venit la Iordan și Mântuitorul din Nazaretul Galileii. Nu era singurul galilean care făcea acest lucru. Ascultătorii Sfântului Ioan Botezătorul erau în bună parte galileeni. Putem spune chiar că galileenii veniți la Iordan erau cei mai însetați fii ai poporului iudeu după mântuire.

«**Dar Ioan căuta să-L oprească zicând: «Eu am trebuință să fiu botezat de Tine, iar Tu vii la mine?»**» (3,14).

Fără a ne spune direct, Evanghelistul Matei ne lasă să întrevădem că în acel moment Botezătorul a avut o revelație internă, identificând pe Iisus din Nazaret cu Mesia. Altfel ar fi de neînțeles ca el, profetul, să aibă nevoie de botezul lui Iisus.

Nu este prima dată în istorie când se întâmplă un astfel de lucru. Cu mult timp înainte, profetul Samuil, ascultând de glasul tainic al lui Dumnezeu, recunoaște pe David dintre frații săi (I Sam. 16,12).

De altfel, însuși Botezătorul, în pântecul mamei sale fiind, a tresăltat de bucurie simțind apropierea Domnului Său (Luca 1,41 și 44).

Într-o astfel de situație, el ezită să Îl boteze pe Iisus. Ezită, considerându-se nevrednic să-I împărtășească botezul pocăinței și crede că printr-o astfel de faptă comite un act de necuviință față de El.

«Drept răspuns, Iisus i-a zis: «Lasă acum, pentru că așa se cade să împlinim toată dreptatea. Atunci Ioan l-a lăsat» (3,15).

Iisus cunoaște, deci, motivul pentru care Ioan ezită să-l boteze: faptul că-L știe fără păcat. El stăruie, totuși, să fie botezat, **«pentru a împlini toată dreptatea»** adică toată voia, toate poruncile lui Dumnezeu. Mântuitorul Hristos împlinise, ca om, toate legile date de Dumnezeu profeților. El voia să îplinească voia lui Dumnezeu exprimată prin ultimul profet al Vechiului Testament. Or, voia Lui era ca în vederea întemeierii împărăției Lui pe pământ, oamenii să se pocăiască, iar semn văzut al acestei pocăințe să fie botezul lui Ioan.

Mântuitorul Hristos nu a avut păcat. El, însă, a voit să facă, ca om act de smerenie, să se supună voii divine, să primească botezul pocăinței, simbolul purificării de păcat.

«De îndată ce a fost botezat, Iisus a ieșit din apă. Și iată, cerurile s-au deschis și a văzut pe Duhul lui Dumnezeu pogorându-Se în chip de porumbel și venind peste El. Iar din cer s-a auzit un glas care zicea: Acesta este Fiul meu preaiubit, întru care am binevoit» (3,16-17).

Cei ce veneau să fie botezați intrau în apa Iordanului și după ce își mărturiseau păcatele, erau botezați. Evanghelistul ține să sublinieze faptul că Iisus **«de îndată ce a fost botezat, a ieșit din apă»**. Face acest lucru pentru a arăta că Iisus nu a zăbovit mult timp în apa Iordanului, ca toți care-și mărturiseau păcatele și se botezau, pentru că nu avea păcate de mărturisit.

În acest moment, Sfântul Ioan devine martorul unei teofanii. Duhul Sfânt se pogoară din cer peste Iisus în chip de porumbel, iar glasul Tatălui adeverește că El este adevăratul și unicul Său Fiu, a doua persoană a Sfintei Treimi, care a luat chip omenesc.

Ieșind din apa botezului, Domnul **«se ruga»**, spune Evanghelistul Luca (3,21). El se va fi rugat Tatălui să-I acorde ajutorul Său pentru a duce la bun sfârșit misiunea pe care o începea. Drept răspuns, Tatăl îl asigură de toată dragostea Sa, îndeosebi pentru opera pe care o întreprinde.

«Acesta este Fiul meu cel preaiubit, întru care am binevoit». Prin aceste cuvinte Dumnezeu Tatăl prezenta lumii pe Mântuitorul Hristos drept Mesia, arătat în Vechiul Testament ca Însuși Fiul lui Dumnezeu, născut din veci din sânurile Sale (Ps. 2,5; 109,4), persoana prin a cărei lucrare se va da împăcat cu omenirea.

Expresia «**cerurile s-au deschis**» este o formă plastică de exprimare, prin care autorul vrea să exprime ruperea barierei dintre mediul natural și cel supranatural la apariția Duhului Sfânt.

Duhul Sfânt apare în chip de porumbel pentru că această pasăre, prin gingășia și curăția ei, este simbolul cel mai adecvat al divinității. De altfel, la multe popoare din Orient, divinitatea era simbolizată prin porumbel. De exemplu, pentru samarineni, porumbelul era un simbol al măririi lui Dumnezeu, iar în cultele siriace și feniciene porumbelul era socotit o pasăre sfântă, vestitor și ajutor al zeilor.

Sfântul Ioan Botezătorul și vietătorii de la Qumran

După tradiție (Protoevanghelia lui Iacob), Sfântul Ioan Botezătorul s-a dus în pustiu la vârsta de doi ani și jumătate, împreună cu mama sa, pentru a se salva de mânia lui Irod.

Este, însă, sigur că el și-a început activitatea publică în anul al 15-lea al domniei împăratului Tiberius, adică pe la anul 26-27 d.Hr.

Dacă nu a rămas în pustiu de la vârsta de doi ani și jumătate, totuși cu puțin timp înainte de a-și începe activitatea publică el a mers în pustiu.

Se pare că s-a retras aici în semn de protest împotriva preoților care își uitaseră menirea și făcuseră din cult un mijloc de îmbogățire și totodată în semn de protest împotriva decăderii morale, în general.

În ultimii 50 de ani s-au făcut descoperiri senzaționale la Qumran, în apropierea Mării Moarte; s-au descoperit manuscrise de pe cărțile Vechiului Testament, deci mult mai vechi decât cele cunoscute până în prezent și, ca atare, foarte valoroase pentru restabilirea critică a textului original. S-au descoperit, de asemenea, și câteva documente: «Războiul fiilor luminii și ai întunericului», «Manualul disciplinei» ș.a., care atestă că aici a ființat o comunitate quasimonahală alcătuită din esenieni, care făceau din celibat, supunere necondiționată și din spălările rituale (un fel de botez) mijloc de desăvârșire.

Dat fiind că Sfântul Ioan a trăit în pustiu, ca și aceștia, că și el ducea viață de celibat și practica botezul ca și aceștia, s-a zis că trebuie să fi fost un qumranit care a părăsit secta de la Qumran.

Noi zicem că nu este exclus ca Sfântul Ioan să fi cunoscut pe qumraniți, că există asemănare între modul său de viață și al lor, între învățătura sa și a lor, între botezul său și al lor, dar Sfântul Ioan nu este un qumranit.

Iată asemănările și deosebiriile dintre el și qumraniți:

1) Atât Sfântul Ioan, cât și qumraniții justifică plecarea lor în pustiu cu textul de la Isaia 40,3. Ei se retrag în pustiu în vederea «**pregătirii căii Domnului**».

Însă pe când qumraniții aveau conștiința că oricare dintre ei se poate retrage în pustiu, după ce a petrecut 2 ani în mijlocul comunității și a ajuns la desăvârșire, Ioan are conștiința că numai el are menirea să facă acest lucru.

Pe când qumraniții evitau pe oamenii din afara comunității, socotindu-i păcătoși, Sfântul Ioan, din contră, îi acceptă în preajma sa și le predică pocăința.

2) Atât Sfântul Ioan, cât și qumraniții, au avut ucenici. Însă, pe când numele câtorva dintre ucenicii Sfântului Ioan se cunosc (Simon și Andrei, Iacob și Ioan), din cercul acestora se pare că mai făceau parte Filip și Natanael (cf. Ioan 1,31 și 51), iar Apollo cunoștea botezul său (cf. Fapte 18,18), numele ucenicilor qumraniților nu se cunosc.

La Qumran membrul comunității dispărea ca persoană, datorită: uniformității modului de viață, fricii de pedeapsă, stadiilor inițierii, lipsei oricărei inițiative.

Nici o persoană nu este amintită pe nume, nici chiar conducătorul comunității, căruia i se spunea Dascălul Dreptății. Acesta nu prezenta valoare ca persoană, ci ca autoritate.

3) Atât Sfântul Ioan, cât și qumraniții, vorbesc adesea în predica lor despre întemeierea împărăției lui Dumnezeu, care va fi precedată de apariția în lume a lui Mesia. Însă pe când Sfântul Ioan prezintă acest eveniment ca pe un fapt deja realizat, prezentând pe Mântuitorul Hristos drept Mesia, qumraniții vorbesc despre acest eveniment ca despre ceva viitor, care va avea loc după războiul dintre fiii luminii (adică ei) și fiii întunericului (adică lumea păcătoasă), război care, firește, va fi câștigat de fiii luminii. Vorbesc în același timp despre apariția a doi Mesia, unul din neamul împărătesc al lui David și altul din neamul preoțesc al lui Aaron.

4) Atât Sfântul Ioan, cât și qumraniții, practicau botezul (afundarea în apă), în vederea curățirii de întinăciune.

Însă, pe când Sfântul Ioan administra botezul celor care în prealabil arătau pocăință, înțelegând că botezul curăță de întinarea spirituală, qumraniții înțelegeau prin botez o simplă îmbăiere pe care și-o administra fiecare atunci când considera că s-a întinat fizic prin atingerea de ceva spurcat.

Botezul qumraniților nu presupunea pocăința, nici curățirea spirituală.

5) Alte aspecte ale învățaturii și practicilor qumranite care arată că Sfântul Ioan nu era qumranit mai sunt:

Vorbind despre împărăția lui Dumnezeu, pe care qumraniții o identificau cu împărăția lui Israel, Sfântul Ioan o prezintă ca pe o împărăție a dreptilor din toată lumea, mai presus de spațiu și timp.

Qumraniții se voiau fiii aleși ai poporului, zeloșii împlinitori ai Legii și ai prescripțiilor referitoare la Sabat, pe când Sfântul Ioan nu face caz de împlinirea Legii, nici de respectarea Sabatului.

(A se vedea:

Sabin Verzan, Cronologia manuscriselor de la Marea Moartă, în Studii Teologice, 1960, 1-2,40-59;

Atanasie Negoită, Organizarea esenienilor și doctrina lor, în Studii Teologice, 3-4, 1962, p.202-203).

Întreita ispitire a Domnului nostru Iisus Hristos (Matei 4,1-11; Marcu 1,12-13; Luca 4,1-13)

«Atunci Iisus a fost dus de Duhul în pustiu ca să fie ispitit de diavol» (4,1).

«Atunci», adică imediat ce a fost botezat.

«A fost dus de Duhul». Prin Duhul trebuie să înțelegem pe Duhul Sfânt, a treia persoană a Sfintei Treimi, pentru că duhurile rele nu aveau putere asupra Sa.

El merge în pustiu, pentru că începutul activității Sale mesianice în lume, prin care avea să surpe împărăția diavolului, trebuia să fie marcată printr-o înfruntare directă cu diavolul (stăpânul acestei lumi), înfruntare din care Mântuitorul avea să iasă biruitor. Această înfruntare este anunțată încă în Protoevanghelia din Geneză (Gen. 3,15).

Înfruntarea are loc în pustiu pentru că, după păcatul lui Adam, pustiu este simbolul pământului stăpânit de diavolul, este contrastul cel mai pronunțat al paradisiului pierdut (Lc.11,21; Ioan 12,31).

Pustiu în care S-a retras Mântuitorul, după cum ne spune tradiția creștină, a fost pustiu cunoscut astăzi sub numele de Carantaniei, care este la sud-est de Ierihon și făcea parte din pustiu lui Iuda, lipsit de orice fel de vegetație. Numele și l-a luat de la cele 40 de zile (quarante) de post ale Mântuitorului.

«Acolo a postit 40 de zile și 40 de nopți, iar la urmă a flămânzit» (4,2).

Numărul de 40 e consacrat la iudei: 40 de zile a plouat la Potop; 40 de zile a zăbovit Moise pe Muntele Sinai la primirea tablelor Legii; 40 de ani a durat rătăcirea poporului iudeu prin pustiu etc. Numărul 40 fiind socotit perfect, postul Mântuitorului a fost desăvârșit.

Numărul ispitelor la care este supus Domnul este de trei. Teologia critică modernă interpretează problema întreitei ispitiri, în sensul că numărul 3 fiind simbolic ar arăta că Mântuitorul, ca simplu om, a înfrânt principalele ispite proprii. Punctul de vedere ortodox rămâne cel arătat, arătat de Evangheliști: Mântuitorul a fost supus unei reale întreite încercări din partea diavolului.

Deci, după ce Domnul a ajunat 40 de zile, i-a apărut diavolul, zicându-I: **«Dacă ești Tu Fiul lui Dumnezeu, zi ca pietrele acestea să se facă pâini»** (Mt. 4,3).

Observăm în primul rând că în toate cele trei ispitiri I se adresează cu formula: **«Dacă ești Fiul lui Dumnezeu»**. Diavolul, spune Sfântul Ioan Gură de Aur, auzise glasul Tatălui la botez, dar vedea că Iisus se comportă ca un om adevărat. Prin urmare, voia să afle chiar din gura Domnului în ce constă misterul Său.

Ideea primei ispitiri este, ca Domnul să folosească puterea Sa divină pentru satisfacerea propriilor Lui trebuințe trupești. Faptul de a preface pietrele în pâine nu era un păcat. Cu altă ocazie Mântuitorul va face pâini din nimic (prin înmulțirea celor existente), pentru îndestularea ascultătorilor Săi (Mt. 14,17-21; 15,32-38). Păcat era, însă, ascultarea de diavol, împlinirea sfatului acestuia; diavolul mai urmărește și un al doilea scop: să întunece în Mântuitorul încrederea desăvârșită față de Dumnezeu Tatăl, hotărându-L să se abată din drumul misiunii Sale. Mântuitorul îl învinge prin exprimarea încrederii Sale desăvârșite în Tatăl, răspunzând: **«Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu»** (Mt. 4,5-6).

În a doua ispită Domnul este dus la Ierusalim pe aripa Templului, un loc înalt, în fața căruia se deschide abisul. Prăbușirea de aici înseamnă moarte sigură. Satana din nou vrea să-I zdruncine încrederea în Dumnezeu, îndemnându-L să se arunce în prăpastie, căci Dumnezeu sigur Îl va feri, dacă de fapt este Fiul Lui. **«Dacă Tu ești Fiul lui Dumnezeu, aruncă-Te jos, că scris este: Îngerilor Săi va porunci pentru Tine și Te vor ridica, ca nu cumva să izbești de piatră piciorul Tău»** (4,6). Domnul este pus în situația de a face minuni prin care să câștige mărirea și cinstea în fața mulțimii adunate în curtea Templului, care ar fi văzut această desfășurare a puterii Lui divine.

Domnul respinge, însă, și a doua ispită, poruncindu-i diavolului: **«să nu ispitești pe Domnul Dumnezeul Tău»** (Mt. 4,7), să nu ceri lui Dumnezeu să facă minuni de prisos.

Punctul culminant îl atinge a treia încercare a diavolului.

«Diavolul L-a dus pe un munte înalt, I-a arătat toate împărățiile lumii și strălucirea lor și I-a zis: Pe toate ți le voi da, dacă Te vei arunca cu fața la pământ și te vei închina mie.

Pleacă, Satano, i-a zis Iisus. Caci scris este: Domnului Dumnezeului tău să te închini și numai Lui să-I slujești. Și lăsându-L diavolul, au venit niște îngeri și-I slujeau» (4,8-11).

Nu ni se spune numele muntelui, nici modul în care diavolul Îi arată împărățiile lumii. Teofilact socotește că ispita are loc pe loc înalt, dar că bogățiile lumii sunt arătate în chip spiritual.

Prin urmare, Satan Îi spune lui Iisus că dacă vrea să-Și desfășoare activitatea și să cucerească lumea fără suferință, atunci contrar voinței divine se cade să cedeze plăcerilor lumești, bucuriilor acestei lumi și să slujească lui Satan. Domnul respinge indignat și a treia ispită. El nu face nici o concesie în fața suferințelor care Îl așteaptă. Biruința Lui asupra lumii pe care vrea să o cucerească, nu o cumpără cu trădarea față de Dumnezeu. Planul întemeierii împărăției lui Dumnezeu rămâne valabil, oricât de mare ar fi prețul jertfelor pe care le va aduce.

Cele trei ispite corespund principalelor trei izvoare ale păcatelor omenești: prima se leagă de satisfacerea instinctelor trupești; a doua de năzuința omului după puterea de stăpânire; a treia de iubirea de bogăție și slavă deșartă. A treia ispită în fond cuprinde și pe celelalte două. De aceea, Sfântul Apostol Pavel o și numește înclinare diavolească, fiindcă ea împinge pe om la multe gânduri și fapte rele, aservindu-l Satanei. (Ef. 5,5; I Tim. 3,7; 6,9).

Ispita diavolească din rai a avut tragice urmări pentru omenire; întreita ispită din pustie a fost învinsă de al doilea protopărinte al neamului omenesc, care ne arată cum trebuie să respingem îndemnul păcătoase ale Satanei.

Cu titlu informativ, amintim că istoricitatea ispitelor Domnului a fost contestată de critică negativă:

a) cei mai vechi raționaliști cred că în această istorisire avem dată o convorbire a Mântuitorului cu un fariseu sau un saduceu în pustie, în care acesta din urmă a încercat să-L câștige pentru programul unei mesianități politice;

b) Strauss, prin ipoteza lui mitică, încearcă să reducă istoricitatea despre ispite la o dezvoltare a unor texte din Vechiul Testament (Deut. 8,2; Ex. 32,6; Deut. 34,1; Ps. 2,6,8).

c) Alții, susținând ipoteza împrumutului, caută paralele ale istoriei ispitelor în alte religii. Îndeosebi, se pune Mântuitorul în paralel cu Budha.

d) În fine, mai este părerea că istorisirea despre ispite ar fi rezultatul meditației religioase a comunităților creștine primare. La temeiul acestor meditații ar sta câteva conflicte ale lui Iisus cu ideea populară iudaică despre Mesia (Ioan 6,15).

4. Primii ucenici ai Domnului

Între ispitirea Domnului nostru Iisus Hristos relatată în Evanghelia Sf. Matei (4,1-11) și arestarea Sfântului Ioan Botezătorul relatată în aceeași Evangheliie (4,12) a trecut un răstimp de câteva luni, în care (după cum aflăm din Evanghelia Sfântului Ioan) Mântuitorul a plecat de la Iordan însoțit de patru ucenici ai acestuia: Iacob și

Ioan, Andrei și Petru (Ioan 1,41-43); în drum spre Galileea i-au urmat Filip și Natanail (Ioan 1,44-52); a făcut prima minune la nunta din Cana Galileei (Ioan 2,1-11); a venit la Ierusalim de paștile iudeilor, unde a scos pe vânzători din templu (Ioan 2,12-22); a avut o convorbire cu Nicodim (Ioan 3,11-21); a propovăduit câteva luni în satele și orașele Iudeei unde ucenicii Lui botezaseră pe ascultători (Ioan 3,22); a ajuns în munții Iuda, la Enon, unde a început să propovăduiască în același ținut cu Ioan Botezătorul (Ioan 3,23- 24,3).

Între versetele Mt. 4,12-13, de asemenea este o lacună istorică pe care o umple tot Sfântul Evanghelist Ioan cu două evenimente: convorbirea cu samarineanca și vindecarea fiului dregătorului din Capernaum (Ioan 4,3-54). Explicația acestei lacune este următoarea: Sfântul Apostol Matei, nefiind martor ocular al activității Domnului, decât de la începutul anului al doilea (când a fost chemat la Apostolat), pentru a nu greși în Evanghelia sa, nu ne vorbește decât despre evenimentele cunoscute de el, sau în general cunoscute de Apostolii direct din gura Mântuitorului.

«Auzind Iisus că Ioan a fost prins, S-a dus în Galileea. Și trecând pe lângă Nazaret, au venit și au locuit în Capernaum, lângă mare, în hotarele Zavulonului și Neftalimului, ca să se plinească ceea ce s-a spus de Isaia proorocul, care zice: Pământul Zavulonului și pământul Neftalimului spre mare, dincolo de Iordan, Galileea neamurilor, poporul care ședea întru întuneric, a văzut lumină mare și celor ce ședeau în latura și în umbra morții lumină le-a răsărit» (4,12-16).

Sfântul Evanghelist Matei, începând cu descrierea activității Domnului în Galileea, stabilește în primul rând că centrul acestei activități a fost un orașel de pescari numit Capernaum, așezat pe malul nord-vestic al lacului Ghenizaret, cam la 4 km de la intrarea Iordanului în lac. Aici unul din ucenicii Săi (Simon Petru) avea o casă. Majoritatea viitorilor Apostoli și ucenici erau din Capernaum și împrejurimi. Poporul era mai credincios și așteptarea timpului mesianic mai puternică decât în oricare altă parte a Palestinei. Și în acest fapt Sfântul Matei găsește împlinirea unei profeții din Isaia 8,23; 9,1.

Capernaumul, așezat chiar în drumul de țară care lega Iudeea, Samaria și Galileea cu Egiptul și Babilonul, devine orașul de plecare și întoarcere al Mântuitorului în toate drumurile lui misionare. Numele lui înseamnă **«locul sau satul mângâierii»**. După explicarea rabinică, este satul profetului Naum. În Vechiul Testament nu este amintit, în schimb, vorbește despre el scriitorul iudeu Iosif Flaviu.

După robia babiloneană, Iudeea, Perea și Galileea sunt cele provincii cu populație preponderent iudaică. Samaria este un ținut aparte, care se bucură de anumite privilegii pentru populația ei mixtă. Dintre cele trei provincii iudaice amintite,

Galileea este cea din urmă, de obicei disprețuită de conducătorii spirituali ai poporului iudeu. În mijlocul populației ei iudaice rareori întâlnim farisei și saducheii. Tocmai de aceea poporul de rând al Galileii este ales de Mântuitorul pentru a-și dezvolta activitatea Sa mesianică; către acești oameni morți sufletește se îndreaptă cuvântul Său.

Încă de la început pe malul lacului Ghenizaret (Mt. 4,17-22) Domnul nostru Iisus Hristos Își recrutează primii patru ucenici: Petru, Andrei, Iacob și Ioan, chemându-i cu cuvintele: **«Veniți după Mine și vă voi face pescari de oameni»** (Mt. 4,19).

Începutul activității Mântuitorului în Galileea

1) Caracterizare generală a activității Domnului în Galileea (Mt. 4,23-25)

«Și a străbătut Iisus toată Galileea, învățând în sinagogile lor și propovăduind Evanghelia împărăției și tămăduind toată boala și toată neputința în popor. Și s-a dus vestea despre El în Siria... Și mulțimi multe mergeau după El, din Galileea, din Decapolis, din Ierusalim, din Iudeea și dincolo de Iordan».

Îndată după descrierea chemării primilor patru ucenici: frații Simon și Andrei; Iacob și Ioan, fiii lui Zevedei, pe malul lacului Ghenizaret, Sfântul Evanghelist Matei, voind să marcheze începutul Evanghelizării Domnului în Galileea, ne dă o caracterizare a întregii Lui activități desfășurate în această provincie, scoțând în relief: uriașa personalitate a Domnului nostru Iisus Hristos, care depășește pe Sfântul Ioan Botezătorul, conținutul activității Lui (Evanghelia împărăției lui Dumnezeu și numeroasele minuni) și revoluția spirituală provocată în mijlocul maselor de ascultători din toate păturile sociale și din toate provinciile locuite de iudei.

a) Neobosit, Mântuitorul străbate toate drumurile Galileii, învățând pe toți cei dornici de lumină. În primul rând ia cuvântul în sinagogi, locul cel mai potrivit pentru propovăduirea dumnezeieștilor adevăruri, dar și ori de câte ori ascultătorii se grupează în jurul Lui (pe stradă, în piețe publice, pe câmp, la malul mării, în pustiu sau pe vârfurile de munte), nu pregetă a-i învăța. Cuvântul Lui simplu, dar plin de putere, răscolește sufletele, dă de gândit și celor învățați, și celor de rând. Între ascultători concluzia unanimă este că nimeni dintre oameni nu a mai vorbit astfel. Cu apelativul **«Învățătorule»** I se adresează nu numai oameni din popor, ci și rabini, învățătorii autorizați ai poporului iudeu. Toți recunosc în El un învățător trimis de Dumnezeu, un învățător care depășește pe toți cei pe care i-a cunoscut lumea până atunci, care vorbește despre cele de sus ca despre niște realități în care trăiește. A fost mare Botezătorul de la Iordan și puțină vreme trecuse numai, de la arestarea lui;

Mântuitorul este, însă, neasemănat mai mare. Se adevăresc profeticele cuvinte ale Sfântului Ioan Botezătorul, rostite la Enon: «***Acela trebuie să crească, iar eu să scad. Cel ce vine de sus e deasupra tuturor celor ce sunt pe pământ; cel ce este de pe pământ, pământesc este și de pe pământ vorbește...***» (Ioan 2,30-31).

b) Obiectul principal al predicii Sale este împărăția lui Dumnezeu care ia ființă în lume. Nimic în legătură cu această cerească realitate care coboară pe pământ nu lasă nelămurit. Fiina și rosturile ei, întemeierea și dezvoltarea ei în lume, condițiile prin care oamenii liberi pot deveni cetățeni ai ei, uriașele beneficii de care se vor bucura, cine o va conduce, totul până în amănunt este descris de dumnezeiescul autor. Și pentru ca cuvântului Său să-i dea putere de crezare, cu mână largă vindecă bolnavi, leproși, demonizați și înviază morți.

c) Rezultatul acestei activități este o năvală crescândă a mulțimilor din toate colțurile Palestinei ca să-L vadă, să-L audă și să beneficieze de minunile Lui. Vin nu numai din Palestina, ci chiar și din Decapolis, nu numai iudei, ci și păgâni.

Această caracterizare generală servește Sfântului Evanghelist Matei de introducere la vestita Predică de pe Munte.

2) Predica de pe Munte

În capitolele 5-7 Sfântul Evanghelist Matei ne dă cea mai dezvoltată cuvântare a Mântuitorului. Este numită de obicei «***Predica de pe Munte***», denumire luată de la locul unde a fost rostită.

Predica aparține începutului activității Domnului în Galileea, deci începutul anului doi de evanghelizare.

După conținut apare, ca o cuvântare program, în care sunt schițate contururile împărăției lui Dumnezeu în lume. Sfinții Părinți o numesc: «***Codicele Legii noi***», poate de la faptul că se începe cu «***Fericirile***», care ar corespunde «***Decalogului***» din Legea lui Moise.

Ascultătorii sunt învățații Domnului nostru Iisus Hristos și o mare mulțime de popor în special din Galileea. Cu acest prilej Mântuitorul a ales din mijlocul ucenicilor Săi pe cei 12 Apostoli. Desigur, acești 12 sunt cei mai vechi și atașați sufletește ucenici ai Lui. Această alegere trebuie deosebită de chemarea făcută la locul Ghenizaret cu prilejul pescuitului bogat (Lc. 5,1-11).

Împrejurările în care a fost rostită, le putem reconstitui astfel după datele Evanghelice: În ajun, Mântuitorul a părăsit Caparnaumul împreună cu ucenicii Săi și s-a urcat pe munte, ca să petreacă o noapte în rugăciune și meditație. A doua zi dimineața Domnul coboară de pe vârful muntelui (unde petrecuse noaptea singur) pe un platou, care lega cele două culmi ale muntelui, unde poposiseră ucenicii. Venind în mijlocul lor, alege pe cei 12 Apostoli. Împreună cu ei începe să coboare spre

poalele muntelui. Acolo este așteptat de o mare mulțime, care, aflând de plecarea lui din Capernaum, L-a urmat în zori de zi, venind să-L asculte și să se bucure de minunile Lui. Domnul s-a oprit și, așezându-se pe un bloc de piatră a început să-i învețe.

Textul acestei cuvântări ne este păstrat nu numai de Evanghelistul Matei, ci și de Luca, dar cu o mare deosebire. Luca ni-l dă numai fragmentar (Lc. 6,20-49), abia în 29 versete, față de trei capitole ale lui Matei. Puse în paralelă, sfârșitul și începutul sunt identice, încolo textul lui Luca ne apare ca un rezumat al textului lui Matei. Multă vreme în Biserica creștină nu s-a făcut caz de această disproporție în extensiune. În vremurile din urmă s-au emis mai multe ipoteze, dintre care două sunt cele mai importante.

1) O primă părere este susținută în lumea teologilor protestanți. După aceștia, Sfântul Luca ne dă originalul Predicii de pe Munte, dat fiind că Mântuitorul nu a rostit niciodată o cuvântare mai lungă, ci a obișnuit să vorbească mai mult în sentințe scurte.

Sfântul Matei a înglobat în ea o mulțime de sentințe și cuvântări ale Domnului nostru Iisus Hristos, rostite în diferite împrejurări alcătuiind o nouă cuvântare și atribuind-o Mântuitorului.

2) A doua părere este susținută de teologii ortodocși și de majoritatea celor catolici. După aceștia, lungimea cuvântării se leagă de scopul și adresanții Evangheliei. Scriind pentru iudei, Evanghelistul Matei a crezut necesar să redea cuvintele Mântuitorului în întregime, întrucât în ele se pune și marea problemă a atitudinii Domnului nostru Iisus Hristos față de Legea Vechiului Testament și față de aplicarea acesteia în epoca Sa. Dimpotrivă, Evanghelistul Luca, adresându-se păgânilor, pe care nu-i interesa această problemă, a lăsat-o în mare măsură la o parte.

Punând alături cele două păreri în cântarul dreptei judecăți, adevărul înclină mai mult spre cea de-a doua.

Este drept că multe din adevărurile cuprinse în Predica de pe Munte Mântuitorul le-a rostit și cu alte ocazii. Așa se explică faptul că întâlnim unele din ele răspândite prin întreaga Evanghelie a Sfântului Matei și în special în Evanghelia Sfântului Luca.

De asemenea, putem admite o sistematizare a materialului, dar nicidecum că Predica de pe Munte din Evanghelia Sfântului Matei este pur și simplu o operă personală a autorului.

După cuprinsul ei o putem împărți astfel:

Introducere: condițiile intrării în împărăția lui Dumnezeu (Mt. 5,1-16).

Tema: Atitudinea Mântuitorului față de Legea Mozaică (Mt. 5,17-20).

A) Atitudinea Mântuitorului susținută prin exemple (Mt. 5,21-47).

Raportul dintre noua evlavie și vechea evlavie fariseică (Mt. 6,1-18).

Raportul dintre vechea și noua concepție despre bunurile materiale (Mt. 6,19-34).

B) Dispozițiuni călăuzitoare (Mt. 7,1-23).

Judecata oamenilor (Mt. 7,1-16).

Rugăciunea stăruitoare (Mt. 7,7-12).

Despre poarta cea strâmtă și drumul spinos al virtuții (Mt. 7,13-23).

Încheierea: Pilda despre cele două zidiri (Mt. 7,24-27).

Introducerea: Condițiile intrării în împărăția lui Dumnezeu: Fericirile

Condițiile de intrare în împărăția cerurilor sunt schițate de Domnul nostru Iisus Hristos pe scurt, în formă de sentințe, numite **«fericiri»**, după cuvântul care le introduce pe fiecare dintre ele. În prima parte a fiecărei fericiri se accentuează o virtute creștină drept condiție a fericirii veșnice, iar în partea a doua se anunță răsplata lui Dumnezeu.

Fericirile sunt în număr de 9.

1. «Fericți cei săraci cu duhul, că a lor este împărăția cerurilor» (Mt. 5,3; Luca 6,20).

Noțiunii de săraci cu duhul i s-au dat mai multe interpretări:

a) S-a zis mai întâi că Mântuitorul fericește pe cei săraci, dat fiind că în Evanghelia Sfântului Luca citim **«Ferice de voi, săracilor»**. Totuși, credem că Mântuitorul nu a putut ferici pe cei săraci pentru acest simplu motiv. Este drept că bogăția ridică obstacole în calea ce duce la Dumnezeu, pentru că, zice Mântuitorul: **«Mai ușor este cămilei să intre prin urechile acului, decât bogatului să intre în împărăția lui Dumnezeu»**. Bogăția poate deveni idol căruia omul îi poate închina toate puterile sale fizice și spirituale. Dar bogăția nu este în sine un păcat, după cum nici sărăcia nu este o virtute.

b) S-a zis apoi că prin **«săraci cu duhul»**. Mântuitorul a înțeles pe cei cu mai puțină minte, pe naivi. Dar nici această interpretare nu este cea corectă. Nu putea ferici pe cei fără de minte Cel care a dat primilor oameni porunca stăpânirii naturii cu puterea minții. În plus, **«creștinii sunt învățați de la Dumnezeu»** (I Tes. 4,9), **«fii ai luminii și nu ai întunericului»** (I Tes. 5,5).

c) În sfârșit, s-a zis că prin **«săraci cu duhul»** Mântuitorul a fericit pe cei smeriți, pe cei care se consideră săraci în podoabe duhovnicești. Într-adevăr, cei păcătoși, cei cu adevărat săraci în podoabe duhovnicești, nu problematizează, ci se consideră drepecți și virtușoi. Cei virtușoi, însă, problematizează și, dându-și seama cât

de departe sunt de desăvârșire, se consideră păcătoși, săraci în podoabe duhovnicești. Cu cât cineva înaintează pe scara virtuților, cu atât se consideră tot mai sărac în podoabe duhovnicești. Prin urmare, Mântuitorul fericește prin **«cei săraci cu duhul»** pe cei ce se consideră săraci în podoabe duhovnicești, care în realitate sunt virtuoși.

2. «Fericiți cei ce plâng, că aceia se vor mângâia» (Matei 5,4; Luca 6,21).

Între prima și a doua fericire este o strânsă legătură internă. A doua decurge cu necesitate din cea dintâi. Plânsul este o exteriorizare a mâhnirii și durerii. Este expresia mâhnirii pentru păcatele săvârșite și a conștiinței pe care o are cineva de a nu se putea ridica din robia stricăciunii. Este plânsul fiului pierdut, al lui Zaheu vameșul și la tâlharului răstignit la dreapta Mântuitorului.

Există și un plâns al deșertăciunii; plânsul celui rău când nu-și poate împlini voia lui cea păcătoasă. Făcând deosebire între cele două stări, Sfântul Apostol Pavel zice: **«Întristarea care este după Dumnezeu lucrează pocăință spre mântuire..., iar întristarea lumii lucrează moartea»** (II Cor. 7,10).

3. «Fericiți cei blânzi, că aceia vor moșteni pământul» (Matei 5,5).

Blândețea este cel dintâi rod al conștiinței liniștite, neapăsate de păcat, a bunătații și iubirii aproapelui. Este starea de spirit de liniște sufletească, însoțită de înclinarea și silința de a nu supăra pe nimeni și de a nu se supăra de nimic.

Exemplu de blândețe avem în Mântuitorul Hristos, care a zis: **«Învățați de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima»** (Mt. 11,29).

Singura mânie îngăduită, inclusiv celui blând, este mânia îndreptată împotriva celui rău și a păcatului. Importanța blândeții este subliniată și de păgâni. Idealul filozofilor stoici este *ἀπαθεία*.

Blândețea este recomandată și în Vechiul Testament. Celor blânzi li se promite binecuvântarea. Dumnezeu le ajută să umble pe căile drepte (Prov. 25,9). Se vor face părtași de promisiunile mesianice (Is. 11,4; 29,19). **«Cei blânzi vor moșteni pământul»**, neamul lor va primi răsplată în primul rând pe pământ, vor fi cinstiți și admirați de semenii lor.

4. «Fericiți cei ce flămânez și însetoșează de dreptate, că aceia se vor sătura» (Mt. 5,6; Luca 6,21).

Cuvântul **«dreptate»** are, în primul rând, ca și în Vechiul Testament și în scrierile Sfinților Părinți (Ioan Gură de Aur, Chiril Alexandrinul), sensul de cucernicie și de virtute în general.

Cei flămânzi și însetați de dreptate sunt cei ce doresc să împlinească virtutea sub multiplele ei înfățișări.

Această dorință este pentru cei buni tot atât de firească și continuă ca și foamea și setea pentru trup.

Cuvântul «**dreptate**» are în rândul al doilea sensul de virtute socială, virtutea de a da fiecăruia ceea ce este al său, virtutea mult neglijată pe pământ, pentru că de multe ori primează nedreptatea.

În Vechiul Testament se vorbește adesea de nedreptăți nepedepsite și de faptul că cei drepecți nu primesc încununarea virtuții. Zice Ieremia: «**Ce este că propășește calea celor răi... Până când va plânge pământul și toată iarba țarinei se va usca de răutățile celor ce locuiesc pe el?**» (Ierem. 12,1 și 4). Or, cel bun trebuie să simtă ca un fapt firesc întronarea dreptății pe pământ.

5. «Fericiți cei milostivi, că aceia se vor milui» (Mt. 5,7).

«**Milă voiesc și nu jertfă**» (Mt. 9,13) a spus Mântuitorul fariseilor. Milostenia este una dintre formele prin care se exteriorizează în fapte iubirea față de aproapele, care cu necesitate decurge din iubirea față de Dumnezeu. Nu poate fi concepută iubirea de Dumnezeu fără iubirea aproapelui și invers.

Milostenia este mai mult decât ajutorul material dat semenului lipsit. Izvorând din iubire curată, este o identificare a noastră cu fratele nostru în suferință, de orice natură ar fi ea. Printr-o asemenea identificare, ajutorul nostru este tot atât de multilateral, pe cât de multilaterală este suferința omenească.

Pe fericirea a cincea este întemeiată porunca bisericească a faptelor milei creștine, precum și întreaga caritate creștină, izvor nesecat de alinare a suferințelor omenești, de la întemeierea bisericii creștine încoace.

6. «Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu» (Mt. 5,8).

Mântuitorul aseamănă inima omului cu ochiul. Precum ochiul sănătos și curat poate vedea lucrurile (Mt. 6,22), tot așa și cel cu inima curată, neacoperită de ceața păcatului, poate vedea pe Dumnezeu.

Acesta poate să-L vadă pretutindeni, să-I contemple bunătatea și puterea în lumea înconjurătoare. Pentru că zice Apostolul Pavel: «**Cele nevăzute ale Lui (Dumnezeu) de la zidirea lumii prin fapte socotindu-se se văd și veșnica Lui putere și dumnezeirea**» (Rom. 1,20).

Desigur, vederea lui Dumnezeu în această viață este nedeplină: «**vedem acum ca prin oglindă în ghicitoră; iar atunci față în față**» (I Cor. 13,12).

Prin curățenia sufletească avem să înțelegem o stare de nevinovăție și de puritate a sufletului, din care ies actele de milostenie, de iubire dezinteresată și jertfelnică față de semenii. La aceasta S-a gândit Mântuitorul când a comparat pe Apostolii Săi cu copiii, spunându-le: **«Dacă nu veți fi ca unul dintre aceștia mai mici, nu veți intra în Împărăția lui Dumnezeu»** (Mt. 18,3).

7. «Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema» (Mt. 5,9).

Pacea este unul dintre bunurile cele mai mari pe care și le-a dorit omenirea de totdeauna. Profetii Vechiului Testament numeau Împărăția mesianică Împărăția păcii, Mesia fiind regele păcii (Is. 9,6; 16,3,12; Ier. 23,6; Mihea 4,3; Zah. 6,13).

Scopul prim al venirii Mântuitorului în lume este împăcarea lumii cu Dumnezeu. Împlinește această împăcare prin darul jertfei Sale pe cruce, care repune pe oameni în starea lor de fii ai lui Dumnezeu (Col. 1,20).

Pacea, deci, trebuie să fie semnul distinctiv al tuturor acelor care vor intra în împărăția lui Dumnezeu. Pacea într-o întreită formă:

a) pacea cu Dumnezeu, restabilită printr-o conlucrare cu Harul izbăvitor coborât de Domnul nostru Iisus Hristos;

b) pacea cu sine însuși, prin restabilirea armoniei firești în ființa noastră lăuntrică și în raportul dintre suflet și trup (sufletul în năzuința lui după fericire fiind forța diriguitoare în viață, trupul de esență materială, subordonându-se lui de bunăvoie);

c) pacea cu aproapele, adică crearea și menținerea unei armonii sociale, prin mijloacele morale izvorâte din iubirea frățească, chiar și cu prețul jertfelor celor mai grele.

8. «Fericiți cei prizonieri pentru dreptate, că a lor este împărăția lui Dumnezeu» (Mt. 5,10).

Dreptatea, s-a spus mai înainte, trebuie să devină o necesitate morală. Dar lupta pentru întronarea Împărăției lui Dumnezeu în lume, desigur, va întâmpina multe împotriviri interne și externe. E vorba despre opoziția ce o fac împărăției cerești cei ce se complac în situația de slugi ale diavolului. Fiul împărăției nu trebuie să se teamă de aceștia. Suferind orice din partea lor, el să nu-și abandoneze lupta, adevărata lui răsplătă având să o primească în ceruri.

9. «Fericiți veți fi când vă vor batjocori și vă vor prizoni și vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră, mințind pentru Mine» (Mt. 5,11; Lc. 6,22).

Ultima fericire prezice multe suferințe celor care Îi vor urma lui Hristos. Suferința pentru Mântuitorul, pentru biruința Evangheliei Lui în lume, trebuie să fie un titlu de cinste pentru fiecare om. Aceasta este suferința pentru Dumnezeu, pentru triumful binelui și pentru mântuirea lumii. Este suferința pentru cel mai nobil rost al vieții omenești. Pentru această suferință de care vor fi capabili numai cei puțini, cei aleși, cei tari, Mântuitorul anunță mare răsplată în ceruri: ei vor ocupa locurile de cinste în împărăția viitoare.

Menirea Apostolilor și a urmașilor lor (Mt. 5,13-16; Mc. 4,21; 9,50; Lc. 8,16, 11,33, 14,34)

«Voi sunteți sarea pământului. Dacă sarea își va pierde gustul, prin ce își va căpăta iarăși puterea de a săra? Atunci nu mai este bună de nimic, decât să fie lepădată afară și călcată în picioare de oameni. Voi sunteți lumina lumii. O cetate așezată pe un munte nu poate rămâne ascunsă. Și oamenii nu aprind lumina ca s-o pună sub obroc, ci o pun în sfeșnic și luminează celor din casă. Tot așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca ei să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru din ceruri»

În cuvintele pe care le adresează ucenicilor, Mântuitorul se servește de două metafore, cu imagini împrumutate din vorbirea obișnuită a timpului acela în Palestina.

Sarea, având proprietatea de a păstra nealterate alimentele și de a le da gust, se folosea în Vechiul Testament chiar și la pregătirea jertfelor (Lev. 2,13; Mc. 9,49). Cât privește lumina, însușirile ei binefăcătoare au fost de totdeauna și de toți oamenii apreciate.

Numind pe ucenici sarea pământului, le atrage atenția asupra faptului că ei trebuie să fie elementul care menține ordinea pusă de Dumnezeu în lumea din care provin, prevenind alterarea morală a acesteia.

«Dacă sarea se va strica... va fi aruncată și călcată în picioare». Sarea în stare pură nu se strică. Iudeii, însă, o extrăgeau din apele mării și era plină de impurități care, alterându-se, dădea impresia că sarea se strică și, în acest caz, era aruncată și de multe ori călcată în picioare.

Cuvintele Mântuitorului, însă, au înțeles și fără acest amănunt. El vrea să spună că dacă și sarea, singurul element lipsit de stricăciune, se alterează, atunci totul este pierdut; stricăciunea generală nu mai poate fi oprită. Deci, dacă și ucenicii, singurul element care promovează virtutea în **«*acest neam rău și păcătos*»** au pierdut forța virtuții, atunci nimeni nu va mai putea împiedica distrugerea completă

săvârșită de păcat. În această situație, ei își merită soarta de a fi disprețuiți ca și sarea călcată în picioare.

«**Voi sunteți lumina lumii**». Apostolii au, deci, menirea de a fi luminători duhovnicești, călăuzitori, dascăli ai lumii. Ei călăuzesc lumea atât cu cuvântul, cât și cu fapta. Fapta lor trebuie să fie conformă cu porunca lui Dumnezeu și astfel, prilej de laudă a numelui lui Dumnezeu din partea celor necredincioși, pentru că ucenicii Domnului și ucenicii acestora nu se pot ascunde de ochii oamenilor; ei sunt mereu ținta acestora, ca unii care sunt călăuzitori ai poporului lui Dumnezeu, așa cum nu se poate ascunde o cetate zidită pe un loc înalt.

Tema: Atitudinea Mântuitorului față de Legea mozaică (Mt. 5,17-20)

În introducere (Matei 5,17-20) Domnul precizează un adevăr: «**Să nu socotiți că am venit să stric Legea sau Proorocii, nu am venit să stric, ci să împlinesc**». Prin aceasta fixează atitudinea Sa ca fiu al lui Dumnezeu față de Lege și Profetii; o atitudine de împlinire și desăvârșire, nicidecum de opoziție. Pentru Mântuitorul adevărurile Vechiului Testament descoperite de Dumnezeu sunt absolut valabile. Ele au fost un pedagog care să pregătească poporul iudeu pentru primirea lui Mesia. Domnul nostru Iisus Hristos urmează aceeași linie a descoperirii divine, desăvârșind-o. În ce formă Mântuitorul săvârșește această împlinire? Fie prin adevărata trăire a Legii, fie prin completarea ei prin noi adevăruri.

Această precizare de atitudine a fost necesară din două motive:

1) Activitatea Sa Mântuitorul și-o desfășoară în mijlocul fiilor lui Israel. În sufletul acestora nu era permis să rămână vreun dubiu asupra rosturilor Evangheliei lui;

2) Nevoia de a respinge acuza fariseilor că El este potrivnic Legii, acuză care ar fi putut prinde teren în sufletul celor slabi.

A) Atitudinea Mântuitorului susținută prin exemple

Introducerii îi urmează o ilustrare a noii dreptăți, în 5 exemple (Mt. 5,21-48). Ilustrarea este făcută printr-o paralelă între câteva dintre poruncile principale ale Legii, tălmăcite și aplicate practic de poporul iudeu și adevăratul lor sens, arătat de descoperirea Mântuitorul.

Din această paralelă rezultă o profundă deosebire de fond, între evlavia fariseică (iudaică) și cea pretinsă de Mântuitorul din partea celor ce-I urmează Lui.

Deci nu un contrast între Legea lui Dumnezeu dată prin Moise și Evanghelia propovăduită de Domnul nostru Iisus Hristos, ci între falsa tălmăcire și împlinire a acestei Legi și viața cea nouă cerută de Mântuitorul.

Exemplul I (Mt. 5,21-26): «**Ați auzit că s-a zis celor de demult: Să nu ucizi; iar cine va ucide, vrednic va fi de osândă**».

Are la temelie porunca a cincea din Decalog: «**Să nu ucizi**» (Ex. 20,13; Lev. 24,17). Porunca revelată din Lege are o formulare negativă, condamnând fără rezerve crima. După sensul ei adânc, omul care are pe conștiință o asemenea faptă nu se mai poate numi fiu al Legii.

«**Eu, însă, zic vouă: Că oricine se mânie pe fratele său vrednic va fi de osândă**».

Pentru Mântuitorul, nu numai crima, ci și simpla mânie împotriva semenului nostru știrbește raportul normal care există între om și Dumnezeu. De aceea darul (jertfa) omului mânios nici nu e primit de Dumnezeu. Mai mult face pacea cu semenii săi, decât orice jertfă, indiferent dacă vina o poartă aproapele sau cel ce se mânie (Mt. 5,23-26). Când mânia neînăbușită se mărește, dezvoltându-se în ură, exteriorizându-se în afară prin cuvinte defăimătoare ca «**raca**» (prostule), omul se face vinovat de cea mai gravă pedeapsă omenească, pedeapsa Sinedriului, supremul for iudaic de judecată.

Când, în fine, mânia transformată în ură izbucnește în afară prin cuvinte ca «**nebunule**», cuvinte care știrbesc integritatea morală a semenului, punându-l în rândul animalelor, judecata omenească nu mai poate pedepsi, ci numai Dumnezeu, dând condamnarea la chinurile iadului.

Prin urmare, Mântuitorul condamnă nu numai crima în sine, ci și starea sufletească ce duce la aceasta.

Exemplul II (Mt. 5,27-32): Are la temelie porunca din Vechiul Testament prin care se interzice desfrâul: «**Să nu preacurvești**» (Ex. 20,14). Se poate face aceeași observație ca și la porunca despre interzicerea crimei.

Și în acest caz este condamnat nu numai adulterul propriu-zis, ci chiar și starea sufletească ce conduce la el: «**Tot cel ce caută la femeie pentru a o pofti pe ea, iată a preacurvit în inima sa**» (Mt. 5,28).

De aceea, cel ce voiește a respecta porunca a șaptea din Decalog, se cuvine, în primul rând, să înfrâneze pofta lăuntrică spre desfrâu. Alimentarea acesteia în orice formă este o contribuție la înfăptuirea desfrâului.

Desfrânarea poftii o ilustrează în două metafore: 1) ochiul care te smintește trebuie scos; 2) mâna care te smintește trebuie tăiată. «**Mai bine să piară un mădular, oricât de necesar ar fi, decât să piară întreg trupul**» (Mt. 5,29-30).

Majoritatea exegeților din perioada patristică au interpretat alegoric cele două imagini, văzând în ele nu mădulari ale trupului, ci prieteni și chiar rude apropiate, care, într-un fel sau altul, ispitesc și induc la păcat.

«**Nu vorbește aici despre mădularele corpului**», zice Zigaben, inspirându-se din opera Sfântului Ioan Gură de Aur, «**pentru că ele sunt nevinovate. Ele sunt conduse de suflet și se mișcă așa cum le poruncește el. Aici numește "ochi drept" pe prietenul iscusit și care este iubit ca propriul ochi, iar "mână dreaptă" pe istețul slujitor care ne slujește întocmai ca mâna cea dreaptă... Dacă și aceștia te îndeamnă la păcat, să nu-i cruți..., ci să-i îndepărtezi de la tine**».

N-a zis (κόψον =) taie, ci (ἐκκοψον =) taie și îndepărtează, vrând să sugereze nu numai dezacordul față de aceștia, ci și îndepărtarea definitivă de ei.

În legătură cu porunca prin care se interzicea desfrâul, Domnul vorbește despre «**cartea de divorț**», pe care o putea da cineva soției sale, pentru a consfinți divorțul, în cazul în care considerau că viața conjugală nu mai poate fi continuată. Cartea de divorț era prevăzută de Lege și avea ca scop întărirea căsătoriei monogame și înlăturarea abuzurilor. O astfel de carte se procura foarte greu, presupunea drum lung până în orașele unde se puteau procura astfel de exemplare, cheltuieli și numai bărbatul înrăit sau absolut hotărât în cugetul său ducea ostenele până la capăt; în cele mai multe cazuri bărbatul se împăca cu soția sa. Pe vremea Mântuitorului procurarea acestor cărți de divorț se făcea relativ ușor, așa că ea devenise în mâna rabinilor un mijloc lesnicios de a destrăma viața familială.

Adeptii școlii lui Hilel permiteau soțului să-și lase soția chiar dacă greșea mîncarea: «**femeia care pune prea multă sare în bucatele soțului ei sau le lasă să se ardă trebuie lăsată**» (Lagrange, p.104; Didon, vol.I, p.275).

Pentru a curma aceste abuzuri, Domnul nostru Iisus Hristos amintește iudeilor că actul căsătoriei este un act sacru, întrucât a fost instituit și voit de Creator. Deci nici un motiv nu poate dizolva căsătoria, afară de desfrâu. Desfrâul rupe unitatea intimă dintre cei doi soți, iar divorțul se impune de la sine; el este atunci doar o formalitate. În cazul în care soția nu a desfrânat, ea continuă să facă o unitate sufletească cu soțul ei. Îndepărtând-o de la căminul conjugal, există riscul să păcătuiască soțul care o izgonește, pentru că el rămâne virtual căsătorit; păcătuiește, apoi, soția lăsată care se recăsătorește, pentru că virtual ea rămâne căsătorită și cu primul ei soț; păcătuiește și cel care ia de soție pe cea lăsată, pentru că se căsătorește cu o femeie care are bărbat.

Biserica Ortodoxă admite divorțul, așa cum spune Mântuitorul, în cazul când unul dintre soți desfrânează.

Biserica Romano-Catolică nu admite divorțul și invocă în sprijinul acestei păreri următoarele texte:

a) «**Oricine își lasă femeia și ia alta, preacurvește și oricine ia pe cea lăsată de bărbat preacurvește**» (Lc. 26,18).

b) «*Și vor fi amândoi un trup, deci ceea ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă*» (Mc. 10,8-9).

c) «*Femeia este legată de lege de bărbatul ei, atâta vreme cât trăiește acesta; iar dacă va muri bărbatul ei, slobodă este, dacă vrea, să se mărite; numai întru Domnul*» (Rom. 7,2).

Referitor la cele afirmate de Evangheliști, trebuie spus că ei nu se contrazic, ci se completează. Atât Marcu, cât și Luca se referă la indisolubilitatea căsătoriei, atunci când motivele pentru divorț nu sunt prea grave. Evanghelistul Matei, însă, arată și motivele care fac excepție de la această regulă.

Sfântul Pavel se referă la situația familiilor când doar unul dintre soți este creștin. În acest caz cel încreștinat este dator să stea împreună cu cel care nu a devenit creștin, cu speranța că, în cele din urmă, și acela va îmbrățișa Cuvântul Evangheliei.

Exemplul III (Mt. 5,33-37): «**Ați auzit că s-a zis celor de demult: Să nu juri strâmb, ci să ții înaintea Domnului jurămintele tale. Eu însă vă spun vouă: Să nu vă jurați nicidecum pe cer, fiindcă este tronul lui Dumnezeu, nici pe pământ, fiindcă este așternut al picioarelor Lui, nici pe Ierusalim, fiindcă este cetate a marelui Împărat, nici pe capul tău să nu te juri, fiindcă nu poți să faci un fir de păr alb sau negru. Ci cuvântul vostru să fie: Ceea ce este da, da; și ceea ce este nu, nu; iar ce e mai mult decât acestea, de la cel rău este**».

Textul biblic la care se referă Mântuitorul este un rezumat liber a două texte din Vechiul Testament: «**Să nu jurați strâmb în numele Meu**» (Lev. 19,12; Ex. 20, 7,17); «**Dacă ai făcut făgăduință lui Dumnezeu să nu întârzi a o îndeplini**» (Num. 30,3; Deut. 23,21).

Unii exegeți cred că în această nouă antiteză Mântuitorul ne arăta o tălmăcire corectă a poruncii a treia din Decalog; dimpotrivă, alții cred că este vorba de tălmăcirea poruncii a noua. În realitate, Mântuitorul se ocupă de jurământ în general, condamnând practica obișnuită la iudei de a întări orice afirmație prin jurământ. Oricât de categorice ar fi fost sancțiunile Legii, n-au putut feri de bagatelizare nici jurământul, nici votul. Și aici rabinii își au partea lor de contribuție. Ei vorbesc de un jurământ obligatoriu, în formularea căruia era invocat numele lui Dumnezeu și de un jurământ neobligatoriu, în a cărui formulare nu era invocat numele Celui Preasfânt. Conform acestui raționament, iudeul se poate jura pe orice, inclusiv pe templu și pe jertfele sale, și dacă nu pomenea numele lui Dumnezeu, împlinea doar acele jurăminte care îl favorizau.

Mântuitorul combate așa-zisul jurământ neobligatoriu, spunând că omul trebuie să împlinească orice promisiune, chiar dacă nu pomenește numele Domnului. Cel ce se jură pe cer și pe pământ se jură pe lucrarea mâinilor lui Dumnezeu și în ultimă instanță pe Dumnezeu, căruia Îi aparțin toate.

Exemplul IV (Mt. 5,38-42): «Auzit-ați că s-a zis: ochi pentru ochi și dinte pentru dinte».

E vorba de vechea lege a talionului, care trăia în sângele tuturor popoarelor vechi și pe care Legea Vechiului Testament a îmblânzit-o, dar n-a dezdăcinat-o. Principiul pe care este întemeiată este acela al răzbunării sângelui. Cu toate că Vechiul Testament, printr-o serie întreagă de porunci (Lev. 19,18; Prov. 20,22; 24,29; Deut. 32,36 etc.) încearcă să o desființeze, rabinii, în numele demnității omenesti, întrețin principiul răzbunării, zădărniciind scopul urmărit de Lege. Legea talionului trăiește aproape cu aceeași intensitate și pe vremea Mântuitorului.

Față în față cu această lege, Mântuitorul pune principiul moral valabil pentru toate timpurile: **«Nu răsplăți răul cu rău... Să nu stai împotriva celui rău»** (Mt. 5,39).

Noul principiu este ilustrat de Domnul în patru exemple:

a) **«De te va lovi cineva peste obrazul drept, întoarce-i și pe celălalt»** (Mt. 5,39).

b) **«Celui ce voiește să se judece cu tine și să-ți ia veșmântul, lasă-i și cămașa»** (Mt. 5,40).

c) **«Celui ce te va sili să mergi o mie de pași, mergi cu el două»** (Mt. 5,41).

d) **«Celui care cere de la tine, dă-i; și de la cel ce voiește să se împrumute de la tine nu întoarce fața ta»** (Mt. 5,42).

Sensul primului exemplu este următorul: fiți pregătiți în orice moment a suferi pentru împărăția lui Dumnezeu cu resemnare, îndoit față de ceea ce suferiți.

Sensul exemplului al doilea este următorul: ocoliți cearta și judecata omului lacom. Mai bine suferă nedreptate, dar ocolește pricina cu cel orbit de lăcomia după avuție.

Exemplul al treilea este luat din viața supușilor romanilor. Aceștia obligau pe cetățeni să însoțească pe mesagerii lor care duceau corespondența la Roma, pe anumite distanțe. Cei care se opuneau erau pedepsiți. Sensul lui este: nu te opune celui puternic.

Exemplul al patrulea ne poruncește ca semenului nostru ajuns în sărăcie din propria vină, să-i dăm ajutor dacă ne cere, fără a mai aștepta să ne restituie cândva împrumutul.

Ideea comună celor patru exemple este: ca toți câți urmează Mântuitorului să facă mai mult decât le-ar cere semenii lor, câtă vreme pentru ei nu dreptul este norma de conduită în viață, ci iubirea pașnică și jertfitoare.

Exemplul V (Mt. 5,43-48): **«Ați auzit că s-a zis: "Să iubești pe aproapele tău și să urăști pe vrăjmașul tău". Iar Eu vă zic vouă: Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc. Ca să fiți fiii Tatălui vostru Celui din ceruri, că El face să răsară soarele peste cei răi și peste cei buni și trimite ploaie peste cei drepți și peste cei nedrepți. Căci dacă iubiți pe cei ce vă iubesc, ce răsplată veți avea? Au nu fac și vameșii același lucru? Și dacă îmbrățișați numai pe frații voștri, ce faceți mai mult? Au nu fac și neamurile același lucru? Fiți, dar, voi desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este».**

Se referă la iubirea aproapelui. În Lege se spune: **«Să iubești pe aproapele tău, ca pe tine însuți»** (Lev. 19,12), dar Moise nu stabilește lărgimea noțiunii de aproapele. În general, din Lege rezultă că prin aproapele se înțelege iudeul (Ex. 23,4-5; Deut. 20,1). Rabinii, pe de o parte, lasă partea a doua a poruncii: **«ca pe tine însuți»**, înlocuind-o cu adausul (pe care nicăieri nu-l găsim în Lege): **«să urăști pe dușmanul tău»**; pe de altă parte îngustează noțiunea de aproapele până la rudeniile de sânge și la prietenii intimi. Prin aceasta înțelesul poruncii iubirii aproapelui e definitiv schimbat.

Justificarea rabinică a acestei schimbări este faptul că în Lege se spune că **«Dumnezeu urăște pe păcătoși»**. După rabini, pentru fiul Legii, care iubește pe Dumnezeu, se desprinde o poruncă: să urască și el pe păcătoși.

Și pentru că păcătos este păgânul, de aceea fiul Legii, în primul rând trebuie să urască pe păgân. Dar păcătos, deci dușman al lui Dumnezeu, poate să fie și un iudeu. Și față de acesta fiul Legii trebuie să se poarte la fel ca și cu păgânul.

Față în față cu această poruncă rabinică, Mântuitorul pune porunca iubirii vrăjmașului, arătând și cum trebuie aplicată practic în viață. **«Iar Eu vă zic vouă: Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc»** (Mt. 5,44). Prin această lămurire a practicii iubirii dușmanilor, Mântuitorul înlătură posibilitatea oricărei dileme în ceea ce privește lărgimea noțiunii de aproapele.

Aplicarea practică a acestei porunci dezarmează, îndreptând chiar și pe cel mai rău om. Astfel:

a) Cel ce face bine dușmanului său îl dezarmează, îl face să se căiască, câștigă un loc în sufletul lui. Sentimentul de afecțiune răsărit pe ruinele sentimentului de ură, prin nimic nu este știrbit, dacă izvorăște dintr-o faptă bună nemeritată.

b) Cel ce răspunde blestemului cu binecuvântarea trebuie să aibă o mare putere de stăpânire. Binecuvântarea ca răspuns la blestemul trezește chiar și în sufletul celui mai mare dușman același sentiment ca și în acela din care ea a izvorât.

c) În fine, cel ce se roagă pentru dușmanii săi dă supremul exemplu de tărie, urmând pe Mântuitorul în cele mai înălțătoare clipe ale jertfei sale de pe cruce.

Ruga pentru dușmani nu numai că-i dezarmează, ci îi subjugă și îi convertește.

În versete (Mt. 5,46-47), Mântuitorul arată că iubirea față de prieteni și neamuri nu este un fapt deosebit, pentru că este dictată de o poruncă naturală a firii omenești. Ea e practică și de păgâni. Pentru aplicarea ei nu e necesară nici stăpânire de sine, nici lepădare de sine, nici jertfelnicie. De aceea, pentru ea, nimeni nu poate aștepta o răsplată de la Dumnezeu.

«Fiți, dar, desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este» (5,48).

Creat după «**chipul**» lui Dumnezeu, omul este chemat ca prin virtute să dezvolte darurile cu care a fost înzestrat încât să ajungă la desăvârșire, la «**asemănarea**» cu El.

Raportul dintre noua evlavie și vechea evlavie fariseică (Matei 6,1-34)

Într-un al doilea grup de antiteze (6,1-18) sunt puse față în față evlavia manifestată de farisei și evlavia preconizată de Mântuitorul Hristos.

Este vorba despre trei antiteze legate de: milostenie, post și rugăciune.

1. Milostenia (6,1-4):

«Luați aminte să nu faceți milostenia voastră înaintea oamenilor, ca să fiți văzuți de dânșii; altminteri nu veți avea plată de la Tatăl, care este în ceruri. Deci, când faci milostenie, să nu trâmbițezi înaintea ta, precum fac fățarnicii în adunări și în ulițe, ca să fie slăviți de oameni. Amin zic vouă că-și iau plata lor. Tu, însă, când faci milostenie, să nu știe stânga ta ce face dreapta ta, ca milostenia ta să fie într-ascuns și Tatăl tău, Care vede în ascuns, îți va răsplăti ție».

Dintre practicile Vechiului Testament prin care se considera că cineva își exprimă evlavia, cea mai recomandată era milostenia (Lev. 19,10; Deut. 15,7; Is. 58,6,8; Ez. 17,7; Daniil 4,24). De aceea, milostenia este aplicată pe scară întinsă la

iudei și este apreciată, de către special, la farisei. Era credința că, în virtutea unui număr de fapte de milostenie, erau iertate păcatele.

Mântuitorul nu combate ideea de milostenie. El apreciază faptele de milostenie, dar le purifică de acele exteriorizări care nimicesc întreaga lor valoare. Principala greșală, care arată o stare sufletească ce nu cadrează cu actul milosteniei și, ca atare, îi micșorează valoarea, este publicitatea; or, publicitatea era căutată de farisei. De aceea făceau actele lor de milostenie la templu, în piețe și oriunde puteau fi mulți martori oculari, pentru a-i lăuda pentru milostenia lor. În acest caz, actul de milostenie nu mai trebuia considerat ca izvorând din sentimentul iubirii de aproapele, ci tocmai din cel mai condamnable egoism.

Mântuitorul ceartă pe farisei pentru că își «trâmbițau» milostenia. Nu se spune în ce consta «trâmbițarea» faptelor. După unii exegeți, Mântuitorul s-ar referi la faptul că fariseii, atunci când porneau la împlinirea gândului de a se milostivi de cei lipsiți, dădeau ordin să se sune din trompete pentru a se aduna săracii, pentru a li se face milostenie. Alții cred că în aceste cuvinte trebuie să vedem o metaforă prin care se exprimă ideea popularizării faptelor bune.

Cum, însă, cei mai mulți farisei făceau acte de milostenie pentru a fi văzuți și lăudați, Mântuitorul îi avertizează că răsplata faptelor lor se reduce la satisfacerea orgoliului lor în această viață și că nu poate fi vorba și despre o răsplată viitoare.

Adresându-se, apoi, ascultătorilor Săi, le dă îndemnul ca, făcând milostenie, «**să nu știe stânga ce face dreapta**». Zigaben zice, tâlcuind acest cuvânt: «**să nu cunoască fapta noastră nici cei mai apropiați ai noștri**», iar Sever de Antiohia adaugă: «**să nu cunoască pe binefăcător nici măcar acela căruia i se face binele**».

Trebuie amintit că această idee era cunoscută și în Vechiul Testament, dar era neglijată de farisei. «**Un dar făcut în taină potolește mânia (lui Dumnezeu)**» (Prov. 21,14); acest verset a determinat pe un mare comentator iudeu, pe Rabi Eleazar să spună: «**Acela care face un act de filantropie în ascuns este mai mare decât Moise, care, se spune în Deuteronom, că într-un anumit moment s-a arătat neputincios și și-a dat pe față mânia**».

Adresându-se, deci, în continuare, ascultătorilor Săi, Mântuitorul îi asigură că Dumnezeu Atotștiutorul, știe faptele aleșilor săi, iar răsplata lor cea mare va fi în viața de apoi.

2. Rugăciunea (Mt. 6,5-15):

«Iar când vă rugați, nu fiți ca fățarnicii cărora le place, prin sinagogi și prin colțurile ulițelor, stând în picioare, să se roage, ca să se arate oamenilor; adevărat grăiesc vouă: și-au luat plata lor. Tu însă, când te rogi, intră în camera ta și, închizând ușa, roagă-te Tatălui, Care este în ascuns,

și Tatăl tău, Care vede în ascuns, îți va răsplăti ție. Când vă rugați, nu spuneți multe ca neamurile, că ele cred că în multa lor vorbărie vor fi ascultate. Deci nu vă asemenați lor, că știe Tatăl vostru de cele ce aveți trebuință mai înainte ca să cereți voi de la El».

Mântuitorul Hristos nu condamnă practicarea rugăciunii, ci numai o dezbracă de principala eroare, a publicității, care îi nimicește valoarea morală.

El Însuși este un zelos practician al rugăciunii: Se roagă în templu, în sinagogă (Mt. 4,13; Mc. 1,21; 6,2; Luca 2,42-50; 4,31-37; Ioan 2,13-17) și în locuri retrase (Mt. 26,44). El accentuează valoarea rugăciunii particulare, dar nu exclude rugăciunea publică, atunci când se bazează pe sinceritate.

La iudei, rugăciunea făcea parte din obligațiile de cult public și particular. Locul special pentru cult era templul. Rugăciunile, însă, se puteau face și în curtea templului, iar uneori și în afara templului, atunci când împrejurările cereau acest lucru.

Erau trei momente de rugăciune: dimineața, în vremea prânzului și seara (Ps. 54,19). Dar, pentru că nu puteau să se afle toți iudeii în preajma templului la cele trei momente ale rugăciunii, s-a încetățenit obiceiul să se facă rugăciuni chiar acolo unde se aflau la momentul respectiv.

Fariseii făceau în așa fel încât momentul rugăciunii să-i afle în afara casei, în piețele aglomerate și pe străzi. La momentul respectiv își făceau rugăciunea, căutând ca prin gesturi largi să atragă atenția trecătorilor, în general a celor de față (rugăciunea fariseului în templu: Luca 18,9-14).

Pe aceștia și acest tip de rugăciune o combate Mântuitorul. El spune: **«intră în camera ta și încuind ușa, roagă-te Tatălui întru ascuns»**. Invită, fie la rugăciune în singurătate (între pereții casei), fie la o rugăciune smerită, care evită publicitatea, la o rugăciune a minții. Sfântul Ioan Gură de Aur spune: **«Cămara este mintea, locuința cea frumoasă a gândurilor. Ușa sunt simțurile. Prin acestea poate intra gândul cel rău care jefuiește bogăția virtuții»**.

Ca și în cazul celor care practicau milostenia, asigură pe cei ce practică rugăciunea că Dumnezeu răsplătește fiecăruia după inima sa.

«Iar când vă rugați, să nu spuneți multe (vorbe) ca păgânii, că ei cred că în multa lor vorbărie vor fi ascultați. Deci nu vă asemenați lor, că știe Tatăl vostru de cele ce aveți trebuință mai înainte ca să cereți voi de la El» (6,7-8).

Păgânii erau la fel de condamnabili ca și fariseii. Ei erau acuzați că spun rugăciuni lungi. Dar nu lungimea rugăciunii, ci gândul care însoțea rugăciunea, gândul că Dumnezeu poate fi asemănat oamenilor, cu micimile lor, că poate fi obosit sau neatent la intervențiile oamenilor, nimicea valoarea rugăciunii lor.

Rugăciunea lungă sau repetată, pornită dintr-o necesitate sufletească, nu este condamnată de Mântuitorul. El Însuși s-a rugat îndelung și a repetat anumite rugăciuni, așa cum, de exemplu, s-a întâmplat în Ghetsimani (Mt. 26,39-44).

Față în față cu aceste rugăciuni Mântuitorul pune rugăciunea Sa, **«Rugăciunea Domnească»**. Este vorba despre o rugăciune originală, frumoasă în construcție și bogată în idei înalte.

Desigur, s-au găsit și oameni care i-au contestat originalitatea, zicând că este un rezumat al rugăciunilor iudaice din vremea Mântuitorului și îndeosebi al rugăciunii Tephillach. S-a constatat, însă, că rugăciunea Tephillach este de dată mai recentă, alcătuită după dărâmarea Ierusalimului. Singura asemănare dintre cele două rugăciuni este afirmarea sfințeniei lui Dumnezeu și a împărăției Sale. Nu poate fi, însă, vorba de o dependență a rugăciunii Tatăl nostru de rugăciunea Tephillach, pentru că afirmarea sfințeniei lui Dumnezeu o găsim deseori în Vechiul Testament.

Rugăciunea Tatăl nostru (Mt. 6,9-16): Spre deosebire de Sfântul Matei, Sfântul Evanghelist Luca presupune alte împrejurări în care Mântuitorul propune ucenicilor Săi această rugăciune, și anume: un ucenic se adresează Mântuitorului cu rugămintea de a-i învăța cum trebuie să se roage, precum a făcut Ioan Botezătorul cu ucenicii săi (Luca 11,1). De asemenea, textul rugăciunii, redat de Evanghelistul Luca este mai scurt și se deosebește, puțin, de cel redat de Evanghelistul Matei. S-a conchis de aici de către unii teologi protestanți că textul autentic al acestei rugăciuni este dat de Luca. Acest text ar fi fost îmbogățit de Matei, mai târziu, cu formule din practica liturgică. Această concluzie este forțată. Faptul că împrejurările și extensiunea rugăciunii, redactată de Evangheliști, diferă, este explicabil: această rugăciune, atât de importantă, a putut fi repetată de Mântuitorul în locuri și timpuri diferite. Din multele ei variante ni s-au păstrat două.

Rugăciunea cuprinde 7 cereri, precedate de formula de adresare: **«Tatăl nostru care ești în ceruri»** (Mt. 6,9). Mântuitorul Hristos numește Tată pe Dumnezeu în toate rugăciunile Sale (Luca 23,34; Ioan 11,41; 12,27; 17,1), în virtutea relațiilor deosebite dintre El și Dumnezeu Tatăl, în virtutea faptului că era Fiul după ființă și natură al Tatălui. Își învață ucenicii să invoce în acest chip pe Dumnezeu, în virtutea noilor relații dintre Dumnezeu și omenire, create o dată cu Întruparea (Înomenirea) Sa. Mântuitorul Hristos ne-a adus harul și totodată vrednicia de a ne numi fii și moștenitori ai Tatălui ceresc (Rom. 8,15-16; Gal. 4,28-29). **«Fiul lui Dumnezeu, spune Sfântul Ioan Gură de Aur, s-a făcut Fiu al Omului, ca să facă pe oameni fii ai lui Dumnezeu»**. Apostolii, și după ei toți creștinii, numind pe Dumnezeu Tată, aveau să devină conștienți atât de originea, cât și de menirea lor.

Or, nu este permis fiilor lui Dumnezeu să cultive sentimente minore și să se atașeze lumii și bunurilor trecătoare, ci să aibă mereu gândul și inima ațintite către cer.

Spunând «**Tatăl nostru**», închinătorul nu se roagă doar pentru sine, ci pentru toți fiii lui Dumnezeu, pentru frații săi. Dumnezeu nu este «*al meu*», ci «*al nostru*».

Spunând «**Carele ești în ceruri**», creștinul înțelege că Ființa supremă care-i supraveghează și călăuzește pașii se află pretutindeni, însă într-o formă deosebită, superioară celei pe care o experiem prin simțuri.

După concepția Vechiului Testament, «**cerul**» sau «**cerurile**» sunt tronul lui Dumnezeu (Is. 61,1; Ps. 2,4; 103,19). Acest termen trece și în Noul Testament, unde se spune că Mântuitorul «*S-a pogorât din cer*». «**Cerul**» însă nu este un loc oarecare în spațiu, pentru că Dumnezeu, în nemărginirea și omniprezența Sa, nu poate fi cuprins de spațiu și localizat. Cerul reprezintă, deci, un mod de existență superior celui în care trăim.

Cele 7 cereri:

1) «Sfințească-se numele Tău» (Mt. 6,9).

«**Numele**» lui Dumnezeu este o parafrază solemnă pentru «*ființa*» lui Dumnezeu. Dar Dumnezeu este sfințenia însăși și izvorul sfințeniei. Nimic din afară nu poate contribui la creșterea sfințeniei Lui și nimic exterior Lui nu I-o poate știrbi.

Prin urmare, prin această cerere, nu implorăm pe Dumnezeu să crească în sfințenie, nici nu exprimăm intenția noastră de a contribui în vreun fel la creșterea sfințeniei divine. Ne exprimăm, însă, dorința ca ființa lui Dumnezeu să fie cunoscută, iubită, adorată și slăvită în toată lumea și de toate creaturile raționale.

Ne angajăm apoi, ca prin viața și faptele noastre bune să facem să fie slăvit numele lui Dumnezeu, ai cărui fii ne declarăm.

2) «Vie (vină) împărăția Ta» (Mt. 6,10 a).

Acestei cereri i s-au dat mai multe interpretări, fiecare dintre ele cuprinzând crâmpie de adevăr. S-a zis:

a) Să ne rugăm ca Dumnezeu să domnească în inimile noastre prin credință și iubire (Sfântul Ambrozie);

b) Ne rugăm ca toate creaturile raționale să recunoască autoritatea lui Dumnezeu și să I se supună (Teofilact);

c) Ne rugăm ca împărăția lui Dumnezeu, inaugurată de Parusia Domnului Hristos, să vină cât mai repede (Tertulian și Ciprian);

d) În sfârșit, ne rugăm să se instaureze împărăția lui Dumnezeu peste toate popoarele lumii (Augustin).

În concluzie, am putea spune că acela care rostește rugăciunea «**Tatăl nostru**» se roagă ca voia lui Dumnezeu să devină normă de conduită pentru toți oamenii și, în felul acesta, să se instaureze împărăția lui Dumnezeu pe pământ.

3) «Fie (facă-se) voia Ta, precum în cer, așa și pe pământ» (Mt. 6,10 b).

Ființele spirituale, îngerii, lipsite fiind de povara trupului și de înclinarea spre păcat, împlinesc în mod firesc voia lui Dumnezeu. Ne rugăm, spune Fericitul Augustin, ca Dumnezeu să acorde harul și puterea Sa oamenilor păcătoși, încât aceștia să poată împlini, ca și faptele spirituale, voia lui Dumnezeu.

4) «Pâinea noastră, cea de toate zilele, dă-ne-o nouă astăzi» (Mt. 6,11).

Prin pâine Sfânta Scriptură înțelege, zice Fericitul Augustin, hrana necesară pentru conservarea vieții trupesti. Alți exegeți (Ieronim, Chiril al Alexandriei, Petru Hrisologul ș.a.) largesc sfera acestei noțiuni la toate nevoile corporale și spirituale ale existenței omenești.

«Dă-ne-o nouă astăzi» - adică în ziua respectivă. Grija pentru cele materiale nu trebuie să devină constantă care să domine gândul și preocupările oamenilor, care să pună pe planul al doilea grija pentru suflet, pentru mântuire. **«Nu vă îngrijiți de ziua de mâine, căci ziua de mâine se va îngriji de ale sale. Ajunge zilei răutatea ei»** (6,34).

5) «Și ne iartă nouă greșelele noastre, precum și noi iertăm greșităilor noștri» (Mt. 6,12).

Toți oamenii sunt, într-o măsură mai mică sau mai mare, păcătoși, iar de păcat se pot curăți numai prin îndurarea divină. Această cerere este o autoinvitare la desăvârșirea proprie, la tratarea omenească a aproapelui, știind că în felul în care tratăm pe aproapele nostru, vom fi tratați de Dumnezeu. Această idee va fi reluată și amplificată de Mântuitorul Hristos în parabolele Sale (de exemplu Parabola datornicului cu 10.000 de talanți care nu și-a iertat fratele dator cu 100 de dinari, Mt. 18,24-35).

6) «Și nu ne duce pe noi în ispită» (Mt. 6,13 a).

În urma păcatului strămoșesc, ispita a devenit un fapt obișnuit. Omul este supus la nenumărate ispite, care vin de la diavol, de la lume și de la ființa noastră aplecată spre păcat. Ispita nu este un rău în sine. Ea are și un aspect bun: prin ispită sufletele credincioase se întăresc tot mai mult, cresc în virtute. Ispita poate fi

asemănată cu focul cu care se încearcă metalele prețioase și le face mai curate și mai strălucitoare.

De aceea, Dumnezeu permite ispita (de ex.: cazul lui Iov) și îngăduie diavolului să ispitească (încerce) pe om, atâta cât acesta poate suporta.

Împlinirea ispitei, săvârșirea voii ispititorului este, însă, păcat.

«Dumnezeu, însă, nu ispitește pe nimeni» (Iacob 1,13).

Și totuși din formularea acestei cereri ar rezulta că Dumnezeu este autorul ispitei (**«și nu ne duce pe noi în ispită»** = Tu, Doamne, nu ne duce în ispită).

Interpretarea corectă a acestui verset este dată de P.S. Damaschin în teza sa de doctorat, *Κυριακή προσευχή*. P.S. Sa spune că Mântuitorul Hristos a vorbit în limba aramaică, limbă asemănătoare prin structuri gramaticale cu limba ebraică. El a folosit diateza hifil. Această diateză se traduce prin două forme: a) a duce în ispită; b) a face pe cineva să fie dus în ispită.

Traducătorul acestei rugăciuni din limba aramaică în limba greacă (probabil însuși Matei) a tradus greșit spusele Mântuitorului. El a ales prima variantă (și nu ne duce în ispită), când trebuia aleasă cea de a doua (și fă să nu fim duși în ispită).

Prin această cerere ne rugăm ca Dumnezeu să oprească pe diavol să ne supună unor ispite mai mari decât putem suporta.

7) «Ci ne izbăvește de cel rău» (Mt. 6,13 b).

Exprimă aceeași idee ca și cererea anterioară. Formează cu aceea un așa-zis **«paralelism al membrilor»**, foarte des întâlnit în exprimarea iudaică. Prin parabolismul membrilor se înțelege o idee exprimată într-o propoziție este repetată, alteori dezvoltată prin alte cuvinte în propoziția următoare.

8) Rugăciunea se încheie cu doxologia: «Că a Ta este împărăția și puterea și slava în veci. Amin» (Mt. 6,13 c).

Această doxologie pare să nu fi fost rostită de Mântuitorul, pentru că nu se află în codicii cei mai vechi ai Noului Testament: Sinaitic, Vatican, iar scriitorii bisericești din primele veacuri, care s-au ocupat cu interpretarea Rugăciunii domnești (ca Origen, Grigorie de Nisa ș.a.) nu o pomenesc. Pare să fie un adaus liturgic. Zigaben, în Anatematiza a 7-a împotriva masalienilor, afirmă că adausul s-a făcut de cei trei dascăli ai Bisericii, în onoarea Sfintei Treimi.

«Că de veți ierta oamenilor greșelele lor, ierta-va și vouă Tatăl vostru cel Ceresc; iar de nu veți ierta oamenilor greșelele lor, nici Tatăl vostru nu vă va ierta greșelele voastre» (6,14-15).

Repetă ideea expusă în cererea a 5-a, ideea centrală în această rugăciune. Iertarea greșelilor din partea lui Dumnezeu este condiționată de mărinimia oamenilor față de semenii lor care le greșesc.

3. Postul este al treilea exemplu, după rugăciune și milostenie, prin care Mântuitorul arată deosebirea între modul în care fariseii își exprimau evlavia lor și modul în care trebuia să fie arătată evlavia cea adevărată.

«Când postiți, să nu luați o înfățișare posomorâtă, ca fățarnicii, care își slujesc fețele ca să arate lumii că postesc. Adevărat vă spun că și-au luat plata lor. Dar tu, când postești, unge-ți capul și spală-ți fața, ca să te arăți că postești nu oamenilor, ci Tatălui Tău, care este în ascuns; iar Tatăl Tău, care vede în ascuns, îți va răsplăti ție» (6,16-18).

Iudeii respectau posturile impuse de Lege (la Sărbătoarea ispășirii: Lev. 16,29-34; 23,29; la Ziua împăcării: Numeri 29,7).

Unii mai riguroși, îndeosebi fariseii, mai posteau și de două ori pe săptămână, luna și joia, în semn de pocăință (a se vedea Luca 18,12). Posturile din săptămână fuseseră impuse de bătrânii poporului, în decursul veacurilor. După natura postului era reglementată hrana, îmbrăcămintea și îngrijirea exterioară a corpului. În cazul posturilor grele, iudeii se îmbrăcau neglijent, nu-și spălau fața, nu-și îngrijeau părul și era anulat salutul. Sfântul Epifanie spune că în vremea postului, aceștia afixau o față palidă și morocănoasă.

Dar postul acestor oameni nu era însoțit de pocăință. Atât rugăciunea, cât și milostenia fariseilor erau pornite dintr-o conștiință formalistă față de Dumnezeu și de gândul ca respectivii să fie văzuți și laudați de semenii lor.

Un astfel de post a fost combătut și în epoca veche. **«Nu acest post l-am ales Eu, zice Domnul; ...chiar dacă v-ați îmbrăca în sac și v-ați presăra cenușă pe cap (dacă nu vă pocăiți) nu se va spune că postiți un post bine primit»** (Isaia 58,5; Epistola lui Barnaba 3).

Nu postul ca atare este combătut de Mântuitorul. El Însuși a postit (Mt. 4,2) și vorbește despre rostul lui deosebit în progresul spiritual (Mt. 17,21).

El combate numai ipocrizia care însoțea postul fariseilor, care îi nimicea valoarea.

«Iar voi când postiți să vă ungeți perii capului». Acest verset nu trebuie să fie interpretat literal. Mântuitorul vrea să spună că comportamentul omului nu trebuie să difere cu nimic în timpul postului de cel dinainte de post.

Raportul dintre vechea și noua concepție față de bunurile materiale (6,19-34)

În contextul celor afirmate mai înainte, pentru a-i detașa pe ascultătorii Săi de cele pământești și trecătoare și a-i îndemna spre o viață cumpătată, spre post și milostenie, Mântuitorul vorbește în continuare despre valoarea bunurilor pământești în raport cu împărăția lui Dumnezeu (Mt. 6,19-31; Lc. 11,30,34; 16,13).

«Nu vă adunați comori pe pământ, unde molia și rugina le strică și unde furii le sapă și le fură. Ci adunați-vă comori în cer, unde nici molia, nici rugina nu le strică, unde furii nu le sapă și nu le fură. Căci unde este comoara ta, acolo va fi și inima ta» (6,19-21).

Printre ascultătorii Mântuitorului erau, desigur, și oameni bogați, care doreau să dobândească viața veșnică, împărăția lui Dumnezeu, dar în același timp să mențină bunurile materiale acumulate. În fața unor astfel de oameni, combate lipsa de rațiune în acumularea de bunuri pământești, întâi pentru motivul că sunt valori trecătoare, supuse stricăciunii și ușor de înstrăinat; în rândul al doilea, pentru faptul că pot deveni idol, căruia omul îi închină toate gândurile sale și piedică în calea mântuirii.

«Ochiul este lumina trupului. Dacă ochiul tău este sănătos, tot trupul tău va fi plin de lumină; dar dacă ochiul tău este rău, tot trupul tău va fi plin de întuneric» (Mt. 6,22-23).

Acumularea de bunuri materiale poate întuneca, deci, mintea. Or, mintea este pentru suflet ceea ce este ochiul pentru trup. Dacă, lipsit de lumina ochiului, trupul este în pericol de a fi pierdut, la fel și mintea întunecată poate duce la pierzare sufletul. *«Dacă ochiul tău este sănătos»*, parafrazează Sfântul Ioan Gură de Aur, *«tot trupul tău va fi plin de lumină; dar dacă ochiul tău este rău, tot trupul tău va fi plin de întuneric... Așa că, dacă lumina care este în tine este întuneric, cât de mare trebuie să fie întunericul!»*

«Nimeni nu poate sluji la doi domni. Căci sau va urî pe unul și pe celălalt va iubi, sau va ține la unul și pe celălalt îl va disprețui. Nu puteți sluji lui Dumnezeu și lui mamona» (Mt. 6,24).

Mamona este personificarea bogăției. Cum nu poate cineva sluji în mod egal la doi domni ale căror interese se lovesc, la fel nu poate fi cineva lacom și milostiv în același timp.

«De aceea zic vouă: Nu vă îngrijiți (neliniștiți) pentru sufletul vostru ce veți mânca, nici pentru trupul vostru cu ce vă veți îmbrăca; au nu este sufletul mai mult decât hrana și trupul decât îmbrăcămintea? Priviți la păsările cerului, că nu seamănă, nici nu seceră, nici nu adună în jitițe, și Tatăl vostru Cel ceresc le hrănește... Luați seama la crinii câmpului... nici Solomon, în toată mărirea lui, nu s-a îmbrăcat ca unul dintre aceștia...»

Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă» (6,25-34).

Mântuitorul nu îndeamnă la pasivitate. Nici nu condamnă grijile firești în vederea obținerii celor necesare pentru viața de toate zilele. Vrea să spună doar că această grijă nu trebuie să ducă la starea de neliniște. În rândul al doilea, că preocuparea de cele materiale nu trebuie să stea pe primul plan; pe primul plan trebuie să stea «împărăția lui Dumnezeu», grija pentru suflet, mântuirea. De cele necesare pentru menținerea vieții prezente, atunci când această condiție este împlinită, poartă de grijă Dumnezeu. **«Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și toate celelalte se vor adăuga vouă» (6,33).**

În favoarea Providenței Mântuitorul aduce două exemple. În primul rând, zice: **«Viața este mai presus decât îmbrăcămintea»**. Or, dacă bunul cel mare, viața, ne-a fost dată de Dumnezeu, cu atât mai lesne Dumnezeu va da și bunurile secundare, hrana și îmbrăcămintea (zice Sf. Ioan Gură de Aur). În rândul al doilea, urmele Providenței se văd la tot pasul, de la bunurile cele mai mari (astrele), până la cele mai mici (păsările și plantele); toate vădesc purtarea de grijă a lui Dumnezeu.

B) Dispozițiuni călăuzitoare (Mt. 7,1-23)

a) Judecata semenilor (Mt. 7,1-16):

«Nu judecați ca să nu fiți judecați. Căci cu judecata cu care judecați veți fi judecați, și cu măsura cu care măsurați, vi se va măsura. De ce vezi paiul din ochiul fratelui tău, iar bârna din ochiul tău nu o vezi? Sau cum poți zice fratelui tău: Lasă să scot paiul din ochiul tău și iată bârna este în ochiul tău? Fățarnice, scoate mai întâi bârna din ochiul tău și atunci vei vedea să scoți paiul din ochiul fratelui tău» (7,1-5).

Sf. Ioan Hrisostom și Ieronim socotesc că Mântuitorul a dat această poruncă contemporanilor săi, vizând în primul rând, pe farisei și pe conducătorii spirituali ai poporului iudeu, care aveau răul obicei de a condamna pe semenii lor, peentru greșelile săvârșite, iar de propriile lor păcate nici nu se sinchiseau.

«Nu dați cele sfinte câinilor, nici nu lepădați mărgăritarele voastre înaintea porcilor, ca nu cumva să le calce cu picioarele lor și întorcându-se să vă rupă» (6,6-7).

Această poruncă este strâns legată de cea dinainte și privește pe Apostoli. Apostolii erau mandatarai ai bunurilor harice date de Mântuitorul. Se cuvenea, în primul rând, să cântărească faptele oamenilor și să tragă concluzii drepte. Nu este permis a împărți aceste bunuri celor care nu le merită, care neștiind să le aprecieze și neputându-le asimila, își bat joc de ele. Se cuvenea, în rândul al doilea, ca această

calitate de reprezentanți ai Fiului lui Dumnezeu în lume să-i facă să vegheze mereu la superioritatea lor morală și să nu ajungă să fie la fel de păcătoși ca și cei pe care îi cheamă la îndreptare.

b) Despre cerere (Mt. 7,7-12):

«Cereți și vi se va da vouă, căutați și veți afla, bateți și vi se va deschide vouă. Că tot cel ce cere ia, și cel ce caută află, și cel ce bate i se va deschide» (Mt. 7,7-8). Stabilirea legăturii între această nouă ordine de idei și cea anterioară este un lucru destul de anevoios; de aceea, nici nu este de mirare, dacă aproape fiecare exeget încearcă să-și formuleze o părere proprie. De altfel, în tot cap. 7 al Sf. Ev. Matei avem date o serie de probleme complet distincte între ele.

În versetele următoare (Mt. 7,7-12), Mântuitorul revine asupra rugăciunii, voind să arate că ea este mijlocul cel mai eficient pentru dobândirea ajutorului divin, în toate împrejurările grele ale vieții.

Cereți, căutați și bateți, sunt cele trei imperative ale rugăciunii adevărate. **Cel ce se roagă lui Dumnezeu** dovedește că are conștiința absolutei lui dependențe de el, conștiința că singur Dumnezeu are puterea de a-i veni într-ajutor, conștiință că Dumnezeu ca părinte bun și milostiv îi va satisface cererea dreaptă și folositoare izbăvirii lui. **Cel ce caută** elimină orice altă preocupare din mintea sa, concentrându-și toată atenția asupra obiectivului căutat. Această concentrare asupra unui singur obiectiv împrumută omului puteri nebănuite. **Cel ce bate** dovedește cu insistența sa că se apropie cu o cerere plină de căldură, care îi străbate toată ființa, că e hotărât să-și pună la contribuție toată energia de care dispune, pentru ca cererea să-i fie îndeplinită. Dacă ruga nu ne e satisfăcută, vom fi luminați și întăriți în convingerea că am cerut (după calculele noastre pământești) un lucru în aparență ceva bun, folositor vieții noastre, care în realitate, este dăunător.

Dovada ascultării rugăciunii noastre din partea lui Dumnezeu, o face Mântuitorul prin exemple luate din viața pământească:

«Care este omul acela dintre voi, de la care de va cere fiul său pâine, au doară îi va da lui piatră? Sau de va cere pește, să-i dea lui șarpe?» (Mt. 7,9-10).

E în natura lucrurilor din lumea pământească ca o cerere folositoare unui copil să fie împlinită cu plăcere de părintele său. Este o imposibilitate ca la cererea copilului, părintele său nu numai să nu i-o împlinească ci, dimpotrivă, să-i răspundă în batjocură, dându-i ceva nefolositor. Atâta răutate nici chiar la cei mai păcătoși oameni nu e posibilă.

«**Sau de va cere pește, au doară șarpe îi va da lui?**» (Mt. 7,10). Al doilea exemplu e luat tot din ordinea naturală și vine numai să întărească ideea exprimată mai înainte.

De la aceste exemple din lumea văzută, Mântuitorul trece la lumea nevăzută. Dacă un părinte pământesc se poartă astfel față de rugăciunea fiului său, cu atât mai mult părintele ceresc, Dumnezeu.

«**Dacă voi răi fiind, știți să dați daruri bune fiilor voștri, cu atât mai vârtos Tatăl vostru din ceruri va da cele bune celor care cer de la dânsul**» (Mt. 7,11). Referitor la acest verset Sf. Ioan Gură de Aur: «*Așa a vorbit El (Domnul) nu din dispreț față de natura omenească, nici pentru a înjosi neamul omenesc. Prin aceasta a voit numai să dea expresie gândului, că față în față cu bunătatea divină, iubirea apare atât de nedesăvârșită, apare ca răutate*». Din această tălmăcire rezultă că oamenii sunt numiți răi numai în comparație cu Tatăl ceresc, care singur este bun în înțelesul absolut. Numai pentru El: a cugeta, a voi și a face binele e ceva natural ființei Lui. Nu este de mirare, că numai El poate satisface toate cererile noastre bune.

Oamenii, deci, după natura lor mărginită și pătrunsă de rău, apar ca un contrast față de Dumnezeu. Dacă și ei concep și practică binele, acest fapt este o dovadă că în această lume binele este o realitate, este o putere de care trebuie să se țină cont, o putere menită a birui răul prin ajutorul lui Dumnezeu.

c) Poarta cea strâmtă și drumul spinos al virtuții (Mt. 7,13-23; Lc. 13,39)

«**Intrați pe ușa cea strâmtă, că largă este ușa și lată calea, care duce la pierzanie, și mulți sunt cei care vor intra printr-însa. Că strâmtă este ușa și îngustă este calea, care duce la viață și puțini cei ce o află pe ea**» (Mt. 7,13-14).

În Evanghelia lui Matei găsim două metafore combinate: metafora cu poarta cea largă și îngustă; metafora cu calea cea largă și cea îngustă, ambele exprimând una și aceeași idee, pe când în Evanghelia lui Luca găsim numai metafora cu ușa cea largă și cea îngustă (Lc. 13,24), însă ideea exprimată este identică cu cea de la Sf. Matei.

În special metafora cu cele două drumuri este foarte uzitată atât la iudei cât și la ppgâni, dar o întrebuintare generală o întâlnim numai în creștinism.

Combinând cele două metafore, Mântuitorul vrea să arate și mai intuitiv ușurința cu care omul ajunge la pierzanie și greutatea cu care află și înaintează pe drumul cel bun al vieții, care duce la fericire.

Ideea exprimată este următoarea: dacă i se pare cuiva că Împărăția lui Dumnezeu poate fi câștigată cu ușurință, se înșală. Împărăția lui Dumnezeu se

poate asemena unei cetăți așezate pe vârful de munte. Drumul ce duce la ea este o cale îngustă și plină de obstacole, care șerpuiește printre stânci. Mulțimea nu se încumetă ușor să apuce pe această potecă a vieții, când în față îi stă deschisă o cale largă și bătătorită, care se pierde în depărtare.

Ucenicii Mântuitorului nu trebuie să fie îngrijorați de greutatea căii, care duce prin viața pământească la Împărăția cerească, nici să nu fie surprinși de numărul redus al celor care se încumetă să apuce pe ea. Calea cea largă străbătută de cei mulți este drumul ușor al vieții pământești, e drumul celor slabi care se tem de greutate și de luptă. E drumul ispitelor trupești, care mână pe om, ademenindu-l și procurându-i trecătoare și amăgitoare bucurii.

Proorocii mincinoși

«Feriți-vă de proorocii mincinoși, care vin la voi în haine de oi, iar pe dinăuntru sunt lupi răpitori. După roadele lor îi veți cunoaște. Au doară culeg oamenii struguri din spini sau smochine din mărcini? ... După roadele lor îi veți cunoaște...» (7,15-20).

Se pune întrebarea: Cine trebuie să arate mulțimilor calea cea îngustă. Cine trebuie să îndemne pe cei fricoși; cine să ajute pe cei slabi, ca să urmeze pe calea Împărăției?

Fără îndoială, în primul rând, este Mântuitorul care cheamă și îndeamnă lumea să-I urmeze, pe drumul Golgotei, fiecare ducându-și propria lui cruce. Plecând din mijlocul nostru lasă această datorie apostolilor și urmașilor lor. Biserica învățătoare până la sfârșitul veacurilor va avea de îndeplinit această misiune, premergând nu numai cu învățătura, ci și cu exemplul bun.

Dar Domnul ne atrage atenția că nu va lipsi în viitor încercarea diavolului de a zădărnici dorința celor care vor să apuce pe acest drum al vieții. Diavolul va încerca acest lucru în primul rând prin profeții mincinoși, ca să contrabalanseze acțiunea Bisericii. Pe aceste unelte diavolești Domnul le numește **«profeți mincinoși»**, folosind o denumire cunoscută iudeilor. Profeții vorbesc despre aceștia. Aceștia sunt acele unelte ale diavolului care, făcând caz de numele lui Dumnezeu și al Fiului Său, propovăduind în aparență învățătura Lui își desfășoară cu măiestrie arta lor de seducători spre rău, rătăcire și necredință.

Cine vor fi acești profeți mincinoși în viitor? Părerile Sf. Părinți și ale teologilor diferă. Sf. Ioan Gură de Aur spune: **«Prin profeți "falși" mie mi se pare, că Domnul a înțeles pe eretici și pe toși aceia care sub aparența virtuții duc o viață detestabilă și care de obicei sunt numiți "fățarnici"»**.

În fond, toate părerile Sf. Părinți și ale teologilor vizează pe acei oameni care, într-o formă oarecare, sub masca apostolatului creștin urmăresc strecurarea de

învățătură mincinoasă, care să abată pe oameni de la calea ce duce la Împărăția lui Dumnezeu. **«Ei sunt periculoși»**, spune Domnul, **«pentru că vin îmbrăcați în piei de oaie, iar în sufletul lor sunt lupi răpitori»**.

Tălmăcirea acestui verset s-a făcut diferit. Unii exegeți sunt de părere că Mântuitorul a voit ca cuvintele Lui să fie interpretate literal. În acest caz sensul lor ar fi: și prin înfățișarea lor externă acești profeți mincinoși se îmbracă cu haina proprie profeților, adică în piei de oaie, ascunzându-și firea lor rea. Părerea acestora se izbește de faptul că nu toți profeții au fost îmbrăcați în piei de oaie, pe de altă parte Domnul vizează viitorul până la sfârșitul veacurilor.

Mai logică este părerea acelor care în cuvintele Domnului văd un simbol: pielea de oaie (oaia) simbolizează blândețea, bunătatea și iubirea, iar lupul simbolizează răutatea, vicleșugul, hotărârea de a nimici și a distruge. Deci **«îmbrăcați în haine de oaie»** sunt oamenii, care pe dinafară apar evlavioși, buni, iubitori, în realitate sunt însă răi, vicleni și dușmănoși.

Și pentru ca credincioșii creștini să poată identifica cu ușurință pe acești profeți mincinoși și să nu cadă pradă amăgitoarelor aparențe, Mântuitorul ne dă un criteriu absolut valabil: profeții mincinoși pot fi cunoscuți după roadele lor. Între ei și profeții adevărați persistă aceeași deosebire, ca și între spini și struguri, ciulini și smochine. Spinii și ciulinii sunt moștenirea blestemului din rai (Gen. 3,8) iar strugurii și smochinele sunt prima bogăție a țării promise de Dumnezeu fiilor Legământului Vechi (Num. 13,23; Ps. 77,7).

«Căci nu tot ce-mi zice Doamne, Doamne, va intra în împărăția lui Dumnezeu, ci cel ce face voia Tatălui meu care este în ceruri» (Mt. 7,21).

Precum spinii nu pot rodi struguri, nici ciulinii smochine, la fel nici un profet mincinos nu poate face fapte ale bunătății și iubirii creștine. Oricât de frumoase vor fi cuvintele lor, oricât de ascunse intențiile lor, faptele îi demască.

Dar identificarea și eventuala zădărnire a intențiilor profeților mincinoși nu satisface pe deplin dreptatea divină. Cei care sfidează direct pe Dumnezeu își vor lua pedeapsa definitivă la judecata finală: **«Tot pomul care nu aduce roadă bună se taie și în foc se aruncă»**.

Deci, după ce numai tangențial Mântuitorul vorbește despre siguranța condamnării lor, în cele ce urmează ne face o descriere mai amănunțită asupra felului cum va decurge judecata finală (Mt. 7,21-23). **«Nu oricine Îmi zice: Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu celui din ceruri.**

Mulți Îmi vor zice în ziua aceea: Doamne, Doamne, au nu în numele Tău am proorocit și nu în numele Tău am scos demoni și nu în numele Tău minuni am făcut?

Și atunci le voi spune lor: Niciodată nu v-am cunoscut pe voi. Depărtați-vă de la Mine, (voi) cei ce lucrați fărădelegea» (7,21-23).

În primul rând scoate în evidență ceea ce caracterizează pe profeții mincinoși: aceștia, în numele Domnului, pot săvârși fapte minunate; în rândul al doilea, subliniază faptul că darul de la prooroci și darul de a face minuni nu justifică îndreptarea omului înaintea lui Dumnezeu, pentru că Numele Mântuitorului și în gura unui credincios poate acționa minunat.

Încheierea «Predicii de pe munte». Pilda celor două zidiri

«Deci oricine aude cuvintele Mele acestea și le împlinește, asemenea-voi-l pe el bărbatului înțelept, care și-a zidit casa lui pe stâncă. A căzut ploaia, au venit râurile mari, au suflat vânturile și au bătut în casa aceea, dar ea n-a căzut, fiindcă era întemeiată pe stâncă.

Iar oricine aude aceste cuvinte ale Mele și nu le îndeplinește, asemenea-se-va bărbatului nechibzuit, care și-a clădit casa pe nisip.

Și a căzut ploaia și au venit râurile mari și au suflat vânturile și au izbit în casa aceea, și a căzut. Și căderea ei a fost mare» (7,25-27).

Ideea pe care o exprimă este următoarea: ceea ce pentru o casă este fundamentul, de el depinzând tăria și durabilitatea construcției, pentru om este viața morală. Legată de Predica Mântuitorului, această parabolă apare ca un îndemn, ca o poruncă pentru toți câți au ascultat-o și o vor cunoaște în viitor, să-și însușească adevărurile ei, făcându-le normă de conduită în viață, fiindcă punctul de greutate al vieții creștine sunt faptele. **«Credința fără fapte este moartă»** (Iacob 2,17).

Creștinul conștient de responsabilitatea personală a omului înaintea lui Dumnezeu, urmând acestui îndemn al Mântuitorului, se aseamănă bărbatului cuminte care își zidește casa pe piatră. Dimpotrivă, creștinul inconștient care trece nepăsător peste îndemnul Domnului se aseamănă omului nebun, care pune temelia casei sale pe nisip.

Minunile Mântuitorului. Prin minune în sens ortodox creștin înțelegem o acțiune divină în afara ordinii naturale, cu putința de a fi cunoscută de oameni pe cale naturală.

În viața și activitatea Domnului nostru Iisus Hristos minunile ocupă un loc de frunte. După varietatea lor în Sfintele Evanghelii sunt numite în diverse forme: **«fapte minunate»** (Mt. 21,15; 24,24); **«fapte puternice supraomenești, divine»** (Mt. 11,20); mai rar, **«semne ale descoperirii divine»** (Mt. 12,38) și foarte rar **«fapte»** (Mt. 11,2).

După cuprinsul lor le putem împărți în: vindecări de boală; alungări de demoni; învieri din morți și minuni asupra naturii.

În ceea ce privește numărul minunilor făcute de Domnul unele sunt descrise pe larg și pot fi enumerate; altele însă sunt amintite fără a li se spune numărul și fără a se spune despre anume ce fapte este vorba (Mt. 4,23; 9,35; 12,15; Mc.1,32; Lc 5,17; 7,21).

Așa, de exemplu, în Evanghelia Sfântului Ioan sunt descrise 16 vindecări minunate; 6 alungări de demoni; 3 învieri din morți și 8 minuni în natură. În Evanghelia Sfântului Matei se vorbește despre 20 minuni; în Evanghelia Sfântului Marcu despre 18; iar în Evanghelia Sfântului Luca despre 19.

Toate minunile, cu excepția celui de-al doilea pescuit bogat, au fost făcute de Domnul înainte de Învierea Sa.

Atitudinea științelor moderne față de minunile Mântuitorului se poate reduce la două forme fundamentale:

a) unii oameni de știință încearcă explicarea minunilor pe cale medicală și științifică naturală, susținând că într-adevăr Iisus a exercitat o activitate medicală intensă. Vindecările istorisite de sinoptici cu atâta belșug de amănunte, zic aceștia, sunt în general istorice, dar nu au caracterul unor minuni în sensul strict al cuvântului. Mântuitorul nu ar fi fost un făcător de minuni, ci un psihoterapeut.

b) Alții, dimpotrivă, contestă istoricitatea minunilor descrise de Sfintele Evanghelii. Admit că Mântuitorul avindecă bolnavi singuratici și îndrăciți, dar aceste vindecări nu pot fi socotite minuni. Numai că faptele Mântuitorului ar fi fost investite de fantezia populară cu aureola de minuni.

a) Teza cea dintâi contrazice datele științifice din medicina contemporană, după care vindecările minunate ale Domnului nu sunt simple vindecări psihoterapeutice;

b) Teza cea din urmă contrazice faptul că minunile Mântuitorului sunt referate Evanghelice care sunt socotite de critică neotestamentară foarte vechi și autentic Apostolice. În special trei referate dovedesc acest adevăr:

1. Răspunsul Mântuitorului dat delegației ucenicilor Sfântului Ioan Botezătorul: «**Mergeți la Ioan și-i spuneți cele ce vedeți și auziți: Orbii își capătă vederea, șchiopii umblă, leproșii se curățesc și surzii aud, morții înviază**» (Mt. 11,4-5).

2. Amenințarea orașelor galileene care cu toate minunile făcute în ele, nu se pocăiesc: «**Vai ție, Horazine, vai ție, Betsaida, că dacă în Tir și în Sidon s-ar fi făcut minunile ce s-au făcut întru voi, de mult, în sac și cenușă, s-ar fi pocăit**» (Mt. 11,14-20; Lc. 10,13).

3. Răspunsul Mântuitorului la acuzația fariseilor că scoate demoni cu ajutorul lui Belzebut: «**Și dacă Eu scot pe demoni cu (ajutorul) lui Beelzebul, feciorii voștri cu cine îl scot? De aceea, ei vă vor fi judecători. Iar dacă Eu cu Duhul lui Dumnezeu scot pe demoni, iată a ajuns la voi împărăția lui Dumnezeu**» (Mt. 12,27-28; Mc. 3,23-30; Lc. 11,15-22).

Cine, într-adevăr, contestă autenticitatea minunilor Mântuitorului, acela trebuie să adeverească mai întâi faptul că aceste trei referate nu sunt autentice. Aceasta este însă o imposibilitate științifică.

După Sfintele Evanghelii, predica și minunile Mântuitorului formează o unitate indisolubilă (Mt. 11,4; 11,20; 11,21).

Prin predica Sa, Mântuitorul anunță întemeierea împărăției lui Dumnezeu, iar prin minunile Sale dăruie împărăția satanei în lume.

Atât Apostolii, cât și ucenicii Domnului, trimiși la propovăduirea Evangheliei, primesc puterea de a face minuni.

Izvorul puterii Mântuitorului de a face minuni era firea Sa divină. Se spune în Faptele Apostolilor 10,38 și Ioan 11,41 că era înzestrat cu putere dumnezeiască. Acest fapt îl accentuează Însuși Mântuitorul când zice: «**Dacă Eu cu putere dumnezeiască scot demoni...**» (Mt. 12,28). Domnul nostru Iisus Hristos, deci, nu a fost un făcător de minuni ca taumaturgii cunoscuți de istoria religiilor, ci a făcut minunile sale cu puterea pe care o avea ca Fiu al lui Dumnezeu. Cine are în vedere datele Evanghelice asupra originii și naturii puterii făcătoare de minuni a Mântuitorului, pentru acela nu este o problemă nici istoricitatea nici posibilitatea minunilor.

A. Minunile Mântuitorului asupra naturii:

Sfintele Evanghelii ne vorbesc despre următoarele nouă minuni făcute de Domnul nostru Iisus Hristos asupra naturii:

1. Prefacerea apei în vin la nunta din Cana (Ioan 2,1-11).
2. Primul pescuit bogat (Lc. 5,1-15).
3. Liniștirea furtunii pe mare (Mt. 7,23-27; Mc. 4,35-40; Lc. 8,22-25).
4. Prima înmulțire a pâinilor (Mt. 14,13-23; Mc. 6,30-46; Lc. 9,10-17; Ioan 6,1-15).
5. Umblarea pe mare (Mt. 14,24-36; Mc. 6,47-56; Ioan 6,16-21).
6. A doua înmulțire a pâinilor (Mat. 15,32-39; Marcu 8,1-10).
7. Peștele care înghițise un statir (Mat. 12,23-26);
8. Smochinul blestemat de Mântuitorul, care se usucă (Mat. 21,18-20; Marcu 11,12-14; 20-21).
9. Al doilea pescuit bogat (Ioan 21,1-11).

B. Minunile Mântuitorului asupra oamenilor:

-Vindecări:

1. Vindecarea slujbaşului din Capernaum (Ioan 4,46-54);
2. Vindecarea soacrei lui Petru (Mat. 8,14-15; Marcu 1,29-31; Luca 4,38-39);
3. Vindecarea unui lepros (Mat. 8,1-4; Marcu 1,39-45 ; Luca 5,12-16);
4. Vindecarea slăbănogului din Capernaum (Mat. 9,1-8; Marcu 2,1-12; Luca 5,17-26);
5. Vindecarea slăbănogului din Vitezda (Ioan 5,1-17);
6. Vindecarea omului cu mâna uscată (Mat. 12,10-13; Marcu 3,1-5; Luca 6,6-10) ;
7. Vindecarea sutaşului din Capernaum (Mat. 8,5-13; Luca 7,1-10);
8. Vindecarea femeii cu scurgere de sânge (Mat. 9,20-22; Marcu 5);
9. Vindecarea a doi orbi în Capernaum (Mat. 9,27-31);
10. Vindecarea unui surdo-mut (Mat. 12,22-36);
11. Vindecarea orbului din naştere (Ioan 9,1-41);
12. Vindecarea orbului din Betsaida (Marcu 8,22-26);
13. Vindecarea femeii gârbove (Luca 13,10-18);
14. Vindecarea bolnavului de hidropică (Luca 14,1-6);
15. Vindecarea celor zece leproşi (Luca 17,11-19)
16. Vindecarea orbilor din Ierihon (Mat. 20,29-34; Marcu 10,46-52; Luca 18,35-43);
17. Vindecarea lui Malchus (Mat. 26,51-54; Marcu 14,46; Luca 22,49-51; Ioan 18,10).

-Alungarea demonilor:

1. Vindecarea demonizatului în sinagoga din Capernaum (Marcu 1,21-28; Luca 4,31-37);
2. Vindecarea demonizatului mut (Matei 9,32-34);
3. Vindecarea demonizatului orb și mut (Mat. 12,22-30);
4. Vindecarea fiicei cananeenei, stăpânită de duh rău (Mat. 15,21-28; Marcu 7,37-43);
5. Vindecarea copilului lunatic (Matei 17,14-20; Marcu 9,14-29; Luca 9,37-43);
6. Demonizații din ținutul Gadarenilor (Gherghesenilor) (Mat. 8,28-34; Marcu 5,1-20; Luca 8,26-29).

-Învierea morților:

1. Învierea fiicei lui Iair (Mt. 9,18,23-26; Marcu 5,21-25; 35-43; Luca 8,40-43; 49-56);
2. Învierea tânărului din Nain (Luca 7,11-18);
3. Învierea lui Lazăr (Ioan 11,1-53).

C. Minuni asupra firii sale umane (Învierea din morți):

1. «Vindecarea unui lepros» (Mt. 8,1-4; Mc. 1,39-45; Lc. 5,12-16)

Minunea s-a petrecut în al doilea an de activitate a Mântuitorului.

Sfântul Evanghelist Matei istoricește această minune imediat după **«Predica de pe Munte»**, încadrând-o într-o serie de alte minuni, care urmează să întărească adevărurile rostite de Mântuitorul în amintita cuvântare. Sfinții Evangheliști Marcu și Luca pun înaintea Predicii de pe Munte. Locul în care s-a petrecut nu este amintit direct, probabil, însă, e Capernaumul, pentru că Domnul a plecat din Capernaum pe Muntele Fericirilor, unde a rostit Predica de pe Munte și a revenit în Capernaum.

Pe scurt, minunea este următoarea: un lepros a ieșit înaintea Mântuitorului, și a căzut la picioarele Lui, rugându-L: **«Doamne, dacă Tu vrei, eu mă pot curăți»**. Domnul, întinzându-și mâna, s-a atins de el, zicând: **«Voiesc, curățe-te»**. Îndată leprosul s-a vindecat. Domnul i-a poruncit, zicând: **«Nu spune nimănui, du-te și te arată preoților și adu darul tău de jertfă, rânduit de Legea lui Moise»**.

Gravitatea și incurabilitatea leprei sunt cunoscute și astăzi de medicină. Până acum, împotriva acestei boli, care încet, dar sigur, macină trupul omenesc, provocându-i suferințe groaznice și răni hidoase, nu se poate lupta decât izolându-se bolnavii în leprozerii, stăvilindu-se cel puțin molipsirea. Soarta leproșilor este pecetluită: o moarte lentă, dar sigură, în chinurile cele mai groaznice.

Legea mozaică a luat o serie întreagă de măsuri de izolare și încă măsuri din cele mai severe din câte cunoaștem. Lucru explicabil: pentru clima și condițiile de viață din Orient, lepra a fost și este o adevărată plagă socială. Între altele, la apariția primelor semne ale leprei sau ceva asemănător ei, bolnavul era izolat de familia sa printr-o carantină de câteva săptămâni lângă Sinagogă. Dacă în timpul carantinei se putea stabili diagnosticul bolii, bolnavul era scos afară din oraș în locul leproșilor, un loc izolat la marginea orașului, pe unde nu trecea nimeni. De acolo, sub amenințarea cu moartea, nu putea pleca. Acolo era întreținut de ai săi cu hrană, pe care i-o puneau într-un vas de lut, la marginea leprozeriei. În cazul când în primele zile de carantină se stabilea un alt diagnostic decât al leprei, bolnavul era ținut sub observație până la completa vindecare, când aducea jertfă de mulțumire (semnul

curățirii) și numai după aceea reintra în sânul familiei și al societății. Aceste dispoziții ale Legii explică cuvintele Mântuitorului față de cel vindecat.

Pe când Mântuitorul trecea tocmai pe lângă leprozeria Capernaumului, un bolnav pe care îl cunoștea s-a apropiat de El, având convingerea că nici nu-l va pedepsi, nici nu-l va alunga, ci îl va ajuta. Convingerea nu i-a fost dezmințită; Mântuitorul i-a dăruit curățirea numai cu puterea cuvântului.

Porunca dată lui după vindecare «**Mergi, arată-te preotului și adu darul pe care l-a rânduit Moise, spre mântuire lor**» (Mt. 8,4) are în vedere reșezarea în sânul familiei și al societății. Preoții trebuiau să constate vindecarea și să-l considere sănătos ca să se poată întoarce acasă.

Lepra este un simbol al păcatului, al stricăciunii morale și al morții sufletești, al condamnării la chinurile iadului. Leprosul este un simbol al păcătosului încărcat cu păcate de moarte, sortit condamnării veșnice.

Credința plină de nădejde a leprosului care se apropie de Domnul căutând mântuire este simbolul credinței și al încrederii de care trebuia să fie cuprins fiecare om când se apropie de Mântuitorul pentru a dobândi mântuirea.

2. «Vindecarea slugii sutașului din Capernaum» (Mt. 8,5-13; Lc. 7,1-10)

După Predica de pe Munte, Mântuitorul, întorcându-se în Capernaum, a vindecat pe sluga sutașului din slujba lui Irod Antipa. Sfântul Evanghelist Matei încadrează această minune imediat după Predica de pe Munte, în care a biciuit pe farisei, pentru necredința lor, pentru a le pune în față un păgân care se remarcă prin credința sa. Căpitanul, de care este vorba și pentru a cărei credință Domnul a făcut această minune, fără îndoială era păgân, căci după câte știm, Irod avea în solda sa numai mercenari străini păgâni. Sfântul Evanghelist Luca ne spune că era prozelit iudeu (Lc. 8,3). Se vede, însă, că sutașul era un om foarte bun, căci purta grijă de sluga sa. Din cuvântul «**fiu**», folosit în textul Evangheliei Sfântului Matei nu se poate trage concluzia că a fost fiu cu adevărat, câtă vreme din întreaga povestire rezultă că i-a fost slugă credincioasă. Sfântul Evanghelist Luca, asupra acestei probleme nu lasă nici o îndoială.

Întâmplarea istorisită de cei doi Evangheliști, cu mici diferențe fără importanță, este următoarea: «**Pe când intra în Capernaum, s-a apropiat de El un sutaș, rugându-L și zicând: Doamne, (fiul) sluga mea zace în casă, slăbănog, chinându-se cumplit. Și i-a zis Iisus: Venind, îl voi vindeca**» (Mt. 8,5-7). Sutașul care era foarte iubit de iudei, pentru că pe propria lui cheltuială le-a zidit sinagogă, avea o slugă bolnavă pe moarte. Când a aflat că Mântuitorul este în drum spre Capernaum, a trimis pe bătrânii orașului să-L roage să-i vindece sluga. Domnul i-a ascultat cererea, îndreptându-Se spre casa sutașului. Când S-a apropiat

de casă, sutașul în persoană L-a întâmpinat cu rugămintea că, el nefiind vrednic să-i intre în casă, să nu se mai ostenească, ci să spună numai o vorbă și sluga lui se va vindeca. Și el, care este numai om, având soldați sub comanda sa, dacă poruncește unuia: du-te, se duce; altuia: vino, vine (Mt. 8,8-9). Mântuitorul, auzind acestea, **«S-a minunat, zicând celor ce-L urmau: la nimeni în Israel n-am găsit atâta credință. Și zic vouă că mulți de la Răsărit și Apus vor sta la masă în Împărăția lui Dumnezeu cu Avraam, Isaac și Iacob, iar fiii împărăției vor fi aruncați în întunericul cel mai dinafară; acolo va fi plângerea și scrâșnirea dinților. A zis apoi sutașului: întoarce-te acasă și fie după credința ta. În acel moment s-a vindecat sluga sa»** (Mt. 8,10-13).

De ce boală a suferit sluga sutașului? Sfântul Evanghelist Matei spune că era slăbănog, chinându-se cumplit (Mt. 8,6). Sfântul Evanghelist Luca mai adaugă: **«Era bolnav pe moarte»** (Lc. 7,2). Pe temeiul acestor date, se crede în lumea medicală de astăzi că putea fi vorba de o paralizie de natură cerebrală, sau spinală, fiindcă o paralizie periferică sau nevritică nu face pe cel bolnav să pară mort.

Această boală, printr-un act volițional, de la distanță și pe cale naturală, nu se poate tămădui. Vindecarea în forma în care s-a făcut rămâne pentru toate timpurile o minune.

De remarcat, în descrierea Sfintelor Evanghelii, că sutașul îl întâmpina pe Domnul, rugându-L să nu intre în casa lui, fiindcă nu se consideră vrednic de această cinste. Pe de o parte, prin aceste cuvinte își arată marea umilință în fața Mântuitorului, pe de alta, vrea să-L ferească (după concepția iudaică) de necurățenie.

Credința sutașului este elogiată de Domnul. Și merită această distincție. Sutașul Îl consideră atât de puternic, încât precum el se socotește stăpân peste soldații și slugile sale, la fel Îl socotește pe Mântuitorul Stăpân peste bolile și suferințele omenești. La Domnul, el presupune o putere dumnezeiască. Iată un păgân cu credință în natura divină a Mântuitorului, un păgân care prin această credință este aproape de poarta împărăției lui Dumnezeu, mult superior iudeilor.

Pornind de la această credință, Domnul rostește o proorocie: Păgânii vor sta alături de protopărinții neamului iudeu, cărora pe temeiul aceleiași credințe, li s-a făcut promisiunea mântuirii. În schimb urmașii de sânge ai protopărinților vor fi aruncați în întunericul cel de dinafară. Proorocia s-a împlinit. S-a luat moștenirea împărăției de la fiii lui Israel și s-a dat neamurilor.

3. Vindecarea soacrei lui Petru (Mat. 8,14-15; Marcu 1,29-31; Lc. 4,38-39)

«Și venind Iisus în casa lui petru, a văzut pe soacra acestuia zăcând, prinsă de friguri. Și s-a atins de mâna ei și au lăsat-o frigurile și s-a sculat și Îi slujea Lui» (Mt. 8,14-15)

Împrejurările în care a avut loc minunea sunt următoarele: După ce Și-a recrutat câțiva ucenici dintre pescari, într-o sâmbătă, ieșind din sinagogă, Mântuitorul S-a îndreptat spre casa lui Petru, însoțit de Petru și Andrei, Iacob și Ioan. Acolo a găsit pe soacra lui Petru bolnavă, cuprinsă de friguri.

Sfântul Evanghelist Luca ne spune că ucenicii au rugat pe Domnul s-o vindece (Luca 4,38). Ascultând rugămintea lor, S-a apropiat de patul bolnavei, a vindecat-o, iar ea, bucuroasă, s-a sculat și le slujea.

Că este vorba despre o minune, că femeia fusese cuprinsă de o boală grea și că acum se însănătoșise, rezultă din efectul avut de acest fapt asupra populației din Capernaum. Deși era zi de sabbat, la casa lui Petru a fost un adevărat pelerinaj. Mulți bolnavi au fost aduși la Mântuitorul și au fost vindecați printr-o simplă atingere sau prin cuvânt (Lc. 4, 40-41).

4. Discuția lui Iisus cu un cărturar, care pretindea că vrea să-L urmeze și cu ucenicul care-I cerea voie să-l lase să meargă să îngroape pe tatăl său (Mt. 8,19-22; Lc. 9,57-58)

«Și apropiindu-se un cărturar, I-a zis: Învățătorule, vreau să Te urmez oriunde vei merge. Și i-a grăit Iisus: Vulpile au vizuini, și păsările cerului au cuiburi, dar Fiul omului n-are unde să-Și plece capul. Iar unul dintre ucenici I-a zis: Doamne, dă-mi voie întâi să merg să-l îngrop pe tatăl meu. Iar Iisus i-a zis: Vino după Mine și lasă morții să-și îngroape pe morții lor» (Mt. 8,19-22; Lc. 9,57-58)

În legătură cu discuția cu cărturarul, Sfântul Ioan Gură de Aur spunea: Cărturarul, bănuind că Iisus este Mesia și că în curând va întemeia o împărăție, voia să-L urmeze, în sensul de a-I fi colaborator, sfetnic și în această situație, a se îmbogăți. Mântuitorul deci nu-l respinge prin răspunsul Său, ci răspunde gândului și nu vorbelor care I se adresau. Spune cărturarului că dacă gândul de a se îmbogăți este singurul motiv de a-L urma pe Iisus, atunci se înșeală, pentru că El Însuși este lipsit de cele mai elementare condiții pentru viață.

Referitor la discuția cu ucenicul Său, în legătură cu înmormântarea părinților, reamintim următoarele: Conform celor afirmate la Fac. 25,9; 50,5; Tobie 4,3, fiii aveau îndatorirea să se îngrijească de înmormântarea părinților lor. Talmudul duce această îndatorire atât de departe încât îi acordă întâietate chiar și asupra îndatoririi ce aveau iudeii de a spune rugăciuni și de a studia Legea. Existau și unele excepții de la această îndatorire. Arhiereul, care era așezat exclusiv în slujba Domnului, nu avea voie să se ocupe de înmormântarea părinților și nici să se întristeze de pierderea lor (Lev. 21, 10 urm.). Deasemeni, nazireul, în timpul votului său, nu avea voie să

participe la vreo înmormântare, nici măcar la înmormântarea părinților sau a fraților săi.

Din cuvântul Mântuitorului, adresat ucenicului Său rezultă că orice îndatorire, oricât de sfântă, nu poate fi un motiv de rețineră, atunci când cineva este chemat la Apostolat. Că urmând cineva lui Iisus, trebuie să facă abstracție de orice preocupare omenească, să meargă până la renunțarea la cele mai firești datorii și sentimente omenești. În rândul al doilea, ca urmare a poruncilor lui Dumnezeu și căutarea împărăției Sale trebuie să ocupe un loc de frunte în viața creștinului.

5. Liniștirea furtunii pe mare (Mt. 8,23-27; Mc. 4,35-40; Lc. 8,22-25)

«Și intrând El în corabie ucenicii lui L-au urmat. Și iată furtună mare s-a ridicat pe mare, încât corabia se acoperea de valuri, iar El dormea» (Mt. 8,23-27; Mc. 4,35-40; Lc. 8,22-25).

Împrejurările în care a avut loc această minune sunt următoarele: Mântuitorul Se imbarcă împreună cu ucenicii Săi într-o corabie, pentru a trece pe malul răsăritean al lacului Ghenizaret, mai puțin populat, pentru a Se reculege în singurătate și pentru a Se odihni după efortul mare făcut în aceste zile. Firea Sa omenească își spune cuvântul: El adoarme în corabie. Se ivește o mare furtună pe lac, una din furtunile obișnuite aici, dată fiind poziția geografică a acestei regiuni. Valurile amenințau corabia ca s-o scufunde. Ucenicii temându-se, au trezit pe Mântuitorul zicând: **«Mântuiește-ne, Doamne, că pierim»**. Mântuitorul i-a dojenit pentru că se tem când El este cu ei.

Are loc o nouă minune. Fiul lui Dumnezeu **«ceartă vânturile»** și readuce liniștea pe lac. Minunea este evidentă prin faptul că liniștea mării are loc imediat după intervenția Sa. Este evidentă pentru martorii oculari ai furtunii, care se întrebă: **«Cine este acesta de care și marea ascultă?»**.

Această scenă a fost deseori comparată cu Biserica creștină. Corabia, plutind pe valurile furioase, cu ucenicii care luptă din răputeri pentru salvarea ei și cu Mântuitorul la cârmă, a fost comparată cu Biserica, lovită din toate părțile de încercări, condusă cu înțelepciune și putere de Fiul lui Dumnezeu prin Apostoli, ucenici și urmașii lor. Ea nu poate fi înfrântă, oricâte vor fi dușmăniile pe care le înfruntă.

6. Vindecarea demonizaților din țara Gadarenilor (Mt. 8,28-34; Mc. 5,1-20; Lc. 8,26-39)

Înainte de a ne ocupa de această categorie de minuni sunt necesare câteva lămuriri în legătură cu demonizarea. Sfinții Evangheliști fac o distincție strictă între demonizare și boală. Urmând Sfintele Evanghelii, teologia ortodoxă și catolică nu

consideră demonizarea drept o simplă acțiune morală a diavolului asupra voinței omenești (precum se întâmplă în atâtea ispite înșelătoare ca: înșelăciunea fanteziei, ispitirea de gânduri rele, pregătirea de prilejuri externe rele, ispite care niciodată nu pot constrânge pe om și care pot fi învinse prin voința omenească liberă), ci ca o acțiune fizică a diavolului asupra omului. Este un fel de stăpânire (posedare) a organelor trupești și a puterilor sufletești, încât diavolul dispune formal de om, folosindu-se de organele și puterile lui după bunul lui plac. Prin îndrăcire, în om intră ceva nou, un dușman lui, care vorbește prin gura lui (sau îl oprește să vorbească); îi domină puterea și auzul; cugetă cu mintea lui; prin trupul lui se mișcă și acționează; sustrage stăpânirii sufletului organele trupului folosindu-le pentru acțiuni diavolești.

Desigur o atare stăpânire a diavolului asupra oamenilor se poate exercita numai cu îngăduința lui Dumnezeu. Această învoire a lui Dumnezeu se explică ca și învoirea de a lăsa celui rău libertatea de a acționa în lume:

- a) pentru pedepsirea sau încercarea oamenilor;
- b) pentru descoperirea răutății satanei și păzirea oamenilor de el;
- c) pentru preamărirea Mântuitorului și a Bisericii lui, care, pe căi nepătrunse de mintea omenească poate conduce pe oameni la lumină.

Demonizarea este împreună cu mari suferințe pentru viața trupească și cu mari pericole pentru cea sufletească. De aceea Mântuitorul s-a milostivit de cei demonizați, salvându-i; de aceea, a dat Apostolilor Săi și prin aceștia Bisericii Sale puterea de a scoate demoni. De aici, exorcismele practicate în Biserică până în sec. IV creștin. Ele dispar pe măsură ce se înmulțeste harul.

S-a spus de către unii critici protestanți că «**îndrăcirea**» este o boală oarecare și că nici nu există, iar Mântuitorul S-a acomodat unei credințe populare.

Nu se poate spune, însă, că Domnul a socotit «îndrăcirea» drept o boală sufletească. Împotriva unei asemenea identificări vorbește felul în care El vindecă pe îndrăciți. El le vorbește demonilor ca unor ființe vii, distincte, de oameni demonizați.

Mântuitorul arată că cu puterea Lui dumnezeiască alungă pe demoni (Mt. 12,28), socotind această acțiune ca pe o firească a biruinței sale asupra satanei și a împărăției lui.

«Și venind El dincolo, (a venit) în ținutul Gadarenilor» (Mt. 8,28).

Locul unde s-a petrecut această minune este numit de Sfântul Evanghelist Matei ținutul Gadarenilor (de la orașul Gadara). Sfinții Evangheliști Marcu și Luca ne vorbesc despre ținutul Gherasenilor (Gherghesenilor). Din punct de vedere critic, cea mai autentică numire este cea a Sfântului Matei, pentru că aproape de orașul Gadara este un povârniș stâncos spre malul estic al lacului Ghenizaret corespunzător descrierii Evanghelice unde s-a petrecut scena cu îndrăciții.

Sfântul Evanghelist Marcu ne face o descriere amănunțită și foarte intuitivă a acestei minuni; în schimb, Sfântul Evanghelist Matei ne dă numai o schiță. Celui din urmă nu i se poate imputa nimic, câtă vreme nu pierde din vedere scopul urmărit pentru întreg ciclul de minuni istorisite în capitolele 8 și 9.

«Aici L-au întâmpinat doi demonizați, care ieșeau din morminte, foarte cumpliți, încât nimeni nu putea să treacă pe calea aceea. Și iată au început să strige și să zică: Ce ai Tu cu noi, Iisuse, Fiul lui Dumnezeu? Ai venit înainte de vreme ca să ne chinuiești... Și Îl rugau zicând: Dacă ne scoți afară trimite-ne în turma de porci» (Mt. 8,28-31).

Sfântul Evanghelist Matei vorbește de doi demonizați, pe când Sfinții Evangheliști Marcu și Luca vorbesc de un demonizat. Acestei nepotriviri s-au dat diferite explicații. Probabil că Sfântul Matei redă întocmai faptele, pe când Sfinții Marcu și Luca generalizează.

Din descrierea Evanghelică rezultă că demonii stăpâneau toate puterile trupești și sufletești ale celor doi nenorociți. Aceștia nu aveau momente de libertate. Nu aveau nici conștiința unei dublări a eului lor. Stăpânirea demonică se manifesta într-o groaznică și permanentă chinuire.

La apariția Mântuitorului, demonii își dau seama că stau în fața unei puteri superioare. Ei consideră că a venit momentul judecății finale. Se tem și cer îndurarea să nu-i alunge în adânc. Mântuitorul le permite, la cererea lor, să intre în turma de porci care păștea prin apropiere. Permițându-li-se acest lucru, îndată după intrarea lor în porci, întreaga turmă s-a prăbușit de pe malul înalt în apele lacului. Istorisirea Evanghelică se încheie cu observarea că **«păzitorii porcilor au fugit îngroziți în oraș anunțând cele întâmplate»**; **«că locuitorii orașului au ieșit întru întâmpinarea Domnului, rugându-L să plece din ținutul lor»** (Mt. 8,33-34).

În legătură cu această minune se pune o firească întrebare: de ce Mântuitorul a permis demonilor să intre în turma de porci, provocând atâta pagubă orașului întreg, în loc să-i alunge pur și simplu, ca altă dată? Părinții spun că nu pentru demoni a făcut aceasta, ci fiindcă cunoștea spiritul care stăpânea populația din partea locului, prea legată sufletește de bunurile materiale. Voia ca prin paguba materială să dea populației o lecție, o încercare de a-i îndrepta pe calea cea bună. Cât de bine i-a cunoscut Mântuitorul pe Gadareni se vede din atitudinea lor. Venind, ei văd pe îndrăciți stând la picioarele Domnului, își pot da seama de minunea petrecută, își pot da seama că în fața lor stă acela care e în măsură să-l alunge pe diavol. În loc să-L cheme în orașul lor, să-L înconjoare cu toată dragostea, să-I asculte cuvântul de învățătură, de dragul bunurilor pământești, îl alungă. Paguba materială, în loc să-i lumineze, le întunecă mintea.

7. Vindecarea slăbănogului din Capernaum (Mt. 9,1-8; Mc. 2,1-12; Lc. 5,17-26)

Mântuitorul este la începutul anului al doilea de activitate. Revenise în Capernaum după o călătorie misionară din Galileea. Se odihnește într-o casă (probabil tot casa lui Petru). Populația, aflând de întoarcerea Lui a năvălit umplând curtea casei și strada, dornică de a asculta învățătura și de a-I vedea minunile. El stătea în ușă și învăța pe cei de afară. Iată, deodată, **«patru oameni aducând cu patul pe un slăbănog care nici nu se putea mișca»**. Neputând pătrunde până în fața Mântuitorului, cu pat cu tot, l-au urcat pe acoperișul casei și de acolo, cu frânghiile, l-au lăsat înaintea lui. Mântuitorul, văzând atâta credință, a zis slăbănogului: **«Îndrăznește, fiule, păcatele tale sunt iertate»** (Mt. 9,2). Printre ascultători erau și farisei și învățători ai legii. Aceștia, la auzul acestor cuvinte și-au zis în sinea lor: **«acesta hulește pe Dumnezeu»**, căci nimeni altul nu poate ierta păcatele oamenilor decât singur Dumnezeu. Mântuitorul, cunoscându-le gândul, le-a zis: **«Pentru ce cugetați cele rele în mințile voastre? Ce este mai lesne a zice: iartă-ți-se ție păcatele sau a zice: scoală-te, ia-ți patul tău și umblă? Și pentru ca să știți că Fiul Omului poate ierta păcatele oamenilor** (iată zic ție): **scoală-te, ia-ți patul și du-te la casa ta»** (Mt. 9,4-6; Mc. 2,1-12; Lc. 5,17-26). Îndată bolnavul s-a ridicat și luându-și patul a plecat. Mirarea i-a cuprins pe toți cei prezenți, preamărind pe Dumnezeu și zicând: așa ceva n-am văzut niciodată.

Boala de care suferea slăbănogul nu este descrisă mai îndeaproape. În orice caz, e vorba de o suferință grea și îndelungată care slăbește organismul atât de mult încât nu se mai poate mișca în pat. În termeni populari este numită slăbănogire. În orice caz, o boală de nevindecat pentru posibilitățile medicale de atunci. După felul cum s-a făcut, vindecarea nu poate fi încadrată între bolile care pot fi vindecate cu mijloace hipnotice. Mântuitorul în acest caz nu se poartă ca un medic hipnotizator. El spune simplu: **«Ia-ți patul și umblă»**; nimic mai mult.

Caracteristic în această minune este credința celor patru bărbați care îi aduc patul cu slăbănogul, urcându-l pe acoperișul casei. Faptul vădește convingerea lor că singur Mântuitorul îi poate veni în ajutor slăbănogului. Se pune o întrebare: Este posibil că să aducă mântuirea prietenului sau a neamului său credința cuiva? Răspunsul este afirmativ. Minunea aceasta e o dovadă în acest caz.

Faptul, însă, că slăbănogul e dus cu patul peste acoperiș, vădind credința aducătorilor, nu vădește necredința bolnavului. Dimpotrivă, suntem îndreptățiți să tragem concluzia din împrejurarea că Mântuitorul de îndată ce-l vede e hotărât să-l vindece, că și bolnavul avea aceeași credință ca și aducătorii lui.

În vindecarea slăbănogului Domnul folosește o formă puțin obișnuită: întâi îi iartă păcatele. Făcea aceasta pentru că știa că în cazul acela boala era o urmare a păcatului, o pedeapsă a lui Dumnezeu.

Mântuitorul îi dăruiește în primul rând iertarea păcatelor și din alte motive:

a) se îndură de suferința lui sufletească, arătând că milostiv și îndurat este Dumnezeu față de cei care își recunosc păcatul și cer iertarea;

b) arată legătura firească dintre suferința trupească și cea sufletească, ambele ca urmări ale păcatului;

c) vrea să dea învățătorilor legii o dovadă mai intuitivă că El este Fiul lui Dumnezeu, că prin puterea Sa poate face minuni, vindecând boli omenești, dar și minunea cea mare, aceea de a ierta păcatele, de a mântui oameni, adevăratul scop al venirii Sale în lume.

La auzul cuvintelor Sale: «**iartă-ți-se ție păcatele**», bolnavul desigur a simțit acțiunea puterii divine în sufletul său, liniștindu-l. I s-a luat povara care-l apăsa de atâta vreme. A înflorit nădejdea vindecării lui și de boala trupească. Desigur, n-au văzut acest efect fariseii care au început să murmure. Un prilej pentru Mântuitorul să-i mustre, să atragă atenția mulțimii asupra unei minuni și mai mari petrecute în viața sufletească a bolnavului, dar nevăzută de ei. În fine, deci un prilej puternic să dea o puternică dovadă că El poate ierta păcatele, deci să împlinească o lucrare dumnezeiască, cunoscută de iudei prin lege. Îndată urmează vindecarea trupească la cuvintele Domnului: «**Ia-ți patul tău și du-te la casa ta**» (Mt. 9,6).

Rezultatul minunii este tăcerea fariseilor, care au înțeles lecția dată și preamărirea lui Dumnezeu, care a dat asemenea putere oamenilor, din partea mulțimii.

8. Chemarea lui Matei (Mt. 9,9-13; Lc. 5,27-32; Mc. 2,13-14)

«Și plecând Iisus de acolo, a văzut un om care ședea la vamă, cu numele de Matei, și i-a zis acestuia: Vino după Mine. Și sculându-se a mers după El» (Mt. 9,9-13; Lc. 5,27-32; Mc. 2,13-14).

Acest episod este istorisit și de Sfinții Luca și Marcu, cu deosebire că vameșul se numește Levi. Levi și Matei sunt una și aceeași persoană, la iudei era o obișnuință a purta cineva două nume. Exemplu: Simon = Chefa, Toma = Geamăn, Vartolomeu = Natanail. Se pare că Matei se mai numea și Levi. Levi vameșul, chemat fiind de către Iisus, își părăsește numaidecât slujba și-L urmează. Pentru a-și exprima bucuria provocată de chemarea sa, oferă o masă în cinstea lui Iisus la care participă, pe lângă ucenicii Mântuitorului, mulți vameși și păcătoși. Prilej deci de a fi învinuit Iisus că nu respectă Legea și că Se întinează din contactul cu aceștia.

Vameșii erau disprețuiți de către popor pentru motivul că erau colaboratori ai stăpânirii romane, deseori erau nedrepti în încasarea birurilor, mânați de pofta de îmbogățire, nu respectau sâmbăta, trebuind să fie totdeauna prezenți la vamă, și erau în contact continuu cu cei de alt neam, fapt pentru care erau socotiți spurcați.

Mântuitorul justifică prezența Sa între vameși și păcătoși în primul rând pentru faptul că **«nu cei sănătoși au nevoie de doctor ci cei bolnavi»**.

Al doilea motiv care justifică prezența Sa între vameși și păcătoși este scos din Sfinta Scriptură. Dumnezeu nu găsește plăcere în jertfa zilnică, devenită o obișnuință, lipsită de sentimentul de iubire față de Creator și de aproapele, ci găsește plăcere în persoana păcătosului care se pocăiește. Citând pe profetul Isaia, Mântuitorul spunea: **«Mergând, învățați ce înseamnă: Milă voiesc, iar nu jertfă; că n-am venit să chem pe cei drepti ci pe cei păcătoși la pocăință»** (Mt. 9,13; Os. 6,6).

Faptului că numește pe farisei «drepti» i se pot da două interpretări:

- 1) Pentru că ei se socoteau drepti și-n același timp atât de bine instruiți, încât nu mai aveau nevoie de învățătura Mântuitorului;
- 2) Poate fi vorba de o ironie (deși nu erau, îi numește ironic: **«drepti»**).

9. Întrebarea ucenicilor lui Ioan despre post (Mt. 9,14-17; Mc. 2,18-22; Lc. 5,33-39)

Cina oferită de Matei pare să fi concis cu una din zilele în care fariseii și ucenicii lui Ioan, ținând datina bătrânilor, posteau. (Ucenicii lui Ioan posteau, probabil, și-n semn de tristețe, dat fiind că dascălul lor era în temniță).

Le dă o primă justificare. Iisus afirmă că El este mirele, așa cum Îl numise cândva Dascălul lor (Ioan 3,29), iar mireasa Sa este Biserica. Prezența Sa, ca a oricărui mire, trebuie să provoace bucurie prietenilor Săi (9,15-16). Este vreme de tristețe și post, când mirele va fi luat de la ei. Aici face aluzie la vremea trădării și a uciderii Sale. A doua justificare definește raportul care trebuie să existe în viitor între manifestarea evlaviei preconizate de El și între tiparele evlaviei și învățaturii vechi iudaice. **«Nimeni nu pune petec de postav nou la haină veche... nici vin nou în burdufuri vechi»**. Este (lucru) neindicat ca învățătura cea nouă a lui Iisus să îmbrace formele de exprimare ale legii vechi; în cazul de față, este neindicat a exprima credința în Dumnezeu prin posturi ipocrite.

10. Învierea fiicei lui Iair (Mt. 9,18,23-26; Mc. 5,22-24,35-43; Lc. 7,40-43; 49-56)

În prima Evanghelie, minunea învierii fiicei lui Iair e numai schițată pe scurt. Patru versete ne istorisesc cele întâmplăte la casa lui Iair. Iair, mai marele sinagogei,

Îl roagă pe Domnul să vină până la casa lui și să pună mâna pe copila lui care a murit. Domnul îi ascultă cererea, însoțind pe Iair. Acasă e întâmpinat la poartă de cântăreți și bocitoare, îi alungă, zicându-le: «**Depărtați-vă, căci fecioara n-a murit, ci doarme**» (Mt. 9,24). Aceștia L-au luat în răs. A cerut ca toată mulțimea să fie scoasă din casă, și intrând, El a prins fata de mână și ea s-a sculat. Vestea minunii s-a răspândit în tot ținutul.

Sfinții Evangheliști Marcu și Luca ne istorisesc despre cele întâmplate la casa lui Iair mult mai pe larg, zicând că Iair, mai marele sinagogii, s-a dus la Mântuitorul și în genunchi L-a rugat să-i salveze fiica pentru că era pe moarte. Domnul S-a milostivit și în drum spre casa lui Iair I se anunță că copila a murit, deci e de prisos ca Domnul să Se mai ostenească până acasă. Mântuitorul îl încurajează pe Iair cu cuvintele: «**Nu te teme, crede numai**». Ajungând acasă, sunt întâmpinați de bocitoare și mulțime de vecini care plâneau și se văitau. Domnul voind să-i liniștească le-a zis: «**De ce vă zbuciumați și plângeți, copila n-a murit, ci doarme**» (Mc. 5,39 b). Aceștia L-au luat în răs. Domnul Se vede silit să-i scoată pe toți afară, ținând cu Sine numai pe părinții copilei și pe Apostolii Petru, Iacob și Ioan; au intrat în casă, apropiindu-se de patul copilei moarte. Domnul a apucat-o de mână, zicându-i: «**Talita Kumi**» (copilă, scoală-te). De îndată, copila a înviat, iar cei de față au rămas uimiți de această minune. Domnul le-a poruncit ca nimănui să nu spună și să dea de mâncare.

Această diferență de amănunte în relatarea minunii cu nimic nu împieteză fondul ei care este identic la Sfântul Matei și Sfinții Marcu și Luca. Pentru criticii moderni, amănuntele Sfinților Evangheliști Marcu și Luca sunt un prilej de a contesta minunea. Din aceste amănunte ei clădesc ipoteza morții aparente.

Dimpotrivă, pentru Apostoli, Evangheliști și pentru întreaga Biserică creștină minunea este autentică în toate amănuntele ei. Sfinții Evangheliști Luca și Marcu întăresc prin amănuntele date, minunea făcută de fiica lui Iair. Și anume: Iair, încă pe drum este vestit de ai săi că fiica sa a murit, lucru pe care Mântuitorul aflându-l nu se oprește din drum, ci dimpotrivă, îl încurajează pe acesta cu cuvintele: «**crede numai**». Domnul le spune celor ce plâng și bocesc că copila lor doarme, pentru că pentru iudeii care credeau în înviere, moartea trebuia privită ca un somn al trecerii de la acest mod de viață la viața veșnică.

Dacă, cu excepția celor trei ucenici și a părinților, toți ceilalți au fost scoși din casă, Mântuitorul a făcut-o în interesul activității Lui mesianice, trebuind să evite entuziasmul mulțimii, care i-ar fi putut aduce multe neplăceri.

11. Vindecarea femeii cu scurgere de sânge (Mt. 9,20-22; Mc. 5,24-34; Lc. 8,43-48)

Sfântul Matei, și de această dată, urmează o ordine sistematică și schematică în expunerea minunilor care au contribuit la formarea credinței Apostolilor în atotputernicia Domnului. Expunerea lui este abia o schițare a minunii făcută de Domnul în drum spre casa lui Iair. Nu amintește nimic de amănuntele date de Sfinții Marcu și Luca: că femeia cheltuisese toată averea sa ca să se vindece; că numai din auzite a cunoscut pe Domnul; că a simțit vindecarea imediat ce s-a atins de haina Lui; că Mântuitorul a simțit ieșind puterea vindecătoare din El și a întrebat: «**Cine s-a atins de Mine?**». Că pe femeie a apucat-o frica, dar căzând în genunchi, I-a mărturisit toate, etc. Sfântul Evanghelist Marcu ne dă și alte amănunte: că femeia cu scurgere de sânge s-a apropiat de Mântuitorul pe la spate, atingându-se de haina Lui, având credința că o simplă atingere de haina Lui îi va reda sănătatea; că Mântuitorul, întorcându-Se și văzând-o, i-a zis: «**Îndrăznește, fiică, credința ta te-a mântuit**» (Mc. 9,20-22).

Boala acestei femei este cunoscută în medicină. Astăzi e vindecată, fie printr-un tratament îndelungat, fie prin operație. Medicina nu cunoaște nici un caz de vindecare prin alte mijloace. De aceea, felul cum Mântuitorul a făcut această vindecare, trebuie socotit între minuni.

Din faptul că femeia s-a vindecat prin atingerea de haina Mântuitorului, că El este conștient de puterea care a ieșit de la El deduc unii exegeți protestanți că ar fi vorba de o vindecare magnetică sau magică.

Alți exegeți protestanți cred că aici am avea cazul unei vindecări clasice prin psihoterapie (prin autosugestie).

Știința medicală spune, însă, că este posibilă o terapie a scurgerilor de sânge, dar numai cu mijloace medicale, nicidecum cu cele psihice. În cazul de față nu poate fi vorba nici de o femeie isterică, care numai ocazional ar putea suferi de asemenea sângerări care însă niciodată nu au caracter amenințător. Femeia aceasta suferea de 12 ani de zile și boala ei era atât de gravă, încât ducea la moarte sigură.

Capitolul 10: Trimiterea celor 12 Apostoli în misiune

În capitolul 10, Sfântul Matei prezintă pe Mântuitorul în preocuparea specială cu formarea și îndrumarea celor ce aveau să-I valorifice jertfa, prin aducerea ei la cunoștința lumii, spre a se putea împărtăși din harul ei. De acum, însușirea Mântuitorului de Răscumpărător se precizează din ce în ce mai mult, pe măsură ce activitatea Sa avansează în timp și intensitate.

Sfântul Matei nu redă momentul alegerii celor 12 Apostoli: El amintește doar de chemarea lui Petru și Andrei, Iacob și Ioan (Mt. 4,18-22) și mai târziu de

chemarea sa (Mt. 9,9). Însă, Sfântul Marcu și Sfântul Luca ne spun că, chemarea Apostolilor are loc înainte de Predica de pe Munte, cu care ocazie le indică și numele (Mc. 3,13-19; Lc. 6,13-16). Matei pune chemarea sa în contextul discuțiilor cu fariseii. Deci, la acest capitol, Evanghelistul Matei nu redă chemarea, ci trimiterea ucenicilor la propovăduire.

«Și chemând pe cei 12 ucenici ai Săi le-a dat putere asupra duhurilor celor necurate, ca să le scoată pe ele și să tămăduiască toată boala și toată neputința». «Iar numele celor 12 Apostoli sunt acestea: cel dintâi, Simon, ce se numește Petru și Andrei, fratele lui, Iacob al lui Zevedei și Ioan, fratele lui. Filip și Vartolomeu, Toma și Matei vameșul, Iacob al lui Alfeu și Levi, ce s-a numit Tadeu. Simon Cananitul și Iuda Iscarioteanul, care L-a vândut pe El» (Mt. 10,1-4).

Deci, chemându-i în mod special pe cei 12, îi investeste cu puterea facerii de minuni, pentru a fi ușor recunoscuți ca reprezentanți ai Săi. Puterea acordată acum s-a mărginit la nevoile momentane, adică aceea de a alunga pe demoni și de a vindeca neputințe, plinătatea acestei puteri dându-le-o mai târziu, la Pogorirea Sfântului Duh (Fapte II).

În legătură cu acest tabel avem de făcut, mai întâi, următoarele observații formale:

a) În afară de catalogul lui Matei, în Noul Testament mai avem alte trei cataloage: 2 la ceilalți sinoptici (Mc.3,16-19; Lc. 6,14-16) și în Faptele Apostolilor (1,13).

b) Nu aflăm expuse numele Apostolilor în aceeași ordine și nu totdeauna găsim identitate de nume.

c) Toate listele încep cu Petru și se termină cu Iuda Iscarioteanul (fapt pe care romano-catolicii îl invocă în susținerea primatului lui Petru și a primatului papal).

d) Listele sunt expuse în grupe de câte 4 nume; cele 3 grupe, în toate cele 3 liste, începând cu Petru, Filip și Iacob.

e) Toate cele 4 liste spun că ucenicii Domnului au fost în număr de 12. Comentatorii socotesc acest număr simbolic, exprimând plinătatea, desăvârșirea; ceea ce au fost cei 12 patriarhi pentru viața religioasă a Vechiului Testament, sunt cei 12 Apostoli pentru cea a Noului Testament, Cei 12 Apostoli ar reprezenta cele 12 tulpine ale lui Israel, pe Israelul cel adevărat.

Cei 12 sunt numiți Apostoli (Ἀπόστολοι). Sensul termenului «Ἀπόστολος» este acela de «trimis» (ἀποστέλλω = a trimite). În Vechiul Testament acest termen nu se află în traducerea celor 70; se găsește însă în alte traduceri grecești. În Noul Testament termenul de Ἀπόστολος are sensul de «trimis divin», trimis în numele

lui Iisus, cu un anumit rol înalt, sacru, de a-L reprezenta și a îndeplini cele poruncite de El.

«**Cel dintâi ce se numește Petru și Andrei, fratele lui**». Petru este amintit cel dintâi nu pentru anumite merite personale față de ceilalți Apostoli (de altfel el se și leapădă de Mântuitorul), ci datorită bătrâneții sale și a zelului său, cu meritele și scăderile sale omenești, în urmarea Mântuitorului. De un rol aparte în rândul celor 12 nu aflăm nimic în această listă, nici în alte locuri în Sfânta Scriptură. (Ba mai mult, Apostolul Pavel îi stă împotriva în Antiohia, când se separa, împotriva hotărârilor sinodului Apostolic, de creștinii proveniți din păgâni).

Din cele afirmate în Faptele Apostolilor se știe că îndată după înălțarea Mântuitorului și după pogorârea Sfântului Duh, centrul activității sale a fost Ierusalimul. Scăpând din închisoare, pe la anul 42, când fusese închis cu Iacob cel Bătrân, cel ucis de către Irod Agripa, Petru a fost probabil prin Pont, Galatia, Capadocia, Asia proconsulară, Bitinia și apoi în Babilon, de unde a și scris o epistolă din cele două rămase de la el.

Tradiția spune că ar fi mers și la Roma.

Fiind arestat pentru convingerile sale religioase, suferă la Roma moarte martirică (răstignit cu capul în jos), în vremea persecuției lui Nero, la 29 iunie 67, în aceeași zi cu Sfântul Apostol Pavel, care este decapitat.

Biserica îi serbează numele în ziua morții sale (29 iunie).

Despre Sfântul Andrei știm puține lucruri. Se știe din tradiție că a predicat în nordul Asiei Mici, apoi în Scitia (cum afirmă Origen), apoi în Grecia (cum afirmă Teodoret) și că a suferit moarte de martir la Patra, în Ahaia, fiind răstignit pe o cruce în formă de X.

Biserica îi cinstește numele la 30 noiembrie.

«**Iacob al lui Zevedei și Ioan, fratele lui**». Cei doi frați au fost ucenici ai Sfântului Ioan Botezătorul (Ioan 1,35-39), deci au putut să cunoască de la dascălul lor pe Mântuitorul. Așa se explică faptul că, fiind chemați la Apostolat de către Iisus, Il urmează numaidecât (Mt. 4,21-22). Tatăl lor, Zevedei, era pescar cu situație modestă, «*își cârpeau mrejele*». Temperamente energice (Lc. 9,54), acești pescari, fiii lui Zevedei, au fost numiți de Mântuitorul Voanergheș, fiii tunetului (Mc. 3,17).

Ambii au fost dintre cei mai atașați Ucenici față de Iisus. Textele sacre îi prezintă alături de El în multe împrejurări, în care nu lua cu Sine decât 3 Ucenici: la învierea fiicei lui Iair (Mc. 5,37), la Schimbarea la față (Mc. 17,1), în grădina Ghetsimani (Mt. 26,37).

Sfântul Iacob este cunoscut ca «**Iacob cel Bătrân**», spre deosebire de Iacob al lui Alfeu care a fost numit «**cel tânăr**» sau «**cel mic**». A fost ucis din ordinul lui Irod Agripa (Fapte 12,1-2) la anul 42 (sau 44).

Despre Sfântul Ioan știm că era cel mai apropiat ucenic al Mântuitorului. El este **«ucenicul pe care-l iubea Iisus»**, care, la Cina cea de taină a stat cu capul pe pieptul Său (Ioan 21,20). Lui i se încredințează Maica Domnului (Ioan 19,26-27). Aleargă primul la mormântul gol al Mântuitorului (Ioan 20,1-8) și este primul care recunoaște pe Iisus la lacul Tiberiadei (Ioan 21,7). După înălțarea Domnului, vindecă, împreună cu Petru, un șchiop la templu (Fapte 3,1-11) și este trimis tot cu Petru în Samaria, pentru a întări în credință pe cei care primiseră creștinismul. Împreună cu fratele său, era socotit între **«stâlpii»** bisericii. Este singurul dintre Apostoli care nu suportă moarte martirică. Moare la adâncă bătrânețe la Efes pe la anul 100-104. De la el ne-a rămas o Evanghelie, 3 epistole și Apocalipsa.

«Filip și Vartolomeu». Filip era din Betsaida, ca și Petru și Andrei (Ioan 1,44). Chemarea lui la Apostolat a avut loc a doua zi, după chemarea Sfântului Petru. Nu trebuie confundat cu diaconul Filip (Fapte 6,5).

Despre el se spune că împreună cu cele 3 sau 4 fiice ale sale, a predicat în Frigia și a murit ca martir în orașul Ierapole.

Vartolomeu (bar Tolmai, fiul lui Tolmai) este identificat cu Natanael, despre a cărui chemare la Apostolat vorbește pe larg Sfântul Ioan (1,45-51). Era din Cana Galileii (Ioan 21,2). Tradiția ne spune că a predicat în India apuseană, probabil în Arabia de miazăzi.

«Toma și Matei vameșul». Toma, numit și geamăn (Ioan 11,16; 20,24; 21,2) era probabil tot pescar din preajma lacului Ghenizaret. Despre el dă știri Origen, că ar fi predicat prin Persia, India și Etiopia. Ar fi fost ucis cu sulița în India.

Despre Matei s-a vorbit la capitolul 9,9. Adăugăm că despre el se spune că ar fi predicat prin Etiopia unde ar fi murit ars pe rug.

Își zice vameșul, în semn de umilință, dat fiind că acest apelativ nu cinstea pe nimeni.

«Iacob al lui Alfeu și Levi, ce s-a numit Tadeu». Despre Iacob al lui Alfeu avem, de asemenea, puține date. Tradiția spune că a propovăduit în Palestina și Egipt și a murit ca martir, fiind răstignit în Oshroene, o cetate în Egiptul de Jos.

Romano-catolicii îl identifică pe Iacob al lui Alfeu cu Iacob, fratele Domnului (fiul Mariei, soția lui Cleopa). Identifică cele două persoane, identificând pe Alfeu cu Cleopa. (Alfeu s-ar fi pronunțat în Galileea Calfeiu..., Cleopa..., Clopa).

Identificarea este forțată, pentru că Alfeu și Cleopa sunt două persoane diferite (Alfeu este nume ebraic, Alefai, iar Cleopa este nume grecesc, care provine de la Κλεόπατρος).

În rândul al doilea, pe când Apostolii au fost favorabili încă de la început Mântuitorului, **«frații Domnului»**, adică rudele Domnului s-au arătat la început sceptici și numai după răstignire, au crezut în El.

În rândul al treilea, dacă Iacob al lui Alfeu ar fi fost **«unul dintre frații Domnului»**, adică rudă cu Mântuitorul, de bună seamă că lui i-ar fi încredințat Mântuitorul pe mama sa și nu ucenicului său, Ioan.

Levi (Tadeul sau Lebeu) este aceeași persoană cu Iuda al lui Iacob, despre care vorbește Sfântul Luca. Este frate cu Iacob al lui Alfeu.

Își zice Iuda (Levi) Tadeu sau Lebeu, pentru a se deosebi de Iuda Iscarioteanul.

«Simon Cananitul și Iuda Iscarioteanul care L-a vândut pe El». În loc de Simon Cananitul, Sfântul Luca îi spune **«Simon cel ce se cheamă zelotul»**. Diferența nu prezintă nici o greutate de interpretare, întrucât termenul Ζηλωτής = «zelotul», traduce cuvântul aramaic Kanani = zelos.

Zeloții erau cei plini de râvnă pentru Legea și pentru Tradițiile strămoșești și nu admiteau nici cea mai mică abatere de la ele.

Se crede că a predicat în Egipt și că a suportat moarte martirică.

Iuda Iscarioteanul. Cuvântul Iuda provine de la evreescul Iehuda = laudă, mărire, glorie. Iscarioteanul înseamnă bărbat din Keriot (iș Keriot). El l-a vândut pe Domnul pe 30 de arginți.

Dându-și seama de greșeala făcută, s-a spânzurat.

Versetele care urmează (capitolul 10), 5-40, se găsesc într-o redactare unitară, de ansamblu, doar la Matei. În versetul 5-15, Iisus dă îndrumări ucenicilor, pe care le-am putea numi procedurale, introductive, cum să procedeze în misiunea ce li se încredințează; iar în versetele (16-38), îi previne în legătură cu situațiile pe care le vor întâmpina și le dă sfaturi cum să se comporte în diferite împrejurări (39-42).

«Pe acești 12 i-a trimis Iisus, poruncindu-le și grăind: în calea păgânilor să nu mergeți și în cetățile Samarinenilor să nu intrați. Ci mai vărtos mergeți către oile pierdute ale casei lui Israil!» (10, 5-6).

Mântuitorul trimite pe cei 12 să vestească cuvântul Său fiilor lui Israil. Iudeii, ca unii ce alcătuiau poporul ales, ca unii care purtaseră peste veacuri ideea monoteismului, erau îndreptățiți să asculte primii cuvântul Evangheliei. Spre deosebire de celelalte popoare, care nu cunoșteau ideea mesianică, ei puteau înțelege mai repede și mai bine mesajul mesianic.

Iudeii sunt socotiți **«oi pierdute»**, ca unii ce se îndepărtaseră de la calea cea dreaptă a vieții (Ps. 79,1). Ucenicilor li se interzice să predice păgânilor și samarinenilor (populație amestecată din iudei și păgâni, cu credințe quasi păgânești) pentru ca lucrarea lor printre iudei să nu fie în nici un fel împușcată, ca tot timpul să-l afecteze predicii către iudei. Această opreliște, însă, este limitată, pentru începutul activității lor. Mai târziu, Mântuitorul va da poruncă expresă Apostolilor de

a-i răspândi cuvântul printre toate neamurile (**«Mergând învățați toate neamurile...»** Mt. 28,19-20), iar El, prin cuvântul și exemplul Său, va arăta că Samarinenii (Ioan 4,4-42; Luca 9,52) și neamurile (Mt. 15,28) sunt chemați să intre în împărăția Sa.

«Și umblând, propovăduiți, zicând: s-a apropiat împărăția cerurilor. Pe cei bolnavi îi vindecați, pe cei leproși îi curățiți, pe cei morți îi înviați, draci scoateți» (10,7-8 a).

Tema predicii lor este **«împărăția cerurilor»**. Este, de altfel, tema predicii Sfântului Ioan Botezătorul (Mt. 3,2) și a lui Iisus (Mt. 4,17). Ei au îndatorirea să anunțe întemeierea Bisericii și inaugurarea unei vieți asemenea celei cerești.

Pentru ca predica lor să aibă crezare, le dă puterea facerii de minuni. Evanghelistul Marcu spune că Apostolii **«draci mulți scoteau și ungeau cu untdelemn pe cei bolnavi și-i tămăduiau»** (Mc. 6,13).

«În dar ați luat, în dar să dați. Să nu aveți aur, nici argint, nici aramă la brâiele voastre. Nici traistă pentru drum, nici două haine, nici încălțăminte, nici toiag, căci vrednic este lucrătorul de plata sa» (10,8 b-10).

Întâi îi previne să nu neguțătorească în vreun fel darul său. În rândul al doilea le interzice a primi bani sau a avea asupra lor bani. (Aurul, arama, argintul reprezintă monedele care circulau în imperiu; cele de aur și argint erau de proveniență romană sau grecească, iar cele de aramă erau creația lui Irod).

a) Pentru a nu micșora valoarea faptelor lor minunate;

b) Pentru a nu fi tentați să comercializeze minunile;

c) Pentru ca sărăcia lor să fie modul cel mai simplu de a câștiga inimile ascultătorilor, totdeauna atenți dacă vorbitorul urmărește vreun scop material.

Îi asigură în același timp, că cele necesare vieții vor fi asigurate de aceia cărora li se predică cuvântul mântuirii.

«Și în orice cetate sau oraș veți intra, cercetați cine este întru dânsul vrednic și acolo să rămâneți până veți ieși. Și intrând în casă, să-i urați, grăind: pace casei acesteia. Și de va fi casa aceea vrednică, să vină pacea voastră peste dânsa; iar de nu va fi vrednică, pacea voastră să se întoarcă la voi; și dacă cineva nu vă va primi pe voi, nici va asculta cuvintele voastre, ieșind din casa sau cetatea aceea, scuturați praful de pe picioarele voastre. Amin grăiesc vouă, că mai ușor va fi pământului Sodomei și Gomorei în ziua judecății, decât cetății aceleia» (10,11-15).

Deci, Cuvântul Domnului, nu trebuie predicat oricui, la întâmplare, inclusiv celor nevrednici de el. Odată aflat cel vrednic, găzduirea lui nu trebuie schimbată pe alta mai confortabilă (Zigaben).

Primul lucru, lucru firesc este acela de a da binețe. Salutul obișnuit era la evrei: Șalom leca (Pace ție) și Șalom lachem (Pace vouă). Deci, «**pace casei acesteia**» este o variantă a acestui salut.

După unii comentatori (Lagrange) acest salut este și un fel de binecuvântare și o rugăciune pentru propășirea ei.

Nu toată lumea avea să primească cuvântul Apostolilor. Însă respingerea cuvântului lui Dumnezeu echivalează cu autoexcluderea de la împărăția lui Dumnezeu, cu condamnarea veșnică. Consecința acestei respingeri este mai nefastă decât păcatele și decât condamnarea Sodomei și Gomorei. (Se înțelege că locuitorii acestor două cetăți, la judecata viitoare, vor avea scuza că n-au cunoscut mai dinainte cuvântul lui Dumnezeu și n-au auzit glasul Domnului chemându-i la pocăință).

«**Ieșiți din cetatea aceea**», zice Domnul, «**și scuturați praful de pe picioarele voastre**». Cuvintele Mântuitorului se referă la obiceiul pe care-l aveau evreii mai exigenți ca la înapoierea dintr-o țară străină să-și scuture picioarele de praf, ca nu cumva să fie purtătorii unei necurățenii, pe care s-o ducă pe pământul țării sfinte. Cu timpul, acest gest a devenit un simbol, care indică desolidarizare de cineva. Deci, sensul acestor cuvinte este acela că Apostolul nu este responsabil de refuzul celui ce n-a voit să-l primească.

«**Iată eu vă trimit pe voi ca oile în mijlocul lupilor. Deci, fiți înțelepți ca șerpii și blânzi ca porumbeii**» (10,16).

Iisus prezice că ucenicii Săi vor avea necazuri. Icoana este sugestivă: vor fi asemenea oilor, dotate cu puține arme de apărare, în mijlocul unei haite sălbatice de lupi, gata oricând să le sfâșie.

În fața acestei situații le dă sfatul de a fi înțelepți și, în același timp, blânzi. Înțelepți și blânzi deodată, pentru că fiecare din aceste virtuți luată separat nu poate îmblânzi mulțimile înverșunate. Folosește această imagine pentru că era ușor accesibilă iudeilor, cât și păgânilor. În antichitate, pe lângă alte însușiri, șarpele era considerat drept un animal deosebit de înțelept. Această însușire o vede Zigaben în faptul că atunci când este atacat, își ascunde capul, singurul loc de unde îi poate veni pieirea, și nu numai de iudei, ci chiar și de greci și de romani. Astfel, zeița Minerva, zeița înțelepciunii, era reprezentată înfășurată într-o mulțime de șerpi, ca simbol al deplinei înțelepciuni. Porumbelul era simbolul blândeții, a tot ceea ce este lipsit de simțul răzbunării (El nu poartă dușmănie aceluia care-i răpește puii, zice Pr. Constantin Grigore, pagina 186).

«**Să vă feriți de oameni, că vă vor da pe voi în soboare și-n adunările lor vă vor bate. Încă și înaintea domnilor și împăraților veți fi duși pentru mine, întru mărturie lor și neamurilor. Iar când vă vor da pe**

voi, nu vă îngrijiți cum și ce veți grăi, că se va da vouă în acel ceas ce să grăiți, că nu sunteți voi cei ce grăiți, ci Duhul Tatălui vostru este carele grăiește întru voi. Și va da frate pe frate spre moarte și tată pe fiu și se vor scula fiii împotriva părinților și îi vor omorî pe ei. Și veți fi urâți de toți pentru Numele Meu. Iar cela ce va răbda până la sfârșit, acela se va mântui» (10,17-22).

Iisus arată ucenicilor mai dinainte greutățile prin care vor trece și-i stimulează la luptă (Zigaben). Îi asigură că deși simpli pescari și agricultori, ei vor fi asistați în această luptă grea, dusă cu înțelepții acestei lumi, de Duhul Sfânt. În cele din urmă, zelul lor va fi încununat de biruință.

Îi previne că la început aversiunea față de ei va fi aproape generală, așa că trebuie să ia aminte cu cine dintre oameni se însoțesc.

Vor fi «**biciuiți în adunări**». Într-adevăr, Faptele Apostolilor 26,1 ne arată preocuparea tuturor sinagogilor de torturarea creștinilor. Se pare că sinagogile aveau dreptul să aplice pedepse corporale, inclusiv biciuirea (Fapte 22,19; 26,11, etc.).

Vor fi «**duși înaintea domnilor și a împăraților**». Face aluzie la persecuțiile ce aveau să îndure numaidecât și la persecuțiile ce vor fi dezlănțuite mai târziu de împărații romani (a se vedea Fapte 25,25; Filipeni 1,13, etc.).

«Și va da frate pe frate la moarte și tată pe fiu».

Tulburarea va fi deosebit de mare, încât vor fi neglijate cele mai firești sentimente omenești: dragostea dintre frați și dragostea dintre părinți și copii. Pornind de la idei preconcepute, de la o stare de necunoaștere a lucrurilor sau pur și simplu din impuls satanic, cei necredincioși se vor scula împotriva adeptilor lui Hristos.

«Când vă vor prigoni dintr-o cetate să fugiți în alta. Amin grăiesc vouă: nu veți sfârși cetățile lui Israil până când va veni Fiul Omului» (10,23).

Versetul 23 este propriu Sfântului Matei. Este, în același timp, versetul care a produs multe discuții între comentatori, dat fiind că, cu altă ocazie, Domnul dă îndrumări categorice Ucenicilor Săi, care merg până la a cere celor ce-L urmează să meargă cu sacrificiul până la jertfa supremă: moartea pentru El și pentru Evanghelia Sa. În rândul al doilea versetul vorbește despre venirea Fiului Omului ca de un fapt iminent, a doua venire a Mântuitorului lăsându-se încă așteptată. Contradicție? Nicidecum.

a) Într-adevăr, Mântuitorul cere aleșilor Săi să-și pună și viața pentru Evanghelia, atunci când acest sacrificiu este absolut necesar, când contribuie la edificarea Bisericii. Altfel, atunci când jertfirea vieții nu slujește acest ideal, este inutil și neindicat sacrificiul suprem. (În cazul de față, ucenicii trebuia să evite moartea,

pentru ca prin gura lor să se răspândească cuvântul Evangheliei. Mai târziu, când sacrificiul suprem a fost necesar, nu s-au sfiit să-l ofere). A. Durand, în comentariul său (pag. 92-193) confirmă această concluzie cu exemplul dat de Însuși Mântuitorul: **«De cel puțin șase ori El a cedat furiei, nerenunțând la misiunea Sa, ci retrăgându-se pentru un timp la țară, unde știa că ura dușmanilor Săi nu-L mai urmărea»** (Lc. 4,30; Mc. 7,24; Ioan 7,1;10,39-40;11,54).

b) În legătură cu a doua nedumerire, cu promisiunea că Fiul Omului va veni foarte curând (la judecată), înainte ca ei să străbată cetățile lui Israil, precizăm că nu este vorba aici despre judecata viitoare care privește lumea întreagă, ci de judecata poporului ales, către care fuseseră trimiși Apostolii. Or, această judecată și condamnare a avut loc la anul 70, când Fiul Omului și-a dat sentința Sa.

«Nu este ucenic mai presus decât dascălul său, nici slugă mai mare decât domnul său. Ajunge ucenicului să fie ca dascălul său și slugii ca domnul său. Dacă pe stăpânul casei l-au numit Beelzebul, cu atât mai mult pe casnicii lui?» (10,24-25).

Desigur că prin aceste cuvinte Domnul nu se referă la relațiile dintre oameni în general, așa cum ar părea la prima vedere (pentru că legea progresului este legea saltului calitativ, a depășirii dascălului de către elevul său). Mântuitorul se referă exclusiv la ucenicii săi și la Sine. Or, în acest sens, progresul spiritual este infinit și niciodată de talia lui Hristos. Apostolii vor fi totdeauna inferiori Dascălului și Stăpânului lor.

Cel mult, Apostolii vor ajunge să fie **«ca»** Dascălul lor.

În acest sens, Sfântul Pavel spune Galatenilor: **«Eu am murit față de Lege, ca să viez pentru Dumnezeu. M-am răstignit împreună cu Hristos, iar acum nu mai viez eu, ci Hristos viază întru mine»** (2,19-20).

Îi previne, în același timp, că dacă pe El, Stăpânul, care făcuse atâtea fapte minunate Îl consideră colaborator al lui Satan (insultă extraordinară), ei, Apostolii, nu vor fi scutiți de calomniile de acest fel.

«Deci nu vă temeți de ei, că nimic nu este ascuns care să nu fie descoperit și nimic tănuit care să nu se cunoască. Ceea ce grăiesc vouă la întunec, să spuneți la lumină și ceea ce auziți spunându-vi-se la ureche, să propovăduiți de pe acoperișul caselor» (10,26-27).

Versetul 26 afirmă un adevăr veșnic: nimic nu rămâne nedescoperit, nedat la iveală. Triumful adevărului este totdeauna asigurat, oricâte obstacole i-ar sta în cale.

În virtutea acestor realități, îi îndeamnă să fie fără frică. Toată lupta care se duce împotriva lor este neputincioasă.

Le dă, în același timp, porunca de a predica de pe acoperișul plat al caselor, în văzul tuturor, ceea ce El îi învață la ureche, în particular.

«Să nu vă temeți de cei ceucid trupul, iar sufletul nu pot să-l ucidă, ci mai vârtos vă temeți de acela ce poate să piardă și trupul și sufletul, în gheenă. Au doară nu se vând două păsări pe un ban. Și nici una din ele nu cade pe pământ fără știrea Tatălui vostru. Iar ai voștri sunt numărați și perii capului. Pentru aceea nu vă temeți că voi sunteți cu mult mai buni decât păsările» (10,28-31).

Versetele 28 și 29 sunt noi încurajări adresate Apostolilor, iar 30 și 31 vorbesc despre pronia divină care-i va asista la tot pasul. Apostolii sunt îndemnați să sfideze pe prigonitori care-i pot vătăma doar trupește, de dragul poruncii lui Dumnezeu, care poate mântui sau pierde, trupește și sufletește. Și dacă un fapt minor, faptul vinderii a două păsărele pe un ban, se face cu știința și îngăduința lui Dumnezeu, cu atât mai mult Dumnezeu poartă de grijă Apostolilor, ca de unii ce au fost plăsmuiți după chipul său, stăpâni ai creaturilor iraționale.

«Deci, oricine Mă va mărturisi înaintea oamenilor, pe acela îl voi mărturisi și Eu înaintea Tatălui Meu, Carele este în ceruri. Iar de cel ce se va lepăda de Mine oamenilor, de acela Mă voi lepăda și Eu înaintea Tatălui Meu Care este în ceruri» (10,32-33).

Reia ideea că toate eforturile omenești vor fi răsplătite drept de dreptul judecător. Cel ce-și va duce munca cu perseverență și curaj până la capăt va primi plată: recunoașterea sa de către Iisus ca ucenic și colaborator al Său și, ca atare, mântuirea; iar cel ce va fi cuprins de teamă și toropeală spirituală își va pierde plata sa.

«Să nu socotiți că am venit să aduc pace pe pământ, n-am venit să aduc pace, ci sabie. Că am venit să despart pe fiu de tatăl său și pe fiică de mama sa și pe noră de soacra sa. Iar vrăjmașii omului sunt casnicii săi. Căla ce iubește pe tatăl său și pe mamă mai mult decât pe Mine, nu este vrednic de Mine. Și cel ce iubește pe fiu sau pe fiică mai mult decât pe Mine nu este vrednic de Mine. Și acela ce nu-și va lua crucea sa și să vină după Mine, nu este vrednic de Mine. Cel ce și-a aflat sufletul său, îl va pierde, iar cel ce-și va pierde sufletul său pentru Mine, îl va câștiga» (10,34-39).

Iisus, împăratul păcii, spune că a venit să aducă dezbinare pe pământ; este vorba despre dezbinarea provocată de separarea celor drepți de cei păcătoși. În numele acestei separări a celor buni de cei răi, nu admite Apostolilor Săi nici o șovăire de la împlinirea misiunii lor. Se rup cele mai firești legături, ca de exemplu, cele familiale (legătura dintre copii și părinți), atunci când nu sunt susținute de sfințenie. Deci, cel ce se vrea Apostolul lui Iisus **«să-și ia crucea»**, să se pregătească pentru suportarea celor mai cumplite torturi, așa cum sunt torturile pe care le provoacă răstignirea.

Se cere abnegație absolută. **«Cel care-și află sufletul»**, cel care încearcă să-și cruțe viața (ca de exemplu, cei căzuți = lapsi, din istoria bisericii) îl va pierde, va pierde viața cerească, pe când **«cel ce-și va pierde sufletul pentru Hristos îl va câștiga»**, cel ce-l va mărturisi cu prețul sacrificiului suprem, va câștiga viața veșnică.

«Cela ce vă primește pe voi, pe Mine Mă primește, iar cel ce Mă primește pe Mine, primește pe cel ce M-a trimis. Cel ce primește un prooroc, plata proorocului va primi; iar cel ce primește un drept, în numele unui drept, plata dreptului va lua. Și cel ce va adăpa pe unul dintre aceștia mici numai cu un pahar cu apă rece, în nume de ucenic, amin grăiesc vouă: nu-și va pierde plata sa» (10, 40-42).

Arătând bunăvoință față de Apostoli, oamenii vor avea fericirea ca prin cuvântul lor să primească în suflet, cu inevitabile recompense, Cuvântul Evangheliei și, în ultimă instanță, pe Dumnezeu, izvorul mesajului Evanghelic.

Răsplata va fi pe măsura binelui pe care oamenii îl vor face. Dacă binele este făcut față de ei considerați ca oameni drepti, răsplata va fi pe măsura promovării dreptății. Dacă binele este făcut față de ei pentru că sunt considerați prooroci, deci unor trimiși ai lui Dumnezeu, asemeni mulților lui trimiși din Vechiul Testament, răsplata va fi pe măsura colaborării la împlinirea voii divine. În sfârșit, dacă binele este făcut acestor oameni simpli, pentru că sunt ucenici ai lui Iisus, care duc mai departe mesajul lui Dumnezeu însuși, făcut om, nici cel mai mic bine, cel la îndemâna oricui, ca de exemplu: oferirea unui pahar cu apă, nu va rămâne fără răsplată.

Ucenicii Sfântului Ioan Botezătorul îl întreabă pe Iisus dacă El este Mesia

«După ce Iisus a isprăvit de dat învățături celor 12 ucenici ai Săi, a plecat de acolo ca să învețe pe oameni și să propovăduiască în cetățile lor. Ioan a auzit din temniță despre lucrările lui Hristos și a trimis pe doi dintre ucenicii săi să-L întrebe: «Tu ești acela care are să vină sau așteptăm pe altul?» (11,1-3).

Sfântul Ioan Botezătorul fusese aruncat în temniță de către Irod Antipa, atât pentru motive politice, cât și pentru motive de ordin personal. Predica sa răsculase deseori poporul, iar căsătoria sa cu Irodiada, cumnata sa, era biciuită în auzul tuturor. Dar, după ce și-a asigurat domnia, regimul de temniță al Sfântului Ioan s-a ușurat. Irod nu mai avea de ce să se teamă de Ioan, de aceea sta adesea de vorbă cu el considerându-l un om înțelept, iar ucenicii săi aveau permisiunea să-l viziteze. În felul acesta, Sfântul Ioan era la curent cu activitatea Mântuitorului și cu atitudinea ucenicilor săi față de El. Știa că aceștia Îi sunt defavorabili și că nu se pot împăca cu ideea că el, Ioan, dascălul lor, nu este proorocul cel mare.

În legătură, deci, cu această afirmație că «**Ioan a trimis... să-L întrebe dacă El este Acela...**», s-au emis mai multe păreri:

a) Părerea lui Tertulian (Adversus Marcionem 4,18; De baptismo, 10), însușită mai târziu de critica negativă, conform căreia Ioan a început să se îndoiască în închisoare de faptul că Iisus este Mesia. Ar fi vrut să știe precis acest lucru și dacă cu adevărat Iisus era Mesia, atunci să-L invite să pășească fără întârziere la împlinirea misiunii Sale, la instituirea împărăției mesianice pământești și, totodată, la eliberarea sa din temniță.

b) Părerea că ucenicii Sfântului Ioan s-au atașat de dascălul lor din calcul egoist, dorind să ocupe locuri de cinste în viața neamului lor. De îndată ce Mântuitorul și-a început activitatea, ei n-au privit cu ochi buni popularitatea Lui crescândă. După întemnițarea învățătorului lor, ei urmăresc îndeaproape pe Mântuitorul, dar nu pentru a-și forma o convingere asupra venirii Lui în lume, ci pentru a-I putea descoperi greșeli și pentru a-L putea apoi acuza. Se înfrățesc cu fariseii făcând cauză comună împotriva Domnului. Deci numai de la ei a putut porni întrebarea, pusă Mântuitorului cu intenția să provoace o diversiune în entuziasmul mulțimii. O întrebare, care să-L pună într-o situație dificilă, fiind atribuită lui Ioan. Din ea ascultătorii să tragă concluzia, că și Ioan, proorocul cel foarte mult apreciat de mulțime se îndoiește de mesianitatea lui Hristos, în ciuda tuturor minunilor pe care le face.

c) Părerea Sfântului Ioan Gură de Aur, însușită de majoritatea Sfinților Părinți. După Sfântul Ioan Gură de Aur, Botezătorul știa că va muri curând. Vedea, în același timp, pe ucenicii săi defavorabili lui Iisus, pentru că ar fi dorit să se bucure în continuare de faima dascălului lor, faimă care, după ei, ar fi fost umbrată de Iisus. De altfel ei vin la Ioan și-i spun: «**Cel ce era cu tine, dincolo de Iordan, pentru care tu ai mărturisit, iată botează și toți merg după Dânsul**» (Ioan 3,26). În acest caz, Sfântul Ioan Botezătorul pretexează o îndoială, pentru ca ucenicii săi, venind la Iisus să se convingă ei înșiși de mesianitatea Sa.

În concluzie, putem afirma că Sfântul Ioan Botezătorul nu se putea îndoii de mesianitatea lui Iisus, în urma indicațiilor și a semnelor precise date lui în acest sens. «**Eu nu L-am știut pe El**», mărturisea mulțimilor; «**dar cel ce m-a trimis să botez cu apă, Acela mi-a zis: peste Cel care vei vedea pe Duhul, pogorându-se și rămânând peste El, Acela este care botează cu Duhul Sfânt. Și eu am văzut și am mărturisit că Acesta este Fiul lui Dumnezeu**» (Ioan 1,33). Dacă Sfântul Ioan Botezătorul s-ar fi îndoit că Iisus este Mesia, era normal că nu-L întrebe chiar pe El acest lucru. Nici un înșelător nu se divulgă pe sine, ci, din contră, se prezintă ca un om drept. Urmează deci, că întrebarea a fost pusă fie în scopuri egoiste, fără știrea Sfântului Ioan, fie cu știrea Sfântului Ioan, ca ucenicii săi să se convingă direct de mesianitatea Domnului.

Că Sfântul Ioan nu se îndoiește de mesianitatea Domnului rezultă și din faptul că Mântuitorul, cunoscându-i gândul, face elogiul credinței, al conecvenței și al frumoasei sale vieți morale.

«Drept răspuns, Iisus a zis: Duceți-vă și spuneți lui Ioan ceea ce auziți și vedeți: orbii își capătă vederea, șchiopii umblă, leproșii sunt curățiți, surzii aud, morții înviază și săracilor li se binevestește Evanghelia» (11,4-5).

Iisus nu răspunde: Eu sunt Mesia. Altă dată când spusese că este Mesia, iudeii afirmaseră că mărturia Lui nu este adevărată, tocmai pentru că El mărturisește despre Sine (Ioan 8,9). Le răspunde prin faptele care, după profeți, aveau să caracterizeze pe Mesia. (Luca ne informează că **«în clipa aceea, Iisus a vindecat pe mulți de boale, de chinuri, de duhuri rele și multor orbi le-a dat vederea»** 7,21). O dată cu aceste fapte, citează oarecum liber patru pasaje mesianice: două din Isaia și din Iezechil și Daniil (Isaia 35,5: **«Atunci se vor deschide ochii orbilor și urechile surzilor și vor auzi»**; Isaia 61,1: **«M-a trimis să vestesc săracilor, să vindec pe cei zdrobiți la inimă, să propovăduiesc robilor iertare»**; Iezechil 37,1 și Daniil 12,2 vorbesc despre învierea morților ca un act specific mesianic). Și continuă: **«Ferice de acela pentru care Eu nu voi fi un prilej de poticnire»** (11,6). Aceste cuvinte conțin o ușoară admonestare la adresa ucenicilor lui Ioan și prin ei, peste veacuri, la adresa tuturor celor ce se îndoiesc în credința lor față de Mântuitorul.

«Pe când se duceau ei, Iisus a început să vorbească mulțimii despre Ioan: Ce ați ieșit să vedeți în pustie, o trestie clătinată de vânt? Dacă nu, atunci ce ați ieșit să vedeți? Un om îmbrăcat în haine moi? Iată, cei ce poartă haine moi sunt în casele împăraților» (11,7-8).

Pe când plecau aceștia, pentru ca să îndepărteze orice îndoială din partea ascultătorilor față de credincioșia lui Ioan, Iisus ia cuvântul, spunând că Ioan nu este un om nestatornic în convingerile sale, ușor influențabil, întocmai unei trestii (din cele multe de pe malurile Iordanului) bătută de vânt. În statornicie îl susține în primul rând viața sa austeră. Dacă trupul moleșit de îngrijiri deosebite moleșește la rândul-i și spiritul, în cazul Botezătorului nu poate fi vorba de așa ceva, pentru că **«purta haina (aspră) din păr de cămilă...și se hrănea cu lăcuste și miere sălbatică»** (Mt. 3,4). Faptul că Ioan se afla în temniță, vorbește de asemeni de statornicia cugetului său.

«Atunci ce ați ieșit să vedeți? Un prooroc? Da, vă spun, și mai mult decât un prooroc; căci el este acela despre care s-a scris: "Iată, trimit înaintea feței Tale pe îngerul Meu, care îți va pregăti calea înaintea Ta". Adevărat vă spun că dintre cei născuți dintre femei nu s-a sculat nici unul mai mare decât Ioan Botezătorul. Totuși, cel mai mic în împărăția cerurilor

este mai mare decât el... Căci până la Ioan au proorocit toți proorocii și Legea. Și dacă vreți să înțelegeți, el este Ilie care avea să vină» (11,9-15).

Aceste versete înfățișează o altă latură a personalității Sfântului Ioan: latura profetică. Ioan este statornic în convingerile sale pentru că este un profet, un om inspirat de Dumnezeu. Și nu un profet oarecare, ci un profet care, la rându-i, a fost profetizat. Profetia pe care o amintește Mântuitorul în legătură cu aceasta, se află la Maleahi (3,1) și este citată liber. Maleahi profetise cu 400 de ani înainte că Mesia va avea un Înaintemergător. Dumnezeu îl numește, prin Maleahi, **«Îngerul său»**, fie pentru că, întocmai ca îngerii, vestea oamenilor voia Sa (Lc. 3,2), fie pentru că ducea o viață cu adevărat îngerească. El avea misiunea de **«a pregăti calea Domnului»**, adică de a pregăti sufletele oamenilor, dând mărturie precisă despre Iisus, despre iminenta întemeiere a Împărăției lui Dumnezeu și botezând cu botezul pocăinței. Pocăința, smulsă de Ioan, proceda în mod firesc iertarea păcatelor, pe care o aducea Iisus (Teofilact).

El este **«cel mai mare între născuți dintre femei...»**, dar **«cel mai mic în Împărăția cerurilor»**.

«Oameni născuți din femeie» sunt cei născuți pe cale naturală, asupra cărora apasă vina păcatului strămoșesc (cf. Iov 14,1;15,14;25,4). Acestei categorii de oameni aparține și Ioan Botezătorul, cu deosebirea că este superior tuturor.

El este mai mare chiar decât profeții Vechiului Testament, pentru că pe când aceia vorbeau despre Mesia, ca despre o persoană ce va veni în viitor, El este acela care recomandă pe Mesia, este crainicul Lui.

Este mai mic decât fiii împărăției, pentru că Ioan aparține, încă, omenirii Vechiului Testament, lipsită de harul izbăvitor, obținut prin baia botezului. Asupra lui apăsa încă păcatul strămoșesc. Ioan era prietenul mirelui pe când creștinii alcătuiesc Biserica, mireasa lui Hristos (Ioan 3,29). Domnul putea vorbi în acest chip despre Ioan pentru că știa mai dinainte că acesta își va încheia viața înainte ca El, prin moartea și învierea Sa, să desăvârșească opera de mântuire a lumii.

«Până la Ioan au proorocit toți proorocii și Legea». În legiuirile referitoare la jertfe se află prefigurări ale lui Mesia; profeții au grăit despre Împărăția Cerurilor, dar acum se acționează direct la înfăptuirea ei. Acum porțile împărăției cerurilor sunt deschise, dar intrarea în împărăție se face cu eforturi, se face cu luptă, **«se ia cu asalt»**. Mântuitorul este bucuros să constate că nu lipsește această râvnă între oameni, dovadă sunt mulțimile care Îl ascultă, Apostolii și ucenicii Săi care s-au și angajat în această luptă plină de jertfe.

«Cine are urechi de auzit să audă». Orice om cu rațiune poate și trebuie să ajungă la concluzia că profețiile fiind împlinite, Mesia trebuie să vină, Mesia putea fi de față.

«Ioan este Ilie care trebuia să vină».

Vorbind în numele lui Dumnezeu, profetul Maleahi comunicase (4,5) că înainte de venirea zilei celei mari și înfricoșătoare a judecării, Dumnezeu va trimite poporului Său pe profetul Ilie, care va avea misiunea: **«ca să întoarcă inimile părinților spre fii și inimile fiilor spre părinți»**. Iudeii interpretau aceste cuvinte ale profetului în sensul că ziua cea mare și înfricoșătoare a Domnului este chiar timpul venirii lui Mesia în lume. Ei nu făceau deosebire între venirea cea dintâi a lui Mesia, într-o umilință în lume, pentru a mântui lumea de sub robia diavolului, prin opera Sa sacrificială de pe cruce, și între venirea Lui cea de-a doua, într-o mărire, pentru a judeca lumea întreagă. Ei socoteau deci, că trebuie să vină mai întâi Ilie pentru a pregăti cele necesare în scopul activării Împărăției Mesianice. Mântuitorul nu intră în amănunte de exegeză cu ascultătorii Săi, ci ține numai să precizeze că acela care avea să vestească întemeierea Împărăției cerurilor a și venit, întrucât avea de îndeplinit același rol ca și Ilie, **«să întoarcă inima părinților spre copii și inima copiilor spre părinții lor»** (Maleahi 4,6).

Data fiind înalta misiune a Sfântului Ioan, iudeii trebuiau să-i acorde o considerație aparte. Dar n-a fost așa, ci unii au pretins că Ioan să se comporte într-un fel, iar alții în alt fel (Mt. 11,16-17)

«Că a venit Ioan, nici mâncând, nici bând, iar ei zic: are demon» (11,18). După concepția iudeilor, duhurile necurate rățăcesc prin locuri uscate și pustii. Ori, în loc să considere după cuviință purtarea lui Ioan, văd în plecarea lui în pustiu și în asprimea traiului său un semn că are demon.

«A venit Fiul Omului mâncând și bând, iar ei zic: Iată, om mâncător și băutor de vin, prietenul vameșilor și al păcătoșilor» (11,18).

Mântuitorul n-a întrecut niciodată măsura cumpătării în mâncare și băutură. Comparat, însă, cu Înaintemergătorul Său, după judecata fariseilor, El trece un nesățios. Se știe, însă, că Mântuitorul a dus un trai obișnuit, tocmai pentru a-și apropia pe cei păcătoși, cărora avea să le predice cuvântul Său.

«Și înțelepciunea s-a arătat dreaptă din partea fiilor ei» (11,19).

Acestui text, destul de greu de explicat, i s-au dat trei interpretări, primele două, asemănându-se între ele:

a) înțelepciunea, în cazul de față, zice Zigaben, este înțelepciunea divină. Fiii ei sunt Ioan și Iisus. Înțelepciunea lui Dumnezeu a fost arătată ca fiind corectă (dreaptă) de către fiii ei, Ioan și Iisus, atunci când aceștia au dus o viață deosebită, contrară celei a contemporanilor lor.

b) **«Fiii înțelepciunii»**, spune Damalas, **«este o expresie ebraică, un ebraism, ce desemnează pe cei care au duhul înțelepciunii, pe cei inițiați în cunoașterea lui Dumnezeu»**.

Majoritatea contemporanilor Mântuitorului nu se folosiseră de predica Sa și a Sfântului Ioan Botezătorul. Au existat, însă, și excepții, iar aceștia au fost cei dreپți, **«fiii înțelepciunii»**. De către aceștia a fost arătată ca fiind corectă metoda aplicată de Mântuitorul și de Sfântul Ioan Botezătorul.

c) **«Fiii înțelepciunii»**, zice V. Gheorghiu, în cazul de față, sunt contemporanii Mântuitorului, care aduceau astfel de învinuiri. Critica pe care o fac Mântuitorului și Botezătorului o consideră înțeleaptă și îndreptățită. Or, această constatare, pe care Domnul o face, despre felul de gândire al contemporanilor săi, este o constatare foarte tristă și nimicitoare pentru ei. Pentru că, atunci când consideră inconsecvența și capriciul drept înțelepciune, denotă că este o generație coruptă și perversă.

În strânsă legătură cu constatarea făcută, că activitatea Sa n-a aflat deplina aprobare a contemporanilor Săi, indignat, Domnul muștră cetățile în care s-au făcut cele mai multe din minunile Sale, pentru că nu s-au pocăit: **«Vai ție, Horazine, vai ție, Betsaida... Vai ție, Capernaum...»** (11,21-24).

Condamnarea se începe cu orașele Horazin și Betsaida. Lor le anunță Mântuitorul pedeapsa divină pentru necredință.

Pedeapsa care va veni asupra acestor orașe, Domnul o pune în paralelă cu situația celor două orașe păgâne binecunoscute iudeilor: Tyr și Sidon, constatând că dacă acestea din urmă ar fi văzut minunile Lui, s-ar fi pocăit. În consecință, păgânii ar fi avut o atitudine mai demnă față de Mesia decât fiii poporului ales.

Pentru Capernaum, un avertisment, fiindcă el, prin legarea Mântuitorului ca centru de activitate, a văzut cele mai multe minuni, a auzit cele mai multe învățături și ar fi trebuit să fie punctul de plecare al Bisericii creștine. Dar, în contrast cu Betleemul, care, deși mic în proorocia lui Mihea, (5,2), devine mare prin nașterea lui Hristos, Capernaumul ridicat la înălțimi uimitoare prin activitatea Domnului, prin răutatea și neînțelegera fiilor lui, se coboară până la iad. Pedeapsa care va veni asupra lui este mai grea decât cea venită asupra Sodomei.

Sub imperiul acelorasi sentimente, muștră atitudinea fariseilor și a cărturarilor: **«Te laud, Părinte, Doamne al cerului și al pământului, pentru că ai ascuns aceste lucruri de la cei înțeleپți și pricepuți și le-ai descoperit pruncilor. Da, Părinte, Te laud, pentru că așa ai găsit Tu cu cale»** (Mt. 11,25-26).

Fiul mulțumește Tatălui pentru înțeleapta orânduire din planul mântuirii, ca nu înțeleپții (învățații și învățătorii Legii), să priceapă și să primească aceasta (predica Domnului), ci cei simpli și umili. Teofilact spune: **«Dumnezeu a ascuns tainele Sale de la cei ce se consideră înțeleپți, nu în sensul că El, urându-i, nu li s-ar fi descoperit, ci în sensul că cei mândri (care se consideră înțeleپți), neinvocând**

puterea lui Dumnezeu, Dumnezeu nu li se descoperă, nici nu le ajută». Nu toți învățații sunt excluși de la posibilitatea înțelegerii Sfintei Evanghelii. De asemenea, Dumnezeu nu din mânie a făcut aceasta, câtă vreme a trimis pentru toți pe Fiul Său în lume.

Și cei care se țin învățați pot înțelege descoperirea divină a Fiului dacă se vor umili în știința lor și-și vor curăți sufletul de întinăciune.

«Toate lucrurile Mi-au fost date Mie de către Tatăl Meu și nimeni nu cunoaște pe deplin pe Tatăl, afară de Fiul și acela căruia Fiul vrea să-i descopere» (Mt. 11,27).

Mântuitorul lărgeste orizontul trăirii Sale în raport cu Părintele Cerească. El se descoperă de o ființă cu Tatăl, cunoscător al tainelor dumnezeirii. El este întemeietorul Împărăției lui Dumnezeu în lume, persoana căreia Tatăl i-a încredințat toate tainele Sale.

În încheiere, Domnul cheamă la Sine, cheamă să-L urmeze, pe cei împovărați și osteniți de povara multor precepte fariseice și de noianul păcatelor, promițându-le ușurarea sau odihna sufletească. Le pune înaintea jugul Său; adică poruncile Sale, asigurându-i că este ușor și bun; ușor fiindcă puterea Lui dumnezeiască le ajută să-l poată purta; și bun, fiindcă dăruiește păcatul care omoară sufletele. (Mt.11,28-29-30).

Smulgerea spicelor în zi de Sabat (Mt. 12,1-8; Marcu 2,23-28; Lc. 6,1-12)

«În ziua aceea mergea Iisus într-o zi de sâmbătă, printre semănături, iar ucenicii Lui au flămânzit și au început să smulgă spice și să mănânce. Văzând aceasta, fariseii I-au zis: Iată, ucenicii Tăi fac ceea ce nu se cuvine să facă sâmbăta» (Mt. 12,1-8; Marcu 2,23-28; Lc. 6,1-12).

Din paralela sinoptică a acestei întâmplări rezultă că s-a petrecut imediat după Paștile anului doi de activitate: **«Într-o sâmbătă, a doua după Paști...»** (Lc. 6,1).

Mântuitorul, trecând cu Apostolii printre holdele coapte, în zi de sâmbătă, flămând fiind, au rupt spice să-și astâmpere foamea. Acest lucru era permis de Lege (Dt. 23, 25). Pentru farisei este însă un motiv de acuză că nu respectă Legea și printr-o falsă interpretare a citatului amintit, adus în legătură cu repaosul Sabatic, trăgeau concluzia că precum nu este permis secerișul în zi de sâmbătă, la fel nu este permis nici să culeagă cineva spice în zi de sâmbătă, pentru a-și astâmpăra foamea. Desigur, o concluzie greșită, câtă vreme repaosul sabatic nu oprea pe fiul Legii să mănânce în zi de sâmbătă.

Mântuitorul nu răspunde acestei acuze direct printr-o disculpăre, ci indirect, printr-un exemplu din Vechiul Testament. Din acest exemplu, rezultă că în caz de foame, Legea naturală are prioritate față de Legea pozitivă. Exemplul este o

întâmplare din viața lui David (Ieșire 29,32-33). Acesta, fiind flămând, a intrat în Sfânta și luând din **«pâinile punerii înainte, și-a astâmpărat foamea. Nici preoții Cortului Sfânt, nici Arhiereul n-au socotit fapta lui ca o călcare a Legii, deși după Lege era o profanare»** (12,3-4).

Pentru a fi și mai lămurit în respingerea unei acuze ridicole, dar plină de răutate, aduce un al doilea exemplu, de date aceasta din viața de toate zilele. Preoții, zice, în zi de sabbat, împlinesc la templu mai multă muncă, decât oricând, fără ca cineva să le impute că prin aceasta încalcă repaosul sabatic. Legea nu numai că nu-i oprește, ci îi obligă la un astfel de lucru, fiindcă lucrul lor e pus în slujba lui Dumnezeu. Din acest al doilea exemplu, Domnul trage concluzia că precum preoții lucrează în zi de sâmbătă la templu, la fel și Apostolii săi, fiind într-o slujbă asemănătoare și mult superioară, trebuie să lucreze. O slujbă mai mare și mai sfântă decât aceea pe care o împlinesc Apostolii nici nu există. Ea este incomparabil mai mare decât cea a preoților (12,5) Vechiului Testament.

Pentru a nu-și închipui fariseii că el nu le-a pătruns până în adâncul sufletului, printr-un al treilea argument, le dezvăluie răutatea din care a izvorât această acuză. Nu dragostea și respectul față de Lege i-a determinat să-i acuze pe Apostoli, ci ura împotriva acestora. Dar să ia seamă că Dumnezeu apreciază mai mult mila, decât jertfa, iubirea decât împlinirea preceptelor Legii, un adevăr pe care-l accentuează și profetul Osea (6,6) (12,6-7).

În fine, Domnul încheie răspunsul Său cu proclamarea adevărului: **«Fiul Omului, Mesia, este domn al Sabatului»**. El a legiferat ținerea sabbatului și nu poate admite să I se impună de către farisei forma în care să fie serbată. El a legiferat-o și, ca atare, numai El poate hotărî, în ultimă instanță, cine a violat sfințenia ei și cine nu. Iar dacă El nu are cuvinte de reproș la adresa ucenicilor, cu atât mai puțin au dreptul să-L mustre cărturarii, care nu sunt stăpâni, ci sclavi ai sâmbetei (12,6-18).

Vindecarea omului cu mâna uscată (Mt. 12,9-14; Mc. 3,1-6; Lc. 6,6-11)

«Și plecând de acolo, a venit (Iisus) la sinagogă; și iată un om având mâna uscată. Și L-au întrebat, ca să-L învinuiască, zicând: Se cuvine, oare, a vindeca sâmbăta?... El le-a zis: Cine va fi între voi omul care va avea o oaie și, de va cădea ea sâmbăta în groapă, nu o va apuca și o va scoate?...» (Mt. 12,9-14; Mc. 3,1-6; Lc. 6,6-11).

În relatarea acestui episod, între Evangheliști sunt unele mici deosebiri. Astfel, pe când Matei și Marcu ne lasă să înțelegem că acest episod s-a întâmplat în aceeași sâmbătă, după disputa referitoare la smulgerea spicelor, Luca (6,6) spune că incidentul a avut loc în sâmbăta următoare. Referindu-se la astfel de nepotriviri,

Sfântul Ioan Gură de Aur spune: **«În multe locuri relatările nu sunt aceleași, dar acest fapt este un argument pentru adevăr. Pentru că dacă ei ar fi fost de acord până la loc și timp și cuvinte, nimeni dintre dușmanii credinței n-ar fi crezut că acestea au fost scrise de oameni diferiți. Important este, însă, faptul că în aspectele principale... nu se deosebesc între ei».**

Domnul va fi intrat, ca de obicei, în sinagogă; se vor fi citit pericope din Lege și Prooroci și El va fi luat cuvântul să învețe. Printre ascultători va fi fost și omul cu mâna uscată. Fariseii, pretextând bunăvoință față de bolnav, întreabă pe Domnul dacă este permis a vindeca în zi de sabat. Puneau astfel de întrebare, pentru că după concepția lor, putea să fie vindecat în zi de sabat numai cel care se afla în pericol de moarte.

Mântuitorul răspunde, referindu-se mai întâi, la o practică necondamnată de nimeni, aceea de a salva în zi de sabat un dobitoc care, altfel, ar fi pierdut. Apoi, conchide: Omul fiind superior animalelor, este normal a i se face bine oricând. De aceea vindecă pe cel bolnav.

Atunci fariseii au ieșit și au ținut sfat să-L ucidă (12,14).

Urmează un raport sumar asupra diferitelor vindecări (12,15-21) săvârșite de către Iisus. Tămăduiește pe bolnavi și le poruncește să nu facă cunoscute faptele Sale. Cere acest lucru, nevoind să întărite prea mult pe farisei, care ar fi putut să pună capăt de timpuriu activității Sale.

Pentru a caracteriza felul în care Iisus știa să-și dezvolte activitatea Sa mesianică, Evanghelistul nu află cuvinte mai potrivite decât să reproducă cuvintele de odinioară ale profetului Isaia (42,1-4). Acesta, voind să mângâie pe poporul său, îi promitea că Dumnezeu va trimite, la vremea sa, pe Însuși Fiul Său, pe care-l va înzestra cu Duhul Său și va avea misiunea de a anunța judecata popoarelor. Dar, deși înzestrat cu puteri deosebite, El își va desfășura activitatea în toată liniștea și tăcerea: **«Nu se va certa, nici nu va striga, nu va auzi nimeni, pe ulițe, glasul Lui. Trestie strivită nu va frânge și festila fumegândă nu va stinge, până ce va scoate, spre biruință judecata».**

I se aduce un demonizat, care nu putea să vadă și nici nu auzea. Iisus îl vindecă, el își capătă auzul și vederea, iar poporul se întreabă dacă nu cumva Iisus este Fiul lui David, adică Mesia. Fariseii, vorbind între ei, Îl insultă, afirmând că **«scoate demonii cu ajutorul lui Belzebul»**. Cunoscându-le gândurile, le arată cât de absurdă, nedreaptă și răutăcioasă este această calomnie.

O împărăție care se dezbină în partide care se dușmănesc, se pustiește; la fel o casă și o familie. Ori, demonii având o împărăție, Satana nu poate să contribuie la uzurparea sa.

Fariseii sunt pe deasupra inconsecvenți; ei nu acuză pentru aceleași fapte pe ucenicii lor exorciști. Despre existența lor, ne dau mărturie Faptele Apostolilor 19,13; Tobie 8,1-3; Iosif Flaviu, etc.

Și conchide: **«Orice păcat și orice hulă vor fi iertate oamenilor; dar hula împotriva Duhului Sfânt nu le va fi iertată... nici în veacul de acum și nici în cel ce va să vină».**

Păcat împotriva **«Fiului Omului»**, deci păcat care se iartă, spune Fericitul Ieronim, este păcatul săvârșit împotriva Mântuitorului ca om, adică faptul de a-L socoti simplu fiu al teslarului Iosif și de a spune despre El că, fiind comparat cu Sfântul Ioan Botezătorul, este necumpătat în mâncare și băutură. Pe când păcat împotriva Duhului Sfânt este păcatul împotriva divinității și a Fiului ca Dumnezeu. Este păcatul săvârșit atunci când El, manifestându-se ca Dumnezeu, cum a fost cazul atunci când a izgonit demoni, a fost învinuit că face aceasta cu ajutorul lui Beelzebul.

Acest păcat **«nu se va ierta nici în veacul de acum, nici în veacul viitor»**, pentru faptul că stă în firea lucrurilor ca unul care săvârșește astfel de păcate (păcatele împotriva Duhului Sfânt) să nu se pocăiască. Dacă, totuși, și un astfel de om se pocăiește, păcatul lui se iartă, pentru că, Mântuitorul, investind pe ucenicii Săi cu puterea iertării păcatelor, a zis: **«Oricâte veți lega pe pământ, vor fi legate și în cer, și oricâte veți dezlega pe pământ, vor fi dezlegate și în cer»** (Mt. 16,19; 18,18; Ioan 20,23).

Fariseii cer semne (Mt. 12,38-42; Lc. 11,16,29-32; Mc. 8,11)

În strânsă legătură cu respingerea acuzei ridicată de farisei că Mântuitorul scoate demoni cu puterea demonică, Sfântul Evanghelist ne vorbește despre invitația pe care o fac Domnului de a le arăta semne din Cer, prin care să-și dovedească divinitatea. **«Învățătorule»**, au zis fariseii și cărturarii, **«vrem să vedem de la Tine un semn»**. Din această cerere rezultă că fariseii contestau minunile Domnului, chiar și pe cele mai evidente, minuni care numai printr-o putere dumnezeiască sunt făcute, precum a dovedit printr-o logică constrângătoare Mântuitorul. Pe fariseii înrăiți, însă, nici această logică nu-i reduce la tăcere; ei persistă în cererea lor, voind să zădărnicească efectul minunilor în sufletul mulțimii. Din aceasta se vede și mai mult răutatea și intenția lor. Ei nu vor să creadă, dar nici pe alții nu-i lasă să creadă. **«Neam viclean și preacurvar cere semn»**, zice Mântuitorul, **«dar semn nu i se va da, afară de semnul lui Iona»** (Mt. 12,38-42; Lc. 11,16,29-32; Mc. 8,11).

«Neam viclean numește pe iudei», zice Zigaben, **«pentru că erau porniți mereu spre a-L ispiti; neam preacurvar îi numește pentru faptul că, întocmai ca strămoșii lor, se îndepărtaseră de Dumnezeu, rupseseră legământul făcut cu El»**.

Mântuitorul nu-i învrednicește cu un răspuns direct. Precum s-a dovedit mai târziu, aceasta era de prisos, căci nimic nu-i putea convinge. A răspuns numai în general, având în vedere nu numai pe farisei, ci și pe toți fiii necredincioși ai neamului Său, care, pornind de la idei preconcepute, nu vor să primească nici un semn.

Dar, pentru a nu invoca în sprijinul necredinței lor lipsa de semne, le dă totuși unul: semnul lui Iona. Se referă la cele simbolizate de rămânerea lui Iona, trei zile și trei nopți în pântecul chitului, la Învierea Sa, cel mai mare semn al dumnezeirii (I Cor. 16,14).

Rudeniile Mântuitorului (Mt. 12,48-50; Mc. 3,31-35; Lc. 8,19-21)

La sfârșitul capitolului 12, Sfântul Evanghelist Matei ne reproduce cuvintele Mântuitorului în legătură cu adevăratele rudeni. Mântuitorul se afla în casa unde a vorbit mulțimii despre Iona, când cineva din mulțime s-a apropiat de El și L-a anunțat că a sosit mama cu frații Lui, voind să-I vorbească. La auzul acestor cuvinte, Domnul a răspuns: «**Cine este mama Mea și frații Mei?**». Și, întinzând mâna spre ucenici, i-a arătat zicând: «**Iată mama și frații Mei. Că oricine face voia Tatălui Meu din Ceruri, acela îmi este frate și soră**» (Mt. 12,48-50; Mc. 3,31-35; Lc. 8,19-21). Prin această atitudine, Domnul nu S-a lepădat de mama și rudeniile Sale după trup, ci, în sensul parabolilor (Mt. 8,22; 10,34-37; Ioan 11,4) a arătat că noile relații dintre oameni, stabilite de Mesia în lume, depășesc legăturile de sânge. Toți câți împlinesc voia lui Dumnezeu sunt frați și surori spirituale, mai apropiați decât rudeniile de sânge.

În legătură cu «**frații**» Domnului, s-au emis următoarele păreri:

a) Ar fi fost copiii lui Iosif proveniți dintr-o căsătorie anterioară cu o anumită Salomea; sau dintr-o căsătorie de levirat a lui Iosif cu văduva fratelui său, Cleopa (Alfeu) mort de timpuriu. Părerea este formulată de unii Sfinți Părinți, având la temelie Protoevanghelia lui Iacob;

b) Ar fi fost niște fii ai lui Cleopa, fratele lui Iosif, cu soția sa, Maria, pe care Iosif i-a adoptat;

c) Ar fi fost fiii unei surori mai mari ai Fecioarei Maria, numită tot Maria (Ioan 19,20) căsătorită cu Cleopa-Alfeu (Această părere este dominantă în Biserica Apuseană, de la Ieronim încoace).

d) În fine, unii protestanți de astăzi cred că sunt frații naturali ai Domnului din căsătoria lui Iosif cu Maria.

Ultima părere este respinsă categoric de Biserică, fiind potrivnică la tot ceea ce știm despre Sfânta Fecioară Maria din Sfânta Scriptură.

În concluzie, așa numiții «*frați ai Domnului*» sunt sau frați vitregi, sau frați adoptivi din familia lui Iosif, sau veri primari ai Domnului.

Parabolele și asemănările Mântuitorului despre Împărăția lui Dumnezeu (Mt. 13,1-52; Marcu 3,20-31,31-35; 4,1-34; Luca 8,1-21; 13,18-21)

Numirea și noțiunea «parabolă»

a. Numirea de «parabolă» derivă din grecescul «*παραβολή*», trecut în latinescul «parabola» și apoi aproape neschimbat în toate limbile moderne. Verbul grecesc «*παραβάλλω*», din care derivă cuvântul «*παραβολή*» înseamnă «*a pune alături*», a compara. Prin «*παραβολή*» avem să înțelegem deci o comparație, o asemănare.

Numirea «*παραβολή*» ca termen tehnic o întâlnim: în literatura clasică greacă; în Vechiul Testament (traducerea Septuaginta) în Noul Testament și în special în Sfintele Evanghelii.

În Vechiul Testament (Septuaginta), ca traducere a ebraicului «*mašal*» o întâlnim de 47 de ori. (În alte traduceri grecești ale Vechiului Testament ebraiescul «*mašal*» este redat cu grecescul «*παροιμία*»).

În Noul Testament cuvântul «*παραβολή*» îl întâlnim de 48 de ori și anume: în Evangheliile sinoptice de 46 de ori; și în Epistola către Evrei de 2 ori.

La Sfântul Evanghelist Ioan nu găsim cuvântul «*παραβολή*», dar găsim cuvântul «*παροιμία*» de 4 ori, însemnând același lucru.

Parabola are 4 însușiri principale:

- 1) este o narațiune independentă ;
- 2) exprimă un adevăr supranatural (ascuns priceperii omenești) ;
- 3) adevărul este îmbrăcat într-un tablou luat din viața de toate zilele;
- 4) între tabloul intuitiv și adevărul exprimat este o strânsă legătură.

Cea mai importantă dintre cele 4 însușiri este cea de a doua (exprimarea unui adevăr supranatural). Mântuitorul pune în cuprinsul parabolelor noțiuni înalte, cum ar fi împărăția cerurilor, chipul și rostul Bisericii, judecata viitoare, etc.

Parabola se distinge de alte forme figurate de exprimare ca: metafore; asemănarea; alegoria și fabula.

b. Vorbind în parabole, Mântuitorul a voit să exprime, într-o formă intuitivă și accesibilă priceperii omenești, adevăruri supranaturale. A făcut aceasta, cu atât mai mult cu cât știa că auditoriul Său este, în cea mai mare parte, alcătuit din oameni simpli: agricultori și pescari. Expunând, deci, plastic adevărurile supranaturale, mintea acestora le putea înțelege mai ușor, iar voința lor era mai ușor câștigată pentru a le primi și aplica în viață. Interpretarea parabolelor, însă, nu stă întotdeauna

la îndemâna tuturor. De multe ori, explicarea lor este cerută chiar de Apostoli. În acest caz, ea este o pedeapsă pentru necredințioșia poporului (Mat. 13,13).

1. Parabola Semănătorului (Mt. 13,23; Mc. 4,1-9; Lc. 8,4-8)

După cum o serie de minuni, săvârșite de Mântuitorul în diferite timpuri, locuri și împrejurări, Sfântul Matei le concentrează într-o singură expunere (cap. 8-9) tot așa în cap. 13 grupează o serie de 7 parabole punându-le în gura Domnului în aceeași zi, în așa numita «predică de pe lac». Șirul acestor parabole și asemănări, îl începe cu parabola semănătorului. Aceasta este comună tuturor sinopticilor și prima dintre parabolele despre Împărăția lui Dumnezeu. A fost rostită de Mântuitorul, pe malul lacului Ghenizaret, aproape de Capernaum în fața Apostolilor, ucenicilor și a unei mulțimi mari de ascultători, imediat după întoarcerea Domnului de la a treia sărbătoare a Paștelor, deci, la începutul anului al treilea de activitate.

Fiindcă mulțimea ascultătorilor Îl îmbulzea, s-a urcat într-o corabie care staționa pe malul lacului, de unde a vorbit (Mt. 13,1-2).

Tabloul folosit în parabola semănătorului este luat din viața agricultorilor galileeni. Pentru înțelegerea lui sunt necesare câteva note explicative. Galileea este un ținut deluros. În medie dealurile se ridică până la 400-500 metri peste nivelul mării. Cultura de grâu pe vremea Mântuitorului sec făcea pe dealuri, văile cu izvoare și scurgeri de ape fiind destinate mai mult culturii de legume și pomilor fructiferi. Fiindcă solul era foarte subțire, iar ploile repezi din timpul iernii, repede îl puteau spăla, semănăturile erau făcute în terase. Din vale până în vârful dealurilor, semănăturile urcau în terase puțin înclinate, despărțite prin brazde abrupte înțelenite. Numărul și lărgimea teraselor era diferită după înălțimea și înclinarea dealurilor. De la o semănătură la alta duceau poteci care traversau terasele de jos până sus, făcând legătura cu satele. Pe acestea puteau circula numai oameni și cel mult animalele de muncă cu care se lucra pământul și se aducea recolta de la arii în sate. Se ara toamna după ploile timpurii, imediat însămânțându-se grâul. Era firesc ca în partea superioară a teraselor solul să fie mai subțire, iar în partea inferioară mai gros. Uneori venind ploi repezi și abundente, solul subțire era spălat și mânat în jos încât rămâneau numai pietre. Așa se explică de ce Mântuitorul, referindu-se la același ogor, vorbește despre pământ pietros, pământ bun, cărare și teren nelucrat, plin de spini. Terasese, fiind în general înguste, la semănatul cu mâna unele grăunțe ajungeau și pe terasa înțelenită, care despărțea ogoarele. De aici soarta diferită a seminței aruncate.

După ce Mântuitorul a rostit parabola, s-au apropiat de El ucenicii Săi și L-au întrebat: «**De ce le vorbești lor în pilde?**» (Mat. 13,10). Reiese din această întrebare că Apostolii și ucenicii cred că au înțeles adevărurile pe care Mântuitorul a

voit să le învețe, dar au constatat o nedumerire în mijlocul celorlalți ascultători. Întrebarea lor cere lămuriri privitoare la scopul urmărit de Domnul. Prin răspunsul Său, Mântuitorul le arată că această parabolă e menită a face deosebire între ascultătorii care primesc învățătura Sa și cei care nu o primesc; între Apostoli, ucenici și poporul necredincios. După ordinea divină, înțelegerea ei e dată numai Apostolilor și ucenicilor, dar nu și poporului. Ea dezvăluie Apostolilor taina ascunsă a întemeierii împărăției lui Dumnezeu și a dezvoltării ei în lume.

La rugămintea ucenicilor, parabola este interpretată de Însuși Mântuitorul. Semănătorul, zice, este El Însuși, Ucenicii și urmașii acestora. Sămânța este Cuvântul Evangheliei. Pământul este sufletul credincioșilor. După cum nu orice sol, este favorabil culturilor, la fel nu toate sufletele primesc în mod egal Cuvântul Evanghelic. Unii oameni îl primesc dar nu îi dau importanță și îl uită în curând. Alții sunt superficiali, iar alții sunt preocupați de multele griji ale vieții. Dar sunt și oameni bine intenționați, care ascultă Cuvântul și-și conformează viața, într-o măsură mai mică sau mai mare, preceptelor sale și dau multă roadă.

2. Pilda neghinei (Mt. 13,24-30; 13,38-43; Mc. 4,26-29)

În strânsă legătură cu parabola semănătorului este și cea a neghinei. Cuprinsul ei este următorul: semănătorul se îngrijește să semene numai sămânță bună, dușmanii lui, însă, se îngrijesc să-i strice munca, semănând după sămânța bună, sămânța cea rea. Ambele răsar și cresc. Când slugile observă, se minunează și, nedumeriți, îl întreabă pe semănător dacă nu cumva prin grâul semănat a fost și neghină. Semănătorul îi asigură că a aruncat numai sămânță bună. Vrajmașul i-a stricat semănătura. Deocamdată nu e nimic de făcut până la seceriș, ca nu cumva plivind neghina din grâu să se smulgă și grâul. La secerat, se va alege neghina din grâu și neghina se va arde.

După Evanghelistul Matei și pilda aceasta a fost rostită de Mântuitorul în fața mulțimii, însă pe aceasta o talmăcește ucenicilor mai târziu. (Mt. 13, 38-43).

Sensul acestei parabole este următorul :

Stăpânul ogorului reprezintă pe Dumnezeu. Ogorul reprezintă lumea, în care, pe lângă oamenii buni, cu cugete curate se află și oamenii cei răi, cu cugete rele, ucenicii lui Satan.

Slugile care cer permisiunea stârpirii celor răi sunt îngerii. Dumnezeu, însă, amână pedepsirea lor, lăsându-le timp de pocăință până la judecata obștească. Atunci cei buni vor fi separați de cei răi, fiecare primind răsplata meritată.

3. Pilda grăuntelui de muștar (Mt. 13,31-32; Mc. 4,30-32; Lc. 13,18)

Sfântul Evanghelist Matei și Marcu leagă această pildă de pilda neghinei, pe când Sfântul Luca o leagă de minunea învierii fiicei lui Iair. Împrejurările sunt atât de diferite, încât trebuie să presupunem că Mântuitorul a rostit această pildă de mai multe ori. Cuprinsul ei este următorul: Împărăția cerurilor este asemenea grăunțelor de muștar, pe care, luându-l un om și semănându-l în grădina sa, se face pom pe care vin și se așează păsările cerului.

În vremurile din urmă s-a încercat diminuarea valorii acestei parabole pe motivul că grăunțele de muștar nu sunt semințele cele mai mici de legume.

Este adevărat, spun teologii ortodocși, însă trebuie să avem în vedere în primul rând faptul că Mântuitorul ține seama de fondul aperceptiv al ascultătorilor Săi, pentru care sămânța de muștar este cea mai mică sau una dintre cele mai mici. În rândul al doilea, că purcezând de la un fapt oarecare el vrea să transmită adevărul că Biserica, la început cu dimensiuni modeste, se va dezvolta și că în sânul ei vor fi cuprinse neamuri diferite.

Faptul că a fost spusă de Mântuitorul imediat după pilda semănătorului, este tâlcuit de Sfântul Ioan Gură de Aur în felul următor: **«Fiindcă Domnul nostru Iisus Hristos a accentuat în pilda semănătorului că trei părți din sămânță se pierd fără a aduce rod, și numai o parte se menține, dar și aceasta nu fără multe piedici în dezvoltarea ei (pilda neghinei), ucenicii și-ar fi putut zice în mintea lor: atunci cine și câți se vor putea socoti între credincioși? Domnul, pentru a le înlătura frica și descurajarea, prin această nouă pildă, îi asigură că Împărăția lui Dumnezeu va cuprinde totuși întreg pământul»**. Faptul avea să-i încurajeze pe Apostoli, să-i întărească în credință, să-i determine la o intensă activitate viitoare.

Profeția Mântuitorului din această pildă a fost confirmată de întreaga istorie a Bisericii creștine. Micul nucleu al comunității Apostolice, doar în câteva decenii, a cuprins întreg Imperiul Roman. Un fenomen unic în istoria lumii, ținând cont de mijloacele de expansiune ale creștinismului.

4. Parabola aluatului (Mt. 13,33; Lc. 13,20)

Strâns legată de parabola **«seminței de muștar»**, Sfântul Evanghelist Matei ne expune parabola aluatului. Legătura dintre aceste două parabole este explicabilă. Dacă prima ne înfățișează adevărul profetic privitor la dezvoltarea Împărăției lui Dumnezeu în afară (în dimensiuni spațiale), a doua ne înfățișează un adevăr mai puțin controlabil, deși evident, acela al dezvoltării lui Dumnezeu înlăuntru (în sufletul omului). Cuprinsul: **«Asemenea este Împărăția cerurilor aluatului pe care, luându-l, o femeie l-a ascuns în trei măsuri de făină, până s-a dospit toată»**.

Tabloul natural este luat deci din viața gospodinelor: o bucată de aluat, dospește întreaga frământătură. Prin această pildă, spune Sfântul Ioan Gură de Aur, Mântuitorul vrea să ne învețe, că în Evanghelia Sa este o putere nevăzută, asemănătoare aluatului, putere care acționează într-o formă minunată asupra sufletului omenesc, transformându-l, renăscându-l. Referitor la amănuntul că aluatul a fost amestecat în trei măsuri de făină, s-au dat mai multe interpretări. Astfel, Zigaben și Damalas susțin că prin expresia «**trei măsuri**» se desemnează marea cantitate a făinii și puterea aluatului. Deci, Mântuitorul ar fi vrut să sublinieze, prin aceasta, marea putere a cuvântului Său.

Teodor de Mopsuestia crede că prin numărul trei se referă la trei categorii de oameni: iudei, samarineni și neamuri. În sfârșit, Fericitul Augustin crede că prin numărul trei, Mântuitorul se referă la trei părți alcătuitoare ale omului: inima, sufletul și duhul.

Comparația făcută de Mântuitorul în această pildă, după părerea unor critici este nepotrivită, câtă vreme în Vechiul Testament și Noul Testament aluatul este un simbol al răului (I Cor. 5,6; Gal. 5,9). Din comparația făcută ar rezulta că în Împărăția lui Dumnezeu intră și anume elemente ale spiritualității păgâne și iudaice. Obiecțiunea este însă, greșită. Tabloul cu aluatul care dospește este folosit foarte adeseori de rabinii iudei și în sens bun. În plus, Mântuitorul n-a avut în vedere simbolul aluatului, ci puterea Lui de acțiune.

5. Pilda comorii ascunse (Matei 13,44)

Cuprinsul parabolei: Un om află că într-o țarină se află o comoară. Atunci el vinde tot ce are și cu prețul obținut cumpără țarina și intră în posesiunea comorii.

Pilda aceasta, ca și cele ce urmează după ea, a fost rostită de Mântuitorul numai în fața ucenicilor, în casa lui Petru. Imaginea este luată din viața țăranilor iudei care, date fiind vitregiile vremurilor prin care a trecut Țara Sfântă, erau adesea în situația de a găsi comori ascunse în pământ.

O comoară descoperită, după legea romană, valabilă și pentru iudei în epoca Mântuitorului, era a aceluia care stăpânea pământul. Era, deci, firesc ca cineva, bănuind undeva existența unei comori, să dea oricât, convins fiind că valoarea comorii îl va răsplăti din belșug.

Sensul pildei este următorul: Cuvântul lui Dumnezeu, Cuvântul care aduce cel mai mare bun, mântuirea, este asemenea unei comori. Omul înțelept, dându-și seama de valoarea lui, dă totul, neglijează orice preocupare zilnică, materială, mărunță, pentru a și-l împropria, pentru a intra în stăpânirea lui. Sfântul Ioan Gură de Aur spune: «(Cuvântul Evangheliei) **se află în lume (ascuns), iar dacă cineva nu are sufletul dispus să-l caute, nu-l află niciodată**».

6. Parabola mărgăritarului (Mt.13,45)

Cuprinsul parabolei: Un neguțător află un mărgăritar și știe că este de mare preț. Merge și vinde bunurile sale și cu prețul obținut cumpără mărgăritarul.

Tabloul este luat din lumea negustorilor și argintarilor iudei. Aceeași năzuință, de a cumpăra o perlă descoperită în țările producătoare, chiar cu prețul vânzării întregii avuții. Posibilitatea valorificării ei la sume mari, îl îndemna pe negustor să-și jertfească întreaga avere, numai să o poată cumpăra.

Ideea exprimată și în această parabolă este, că Împărăția lui Dumnezeu reprezintă o valoare uriașă pentru om, valoarea incomparabilă cu toate bunurile materiale pe care le posedă. Precum pentru ajungerea în stăpânirea unei comori descoperite, sau a unei perle rare, țăranul și negustorul își cheltuiesc toată averea, la fel pentru dobândirea Împărăției lui Dumnezeu, se cuvine din partea omului să jertfească toate valorile pământești.

Dobândirea Împărăției lui Dumnezeu, nu este deci un proces natural și de la sine înțeles, ci o misiune înaltă pentru om.

7. Parabola năvodului (Mt. 13,47-50)

Cuprinsul parabolei: Aruncând năvodul în mare pescarii prind atât pești, cât și viețuitoare nefolositoare. Trăgând năvodul la mal, ei separă peștii de viețuitoare, rețin peștii, iar pe acestea le aruncă din nou în mare.

Tabloul e luat din viața pescarilor iudei. Era foarte potrivit întrucât majoritatea ucenicilor Domnului erau pescari. Mântuitorul aseamănă Împărăția lui Dumnezeu cu un uriaș năvod de pescuit, asemănător aceluia folosit de pescarii lacului Ghenizaret. La sfârșitul pescuitului, năvodul era tras la mal, unde pescarii alegeau peștii dintre viețuitoarele nefolositoare.

Ideea exprimată este aceeași ca și în pilda neghinei: în Biserică trăiesc împreună oameni buni și răi. Separarea lor va avea loc la sfârșitul veacurilor, pentru a se da timp de pocăință celor păcătoși.

Terminând parabolele (Mt. 13,51-52), Domnul întreabă pe Apostoli dacă au înțeles toate parabolele. Ei răspund afirmativ. Acest lucru înseamnă în același timp că ei au înțeles să se conformeze lor, și că prin mandatul ce-l vor primi, să le propovăduiască mai departe în lume.

În fine, în încheiere, le arată că fiecare propovăduitor al Împărăției lui Dumnezeu se aseamănă unui bun gospodar care arată oaspeților săi, nu numai comorile câștigate pe urmă, ci și cele câștigate mai înainte (Mt. 13,52). Așa a făcut și Mântuitorul: în forma parabolelor vechi, a turnat un conținut nou, despre Împărăția lui Dumnezeu. Le numește parabole vechi, fiindcă tablourile sunt cunoscute de mult,

sunt luate din viața omenească, El, însă, le-a dat un conținut nou. Același lucru vor vrea să facă și Apostolii și urmașii lor în lume. În formele vechi ale vieții omenești, vor turna adevărurile permanent noi ale învățaturii mântuitoare.

Respingerea Mântuitorului în orașul său (Mt. 13,53-58; Mc. 6,1-8; Lc. 4,16-20)

După ce a rostit «**Predica de pe lac**», ne spune Sfântul Matei, Domnul a părăsit Capernaumul, plecând din nou în misiune prin Galileea. În acest drum misionar S-a abătut și prin orașelul copilăriei Lui, Nazaret. Din Evanghelia Sfântul Luca ar rezulta că această vizită n-a fost la începutul activității Domnului. De altfel, nici Sfântul Matei nu precizează timpul venirii Mântuitorului în patria Sa și nici numele orașului, presupunându-l cunoscut de cititorii Săi. Ne istorisește pe scurt că Domnul nostru Iisus Hristos a luat cuvântul în sinagoga din Nazaret și a făcut o deosebită impresie asupra concetățenilor Săi prin înțelepciunea Sa. «**Și venind în patria Sa, îi învăța pe ei în sinagogă, încât ei erau uimiți și ziceau: De unde are El înțelepciunea aceasta și puterile? Au nu este acesta fiul teslarului? Au nu se numește mama Lui Maria și frații (verii) lui: Iacob și Iosif și Simon și Iuda?**» (Mt. 13,54-56). Desigur, dacă nu din văzute, cel puțin din auzite, aceștia cunoșteau în parte minunile Lui. Cunoscându-I viața, faptul că nu S-a împărtășit de educația și învățătura oamenilor înstăriți, ar fi trebuit să conchidă, în mod firesc că înțelepciunea și puterea Sa sunt de la Dumnezeu.

Departate însă de nazarineni această logică. Fie din invidie, fie din întunecimea minții, fie din atâtea scăderi caracteristice populației orașelor de provincie, ei nu vedeau nimic extraordinar în concetățeanul lor, nu vedeau în El pe Mesia, sau după cum spune Sfântul Matei: «**Se sminteau în El**» (Mt. 13,57). Ei îl credeau pur și simplu «**fiul Teslarului**».

Iosif ne este înfățișat în cuvintele nazaritenilor ca o persoană binecunoscută în Nazaret prin meseria lui, dar nu se vorbește despre el ca despre cineva prezent, deci este foarte probabil că el murise. E cunoscută, însă, mama Lui, Maria și frații Lui: Iacob, Iosif, Simeon și Iuda (amintiți și în Mt. 7,13; 12,46 și Ioan 2,12) și surorile Lui (amintite numai aci și în Mc. 6,3).

Atitudinea de necredință a nazaritenilor îl face pe Domnul să rostească următoarea sentință: «**Nu este nici un prooroc disprețuit fără numai în țara sa și în casa lui**» (Mt. 13,57). Ea exprimă un adevăr îndelung experimentat în lumea iudaică.

De asemenea, își întrerupe și activitatea făcătoare de minuni. În fața necredincioșilor minunile nu-și au rostul lor.

1. Uciderea Sfântului Ioan Botezătorul. Irod Antipa vrea să-L cunoască pe Mântuitorul (Mt. 14,1-12; Mc. 6,14,29; Lc. 9,7-9)

Vestea despre înțelepciunea, despre învățătura plină de putere și despre minunile Domnului a depășit de mult granițele țării ajungând și la urechile stăpânilor politici. Așa se explică de ce Irod (Antipa) tetraarhul se interesează de activitatea Lui, dorind să-L cunoască. Dacă însă această veste în mijlocul majorității poporului iudeu, credincios promisiunilor mesianice, trezește și întărește o nădejde în sufletul stăpânilor lui străini provoacă neliniște. Acesta e cazul lui Irod. El avea pe conștiință uciderea profetului Ioan, care a provocat răzvrătire în mijlocul maselor și ură neîmpăcată împotriva străinului. Era pusă în circulație și credința populară că Domnul nostru Iisus Hristos n-ar fi altul decât Ioan cel Înviat. Zvonul îl făcea pe Irod să se neliniștească, temându-se de răzbunarea poporului, temându-și scaunul (Mt. 14,1-2).

Sfântul Evanghelist Matei găsește potrivit ca în legătură cu teama lui Irod să ne descrie și cum s-a petrecut uciderea Sfântului Ioan Botezătorul. Amintește pe scurt împrejurările în care a fost întemnițat Ioan în cetatea Macherus (Mt. 4,12 și 11,2). Botezătorul a înfierat în predicile sale viața desfrânată a Tetraarhului Irod, care trăia nelegitim cu cumnata sa, Irodiada, soția fratelui Filip. **«Ioan zicea: Nu ți se cuvine s-o ai de nevastă»** (Mt. 14,4). După legea iudaică, dacă Filip ar fi murit, lăsând pe Irodiada fără copii, aceasta s-ar fi putut mărita legal cu Irod Tetraarhul în virtutea căsătoriei de levirat (Lev.25,5). Irodiada, însă, avea o fiică din căsătoria cu Filip, pe Salomeea. Prin urmare, căsătoria ei cu Irod nu era o căsătorie de levirat. Pentru iudei și pentru Ioan Botezătorul acest mod de conviețuire era un concubinaj oprit de lege. Ioan condamna acest concubinaj și în special pe Irodiada, îndeosebi fiindcă era un exemplu de desfrânare pentru poporul obișnuit; fiindcă legăturile ei cu Irod erau anterioare exilării soțului ei legal, Filip; fiindcă era vinovată în bună parte de nenorocirea soțului ei, părăsit în cele mai grele clipe; fiindcă s-a amestecat în treburile politice ale Tetraarhiei concubinului ei Irod, făcând mult rău poporului. Ura Irodiadei a determinat arestarea profetului și tot ura ei i-a pregătit sfârșitul tragic.

Ne spune Sfântul Matei (Mt. 14,6) că Irod ar fi vrut să-l ucidă pe Ioan, dar se temea de răzvrătirea poporului, **«care îl socotea un prooroc»** (Mt. 14,5), pe când Sfântul Marcu spune (6,20) că lui Irod îi plăcea să stea de vorbă cu Ioan, că-l respecta și era oarecum un apărător împotriva urei Irodiadei.

În fond, ambele informații sunt reale. Pe de o parte, nestatornicul Irod ar fi dorit să ucidă pe Ioan pentru a face pe plac Irodiadei; pe de altă parte, ezita să facă aceasta, știindu-l **«om drept și sfânt»** și temându-se de popor. Prilejul l-a oferit o serbare la curtea lui Irod, dată cu ocazia aniversării zilei lui de naștere. La sfârșitul serbării, când oaspeții erau amețiți de băutura, a apărut Salomeea, fiica Irodiadei, în

toată strălucirea ei feciorenică, dansând și încântând pe oaspeți, îndeosebi pe Irod. Acesta, în ușurătatea lui, i-a făcut promisiunea solemnă că o va răsplăti, îndeplinindu-i orice dorință. Îndemnată de mama sa, care de mult pândise acest moment, Salomeea i-a cerut capul lui Ioan, zicând: «**Dă-mi aici pe tîpsie capul lui Ioan Botezătorul**» (Mt. 14,8). Irod, nemaiputându-și retrage cuvântul, pentru a nu se discredita în fața oaspeților, a poruncit ca Ioan să fie decapitat în temniță, iar capul lui să fie dat Salomeei.

În legătură cu cele spuse de Evanghelist, s-a emis îndoiala că Irod ar fi putut să-și serbeze ziua nașterii în cetatea Maherus și nu în Tiberiada. Irod, însă, se afla în război cu socrul său, regele Arabiei și, prin urmare, era firesc să se afle între armatele sale, undeva, la granița țării.

Ucenicii Sfântului Ioan, aflând de moartea dascălului lor, vin și-i aduc ultimul omagiu, ridicându-i trupul și înmormântându-l. Evanghelistul adaugă că ei vin apoi la Domnul și-I aduc vestea tristă a morții dascălului, dovadă că între Domnul și ei relațiile nu se răciseră în urma întrebărilor pe care I le făcuseră (Mt. 14,12).

Înmulțirea pâinilor (Mt. 4,13-23; Marcu 6,31-47; Lc. 9,10-17; Ioan 6,1-5)

«Când a auzit Iisus vestea aceasta, a plecat de acolo într-o corabie ca să Se ducă singur la o parte într-un loc pustiu. Poporul când a auzit aceasta, a ieșit din cetăți și s-a luat după El pe jos...» (Mt. 4,13-23; Marcu 6,31-47; Lc. 9,10-17; Ioan 6,1-5).

Auzind, deci, că tetrarhul Irod Antipa se interesează îndeaproape de activitatea Sa și că deja ucisese pe Ioan, Mântuitorul se retrage în regiunile învecinate, ale tetrarhului Filip. Se îmbarcă în corabie și Se îndreaptă spre țărmul nord-estic al lacului Ghenizaret, care era pustiu. Voia să petreacă aici în liniște cu Apostolii care, după informația lui Marcu (6,31), abia se întorseseră din prima lor misiune. Sfântul Ioan Gură de Aur precizează că Mântuitorul Se retrage din calea prigonitorului Său, pentru că nu sosise încă vremea descoperirii dumnezeirii Sale. În acest scop, El nu pleacă într-o anumită cetate, ci Se retrage în pustiu.

Plecarea Domnului din Capernaum n-a rămas, însă, neobservată de mulțimea norodului, care-L căuta. Mulți aduseseră cu sine bolnavi pentru a fi vindecați de Domnul (Ioan 6,2). Domnul și ucenicii abia urcaseră pe o colină (Ioan 6,3), când vede mulțimea care Îl căuta. Făcându-I-se milă de popor, care era ca «**o turmă fără păstor**» (Marcu 6,34), vine, vindecă pe cei bolnavi și apoi le vorbește despre Împărăția lui Dumnezeu.

«Când s-a înserat, ucenicii s-au apropiat de El și I-au zis: Locul acesta este pustiu și vremea iată că a trecut; dă drumul mulțimii ca să se ducă prin sate și să cumpere mâncare» (Mt. 14,15).

Marcu zice că orele erau cam multe (Marcu 6,35), iar Luca precizează că **«ziua începuse a se pleca»** (Luca 9,12). Iudeii considerau prima seară între orele 15-18, iar a doua seară de la apusul soarelui până ce se înnopta.

Prin urmare, era înainte de apusul soarelui, între orele 15-18. Apostolii se cred îndatorați să atragă atenția Mântuitorului asupra acestui fapt și să elibereze poporul, care-I asculta cu nesaș învățătura, pentru a-și căuta hrană.

«N-au nevoie să plece», le-a răspuns Iisus. **«Dați-le voi să mănânce»** (Mt. 14,16). Mântuitorul consideră acest fapt că nu este un motiv pentru a-și întrerupe cuvântul. În același timp, invită pe Apostoli să activeze darul facerii de minuni cu care îi investise înainte de a-i trimite la propovăduire. Neînțelegând acest lucru, **«Ei au zis: N-avem aici decât cinci pâini și doi pești»** (Mt. 14,17).

Răspunsul lor avea să fie o mărturie în plus că de data aceasta a avut loc cu adevărat o minune, că ascultătorii lui Iisus, deși nu dispuneau de alte resurse materiale, au fost îndestulați de El în chip minunat.

Primind cele cinci pâini și doi pești, Iisus Și-a ridicat ochii spre cer, a mulțumit Tatălui (Ioan 6,11) și apoi le-a binecuvântat (Mt. 14,19; Marcu 6,41; Lc. 9,16). Binecuvântând pâinile și peștii, Domnul le scoate de sub blestemul în care a căzut natura în urma păcatului strămoșesc și le dă însușirea de a se înmulți în chip minunat.

Le dă apoi Apostolilor, pentru a le împărți poporului. Face acest gest pentru a arăta în chip simbolic că darurile spirituale făcute mai târziu credincioșilor vor fi transmise tot prin intermediul lor.

Pentru ca minunea să fie cât mai evidentă, Domnul poruncește să fie adunate toate fărâmiturile rămase (Ioan 6,12). Acestea, adunate în 12 coșuri reprezentau netăgăduit un volum mult mai mare decât cele 5 pâini. În acest timp, le dă o lecție: Dumnezeu nu permite să se facă risipă din darurile sale chiar atunci când prisosesc.

«Cei ce mâncaseră erau ca la cinci mii de bărbați, afară de femei și copii» (Mt. 14,21). Că numărul celor ce mâncaseră se ridica la 5000 de bărbați, se putea constata destul de ușor. Evangheliștii Marcu (6,40) și Luca (9,14) spun că aceștia au fost împărțiți în cete de câte 50 și 100 de persoane. Femeile și copiii nu obișnuiau să stea la masă cu bărbații. De aceea vor fi format o ceată separată.

Umblarea pe ape (Mt. 14,22-34; Marcu 6,47-52; Ioan 6,16-21)

Impresia pe care a făcut-o înmulțirea pâinilor asupra poporului a fost puternică, încât toți strigau plini de admirație: **«Acesta este cu adevărat profetul care are să vină în lume»** (Ioan 6,14). Cei de față, inclusiv Apostolii, se și gândeau să-L proclame rege mesianic. De aceea, **«își silește ucenicii să plece, iar El se**

suie în munte să Se roage» (Mt. 14,22-23), probabil să mulțumească Tatălui pentru minunea pe care, și sub chipul omenesc, Îl învrednicise să o facă; sau, cum spune Fillion, Mântuitorul S-a rugat ca Dumnezeu Tatăl să lumineze mintea ascultătorilor Săi pentru a înțelege sensul adevărat al Împărăției Sale. Referindu-se la gestul Mântuitorului de a Se retrage pentru a Se ruga, Sfântul Ioan Gură de Aur spune: **«A făcut aceasta pentru a ne învăța că nu trebuie întotdeauna să ne amestecăm cu gloatele, dar nici să le evităm, ci ambele stări să le combinăm, spre ceea ce este folositor»**.

Distanța pe care aveau s-o parcurgă Apostolii cu corabia, până la celălalt țărm, era de 2-3 ore.

În timpurile vechi, iudeii împărțeau noaptea în trei străji: straja de seară, de noapte și de dimineață. Din timpurile stăpânirii romane, ei adoptaseră împărțirea romană a nopții în 4 străji. Fiecare strajă dura cam 3 ore.

Pe când ucenicii se află cu corabia pe lac, se stârnește o furtună care-i țintuiește în mijlocul lui până la straja a patra, cu pericolul de a-i scufunda. O scăpare prin înot în astfel de împrejurări era exclusă.

Când disperarea lor era la culme, Mântuitorul, **«umblând pe mare»** (14,25) merge pe valuri și le vine în ajutor. Văzându-L prin întuneric, ei au crezut că **«este o nălucă»**, ce le vestește sfârșitul **«și de frică au strigat»** (14,26). Domnul, însă, îi încurajează. Petru Îi cere îngăduința de a-L întâmpina pe valuri. Primește această îngăduință, vine către Domnul, dar într-un moment de îndoială, începe să se scufunde. Domnul îl salvează și mustră puțină lui credință.

Nu-l salvează imediat din primejdie, spune Sfântul Ioan Gură de Aur, pentru a-i obișnui pe ucenici să nu ceară, în astfel de momente, imediat izbăvirea și pentru ca ucenicii să suporte cu bărbăție încercarea.

De asemenea, Mântuitorul nu izbăvește pe nimeni din strâmtoare dacă nu îi cere ajutorul.

Evangelistul Matei ne comunică faptul că Mântuitorul, suindu-se în corabie, îndată a încetat vântul și marea s-a liniștit.

Evangelistul Ioan, însă, (6,21) adaugă amănuntul că îndată au și ajuns la mal. Văzând și acest lucru minunat, Apostolii au căzut cu fața la pământ și I s-au închinat, zicând: **«Cu adevărat tu ești Fiul lui Dumnezeu»**.

Urmează un scurt raport asupra activității Domnului (Mt. 14,34-36).

Venind în ținutul Ghenizaretului, mulțimile Îl înconjoară, iar bolnavii se vindecă chiar și numai atingându-se de veșmintele Lui.

Cearța pentru spălarea mâinilor (Mt. 15,1-20; Marcu 7,1-23)

«Atunci niște farisei și niște cărturari din Ierusalim au venit la Iisus și I-au zis: Pentru ce calcă ucenicii Tăi datina bătrânilor? Că nu-și spală mâinile când mănâncă pâine» (Mt. 15,1).

Activitatea Domnului preocupă, în afară de Irod, pe sinedriști. Ei adună material de acuză împotriva Lui, în vederea unei condamnări.

Poporul din Galileea trecea în ochii celor din Ierusalim drept un popor incult și nerecunoscător al Sfintei Scripturi, care n-ar fi putut să deosebească pe adevăratul Mesia de unul fals. Fariseii din Galileea nu prezentau destulă garanție, de aceea sunt trimiși în preajma Mântuitorului farisei destoinici din Ierusalim cu misiunea de a observa părțile slabe ale învățaturii Dascălului din Nazaret și să-L compromită înaintea poporului.

Deși acuza pare că privește pe ucenici, ea este îndreptată indirect asupra Mântuitorului, care trebuia considerat responsabil de neglijența ucenicilor Săi.

Învinuirea adusă ucenicilor nu se referă la faptul obișnuit al spălării mâinilor înainte de masă, pe care, fără îndoială că ucenicii îl practicau, ci la obiceiul, devenit întrucâtva act de cult, de a-și spăla cineva mâinile până peste coate sau chiar a face baie înainte de masă (cf. Mt. 7, 2-3). Aceste practici, prin analogie cu spălările levitice, căpătaseră putere deși Moise oprise astfel de fapte. **«Să n-adăugați nimic la cele ce vă poruncesc eu și să nu scădeți nimic din ele și să păziți poruncile Domnului Dumnezeului nostru așa cum vi le dau eu»** (Deut. 4,2).

De altfel, în legătură cu obligativitatea poruncilor venite de la bătrânii poporului, n-a fost totdeauna armonie între conducătorii poporului iudeu. Iosif Flaviu (Arheologia iudaică 13,10,6) spune: **«Pe când fariseii prezentau poporului ca obligatorii poruncile venite de la bătrâni și nescrise în Lege, saducheii le respingeau și susțineau că numai acele porunci trebuie împlinite, care sunt scrise în Legea lui Moise»**.

Un teolog contemporan (I. Owen) susține că fariseii au reușit să impună această practică, pe care o socoteau că provine de la Solomon, la sinodul iudaic ce s-a ținut la Ierusalim, cu puțin înainte de a fi distrus. Nerespectarea acestei practici o socoteau o greșeală tot atât de mare ca și desfrâul și nerespectarea ei putea atrage pedeapsa cu moartea.

«Drept răspuns, El le-a zis: Dar voi de ce călcați porunca lui Dumnezeu în folosul datinei voastre?...» (Mt. 15,2).

Mântuitorul nu spune că ucenicii Săi fac bine nerespectând această poruncă, pentru a nu provoca cearta, însă nici nu condamnă fapta lor, pentru că încălcaseră o poruncă divină. Le răspunde acuzatorilor lor indirect: **«Dar voi de ce călcați datina lui Dumnezeu în folosul datinei voastre?»** (Mt. 15,3).

Fariseii osândeau pe ucenicii Săi pentru presupusa călcare a unui așezământ vechi; fie că sunt sau nu vinovați aceștia, un lucru este, însă, sigur: fariseii cădeau într-o osândă și mai grea pentru că încălcau o poruncă divină. Spălarea mâinilor este o dispoziție formulată de bătrâni, cu importanță sanitară și cu valoare religioasă numai simbolică, pe când cinstirea părinților (Exod 20,12; Deut. 5,16) este o poruncă fundamentală a legii, care obligă la o serie întregă de datorii. Cine nu o împlinea era pedepsit cu moartea (Exod 21,17).

«Căci Dumnezeu a zis: Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta... Iar voi ziceți: Cine va zice tatălui sau mamei sale: Lucrul cu care puteam să te ajut l-am închinat lui Dumnezeu» (Mt. 15,5-6).

A cinsti pe părinți nu înseamnă numai a-și arăta cineva respectul față de ei, ci a-i ajuta la vreme de necaz.

Bazați pe o pretinsă tradiție, fariseii învățau că dacă cineva dăruiește templului acea parte din avere, din venitul căreia ar fi putut să-și întrețină părinții, adică dacă spune despre un bun că este *«corban»*, atunci acesta nu mai era obligat să împlinească porunca a cincea din Decalog. Prin urmare, au desființat o poruncă divină, înlocuind-o cu un așezământ ridicol.

«Fățarnicilor, bine a proorocit Isaia despre voi când a zis: Poporul acesta se apropie de Mine cu gura și mă cinstește cu buzele, dar inima lui este departe de Mine. Degeaba mă cinstesc ei, învățând niște porunci omenești» (Mt. 15,7-8).

Pentru a întări și mai mult acest răspuns, Mântuitorul se referă la proorocia lui Isaia (29,13). *«Se referă la Isaia»*, spune teologul grec Damalas, *«pentru că, ceea ce pentru contemporanii lui Isaia era un fapt istoric, pentru epoca Mântuitorului era o profeție. Cele spuse de profet despre contemporanii săi aveau valoare și pentru contemporanii Mântuitorului»*.

Poporul vizat de profet este desigur, poporul iudeu, care, urmând pilda conducătorilor săi a schimbat într-atât rosturile Legii încât a făcut din ea un simplu formalism. Legea care avea rostul să transforme sufletește pe fiii lui israel, să-i pregătească pentru Împărăția lui Dumnezeu, prin nevrednicia omenească, a ajuns un codice de forme goale, fără conținut.

«Iisus a chemat mulțimea la Sine și a zis: Ascultați și vedeți. Nu ceea ce intră în gura omului spurcă pe om, ci ceea ce iese din gură, aceea spurcă pe om» (Mt. 15,10-11).

Mântuitorul refuză să mai discute cu fariseii ipocriți. Acest lucru se datorează faptului că orice discuție cu ei, vădit înverșunați împotriva Lui, ar fi fost de prisos, nu ar fi folosit la nimic. Cheamă, însă, mulțimile, care din respect față de El stăteau la oarecare distanță, asistând la dialog și dă răspuns învinuirii care fusese adusă

ucenicilor și anume că se spurcă mâncând fără a respecta ritualul spălării impus de tradiția bătrânilor.

Cuvintele Mântuitorului: «**Nu ceea ce intră în gură spurcă pe om**» vor să spună că nici unul dintre alimente nu poate face pe om spurcat înaintea lui Dumnezeu. Toate au fost create de Dumnezeu și ca atare toate sunt bune. Întinăciunea o aduc cele ce ies din gura omului. La cererea Sfântului Petru, Mântuitorul lămurește ce a înțeles prin aceste cuvinte. A înțeles: cuvintele și faptele rele; pornirile dușmănoase împotriva oamenilor și a lui Dumnezeu; uciderile, crimele împotriva aproapelui, desfrâul, furtul, mărturia mincinoasă pentru că «**cele ce ies din gură pornesc din inimă**» (Mt. 15,18-19). Desigur, fariseii, văzându-și încercarea eșuată, văzându-se ei înșiși demascați în fața poporului ca niște fățarnici călcători de Lege, s-au mâniat și mai mult pe Mântuitorul. Nu sunt în stare să-I răspundă și pleacă murmurând. La intervenția Apostolilor Săi, Mântuitorul spune că fariseii sunt o apariție străină în cadrul poporului iudeu și nu creatura lui Dumnezeu. Ca atare, sfârșitul lor va fi pierzarea. «**Lăsați-i pe ei** (le spune Mântuitorul Apostolilor); **sunt călăuze oarbe orbilor; și dacă orb pe orb va călăuzi, amândoi vor cădea în groapă. Orice răsad pe care nu l-a sădit Tatăl Meu cel ceresc va fi smuls din rădăcină**» (Mt. 15,13-14).

Sunt considerați orbi pentru că privirea lor nu este îndreptată spre Dumnezeu, pentru a-i cunoaște voia cu adevărat, ci este întunecată de considerațiuni de natură omenească, de interese lumești. Poporul este la rândul lui orb, pentru că este lipsit de o cunoaștere mai profundă a Legii.

Vindecarea fiicei Canaanencei (Mt. 15,21-22; Marcu 7,24-30)

La începutul celui de-al treilea an de activitate al Mântuitorul, după întoarcerea lui din Ierusalim în Galileea, însoțit numai de câțiva ucenici, Se retrage în nord-vestul acestei provincii, în regiunea Tyr și Sidon (Mt. 15,21). Nu știm dacă a trecut granița țării sale.

O femeie canaaneancă, Sfântul Marcu ține să precizeze că era sirofeniciană (7,26). Îl imploră să-i vindece fiica demonizată. Ea zicea: «**Miluieste-mă, Doamne, Fiul lui David! Fiica mea este rău chinuită de demon**» (Mt. 15,23).

Scena care s-a petrecut între Mântuitorul și această canaaneancă este descrisă mai intuitiv de Sfântul Evanghelist Marcu. Pentru el, era lucru important să arate că această canaaneancă este pârga credinței în divinitatea Mântuitorului din lumea femeilor păgâne. Atitudinea canaanencei este atât de eroică, ea dă dovadă de atâta credință, încât smulge oarecum îndurarea Mântuitorului.

Pentru început, Domnul Iisus Hristos nu-i răspunde, iar la intervenția ucenicilor de a o elibera spune că «**este trimis doar către oile cele pierdute ale**

casei lui Israel» (Mt. 15,26). Atunci când ea însăși I se închină, răspunde că **«nu este bine să iei pâinea copiilor și să o arunci la câini»** (Mt. 15,26). Având, însă, în vedere dârzenia și credința ei neclintită, asemeni credinței sutașului din Capernaum, îi împlinește credința.

Ea Îl imploră cu cuvintele: **«Doamne, Fiul lui David»**. Deși nu putem ști pe ce cale aflase, ea mărturisea că Iisus este Mesia, care avea să vină din neamul lui David.

La început, Domnul nu răspunde implorării ei, nu pentru că nu i-a auzit strigătele sau pentru că nu era sensibil față de ele, ci pentru că voia să încerce tăria credinței ei.

Apostolii intervin zicând: **«Libereaz-o, că strigă în urma noastră»** (Mt. 15,23). Ei nu cutează să-L roage pe Domnul direct ca să vindece pe fiica bolnavă a acestei femei, pentru că nu puteau ști cum se va comporta Domnul în acest caz. Totuși ei Îl roagă să-i spună un cuvânt de mângâiere și de ușurare. (Gestul lor nu trebuie interpretat ca gestul unor incomodați, plictisiți, ci ca o pornire spre întrajutorare izvorâtă dintr-o inimă înduioșată).

Cuvintele: **«Nu sunt trimis decât către oile cele pierdute ale casei lui Israel»** au sensul că Mântuitorul avea misiunea să convingă de mesianitatea Sa pe membrii poporului Israil, care erau pe cale de a se pierde. Către celelalte popoare nu este trimis, pentru că celelalte popoare nu au pregătirea necesară ca să-L poată înțelege și aprecia după cum se cuvine. Domnul n-a zis că renunță la menirea universală a operei Sale de mântuire, dar că faptul de a predica tuturor celorlalte popoare nu cade acum în sarcina Sa. Această sarcină va reveni Apostolilor și ucenicilor Săi după învierea Sa din morți (Mt. 28,19; Ioan 10, 16-18; 11,52; 12, 20-32; Rom.15,8).

Zice Mântuitorul: **«Nu este bine a lua pâinea copiilor și a o arunca la câini»**. Pâinea este icoana binefacerilor pe care Mântuitorul le aduce în lume. De acestea se cuvenea să se împărtășească în primul rând **«fiii»** poporului ales, membrii poporului Israil. Păgânii care nu cunoșteau pe Dumnezeu cel adevărat și care duceau o viață de necurăție, sunt asemănați cu câinii, animale considerate necurate de către iudei (Isaia 50,10).

«Da, Doamne, dar și câinii mănâncă din fărâmiturile care cad de la masa domnilor» (Mt. 15,27), zice femeia. Ea recunoaște că cuvintele Domnului sunt adevărate însă crede că și popoarele păgâne pot fi admise să ia parte, într-o măsură redusă, la marile binecuvântări mesianice, binecuvântări de care, mai întâi, trebuia să se împărtășească poporul ales.

Admirând credința ei, Mântuitorul i-a împlinit rugămintea, vindecând pe fiica ei chiar în ceasul acela.

Evangelistul Matei prezintă în continuare un raport sumar asupra activității Domnului în părțile lacului Ghenizaret (15,29-31; Marcu 7,31-37). Evangelistul Marcu, însă, ne expune mai amănunțit calea pe care a umblat Domnul. El spune că vindecând pe fiica femeii canaanencei, în părțile Tyrului, Se îndreaptă către ținutul Sidonului, mergând de-a lungul țărmului Mediteranei. De aici Se va fi întors pe malul estic al lacului Ghenizaret. De data aceasta, pentru a evita Galileea face un mare înconjur, traversând culmile Libanului coboară pe valea râului Leontes, ajunge la izvoarele Iordanului, îl traversează și ajunge în Decapolis (regiunea celor 10 orașe) și, după câteva zile de mers ajunge lângă lacul Ghenizaret.

Vestea sosirii Sale aici se va fi răspândit cu repeziciune în toată regiunea. Iisus vindecă pe bolnavii care-I sunt aduși, iar poporul preamărește pe «**Dumnezeul lui Israil**» (Mt. 15,31). Acest amănunt a făcut pe cei mai mulți exegeți să creadă că poporul care vorbea așa, în majoritatea lui, nu aparținea poporului Israil, ci era păgân, dar știa că poporul Israil crede într-un Dumnezeu nevăzut și atotputernic.

A doua înmulțire a pâinilor (Mt. 15,32-39; Marcu 8,1-10)

Poporul nu se îndură să părăsească pe Domnul, trei zile în șir consumă alimentele pe care le are și-n cele din urmă flămânzește. Neexistând posibilitatea procurării de alimente, Domnul poruncește din nou la îndestularea minunată a ascultătorilor Săi, înmulțind «**cele șapte pâini și câțiva pești**» pe care-I avea la îndemână. Trebuie precizat faptul că nu este vorba de trei zile de la vindecarea fiicei femeii canaanence. După acel episod, Mântuitorul a făcut o cale lungă, care, de bună seamă, I-a luat mult timp.

Evangelistul Matei relatează foarte succint această călătorie din părțile Tyrului și Sidonului, până la Marea Galileii.

Precizarea făcută de Evangelistul Matei se referă la faptul că, ajungând la Marea Galileii, deja trecuseră aici trei zile de când Mântuitorul, înconjurat de mulțime, predica.

Critica protestantă consideră acest episod drept un dublet, la prima înmulțire a pâinilor. Că nu este, însă, un dublet, rezultă din următoarele date și împrejurări:

a) Prima înmulțire a pâinilor are loc în părțile Betsaidei, pe când Domnul venea din Capernaum, pe când a doua are loc în părțile Tyrului și male Sidonului.

b) Prima dată satură 5000 de bărbați, afară de copii și femei, a doua oară satură 4000 de bărbați, afară de copii și femei. (Cât privește numărul celor îndestulați, Evangelistul Marcu nu ne mai dă amănunte, dar și a doua oară bărbații vor fi fost așezați în grupe de câte 50 și 100, iar femeile și copiii vor fi alcătuit un grup aparte).

c) Prima dată oamenii s-au așezat pe iarbă, dovadă că era primăvară, înainte de Paștile iudeilor, când iarba era abundentă; a doua oară oamenii se așează pe pământul uscat, dovadă că era la câteva luni după Paști, aproape de Rusalii, când iarba din părțile Ghenizaretului era deja uscată.

d) În sfârșit, prima dată fărâmiturile au fost strânse în 12 coșuri, iar a doua oară în 7 panere (lăzi împletite din nuiele).

«Și slobozind mulțimea, S-a suit în corabie și a venit în părțile Magdalei». Sfântul Marcu (8,10) ne spune că a venit în părțile Dalmanutei. După unii exegeți, cele două nume s-ar fi dat unuia și aceluiași oraș. După alții, este vorba despre două orașe, la jumătate de oră depărtare unul de celălalt pe care Mântuitorul le-a vizitat pe rând. De altfel, Evangheliștii nu specifică unde anume a venit Mântuitorul, ci ne spun, în general, că a venit în aceste regiuni.

Fariseii cer semn (Mt. 16,1-4; Marcu 8,11-13; Lc. 11,29-32; Ioan 12, 54-59)

Din nou Mântuitorul este înconjurat de farisei, de data aceasta însoțiți și de saducheii, adică de reprezentanții sinedriului din Ierusalim. Deși cele două partide se dușmăneau, de data aceasta fac cauză comună împotriva lui Hristos. Ei vin nu pentru a-I asculta învățătura, ci pentru ca să-L ispitească.

Cu toată evidența minunilor Sale, în împietrirea inimii lor, ei cer semn de la Mântuitorul, prin care să-și dovedească mesianitatea. Indignat, Mântuitorul îi numește **«neam viclean și preacurvar»** (Mt. 16,5), adică generație de ispititori, necredincioși lui Dumnezeu, care-i alesese ca popor al Său, și refuză să facă semnul pe care i-l cereau. Socotește acest lucru de prisos în fața unor oameni dispuși să pună la îndoială orice. Se întreabă Sfântul Ioan Gură de Aur: **«Ce fel de semn din cer să facă: să apară alt soare, să stea luna în loc, să coboare fulgere sau să transforme aerul în altceva? Atunci când a izgonit pe demoni (deci când puterea lui era evidentă pentru toți) au zis că face aceasta cu ajutorul lui Beelzebul».**

«Când se face seară, ziceți (spune Mântuitorul); **Mâine va fi timp frumos, pentru că cerul este roșu; iar dimineața ziceți: Astăzi va fi furtună, pentru că cerul este roșu posomorât. Fățarnicilor, fața cerului știți s-o judecați, dar semnele vremilor nu puteți»** (16,1-4).

Cu alte cuvinte, pe cât este de firesc să cunoască cineva cum va fi o zi, după semnele care o preced, tot așa de firesc era ca iudeii văzând faptele Mântuitorului, să vadă în El pe Mesia. Însă, ei se îndărătnicesc și stăruie în necredința lor.

Totuși, pentru a nu invoca altă dată motivul că din cauza lipsei de semne evidente n-au crezut, le-a promis că le va da totuși, un semn, semnul lui Iona. Nu mai lămurește în ce va consta acest semn. Lucrul acesta îl lămurise înainte (12,39), atunci când îl pusese în legătură cu moartea și învierea Sa.

«Și ucenicii, venind de cealaltă parte, uitaseră să ia pâini. Iar Iisus le-a zis: Căutați să vă feriți de aluatul fariseilor și al Saducheilor» (16,5-6).

Pentru a evita compania dușmanilor Săi și pentru a feri pe ucenici să nu cadă sub înrâurirea lor, Domnul le poruncește să se îmbarce în corabie și să vină în altă parte a lacului Ghenizaret. Sub impresia dialogului avut cu fariseii și saducheii continuă să-i învețe pe ucenici să se ferească de învățăturile lor ipocrite. Întocmai unui aluat rău, ele pot înrâuri în rău sufletele oamenilor. De această primejdie nu sunt scutiți nici Apostolii care, ca toți iudeii, vedeau în farisei pe învățătorii poporului.

Neînțelegând pentru moment sensul cuvintele Mântuitorului, referitoare la aluatul fariseilor, Apostolii au crezut că-i muștră pentru că, plecând la drum din Capernaum, au uitat să se aprovizioneze cu pâine. Pentru a-i lămurii că nu la pâine s-a gândit, Domnul le amintește de minunea înmulțirii pâinilor ai căror martori oculari au fost. De foame n-au să se teamă, atâta vreme cât au alături pe Fiul lui Dumnezeu. Deci, nu la hrana trupească s-a gândit Mântuitorul vorbind de aluatul fariseilor, ci la hrana sufletească, adică la învățătura cea rea a fariseilor, pe care o propagă cu vorba și cu fapta. Multe sunt dovezile în acest sens. În loc să respecte poruncile dumnezeiești, le schimbă cu așezămintele lor omenești; tălmăcesc literal poruncile simbolice; legile care exprimă voia lui Dumnezeu, le înlocuiesc cu legi făcute de ei, substituind învățătura divină cu cea omenească; pe Mântuitorul care a venit în lume să aducă mântuirea ei Îl urăsc în ciuda tuturor dovezilor divinității Lui. Nu pot crede în Mântuitorul, fiindcă ar trebui să se lepede de toată viața de până atunci.

Mântuitorul întreabă pe ucenicii Săi ce crede lumea despre El. Mărturisirea lui Petru (Mt. 16,13-19; Marcu 8,27-38; Lc. 9,18-21)

Din locurile pustii ale Ghenizaretului, Mântuitorul, urmând valea Iordanului către izvoare, Se îndreaptă către Cezareea lui Filip, așezată la poalele muntelui Hermon (deosebită de Cezareea de lângă mare sau Cezareea Sebasta, unde rezida procurorul roman), trecând, așa cum ne informează Sfântul Evanghelist Marcu (8,21-22), prin Betsaida unde vindecă un orb. Probabil că Mântuitorul, pentru a evita o întâlnire cu fariseii, n-a intrat în oraș, ci numai în satele din raza lui, așa cum completează tot Sfântul Evanghelist Marcu (8,27).

Pe cale, Mântuitorul își întreabă ucenicii care este părerea oamenilor despre El, cel care se recomandă **«Fiu al Omului»** (Mt. 16,13). Părerile sunt împărțite; unii zic că ar fi:

a) **«Ioan Botezătorul»**, care a înviat (așa cum crezuse și Irod Antipa; Mt. 14,2);

b) alții că ar fi «**Ilie**» (gândindu-se la cuvintele proorocului Maleahi 4,5, care prezicea că înainte de ziua cea mare a judecării, pe care iudeii o identificau cu ziua venirii lui Mesia, se va arăta Ilie);

c) alții credeau că este «**Ieremia**» (pentru că, întocmai ca și acela, mângâia poporul și-i dădea speranțe pentru viitor; sau pentru că muștra ca și acela nelegiuirile conducătorilor poporului; sau pentru că, în baza celor spuse la II Macabei 2,1-8, credeau că înainte de venirea lui Mesia își va face apariția marele profet Ieremia, pentru a arăta locul unde au fost ascunse la vremea sa cortul mărturiei, tablele legii și altarul tămâierii; sau pentru că despre Ieremia se spune că se mai arătase după moartea sa, cum a fost cazul în timpul războiului dus de Iuda Macabeiului împotriva lui Nicanor. Atunci s-a arătat «**lui Iuda, dându-i sabie de aur**» cu care a nimicit pe vrăjmași (II Macabei 15,13,52);

d) alții ziceau că este «**un profet**» (unul dintre profeții ceilalți, care îndemna poporul să arate credința în Dumnezeu). Nimeni nu credea că este Hristos, adică Mesia. Răspunsurile n-au mulțumit pe Domnul, pentru că nu corespundeau realității și de aceea îi întreabă, în continuare pe Apostoli: «**Dar voi cine credeți că sunt?**» (Mt. 16,15). Răspunde, în numele tuturor Apostolilor, Apostolul Petru: «**Tu ești Hristosul Fiul lui Dumnezeu cel viu**» (Mt. 16,16). Mărturisește că Iisus este Mesia cel promis, patriarhul Vechiului Testament, izbăvitorul omenirii din robia păcatului, care nu avea să fie un simplu om, un obișnuit «**fiu al Evei**», ci Fiul lui Dumnezeu care s-a făcut om. Expresia «**Fiul lui Dumnezeu celui viu**» trebuie luată în legătură concepția iudaică despre idoli, care erau socotiți Dumnezeii fără viață.

Plăcut impresionat de acest răspuns, Mântuitorul îi spune lui Petru: «**Ferice de tine, Simone, fiul lui Iona, fiindcă nu carnea și sângele ți-au descoperit lucrul acesta, ci Tatăl Meu care este în ceruri**» (Mt. 16,17). Îi spune mai întâi ucenicului său, care gândea asemenea contemporanilor săi, așa cum a dovedit în mai multe împrejurări, «**că nu carnea și sângele**», adică nu pe cale rațională a ajuns la această concluzie; în rândul al doilea, îl fericește «**că Tatăl, care este în ceruri i-a descoperit lucrul acesta**», că el a fost martorul, instrumentul unei descoperiri, făcute în acel moment de către Însuși Dumnezeu Tatăl.

Apoi continuă: «**Și Eu îți spun: tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea și porțile iadului nu o vor birui; îți voi da cheile Împărăției cerurilor și orice vei lega pe pământ va fi legat și în cer și orice vei dezlega pe pământ, va fi dezlegat și în cer. Și îți voi da cheile împărăției cerurilor și orice vei lega pe pământ va fi legat și în cer și orice vei dezlega pe pământ va fi dezlegat și în cer**» (Mt. 19,18-19).

Pe adevărul mărturisit de Petru, acela că Iisus este Moise, Mântuitorul promite să întemeieze Biserica Sa, care va fi mai tare decât iadul, adică va fi mai tare decât forțele organizate ale răului care se vor năpusti peste ea. Promite lui Petru, dar mai târziu și celorlalți Apostoli, apoi le dă efectiv, lor și urmașilor acestora, conducătorii acestei biserici, puterea iertării păcatelor.

Plecând de la acest dialog, teologii romano-catolici susțin primatul lui Petru față de ceilalți Apostoli și primatul urmașului său, episcopul Romei, asupra tuturor episcopilor.

În susținerea acestei afirmații aduc următoarele argumente:

- a) faptul că Petru a luat cuvântul, denotă că era superior celorlalți Apostoli;
- b) îi schimbă numele, dându-i altul ce sugera tăria credinței lui;
- c) îl asigură că pe el va zidi Biserica Sa;
- d) că-i va da cheile Împărăției cerurilor.

Teologii ortodocși, bazați pe afirmațiile Sfinților Părinți, susțin că astfel de teze sunt greșite. Ei spun:

a) Sfântul Petru s-a bucurat întotdeauna de o cinste deosebită atât din partea Mântuitorului, cât și din partea Sfinților Apostoli pentru vârsta sa înaintată. În același timp, avea un temperament aprins, care-l făcea să se afirme înaintea celorlalți. În cazul de față, el, însă, răspundea în numele tuturor Apostolilor; dacă vreunul dintre Apostoli n-ar fi fost de acord cu răspunsul său, de bună seamă că ar fi intervenit și l-ar fi corectat. Răspunsul său este, deci, răspunsul tuturor. Spune Sfântul Ioan Gură de Aur: **«Fiind întrebați toți Apostolii, răspunde Petru, corifeul lor, cel totdeauna cu (zel) aprins; el răspunde în numele tuturor»**.

Că nu poate fi vorba de o întâietate reală a Apostolului Petru, rezultă dintr-un episod ulterior; mama fiilor lui Zevedei vine la Iisus împreună cu fiii ei, pentru a cere pentru aceștia locurile de cinste din Împărăția Sa. Dacă Apostolii ar fi avut conștiința că Petru le este superior, că primul loc i se cuvine lui, n-ar fi îndrăznit să formuleze o astfel de cerere față de Iisus; În plus, dacă, totuși, Mântuitorul ar fi intenționat să-i dea această cinste, cel puțin acum, pentru a nu se crea confuzii și neînțelegeri între ucenici și-ar fi descoperit planurile Sale.

b) Într-adevăr, Mântuitorul îi schimbă numele lui Simon al lui Iona în Petru. Dar acest lucru nu-l face acum, ci îl făcuse din momentul chemării sale la Apostolat (Ioan 1,42). Și altor ucenici le-a schimbat numele. Acest nume n-are nici o legătură cu tăria credinței lui Petru. Despre Petru se știe că de multe ori s-a îndoit în convingerile sale, fapt pentru care a fost muștrat, iar în cele din urmă el s-a și lepădat de Domnul (Mat. 26,69; Mc. 14,66; Lc. 22,59; Ioan 18,17).

c) Piatra pe care avea să zidească Mântuitorul Biserica Sa nu era persoana lui Petru, care, oricât de desăvârșită ar fi fost ea, rămânea o creatură cu lipsuri,

nedemnă să stea la temelia unei zidiri de origine divină, Biserica. Piatra pe care se zidea Biserica era afirmația că Mântuitorul Hristos este Fiul lui Dumnezeu, Mesia, Izbăvitorul neamului omenesc din robia păcatului.

Analiza filologică a termenilor din limba greacă, însă, conduce la aceeași concluzie: «Πέτρος» este substantiv masculin; «πέτρα» este substantiv feminin. Adjectivul demonstrativ de genul feminin ταύτη se acordă cu «πέτρα» și nu cu «Πέτρος».

Dacă Mântuitorul s-ar fi referit la persoana lui Petru, ar fi trebuit să avem: Σὺ εἶ ὁ Πέτρος καὶ ἐπὶ τούτῳ τῷ Πέτρῳ ὁ ἰκοδομήσω τὴν Ἐκκλησίαν μου. Prin urmare, alta este persoana lui Petru și alta este piatra (adică mărturisirea lui), pe care avea să fie zidită Biserica.

d) Mântuitorul îi promite acum cheile Împărăției cerurilor. În altă împrejurare însă, va promite același lucru tuturor Apostolilor. În plus, se știe că harul Duhului Sfânt s-a pogorât la Cincizecime, fără deosebire, peste toți Apostolii.

După acest dialog, Mântuitorul poruncește Aposolilor Săi «**să nu spună nimănui că El este Hristosul**» (Mt. 16,20). De bună seamă, că această opreliște provoacă nedumerire: Cel puțin acum, când îi felicită pentru credința lor, ar fi fost normal să nu-i oprească să-L descopere oamenilor. Opreliștea este legată de faptul că la o vreme poporul voia să-L declare rege mesianic (Ioan 6,14). Or, Mântuitorul nu Se voia Mesia pământesc al iudeilor, ci mântuitor al întregii omeniri.

Domnul anunță în continuare, pentru prima dată, în cuvinte clare, moartea și Învierea Sa cea de a treia zi. «**De atunci a început Iisus să arate ucenicilor Săi că El trebuie să meargă la Ierusalim și să pătimească multe de la bătrâni și de la arhierii și de la cărturari și să fie ucis și a treia zi să învieze**» (Mt. 16,21).

Până atunci vorbise decât indirect că va trebui să moară și a treia zi să învieze. Așa spunea celor care Îl întrebau cu ce putere a izgonit pe neguțătorii din templu (Ioan 2,19). Așa spunea lui Nicodim, vorbindu-i despre necesitatea «**înălțării Fiului Omului, precum a șarpelui în pustiu**» (Ioan 3,14). Așa spunea ucenicilor lui Ioan, vorbindu-le despre post (Matei 9,15) și tot așa spunea fariseilor, vorbindu-le despre semnul lui Iona (Matei 12,39; 16,4).

Auzind aceste cuvinte cuvinte, Petru Îl ia de o parte și-i spune: «**Ai milă de Tine, Doamne! Să nu Ți se întâmple ceva**» (Mt. 16,22). Spunea aceste cuvinte, convins fiind ca toți contemporanii săi, că Mesia trebuie să fie un erou național al iudeilor, un om care nu va muri niciodată.

Rău impresionat de cele ce Îl spunea Petru, Domnul îi zice: «**Mergi înapoia mea, satană. Tu îmi ești sminteală, că nu cugești cele ale lui Dumnezeu, ci cele ale oamenilor**» (Mt. 16,23).

Sunt aceleași cuvinte cu care respinsese pe diavol, când Îl ispitea (Matei 4,10). Greșeala lui Petru este că voia să convingă pe Mântuitorul să Se mulțumească cu rolul unui Mesia politic, pământesc și să renunțe la misiunea înaltă a unui Mesia, care avea menirea să Se aducă preț de răscumpărare pentru împăcarea întregii omeniri cu Dumnezeu. Petru, care mărturisise în Iisus pe Fiul lui Dumnezeu, iată că greșește, pentru că, zice Zigaben, **«În ceea ce I s-a descoperit, Petru a mărturisit (corect), iar în ceea ce nu i s-a descoperit, a greșit, ca să știm că fără Dumnezeu nici acel mare lucru nu l-ar fi spus»**.

«Atunci Iisus a zis ucenicilor Săi: Dacă voiește cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze» (Mt. 16,24).

Deci, în strânsă legătură cu anunțarea pătimirii și jertfei sale pe cruce, Mântuitorul le arată Apostolilor (care prin atitudinea Sfântului Petru dovedesc o mentalitate prea omenească și egoistă) că oricine vrea să-I fie ucenic, trebuie să se dezbrace de această mentalitate și să-I urmeze Lui pe drumul mântuirii. Această urmare este o luptă împotriva răului cu prețul suferințelor duse până la jertfă. Abia atunci se vor putea numi urmași ai lui, când, ca și El, vor putea să-I urmeze pe drumul Crucii. Crucea, prin Mântuitorul devine simbolul jertfelor pentru mântuire, simbolul victoriei prin jertfă. Precum Fiul lui Dumnezeu de bună voie și perfect conștient primește patimile, la fel trebuie să facă acela care Îi urmează Lui. Nu se poate dobândi mântuirea fără luptă și nu este luptă fără suferință, fără jertfă.

Prima condiție pentru posibilitatea jertfei este lepădarea de sine. Cine ține la trupul său, la sine, nu e capabil să se dea pe sine suferinței și morții pentru triumful unei idei mai înalte, pentru triumful binelui în lume, pentru atingerea unui scop înalt (mântuirea). Necesitatea lepădării de sine în urmarea Mântuitorului pe drumul patimilor și al jertfei o argumentează cu două adevăruri: **«Cine va voi să-și scape sufletul îl va pierde; iar cine își va pierde sufletul său pentru Mine îl va câștiga»** (Mt. 16,25).

1) Cel care va vrea să-și păzească viața lui pământească în afară de orice suferință, urmează drumul pieirii, căci plăcerea trupului duce pe om spre păcat. Dobânda îi va fi uciderea sufletului și pierderea vieții de veci, deci, moartea.

2) Cel care, de bună voie, în viața pământească este capabil de suferințe până la jertfă pentru Mântuitorul și învățătura Lui, pentru Împărăția lui Dumnezeu, acela își va mântui sufletul, dobândind viață veșnică.

De la venirea Domnului nostru Iisus Hristos în lume, pentru oameni nu există decât aceste două alternative, iar oamenii înșiși sunt liberi să decidă pentru una din ele. Mântuitorul nu obligă pe nimeni să apuce pe o anumită cale, ci fiecăruia îi lasă libertatea ca singur să aleagă. Căci precum omul liber a hotărât să fie sclav supus

păcatului și prin el diavolului, tot așa liber trebuie să se decidă a lupta sau nu împotriva diavolului și a păcatului.

În fața acestor alternative, Domnul ține să insiste asupra valorii fiecăreia în perspectiva viitorului. Comparând viața pământească cu viața veșnică, El constată că cea din urmă este net superioară celei dintâi. Toate bucuriile pământești la un loc nu pot răscumpăra valoarea vieții și a fericirii veșnice.

De altfel, nimeni dintre oameni nu poate dobândi toate bunurile pământești. Și chiar dacă, prin absurd, cineva le-ar dobândi, nu va ajunge la fericirea absolută.

Versetul Mt. 16,28 e mai greu de tălmăcit. Cuprinde o proorocie a Domnului în care ni se spune că mulți din cei ce erau prezenți acolo, nu vor gusta moartea până la venirea Fiului Omului întru Împărăția Sa.

Mulți exegeți, urmând Sfântului Ioan Hrisostom, cred că prin venirea Fiului Omului, Mântuitorul a vizat Schimbarea lui la față. Totuși, nu poate fi acesta sensul cuvintelor Lui. La schimbarea la față care a urmat după șase zile numai, nu avem dată o venire a Împărăției lui Dumnezeu în lume. Pe de altă parte, din textele paralele, știm că venirea Fiului Omului este împreună cu judecata finală. Acestea sunt motivele pentru care exegeții referă acest verset fie la dărâmarea Ierusalimului, fie la venirea Fiului Omului la înviere, fie la coborârea Duhului Sfânt.

Schimbarea la față (Mt. 17,1-13; Marcu 9,2-13; Lc. 9,28-30)

«Și după șase zile Iisus a luat cu sine pe Petru și pe Iacob și pe Ioan, fratele lui și S-a dus de-o parte, într-un loc înalt, și S-a schimbat la față înaintea lor...» (Mt. 17,1-2).

Ordinea în care Evangheliștii sinoptici ne istorisesc această minune este identică; identic este și cuprinsul referatelor lor. Încadrarea în timp, însă, diferă. După Sfântul Evanghelist Matei și Marcu, minunea s-a petrecut la șase zile după mărturisirea de credință a lui Petru la Cezareea lui Filip, iar după Sfântul Luca, ceva mai târziu.

În ultimul timp, avuseseră loc evenimente deosebit de importante. Petru mărturisise că Mântuitorul este Mesia, iar El spusese că trebuie să moară. Desigur, în sufletele unor oameni care vedeau în Mesia un erou național, încolțea nedumerirea. De aceea, Domnul vrea să demonstreze că este cu adevărat Mesia, iar dovada cea mai bună era arătarea slavei Sale dumnezeiești. **«S-a schimbat la față înaintea lor și a strălucit fața Lui ca soarele, iar veșmintele Lui s-au făcut albe ca lumina»** (Mt. 17,2).

În Deuteronom (19,15) se spune că în gura a doi sau trei martori va sta tot adevărul. De aceea socotește că este de ajuns să ia cu sine doar pe trei dintre Apostolii Săi, pentru a le descoperi aceasta. Pe ceilalți dintre Apostoli îi lasă,

deocamdată, la o parte, pentru a fi sigur că secretul acestui adevăr nu va fi divulgat înainte de vreme în păturile largi ale poporului.

Schimbarea la față a avut loc, conform unei tradiții care urcă până în a doua jumătate a secolului II, pe muntele Taborului. Muntele este înalt de aproximativ 570 m. și se află la 10 km. est de Nazaret. În vremurile din urmă s-au emis și alte ipoteze, anume că muntele respectiv ar fi muntele Panion din apropierea Cezareei lui Filip sau muntele Ermon. În acest sens, însă, nu se aduc argumente convingătoare, așa că rămân simple păreri personale.

Pe neașteptate își fac apariția doi bărbați tot în trupuri strălucitoare. Erau Moise și Ilie **«care vorbeau cu El»** (17,3). Ei vorbeau despre cele ce aveau să se întâmple în Ierusalim. Moise (zice Trembelas) **«va fi arătat că dreptatea lui Dumnezeu cere ca păcatele omenirii să fie expiate prin moartea sacrificată a Domnului, iar profetul Ilie va fi spus că această moarte trebuia să aibă loc în Ierusalim, așa cum au spus proorocii»**.

Uimit de cele întâmplate, Apostolul Petru, neînțelegând sensul celor întâmplate, încearcă să eternizeze nespusa bucurie pe care i-o provocase acest eveniment, promite trei colibi, neștiind că afirmă o imposibilitate. **«Petru»**, zice Zigaben, **«iubea foarte mult pe Dascălul său. Și, întrucât aflase că va trebui să meargă în Ierusalim și să pătimească, nu îndrăznește să I se împotrivescă pe față, pentru a nu fi iarăși certat. Dar, văzând muntele și știind că prezintă siguranță față de cei care-i întindeau curse..., Îl sfătuiește să rămână acolo»**.

Glasul Tatălui **«Acesta este Fiul Meu Cel iubit, întru Care am binevoit; pe Acesta să-L ascultați»** (Mt. 17,5) îi asigură pe ucenici, întocmai ca pe Ioan la botez, că Iisus este Mesia, prin care a hotărât să Se împace cu omenirea. Îngroziți, **«ucenicii au căzut cu fața la pământ»** (Mt. 17,6). Era semnul prin care cineva își arăta la iudei venerația. Ei se ridică abia la invitația Mântuitorului. Norul și cei doi bărbați dispăruseră. Mântuitorul poruncește ucenicilor **«să nu spună nimănui cele ce văzuseră, până ce Fiul Omului Se va scula din morți»** (Mt. 17,9), pentru a nu alimenta falsele mesianice.

Dar, pentru că văzuseră pe Ilie, pe când coborau de pe munte, ucenicii Îl întreabă pe Domnul dacă **«este adevărat că trebuie să vină mai întâi Ilie»** (Mt. 17,10; cf. Mal. 3,23). Mântuitorul îi asigură că profeția se va împlini întocmai, că Ilie va veni și va dezvolta o intensă activitate în vederea normalizării raporturilor dintre oameni. Dar această activitate a profetului va precede venirea a doua a Domnului și despre ea pare să vorbească Apostolul Ioan în Apocalipsă (11,3-6).

Într-adevăr, profetul Maleahi vorbește în două verdetes succesive (3,1-2) despre venirea lui Ioan Botezătorul ca **«sol al lui Iahve»** vestitorul lui Mesia și despre judecata lui Iahve. Vorbește prin urmare, în două versete succesive, despre

două evenimente între care avea să se interpună o mare distanță de timp și anume, despre Întruparea Fiului lui Dumnezeu și despre judecata obștească de la sfârșitul veacurilor.

În cele două ipostaze, de fiu smerit la întrupare și de judecător la judecata obștească, El ca avea un înaintemergător, pe care iudeii îl identificau cu Ilie, pentru că identificau cele două evenimente.

Mântuitorul nu ține să intre în discuții ermineutice cu iudeii porniți împotriva Lui, ci ține să precizeze că primul lui înaintemergător a și venit, în persoana Sfântului Ioan Botezătorul, iar ei l-au ucis. Ioan Botezătorul este comparat cu Ilie, pentru că avea de îndeplinit misiune asemănătoare. Spune Sfântul Ioan Gură de Aur: **«Scripturile vorbesc despre două veniri ale lui Hristos, despre una care s-a întâmplat și despre alta care va să fie... Înaintemergător al celei de a doua zice că va fi Ilie, iar al primei că a fost Ioan. Pe acesta îl numește Ilie, nu pentru că era Ilie, ci pentru că săvârșea slujba aceluia. Prin urmare, după cum acela va să fie Înaintemergător al celei de a doua veniri, acesta a fost Înaintemergător al primei Sale veniri».**

6. Vindecarea copilului lunatic (Mt. 17,14-20; Mc. 9,14-29; Lc. 9,37-43)

Întorcându-se de pe muntele Taborului, însoțit de Apostolii Săi, Petru, Iacob și Ioan, Mântuitorul întâlnește la poalele Muntelui pe ceilalți nouă Apostoli și mult popor. În absența Domnului, acestora le-a fost adus un copil lunatic cuprins de duhuri rele. Zadarnic au încercat să-l vindece. La sosirea Mântuitorului, tatăl copilului, disperat, a căzut în genunchi și i-a zis: **«Doamne, miluiește pe fiul meu că este lunatic și pătimește rău, căci adesea cade în foc și adesea în apă. Și l-am adus la ucenicii Tăi și n-au putut să-l vindece»** (Mt. 17,14-16).

Din textul paralel al Evangheliilor lui Marcu și Luca, putem deduce că este vorba de un epileptic surdo-mut. Avea crize la schimbarea lunii. Din referatul Sfântului Evanghelist Matei, boala era în legătură cu stăpânirea demonică (Mt. 17,18).

La cererea părintelui îndurerat de suferințele copilului său, Mântuitorul răspunde, adresându-se celor prezenți, inclusiv ucenicilor Lui: **«O, neam necredincios și îndărătnic, până când voi fi cu voi? Până când vă voi răbda pe voi?»** (Mt. 17,17).

După aceea, fiindu-i milă de copil, l-a vindecat. În legătură cu cuvintele spuse de Mântuitorul, s-au dat multe interpretări. Așa, de exemplu, Origen crede că Mântuitorul se referă la necredința și răutatea contemporanilor Săi, care era cauza multor nenorociri, inclusiv a demonizării. Damalas crede că reproșul Mântuitorului se

adresa în primul rând Apostolilor, care întocmai ca și ceilalți iudei, nu arătau totdeauna credință statornică.

Ucenicii Îl întreabă: «**de ce noi n-am putut să-l scoatem?**» (Mt. 17,19). Mântuitorul le arată că motivul neputinței lor este necredința și-i asigură că «**de-ar avea credință cât grăunte de muștar**», ar fi părtași la puterea divină. Pilda o mai întâlnim și în (Mt. 21,21). În această pildă, Domnul vizează slăbiciunea credinței ucenicilor, dar nu are în vedere credința necesară mântuirii. El are, deci, în vedere credința necesară dobândirii harismei vindecării, întrucât imediat vorbește despre două condiții pentru dobândirea acestui dar, zicând: «**Acest soi de demoni nu iese fără numai rugăciune și post**» (Mt. 17,21). Prin aceste cuvinte Mântuitorul ține să precizeze că puterea credinței despre care a vorbit mai înainte trebuie cerută prin rugăciune (II Tim. 1,16). Dacă ei postesc, rugăciunea lor e mai profundă, întărind prin puterea ei minunată pe ucenici în acțiunea lor făcătoare de minuni.

Darea la templu (Matei 17,24-27)

După ce Domnul anunță pentru a doua oară patimile Sale (17,22; Marcu 9,30-32; Luca 9,44), are loc un eveniment pe care îl relatează numai Evanghelistul Matei. «**Venind la Capernaum s-au apropiat de Petru cei ce strângeau didrahma și i-au zis: Învățătorul vostru nu plătește didrahma?, iar el a zis: Da...**» (Mt. 17,24).

În legea mozaică nu se prevede clar nici un bir anual iudeilor. Se spune numai, la Exod 30,13 că Moise a primit poruncă de la Dumnezeu ca să oblige pe fiecare iudeu care a împlinit vârsta de 20 de ani, să plătească pentru lucrările necesare la cortul mărturiei, câte un semisiclu, ca dar al Domnului. Mai târziu, citim la II Cronici 24,5 că și regele Ioaș a ordonat strângerea unei dări de câte un semisiclu pe fiecare iudeu matur, pentru refacerea casei lui Dumnezeu. După ce se întorc din robia babiloneană toți iudeii se obligă, de bună voie, între altele, să plătească o treime de siclu pentru întreținerea cultului divin la templu (Neemia 10,32). Mai târziu, darea aceasta a fost ridicată la un semisiclu (cf. Iosif Flaviu, Antich. 18,9,1; Răzb. iud. 7,6,6).

Orice iudeu care a trecut vârsta de 20 de ani, oriunde va fi trăit, în Palestina sau în diaspora, era obligat să plătească această dare pentru vistieria templului. Darea se plătea de obicei, în semisicli, în monedă ebraică. Un semisiclu avea valoarea unei didrahme (o dublă drahmă). În Misna, tratatul despre sicli, se spune că birul acesta se încasa în luna lui Adar, înainte de sărbătoarea Paștilor.

«**Și, intrând în casă (Petru), Iisus îl previne zicând: Ce crezi Simone, regii pământului de la cine iau dări, de la fiii lor sau de la străini. Iar el a zis: De la străini. Atunci, Iisus a zis: Așadar, fiii sunt scutiți**» (Mt. 17,25).

Mântuitorul, care știa mai dinainte cele întâmplate, vrea să spună lui Simon că răspunsul dat celor ce strâng birul a fost grăbit și nepotrivit cu persoana Sa. În primul rând, pentru că nu este un străin, pentru că este învățător al Legii, iar învățătorii legii erau scutiți de astfel de dări, iar în al doilea rând pentru că El este Fiul lui Dumnezeu și, ca atare, nu este dator să plătească bir pentru templu, Casa Tatălui Său.

«Dar pentru ca să nu-i smintim, du-te la mare, aruncă undița și peștele care va veni întâi, ridică-l și deschizându-i gura, vei găsi un statir; Ia-l și dă-l pentru Mine și pentru tine» (Mt. 17,27).

Prin urmare, Domnul ține seama de faptul că El Însuși oprise pe Petru să spună cuiva că este Mesia. Dacă S-ar fi împotrivit plății birului, ar fi trebuit să arate pentru care motiv face aceasta. El vrea să rămână în ochii contemporanilor fiul teslarului din Nazaret, însă ucenicului Său îi dă o dovadă în plus despre atributele Sale divine, despre atotștiința Sa.

Întâietatea în Împărăția lui Dumnezeu (Matei 18,1-6; Marcu 9,34-37; Luca 9,46-48)

Într-un nou drum, însoțit de Apostoli, aceștia au început să discute între ei, **«cine va fi mai mare în Împărăția cerurilor»** (Mt. 18,1). Ideea că Împărăția lui Dumnezeu va fi asemenea celor pământești nu-i putea părăsi. Și, întrucât din toate câte a anunțat Mântuitorul întemeierea acestei împărății o vedeau foarte apropiată, își puneau întrebarea: care dintre ei va ocupa locurile de conducere? Cu toții râvneau aceste locuri, considerându-se colaboratori ai viitorului împărat. Discuția pare să fi fost provocată de faptul că Domnul deosebise pe trei dintre ucenicii Săi, cu ocazia învierii fiicei lui Iair (Marcu 5,37; Luca 8,51) și cu ocazia Schimbării la față pe muntele Taborului (Matei 17,1 și 9). Legați prin secretul impus lor de Domnul, de a nu spune nimănui cele ce au văzut pe munte (Matei 17,8), cei trei Apostoli vor fi avut o ținută rezervată față de ceilalți. Aceștia vor fi crezut că Iisus i-a ales deja pe cei trei pentru a le încredința demnitățile cele mai înalte în împărăția Sa. De aceea, în cele din urmă, ucenicii se adresează Domnului pentru a le da un răspuns definitiv în această privință: **«Cine, oare, este mai mare în împărăția cerurilor?»**. Domnul muștră cugetele lor semețe și iubirea de mărire, chemându-i la smerenie. Astfel de cugete, le spune, nu numai că nu pot aduce întâietate în împărăția Sa, dar le pot fi chiar fatale, excluzându-i dintre membrii acesteia. Pentru a exemplifica cele spuse, le pune înaintea un copil al cărui suflet curat trebuie să le fie un exemplu și le-a zis: **«Adevărat vă spun vouă: De nu vă veți întoarce și nu veți fi precum copiii, nu veți intra în împărăția cerurilor. Deci, cine se va smeri pe sine ca pruncul acesta, acela este cel mai mare în împărăția cerurilor»** (Mt. 18,3-4).

Scandalizarea celor mici (Matei 18, 6-14; Marcu 9,42-50; Luca 17,1-4)

Făcând o paranteză, Mântuitorul vorbește, în continuare, despre răsplata pe care o vor primi cei care vor avea tangență cu un copil sau cu cel care se smerește ca un copil. Cel care îl va primi după cuviință, va primi plata celui ce primește pe Hristos (Mt. 18,5), iar cel care îl va seduce la păcat, va fi aspru pedepsit. Pentru unul ca acesta, **«va fi mai de folos să-și lege o piatră de moară de gât și să fie înecat în adâncul mării»** (Mt. 18,6).

Într-adevăr, spune Mântuitorul, în situația actuală, ca urmare a păcatului strămoșesc, ispita, venită de la diavol, sau din natura umană pervertită, este o necesitate fatală. Cu toate acestea, revine o mare răspundere celui care ispitește, pentru că deseori ispita duce la păcat.

«Iar dacă mâna ta sau piciorul tău te smintește, sau ochiul tău..., aruncă-le de la tine...» (Mt. 18,7-9).

Mântuitorul recomandă atitudinea rezervată și evitarea ispititorilor. Aceștia trebuie evitați chiar când sunt prieteni intimi sau rude apropiate.

Printr-o parabolă (parabola cu oaia cea rătăcită, Matei 18,10-14) continuă ideea precedentă, referitoare la atitudinea pe care trebuie s-o aibă cineva față de cei smeriți, de cei care prin felul lor de a fi se aseamănă copiilor. Atitudinea oamenilor față de aceștia trebuie să se asemene cu atitudinea lui Dumnezeu față de omul cel pierdut, care se pocăiește, deci o atitudine de prețuire și respect.

Iertarea și îndreptarea frățească (Matei 18,15-17; 21-22).

Cum în această lume, plină de sminteli, cu ușurință poate cădea cineva în greșeală, Domnul dă Apostolilor Săi îndrumări cum să se comporte în astfel de împrejurări. **«De-ți va greși ție fratele tău, mergi și mustră-l între tine și el. Și de te va asculta, ai câștigat pe fratele tău»** (Mt. 18,15).

Cel căzut în greșeală, spune Mântuitorul, trebuie tratat cu blândețe și să i se arate între patru ochi greșeala lui. Dacă acesta nu ascultă de sfatul cel bun, nu trebuie arătată indiferență față de el, ci trebuie mustrat înaintea a doi sau trei martori. **«În gura a doi sau trei martori să se stabilească tot adevărul»** (Deut. 19,15; Mt. 18,16). Dojana față de martori are două temeuri:

a) ascultându-l între martori pe fratele tău, te controlezi dacă nu cumva, condamându-l, tu însuși ai greșit;

b) în fața martorilor arătându-se greșeala lui, dojana apare și mai aspră.

În sfârșit, **«dacă nu-i va asculta pe ei, supune-l Bisericii»** (Mt. 18,17). Dacă păcătosul persistă să meargă pe drumul greșit, atunci trebuie adus înaintea comunității, singura în măsură să ia o hotărâre definitivă.

În eventualitatea în care nici de Biserică nu ascultă, numai atunci el trebuie socotit căzut din har, în afara Bisericii, autoexclus de la bunurile Împărăției lui Dumnezeu (așa cum vor să sugereze cuvintele «**păgân**» și «**vameș**»).

Pentru a arăta că Biserica are, de fapt, dreptul de a primi pe cineva în sânul ei și dreptul de a rupe orice legături cu el, adică a-l excomunica, Domnul ține să dea Apostolilor Săi asigurarea solemnă că «**orice vor lega pe pământ, va fi legat și în cer, și orice vor dezlega pe pământ, va fi dezlegat și în cer**» (Mt. 18,18). În același timp, îi asigură că orice vor cere, adunându-se în numele Său, vor primi de la Tatăl. Vor primi, pentru că acolo unde se adună doi sau trei în numele Său, El este de față, inspiră și aprobă cererea lor, astfel că cererea lor va fi dreaptă și, ca atare, va fi împlinită.

Dar pentru că discuția se purtase în legătură cu modul în care trebuie să fie tratat fratele care cade în greșală, Sfântul Petru, ca totdeauna purtător de cuvânt al Apostolilor, vrea să știe de câte ori trebuie să fie iertat cineva. Pentru că fariseii și cărturarii, bazați pe cele afirmate la timpul său de proorocul Amos (1,6,9,11,13; 2,46) și Iov (33,29) susțineau că iertarea poate fi numai până la a treia oară. El, știind pe Domnul îngăduitor, iar numărul 7 fiind socotit un număr sfânt, care simbolizează deplinătatea, sugerează numărul de șapte, crezând că va fi ascultat. «**Doamne, de câte ori va greși față de mine fratele meu și-i voi ierta lui? Oare, până de șapte ori?**». Dar Domnul este mult mai îngăduitor: «**Nu zic ție până de șapte ori, ci de șaptezeci de ori câte șapte**» (Mt. 18,21-22). Nu înseamnă ca iertarea să fie de 490 de ori, iar mai mult decât atât să nu existe; vrea numai să spună că iertarea trebuie să fie nesfârșită, după cum fratele nostru poate greși la nesfârșit. Nu numai că sugerează acest mod de comportare, ci chiar îl impune, spunând parabola robului nemilostiv (Matei 18,23-35).

Sensul ei este următorul: Stăpânul, care iartă datoriile slugilor sale reprezintă pe Dumnezeu. Datoriile sunt greșelile pe care omul le face față de voia lui Dumnezeu și față de bunurile materiale și spirituale încredințate lui: viață, sănătate, înțelepciune, etc. Aceste datorii sunt imense și aproape imposibil de achitat, zece mii de talanți reprezentând greutatea a 600.000 de kilograme de aur (a se vedea V. Gheorghiu - Sfânta Evanghelie după Matei, p.554). Sluga care nu iartă pe semenul său datornic reprezintă pe fiecare dintre oameni care, uitând de faptul că a fost iertat de Dumnezeu, ține să răsplătească cu aceeași monedă răul care i s-a făcut. Datoria semenului său este infimă, în comparație cu datoria lui față de Dumnezeu.

Îndurarea divină este condiționată de îndurarea fiecăruia față de semenul său. Lipsa de îndurare aduce pedeapsa veșnică.

Întrebarea adusă Mântuitorului despre desfacerea căsătoriei (Matei 19,1-12)

«Din Galileea, Domnul a venit în ținutul Iudeii» (Mt. 19,1).

Ca totdeauna, fariseii se aflau în preajma Lui, nu pentru că erau interesați să-I cunoască învățătura, ci **«pentru a-L ispiti»**. El Îl întreabă: **«Se cuvine, oare, omului să-și lase femeia sa pentru orice pricină?»** (Mt. 19,1). Îi pun această întrebare pentru că aceasta alcătuia una din problemele controversate de la ordinea zilei, care preocupau cele două școli existente pe atunci în Palestina: a lui Hilel și a lui Șamai. Unii, urmând învățătura lui Hilel, învățau că bărbatul își poate lăsa soția pentru orice motiv, iar alții, care urmau învățătura lui Șamai susțineau că bărbatul poate să-și lase femeia numai pentru un motiv serios (Deut. 24,1).

La o astfel de întrebare, pentru Mântuitorul existau două răspunsuri posibile:

a) că bărbatul poate să-și lase soția pentru orice motiv, iar atunci Mântuitorul ar fi fost învinuit înaintea poporului că nu prețuiește căsătoria;

b) că bărbatul nu-și poate lăsa după placul său soția, iar atunci s-ar fi simțit lezat Irod Agripa.

Fără să se teamă de supărarea lui Irod, Mântuitorul răspunde -referindu-Se la referatul de la Facere 1,27 și 2,24- afirmând că bărbatul și femeia, uniți prin căsătorie, formează un singur trup, o singură entitate, care nu poate fi ruptă pentru orice motiv. El conchide: **«Ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă»** (Mt. 19,4-6). În principiu, El se pronunță împotriva desfacerii căsătoriei.

Fariseii nu se arată mulțumiți de acest răspuns și ridică obiecțiunea: **«Pentru ce atunci, Moise a poruncit ca bărbatul să dea nevastei carte de despărțire și să o lase?»**. **«Pentru învârtoșarea inimii voastre»**, replică Mântuitorul, **«dar din început nu a fost așa»** (Mt. 19,7-8). Cu alte cuvinte, iudeii primiseră această îngăduință pentru a se evita rele mai mari. Li s-a îngăduit dezlegarea căsătoriei pentru a se evita fărădelegi mai mari (cum ar fi fost, de exemplu, maltratarea sau chiar uciderea soției).

Nu există motiv, după spusele Mântuitorului, pentru destrămarea unei familii, afară de desfrâu. Desfrâul rupe legătura sufletească dintre bărbat și soție, iar divorțul nu poate face decât să oficializeze o situație care deja s-a creat. Nefiind vorba despre desfrâu, atunci când cineva își va lăsa nevasta și se va căsători cu o alta, va săvârși adulter.

Cuvintele Mântuitorului au sensul că cei doi soți despărțindu-se, în cazul în care nu s-a săvârșit desfrâul, ei rămân uniți sufletește, iar acela care se recăsătorește riscă să cadă în păcatul poligamiei (poliandriei) (Mt. 19,9).

Concepția Mântuitorului a apărut strâmtă, chiar și pentru Apostoli. Ei mărturisesc deschis că în astfel de condiții cineva, căsătorindu-se cu o femeie rea, nu

se mai poate despărți de ea toată viața «**nu este de folos să se însoare**» (Mt. 19,10).

Mântuitorul nu-i contrazice, însă precizează că «**nu toți pricep cuvântul acesta**» (Mt. 19,11-12), adică nu toți sunt făcuți pentru viața de celibat.

Binecuvântarea pruncilor (Matei 19,13-15; Marcu 10,13-16; Luca 18,15-17)

«**Atunci I s-au adus copiii, ca să-și pună mâinile peste ei și să Se roage; dar ucenicii îi certau. Iar Iisus a zis: Lăsați copiii și nu-i opriți să vină la Mine, că a unora ca aceștia este împărăția cerurilor**» (Mt. 19,13-14).

Domnul apăruse ca nimeni altul căsătoria și, prin urmare, viața familială. Printre ascultători vor fi fost și femei. Neputând să-și exprime altfel admirația și adâncă lor recunoștință față de Domnul, și-au adus copiii să-i binecuvânteze și să se roage pentru ei. Origen spune că femeile vor fi voit ca Domnul, care vindecase atâția bolnavi, să le dăruiască sănătatea.

Ucenicii îi opreau, crezând că îmbulzeala lor ar deranja pe Domnul. Domnul, însă, îi cheamă pe copii la Sine, îi binecuvântează și spune că a unora ca aceștia va fi împărăția cerurilor (Mt. 19,14-15).

Convorbirea cu tânărul bogat (Matei 19,16-30; Marcu 10,17-31; Luca 18,18-30)

Pe când Domnul se pregătea să plece, se apropie de El un tânăr bogat și-L întreabă: «**Bunule Învățător, ce bine să fac, ca să am viața veșnică?**». I se adresează în acest mod măgulitor, de bună seamă, pentru a atrage bunăvoința Mântuitorului. Înțelegând acest lucru, Mântuitorul îi răspunde: «**De ce-Mi zici bun? Nimeni nu este bun decât numai Unul Dumnezeu**» (Mt. 19,16-17).

Tâlcuind răspunsul Mântuitorului, Sfântul Ioan Gură de Aur crede că Mântuitorul întreabă pe tânăr dacă nu cumva voiește să mărturisească Divinitatea Lui.

Domnul îi recomandă să țină poruncile din Decalog. «**Care?**», a zis tânărul. «**Iisus i-a zis: Să nu ucizi, să nu săvârșești adulter, să nu furi, să nu mărturisești strâmb. Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta... și să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși**» (Mt. 19,18-19). Tânărul, zelos, le împlinise din pruncie, dar conștiința îi spunea că nu este destul. «**Toate acestea le-am împlinit din copilăria mea. Ce-mi mai lipsește?**» (Mt. 19,20). Știind cât este de legat de cele pământești, Domnul îi dă sfatul să-și vândă averile și să împartă banii obținuți săracilor. El nu rezistă încercării, se întristează și refuză să urmeze pe Domnul. Gestul tânărului bogat îl face pe Mântuitorul să expună Apostolilor Săi pericolele la care sunt expuși cei bogați în procesul mântuirii personale. Nu sunt excluși de la Împărăția cea

veșnică, însă se spune că vor intra **«cu greu»**: **«mai lesne este să treacă cămila prin urechile acului, decât să intre un bogat în împărăția lui Dumnezeu»**.

Cuvântul **«camilos»** îl întâlnim în originalele Noului Testament sub două forme: a) Κάμιλος, care înseamnă odgon, funie; b) Κόμηλος, care înseamnă cămilă. Dacă în prima formă, cuvântul Mântuitorului se putea referi la greutatea trecerii unei funii prin urechile unui ac, în a doua formă se putea referi la greutatea trecerii unei cămile printr-una din spărturile din zidul care înconjura cetatea Ierusalimului, pe unde își strecurau uneori păstorii oile, spărtură care era denumită «urechile acului». Și într-un caz, și în celălalt, Mântuitorul a vrut, deci, să illustreze marea greutate cu care cei bogați vor putea să intre în împărăția cerurilor.

Afirmând aceste lucruri, Mântuitorul nu vrea să spună că bogăția este un rău în sine, ci numai că ea poate deveni o piedică în calea mântuirii, în măsura în care este egoist și rău întrebuințată și în măsura în care omul pune pe prim-plan acapararea ei, neglijându-și mântuirea.

«Auzind, ucenicii s-au uimit foarte, zicînd: Dar cine poate să se mântuiască?» (Mt. 19,25). Ucenicii se mirau de cuvintele Domnului, pentru că întocmai ca și ceilalți iudei, credeau că doar cei bogați se pot mântui. Logica lor era următoarea: toți oamenii sunt păcătoși, însă numai cei bogați sunt în stare să aducă sacrificiile prevăzute pentru iertarea păcatelor și numai ei se mântuiesc. Cei sărmani nu puteau aduce aceste jertfe și, prin urmare, erau socotiți pierduți pentru totdeauna.

«Dar Iisus, privind la ei, le-a zis: La oameni aceasta este cu neputință, la Dumnezeu însă toate sunt cu putință» (Mt. 19,26). Într-adevăr, spune Mântuitorul, omul, prin puterile sale nu se poate mântui, Dumnezeu, însă, poate mântui atât pe cei bogați, cât și pe cei săraci. La mântuire se ajunge, așa cum le spusese și altă dată, dacă vor crede în El, Fiul lui Dumnezeu. Pentru că Apostolii se aflau în situația de a fi renunțat la toate bunurile și plăcerile acestei lumi și a-I fi urmat Domnului, Apostolul Petru Îl întreabă ce răsplătă vor primi dînșii. Domnul îi asigură că fapta lor nu va rămâne nerăsplătită. La **«înnoirea lumii»** (Mt. 19,28) vor judeca pe cele 12 seminții ale lui Israel. **«Nașterea cea de-a doua»** este învierea obștească, iar **«judecata»** este judecata din urmă. Atunci, ei vor asista la judecata întregii omeniri, numărul 12 fiind un număr simbolic, care simbolizează lumea întreagă. **«Și oricine a lăsat case sau frați, sau surori sau tată, sau mamă, sau femeie, sau copii, sau țarine, pentru numele Meu, va lua însutit și va moșteni viața veșnică»** (Mt. 19,28-29).

Renunțarea la bunurile materiale va fi răsplătită cu dobândirea bunurilor spirituale. În locul părintelui trupesc vor dobândi un părinte ceresc; în locul mamei trupesti, vor dobândi drept mamă spirituală, Biserica; în locul fraților trupesti, frați

duhovnicești după credință; în locul țarinilor, daruri harismatice; iar în locul vieții prezente, viața veșnică.

«Și mulți dintâi vor fi pe urmă, și cei de pe urmă vor fi întâi» (Mt. 19,30). Întrucât desăvârșirea înseamnă luptă continuă, există posibilitatea ca unii, virtuoși la început, să fie întrecuți de alții.

Parabola lucrătorilor viei, chemați la lucru la ore diferite (Matei 20,1-16)

Pentru a ilustra adevărul că răsplata pe care o va primi cineva de la Domnul, nu depinde de timpul când a fost chemat, ci de efortul omului, dar și de bunăvoința Aceluia care l-a chemat, Domnul spune parabola lucrătorilor viei, care au fost angajați la ore diferite, însă au fost în mod egal remunerați.

Cuprinsul ei este următorul: stăpânul unei vii iese într-o dimineață în piață ca să angajeze lucrători pentru via sa. Găsește lucrători și îi angajează cu câte un dinar. Aceasta era plata obișnuită în antichitate pentru o zi de lucru (Tobie 5,16; Tacit, Anale 1,17). Cum însă, numărul de angajați nu era satisfăcător, stăpânul angajează și pe alții la ceasurile 3, 6 și 9 (corespunzător orelor 9, 12 și 15), obligându-se să le plătească ceea ce li se cuvine. Pe la ora 11, cu o oră înainte de apusul soarelui (17), stăpânul viei, venind în piață, angajează și pe cei pe care îi găsește, care așteptaseră în zadar să fie angajați la lucru. Seara i-a răsplătit pe toți cu câte un dinar. Cei care au lucrat toată ziua, așteptându-se la o plată și mai mare, au murmurat împotriva stăpânului viei. Stăpânul însă, se dezvinovățește spunându-le că nu i-a nedreptățit cu nimic, însă celor din urmă, în virtutea bunătății Sale, le-a dat mai mult. Sensul parabolei este următorul: Dumnezeu, Stăpânul lumii, cheamă pe toți oamenii să-I slujească. Tuturor le promite, drept răsplată, împărția cerurilor. Unii se angajează la acest lucru din primii ani ai vieții lor, mai târziu, iar alții în ceasul de pe urmă. Dumnezeu, însă, fără a nedreptăți pe nimeni, se milostește de cei de pe urmă, ca și de cei dintâi, mai ales când angajarea celor de pe urmă este sinceră, iar efortul îndreptării pe măsura ei.

Domnul anunță pentru a treia oară Patimile, moartea și Învierea Sa (Matei 20,17-19; Marcu 10,32-34; Luca 18,31-34)

Mergând spre Ierusalim, Mântuitorul anunță amănunțit Patimile, moartea și Învierea Sa. Face acest lucru pentru a pregăti pe ucenici, ca ei să primească cu seninătate cele ce aveau să se întâmple. Ucenicii, însă, preocupați de ideea unui Mesia pământesc și nemuritor **«erau cuprinși de spaimă și Îl urmau cu frică»** (Marcu 10,32).

De ce le spune de multe ori ucenicilor acest lucru, se întreabă Sfântul Ioan Gură de Aur. Pentru că, zice, **«fie că ei uitau acest lucru, fie pentru că nu voiau să**

se întâmplă sau fie pentru că voia să-i facă să suporte în momentul respectiv cu bărbăție întristarea».

Cuvintele «**iată acum ne suim în Ierusalim**» (Mt. 20,18) exprimă hotărârea Mântuitorului de a îndeplini scopul pentru care S-a întrupat. «**Să nu socotești**», zice Origen, «**că aceste cuvinte contrazic pe cele spuse cu ocazia punerii în temniță a lui Ioan Botezătorul, când a spus (ucenicilor) că trebuie să plece (din locul în care se găsea). Pentru că nu evită întotdeauna pericolele, dar nici nu le înfruntă totdeauna. Pentru că este un timp de retragere și reflectare și altul de luptă**».

Cererea fiilor lui Zevedei (Matei 20,20-28; Marcu 10,35-45)

Cu toată simplitatea și claritatea cuvintelor Mântuitorului, Apostolii «**n-au înțeles nimic din toate acestea**» (Luca 18,34). Ei înțeleseseră, spune Sfântul Ioan Gură de Aur, un lucru: că în curând va lua ființă împărăția lui Mesia, iar ei vor fi cei mai apropiați colaboratori ai lui Iisus. Cu puțin înainte, trei dintre ucenici fuseseră osebiți de ceilalți și făcuți martori ai unor evenimente cu totul ieșite din comun. Toți ucenicii, și mai ales cei trei, credeau că această favoare este un semn că ei sunt preferați de Iisus și că lor li se vor încredința demnitățile cele mai înalte în noua împărăție. Întrucât Apostolul Petru părea să fi căzut în dizgrația Domnului, fiind pus în același rând cu satana, fiii lui Zevedei cred că este timpul potrivit să ceară pentru ei de la Domnul primele demnități. Ei vin împreună cu Salomeea, mama lor, una dintre femeile pioase care însoțeau pe Domnul în călătoriile Sale, care L-a rugat, zicând: «**Zi ca să șadă acești doi fii ai mei, unul de-a dreapta și altul de-a stânga Ta, întru împărăția Ta**». Dar Iisus, răspunzând le-a zis: «**Nu știți ce cereți. Puteți, oare, să beți paharul pe care-l voi bea Eu?**» (Mt. 20,20-22). Nu știau ce cer, pentru că nu prietenia Domnului, ci viața lor deosebită, suferința pentru triumful învățaturii Sale învrednicește pe cineva de împărăția Sa. Pentru a sta cineva de-a dreapta și de-a stânga Domnului, este necesară jertfă și abnegație totală, este nevoie «**să bea potirul Lui și să se boteze cu botezul Lui**». Atât potirul, cât și botezul, spune Teofilact, se referă la moartea Lui, prin care omenirea a fost izbăvită din întinărirea păcatului. Explicând acești termeni, Origen spunea: «**Martiriul are două aspecte: unul se numește paharul mântuirii, iar altul botez. Pentru faptul că oferă cupa amară a suferinței, se numește pahar, dar pentru faptul că aduce izbăvirea de păcat se numește botez**». «**Eu vă vorbesc de lupte și necazuri**», zice Sfântul Ioan Gură de Aur, «**iar voi îmi vorbiți de onoruri și coroane. Nu este acest timp timpul încununării; timpul prezent este timpul luptelor și al morții**».

«**Ei I-au zis: Putem. Dar Iisus le-a zis: Paharul Meu îl veți bea și cu botezul cu care Eu Mă botez vă veți boteza, dar faptul de a șede de-a**

dreapta și de-a stânga Mea nu este al Meu a da, ci se va da celor pentru care s-a pregătit de către Tatăl Meu» (Mt. 20,23).

Mântuitorul, deci, nu-i contrazice. El știe că ei vor suferi pentru El. Iacob va fi ucis pentru convingerile sale din ordinul lui Irod Agripa I (F.Ap. 12,2), iar fratele său Ioan va fi închis și bătut (F.Ap. 5,40). După o tradiție notată de Tertulian (De praescriptione haereticorum, 36), el a fost aruncat într-un vas de ulei fierbinte și a fost salvat printr-o minune, apoi a fost exilat în insula Patmos (Apocalipsa 1,9 și urm.). Zigaben spune că Ioan a băut paharul lui Hristos și s-a botezat cu botezul Lui în chip spiritual. **«În cuget a fost rănit și a suferit răni de martir și nenumărate chinuri pentru Hristos».**

Nu știu ce cer pentru că faptul de a șede de-a dreapta și de-a stânga Sa, zice Domnul, nu este de căderea Lui să împartă, ci Tatălui. Domnul vorbește astfel pentru că întreg planul de mântuire al omenirii este conceput de Tatăl Său cel ceresc și, de aceea, numai Tatăl poate conferi locurile de cinste. Sfinții Părinți văd în cuvintele Mântuitorului aluzie la Maica Sa și la Sfântul Ioan Botezătorul.

«Și auzind cei zece s-au mâniat pe cei doi frați». Cum era și firesc, ceilalți Ucenici, aflând conținutul cererii fiilor lui Zevedei, s-au supărat. Domnul, însă, nu-și putea lăsa învrăjbiți ucenicii. De aceea, chemându-i la Sine, le spune că - contrar concepției contemporanilor lor, după care stăpânii trebuiau să se bucure de onorurile supușilor lor- drumul spre mărire în împărăția cerească este drumul smereniei și, ca atare, cel ce dorește să conducă trebuie mai întâi să învețe să slujească. Ca exemplu în acest sens, Domnul Se prezintă chiar pe Sine. El, «Fiul Omului», n-a venit ca să I se slujească, ci ca El să slujească și să-Și dea viața «pentru mulți» (El spune «pentru mulți» pentru că nu toți oamenii, ci numai o parte dintre ei vor voi să beneficieze de binecuvântările sacrificiului Său).

Vindecarea celor doi orbi la Ierihon (Matei 20,29-34; Marcu 10,46-52; Luca 18,35-43)

Evangelistul Luca (18,35) ne informează că Domnul a vindecat un orb înainte de a intra în Ierihon. Evangelistul Marcu (10, 46) ne spune că a vindecat pe un orb pe nume Bartimeu, când a ieșit din Ierihon. Evangelistul Matei ne dă și de data aceasta un raport general, vorbind despre vindecarea a doi orbi, desigur unul la intrare, iar altul la ieșirea din Ierihon.

Ierihonul era un oraș străvechi, situat în Câmpia Iordanului, la poalele Muntelui Quarantaniei, într-o regiune renumită prin plantațiile de palmieri, de unde își trăgea și numele. Orașul este amintit în Deuteronom 34,1; Iosua 4,13; 5,10, iar pe timpul Mântuitorului era un oraș înfloritor.

Orbii I se adresează cu cuvintele: «**Miluieste-ne pe noi, Doamne, Fiul lui David!**» (Mt. 20,30), convingi că El este Mesia. Tâlcuind aceste cuvinte, Sfântul Ioan Gură de Aur ține să sublinieze faptul că infirmitățile trupești nu-i fac pe oameni inferiori și că orbirea fizică nu afectează văzul duhovnicesc. «**Pe orbii aceștia**», zice, «**să-i ascultăm, care sunt mai buni decât mulți dintre cei ce văd. Ei n-au avut călăuză, nici nu puteau să-L vadă, totuși s-au străduit să vină către El și cu glas mare Îl chemau**».

Poporul îi ceartă pentru că va fi socotit că strigătul lor Îl supără pe Domnul. Din contră, sensibil ca totdeauna față de durerea omenească, Domnul îi vindecă, dar nu înainte de a-i întreba ce doresc de la El, iar ei în semn de mulțumire, nu se mai întorc la casele lor, ci-L însoțesc la Ierusalim (Luca 18,43).

Spune Sfântul Ioan Gură de Aur: «**De ce îi întreabă? Pentru că Domnul obișnuia ca mai întâi să audă rugămintea celor bolnavi și apoi să-i vindece. În primul rând pentru ca și pe alții să-i îndemne a le urma exemplul; în rândul al doilea ca să-i arate vrednici de darurile primite**».

Intrarea în Ierusalim (Matei 21,1; Marcu 11,1; Luca 19,29)

Venind către Ierusalim, Domnul este găzduit în Betania de către Lazăr, pe care-l înviase din morți (Ioan 12,1 și urm.). Betania era un sat așezat pe coasta de est a Muntelui Măslinilor, la 2-3 kilometri depărtare de Ierusalim.

A doua zi dimineața trimite pe doi dintre ucenicii Săi în satul Betfaghe (la jumătate de kilometru de Betania), probabil la unul din cunoscuții Săi, cu porunca de a-I aduce un pui de asin pentru a-și continua în voie drumul la Ierusalim. Asinii se foloseau pentru diferite munci, încă din antichitate (Geneză 22,3; Exod 4,20; Numeri 22,21; Judecători 5,10; 10,4). Erau crescuți în părțile sterpe ale Orientului, pentru că, nepretențioși fiind, erau ușor de întreținut.

Domnul vrea să vină de data acea sta călare pe asin, pentru a se împlini și spusele proorocului Zaharia (9,9), care zice: «**Bucură-te foarte, fiica Sionului, veselește-te, fiica Ierusalimului, căci iată Împăratul tău vine la tine drept și biruitor; smerit și călare pe asin, pe mânzul asinei**» (Mt. 21,5).

Prin «**fiica Sionului**» înțelege cetatea Ierusalimului, zidită pe muntele Sion. Prin cetate se înțeleg locuitorii ei. Vine călare pe mânz, pentru că iudeii foloseau în scopuri sacre numai acele animale care încă nu purtaseră jug sau sarcină (Numeri 19,2; Deuteronom 21,2; Samuel 6,7). Asinul fiind tipul animalului pașnic, blând și modest, cel care era dus de el era socotit un principe pașnic, preocupat nu de război, ci de fericirea poporului său.

Poporul, în semn de omagiu, își aruncă hainele înaintea Mântuitorului și ramuri de arbori în semn că și natura cea necuvântătoare se bucură de prezența Sa.

Ramurile de finic erau simbolul bucuriei: cu astfel de ramuri obișnuiau iudeii să întâmpine iudeii pe mai-marii lor la ocazii festive (I Macabei 13,51; II Macabei 10,7).

Convinsă că Iisus este Mesia, mulțimea exclamă: **«Osana Fiului lui David; Binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului! Osana întru cei de sus!»** (Mt. 21,8-9). «Osana» este forma aramaică a ebraicului «*hosiana*», și înseamnă «*Ajută-ne!*». Textul este luat, ca și cuvintele care urmează, din Isaia 118,25-26 și era cântat la praznicul Corturilor, când întreg poporul înconjura altarul de jertfă. Cu acest cuvânt, mulțimea implora ajutorul lui Dumnezeu pentru Domnul nostru Iisus Hristos, în care vedea pe Fiul lui David, pentru a-Și putea întemeia împărăția Sa mesianică. În același timp mulțimea roagă pe Dumnezeu ca tot ceea ce va face acest Fiul al lui David să fie în conformitate cu voia Aceluia, care locuiește în ceruri, **«întru cele de sus»**.

Numai unii dintre farisei, care se aflau în convoi, erau tăcuți (Luca 19,39). Ei nu vedeau cu ochi buni, îndeosebi faptul că și ucenicii Domnului luau parte activă la bucuria și entuziasmul general. În cele din urmă, ei se adresează Mântuitorului, zicând: **«Învățătorule, ceartă-Ți ucenicii!»**. Domnul, însă, arată că nu este dispus să reducă la tăcere entuziasmul ucenicilor Săi și-i face să înțeleagă că aceștia sunt pe deplin îndreptățiți să se bucure de prezența Lui. Dacă n-ar face-o ei, ar face-o pietrele cele neînsuflețite (Luca 19,40).

«Și intrînd El în Ierusalim, toată cetatea s-a cutremurat» (Mt. 21,10). Poporul care nu cunoștea învățăturile și faptele Lui, se tulbură, crezând că Mântuitorul nutrește pretenții de Mesia pământesc și o confruntare cu romanii pare iminentă.

Evanghelistul Marcu (11,11) ne informează că **«Domnul, intrînd în Templu, S-a uitat împrejur la toate și fiind timpul înaintat, a ieșit și a plecat împreună cu cei doisprezece Apostoli înapoi în Betania»**. Venind în Betania, își petrece noaptea tot în casa lui Lazăr; a doua zi vine din nou la Ierusalim.

Sosit în Ierusalim, intră în Templu și rămâne adânc mâhnit de ceea ce vede. Casa lui Dumnezeu era transformată în iarmaroc. În curtea exterioară a Templului, în curtea așa-zisă a neamurilor se postase o mulțime de negustori cu animale de care era nevoie la sacrificiile de la templu. Aici își așezaseră mesele schimbătorii de bani, pentru a vinde tinerilor trecuți de 20 de ani moneda de un semisiclu, cu care erau datori la templu. Se înțelege că zarafii înșelau, iar vânzătorii de animale nu arătau nici un respect locului în care se aflau, pentru a-și etala marfa, deseori spuneau și minciuni. Mai mult decât oricine trebuie să se fi mâhnit Mântuitorul, mai ales că în acea zi venea la templu ca să se prezinte Tatălui ca adevăratul miel pascal. Indignat, alungă din curtea templului pe negustorii de animale și răstoarnă mesele schimbătorilor de bani, zicând: **«Scris este: Casa Mea, casă de rugăciune se va**

chema, iar voi o faceți peșteră de tâlhari» (Mt. 21,12-13). Domnul vorbește așa, pentru că încă Isaia (56,7), vorbind despre templul din Ierusalim, spunea că este **«casă de rugăciune»** și **«așa se va chema la toate popoarele»**. Dar, puțină vreme mai târziu, profetul Ieremia (7,11), văzând nelegiuirile care se petreceau chiar la templu, întrebă cu durere: **«S-a făcut (Casa Domnului) în ochii voștri peșteră de tâlhari?»**.

La porunca Domnului, toți ies din curtea templului și nimeni nu cutează să I se opună. Numai orbii și șchiopii nu pot să execute porunca Domnului. Ei profită însă de prezența Lui, vin la El și-L roagă să-i vindece, iar El îi vindecă în chip minunat.

Copiii, prezenți la această scenă, adânc impresionați de cele văzute, Îl ovaționează strigând: **«Osana, Fiul lui David»** (Mt. 21,15). Îl aclamă cu aceleași cuvinte cu care Îl aclamase poporul cu o zi înainte. Arhierii cred că asemenea cuvinte nu se cuvin Domnului. Domnul, însă, ține să le amintească cuvintele Psalmistului (Psalmul 8,3): **«Au niciodată n-ați citit că din gura copiilor și a celor ce sug Ți-ai pregătit laudă?»** (Mt. 21,16).

Către seară, Domnul se reîntoarce în Betania, pentru că nimeni din Ierusalim nu îndrăznea să-L găzduiască, temându-se să nu cadă sub pedeapsa excomunicării pe care sinedriștii o hotărâseră împotriva aceluia care s-ar fi arătat pe față că sunt aderenți ai Domnului Hristos (Ioan 9,22).

Smochinul blestemat de Domnul se usucă (Matei 21,18-22; Marcu 11,12-14; 20-25)

Evangelistul Matei notează amănuntul că văzând un smochin pe cale și căutând smochine în el și negăsind, l-a blestemat **«să nu mai facă rod în veci, iar acesta îndată s-a uscat»** (Mt. 21,19).

Evangelistul Marcu însă, face precizarea că blestemarea smochinului s-a întâmplat chiar în ziua când Domnul și-a făcut intrarea în Ierusalim, iar a doua zi Apostolul Petru vedea că smochinul deja se uscaseră (Marcu 11,20).

Profitând de această ocazie, Domnul ține să vorbească încă o dată ucenicilor Săi despre puterea credinței.

Referindu-se la această faptă, Sfântul Ioan Gură de Aur spunea: **«Pentru că pretutindeni a împărțit fapte bune și pe nimeni n-a pedepsit, se cuvenea să dea și o probă despre puterea de a pedepsi, se cuvenea ca iudeii și ucenicii Săi să afle că El are putere să-i usuce pe cei care-L vor răstigni, dar că de bună voie îi iartă și nu îi pierde»**.

Zice Zigaben: **«A pedepsit pe copac nu pentru că acesta greșise, ci pentru ca să afle cei care-L urmau că Hristos poate să și pedepsească»**.

Comentatorul modern Plummer consideră că atât din relatarea lui Matei, cât și din cea a lui Marcu, rezultă că smochinul este pedepsit nu atât pentru că nu avea rod, ci pentru că închipuie minciuna.

Damalas crede că gestul Mântuitorului ar fi avut un sens simbolic. Smochinul, zice acesta, simboliza sinagoga iudaică, în care ar fi așteptat să găsească înțelegere pentru opera Sa. Cum însă nu a găsit, a pedepsit-o.

Arhieriei și bătrânii poporului Îl întreabă pe Iisus cu ce putere a izgonit pe negustori și predică în templu (Matei 21,23; Marcu 10,27; Luca 20,1-8)

A treia zi, Domnul se afla din nou la templu, anunțând poporului **«venirea unor vremuri noi și mai bune»** (Luca 20,1). Dar, fără știrea și învoirea Sinedriului, forul suprem, național și religios al iudeilor, nimeni nu avea voie să vorbească despre probleme religioase, mai ales în templu, aflat sub directă sa supraveghere. Arhieriei Îl întreabă: **«Cu ce putere faci acestea?»** (Mt. 21,23). Dacă ar fi tăcut, tăcerea Lui ar fi fost interpretată în sensul că Domnul recunoaște că n-a avut încuviințarea Sinedriului și, ca atare, se consideră vinovat. Ar fi putut însă să răspundă, cum făcuse alte dăți (Ioan 5,18; 8,55; 10,33), că a făcut toate acestea cu puterea Sa, pentru că este Fiul lui Dumnezeu, dar S-ar fi expus riscului de a fi lovit cu pietre, ca **«hulitor de Dumnezeu»**.

În acest caz, Domnul cere permisiunea să le răspundă printr-o întrebare: **«De unde a fost botezul lui Ioan? Din cer sau de la oameni?»**. Sinedriștii sunt puși în fața unei dileme. **«Iar ei cugetau întru sine, zicând: De vom zice: "Din cer", ne va spune: "De ce, dar, n-ați crezut lui?". Iar de vom zice: "De la oameni", ne temem de popor, fiindcă toți îl socotesc pe Ioan de prooroc»** (Mt. 21,23-26). Dacă mărturiseau că botezul lui Ioan, adică misiunea lui, a fost din cer, adică poruncite de Dumnezeu, erau obligați să mărturisească mesianitatea Domnului, pe care Ioan o declarase la botez; iar dacă afirmau că botezul lui Ioan a fost de la oameni, adică n-a avut un sens superior, în acest moment nemulțumeau poporul, care considera pe Ioan profet. Zice Sfântul Ioan Gură de Aur: **«Despre Iisus, Ioan spusese că nu este vrednic să-I dezlege cureaua încălțăminteii... Or, dacă credeau în acela, trebuiau să știe cu a cărui putere făcea acestea Iisus»**.

Ei se eschivează să spună ceea ce, în sinea lor, credeau în această problemă și răspund că **«nu știu»**. În aceste condiții, Domnul consideră că nu mai are rost să le spună cu ce putere face acestea. De aceea le și zice: **«Nici Eu nu vă spun cu ce putere fac acestea»** (Mt. 21,27). Față de niște oameni de rea-credință, era de prisos să declare că El este Mesia. Ar fi însemnat să arunce mărgăritare înaintea unor oameni care nu voiesc și nu pot să le aprecieze după cuviință (cf. Matei 7,6).

Parabola celor doi fii trimiși de tatăl lor să lucreze în vie (Matei 21,28-32)

Văzând că n-are rost să spună sinedriștilor cine este El, le atrage atenția asupra mării greșeli pe care o fac opunându-se voii lui Dumnezeu și făcându-se mai răi decât toți oamenii. Îmbracă această idee sub forma unei parabole. Cuprinsul ei este următorul: un om avea doi fii pe care i-a trimis pe rând la lucru în via sa. Primul a zis că nu se duce, dar s-a dus; al doilea a zis că se duce, dar nu s-a dus.

Sensul parabolei este următorul: Tatăl reprezintă pe Dumnezeu; fiul cel mare reprezintă mulțimea oamenilor simpli, a poporului iudeu; fiul cel mic reprezintă o minoritate a poporului iudeu, pe sinedriști. Cei simpli, se pare că în primul moment se împotrivesc voii lui Dumnezeu, însă, mai târziu, cuprinși de remușcări, îi împlinesc voia. Sinedriștii, din contră, declară totdeauna că sunt gata să împlinească voia lui Dumnezeu, însă în realitate nu o împlinesc.

Întrebând Mântuitorul pe ascultătorii Săi, «**cine a făcut voia tatălui său**», aceștia afirmă că fiul cel mare, adică aceia care alcătuiesc majoritatea oamenilor simpli din cadrul poporului Israel.

Ceea ce le spusese în parabolă, le spune concret în ceea ce urmează: «**Ioan a venit la voi în calea dreptății și nu l-ați crezut. Vameșii și desfrâdatele, însă, l-au crezut**» (Mt. 21,32). Ioan Botezătorul a umblat și a arătat altora calea care duce la dreptate înaintea lui Dumnezeu. Sinedriștii nu l-au urmat, însă, pocăindu-se, l-au urmat cei păcătoși.

Parabola lucrătorilor viei (Matei 21,33- 45; Marcu 12,1-12; Luca 20,9-19)

Această parabolă avea ca scop să arate sinedriștilor consecințele atitudinii lor dușmănoase față de Domnul. Cuprinsul ei este următorul: un om sădește vie, o dotează cu toate cele necesare, o încredințează unor lucrători, iar la vremea convenită trimite pe slugile sale să-i aducă roadele viei. Lucrătorii însă leucid, iar în cele din urmă ucid și pe fiul său. Fapta lor, însă, va fi aspru pedepsită.

Tâlcuind această parabolă, Sfântul Ioan Gură de Aur spunea: stăpânul viei reprezintă pe Dumnezeu; via pe care a înzestrat-o cu turn și a împrejmuit-o cu zid reprezintă pe poporul iudeu. Poporului iudeu Dumnezeu i-a hărăzit țara mănoasă a Canaanului, i-a dat legea mozaică, care-l desparte ca un zid de toate celelalte popoare; i-a dat un templu impunător, care întocmai ca un turn, străjuiește unitatea lui. Via a încredințat-o lucrătorilor, adică poporul Israel a fost încredințat preoților și celorlalți conducători spirituali ai poporului. Pentru a aminti acestora de datoriile lor, Dumnezeu le trimite mai mulți profeți care în loc să fie ascultați, sunt maltratați și uciși (II Cronici 24,21; Ieremia 20,1; 37,1; 38,1; Daniel 3,20; 6,16; Evrei 11,36 etc.). În cele din urmă, Dumnezeu a trimis pe Însuși Fiul Său. Dar nici pe El nu-L ascultă

și-L ucid. La judecată, însă, lucrătorii viei vor fi pedepsiți. Auzind aceste cuvinte, spune Luca (20,16) sinedriștii au exclamat: **«Să nu fie!»**.

Mântuitorul știe că aceștia nu pot recunoaște în El pe Mesia, pentru că El se prezintă modest. De aceea, le atrage atenția asupra psalmului 117,22, unde Mesia este comparat cu o piatră modestă, nesocotită de zidari, care ajunge să stea **«în capul unghiului»** (Mt. 21,42), care are menirea să unească cele două părți ale omenirii, pe păgâni și pe iudei, într-o singură zidire a lui Dumnezeu, Biserica.

Știind că nici în viitor nu vor crede că El este Mesia, le prezice că împărăția lui Dumnezeu **«se va lua de la ei și se va da neamului care va face roadele ei»** (Mt. 21,43), adică celor care vor împlini voia lui Dumnezeu. Arhierii și fariseii au înțeles că Domnul vorbea despre ei. De aceea voiau să-L ucidă, **«însă se temeau de popor»** (Mt. 21,46).

Parabola nunții fiului de rege (Matei 22,1-14)

Cunoscând gândurile rele pe care le nutreau sinedriștii față de El, Domnul nu retractează nimic din cele spuse mai înainte, însă ține să le arate, încă o dată, consecințele faptelor lor. Acest lucru îl îmbracă încă o dată în forma unei parabole, al cărei cuprins este următorul: un împărat dă un ospăț în cinstea nunții fiului său. La ospăț sunt chemați toți cunoscuții, dar ei nu vin, invocând diverse motive. Unii merg cu disprețul lor atât de departe încât îi și bat și ucid (pe trimiși). Auzind, împăratul trimite oaste împotriva acestor ucigași, le arde cetatea, iar în locul lor sunt chemați la cină străinii. Printre aceștia, unul n-are haină de nuntă și este scos afară. (Această imagine este luată din obiceiurile regilor persani. La curtea acestora era obiceiul ca invitaților la curte să li se dea din veșmântăria lor haine de sărbătoare. Cine ar fi cutezat să se prezinte în fața regelui fără a fi îmbrăcat în haine de sărbătoare, ar fi comis o mare necuviință).

Sensul parabolei este următorul: împăratul care face nuntă fiului său simbolizează pe Dumnezeu Tatăl. El a trimis pe Fiul Său, pe Domnul nostru Iisus Hristos în lume ca să-și ia de mireasă Biserica. Cei invitați la nuntă, în primul rând, sunt iudeii. Pregătirile pentru acest moment se fac încă din timpul lui Avraam, care a fost chemat din ținutul Ur în țara Canaanului, iar în repetate rânduri urmașilor săi li s-au vestit marile binecuvântări ale timpurilor mesianice. Slujitorii trimiși de Tatăl pentru invitarea la ospățul mesianic sunt profeții, dar în mod deosebit Sfântul Ioan Botezătorul și Apostolii. Dar aceștia nu iau seama la invitațiile lor, iar pe unii îi bat și chiar îi ucid. În felul acesta, iudeii s-au autoexclus de la binecuvântările mesianice, iar drept pedeapsă cetatea lor, Ierusalimul, a fost arsă (anul 70). Locul lor a fost luat de păgâni, de aceia care până atunci erau străini de Dumnezeu. Ei au dat curs chemării Apostolilor, au intrat în Biserică, însă nu toți sunt vrednici de această

chemare, nu au toți haină de nuntă, nu au sufletul împodobit cu haina strălucitoare a virtuții. La venirea a doua a împăratului, cei păcătoși vor fi îndepărtați din staulul său.

«**Căci mulți sunt chemați, dar puțini aleși**» (Mt. 22,14). Cu alte cuvinte, mulțime multă intră în Biserică, însă puțini sunt cei care se mântuiesc.

Întrebarea fariseilor și irodienilor referitoare la impozitul impus de împărat (Matei 22,15-22; Marcu 12,13-17; Luca 20,20-26)

Din anul 63 înainte de Hristos, Palestina ajunsese sub stăpânire romană; ca orice supuși ai Romei, iudeii erau obligați să plătească o dare către Senatul roman. De când statul roman a devenit imperiu, darea se cuvenea Cezarului.

Fariseii, ca toți ceilalți iudei, susțineau că poporul ales este supus numai lui Dumnezeu și, prin urmare, nimănui altuia nu este dator să plătească vreo dare. În realitate, nimeni nu făcea nici o opoziție și-și achita datoriile față de Cezar.

Irodienii erau un partid care susținea familia regală a lui Irod, care la rândul-i, având susținători pe romani, erau favorabili stăpânirii străine. Se dușmăneau cu fariseii, însă de data aceasta se unesc cu ei împotriva Domnului.

Mântuitorul este întrebat dacă se cuvine să dea romanilor birul impus. Dacă răspundea afirmativ, luând partea irodienilor, se arăta dușman al poporului. Felul acestora de a I se adresa era măgulitor, dar nesincer: «**Învățătorule, știm că ești omul adevărului și întru adevăr înveți calea lui Dumnezeu și nu-ți pasă de nimeni, pentru că nu cauți la fața oamenilor**» (Mt. 22,16). Ei nu veniseră cu intenția de a afla un sfat autoritativ, ci pentru a-L ispiti. De aceea, Domnul îi numește mai întâi fățarnici. Arătându-i-se banul birului, recomandă să se dea atât lui Dumnezeu cât și Cezarului cele ce li se cuvin, pentru că Cezarul (conducerea de stat) este așezat cu știrea și învoirea lui Dumnezeu (Ioan 19,11). Îndatoririle față de Cezar, însă, nu împiedică pe nimeni să-și împlinească îndatoririle față de Dumnezeu.

Răspunsul Domnului uimește chiar și pe ispititori, care, mulțumiți de răspuns, L-au lăsat și au plecat.

Întrebarea saducheilor despre Înviere (Matei 22,23-33; Marcu 12,18-27; Luca 20,27-40)

Aristocrația iudeilor aparținea partidului saducheilor (conform Iosif Flaviu, Antichități, 18,1,4). Aceștia negau învierea morților. Susțineau că după moarte sufletul dispare odată cu trupul, și ca atare, nu poate fi vorba despre pedepse sau răsplăți după pragul morții. Argumentul principal, adus de ei în susținerea acestei păreri, era scos din dispozițiile legii mozaice, referitoare la căsătoria de levirat. Ei ziceau: legea mozaică poruncește ca legătura căsătoriei să fie monogamă. Ea cere, însă, ca în cazul în care cineva moare fără să lase urmași, văduva acestuia să fie

luată în căsătorie de fratele necăsătorit al fratelui decedat. Primul copil rezultat din această căsătorie trebuie să poarte numele celui decedat, pentru ca numele acestuia să nu se șteargă din Casa lui Israel (Numeri 27,1-11). Or, în cazul unei învieri, o femeie care, în virtutea acestei legi s-a căsătorit de mai multe ori, va avea mai mulți soți deodată. Concluzia lor era că învierea este exclusă, odată ce legea poruncește să fie monogamă căsătoria. Cu astfel de întrebare saducheii sperau să încurce și să compromită pe Mântuitorul, iar prestigiul lor, de altfel foarte scăzut în popor, avea să crească.

Mântuitorul le impută mai întâi că «**neștiind Scripturile**» nesocotesc puterea lui Dumnezeu. Pentru că, potrivit Scripturilor, la înviere «**nici nu se însoară cineva, nici nu se mărită, ci toți sunt ca îngerii lui Dumnezeu în cer**» (Mt. 22,29-30). Puterea lui Dumnezeu, va spune Sfântul Apostol Pavel, va spiritualiza trupurile celor înviați încât aceștia vor trăi ca îngerii, fără nevoi corporale și fără nevoia de a duce o viață de familie (I Corinteni 15,35).

În al doilea rând, pentru a argumenta existența vieții după moarte și, prin urmare, posibilitatea învierii, Mântuitorul citează din Exod 3,6 (saducheii recunoscând canonice numai cele 5 cărți ale lui Moise), unde se spune că Dumnezeu este «**Dumnezeul lui Avraam, al lui Isaac și al lui Iacov!**» (Mt. 22,32). La acest loc se istorisește că Dumnezeu, arătându-i-se lui Moise în rug, S-a recomandat a fi Dumnezeul părinților săi, care de mult muriseră. Nu face acest lucru pentru a-i aminti de faptele mari ale acestora, ci pentru că a voit să-l facă pe Moise să înțeleagă că sufletele acestor bărbați trăiesc încă și că la rugămințile lor stăruitoare a hotărât să scape poporul iudeu din robia egipteană. Deci, întrucât sufletele nu mor, este firesc să existe și o înviere despre care vorbesc Iov 19,25-27; Isaia 26,19; 35,10; 51,6; Iezechiel 37,1-14; Daniel 12,2; Psalmul 15,10, ș.a.

«**Iar mulțimile, ascultându-L, erau uimite de învățătura Lui**» (Mt. 22,33). Poporul a rămas uimit pentru că nu mai auzise pe nimeni vorbind cu atâta cunoștință de cauză și cu atâta temeinicie despre nemurirea sufletului și despre învierea morților.

Întrebarea despre porunca cea mai mare din Lege (Matei 22,34-40; Marcu 12,28-34; Luca 10,25-28)

Din targumele și talmudul iudeilor se știe că învățătorii de Lege făceau deosebire între porunci pozitive și porunci negative. Ei stabiliseră numărul poruncilor pozitive la 248, după numărul oaselor scheletului omenesc, iar numărul poruncilor negative (al interdicțiilor) la 365, după zilele unui an. Poruncile pozitive le împărțeau în porunci mari și porunci mici, însă nu căzuseră de acord care dintre poruncile mari

este mai mare dintre toate. Unii credeau că cea mai mare poruncă se referă la circumcidere, alții la serbarea sâmbetei, alții la sacrificii, la curățirile levitice, etc.

Răspunzând la această întrebare, Mântuitorul, citând din Levitic 19,18 și Deuteronom 6,5, spune că porunca cea mai mare din lege pretinde din partea omului iubire față de Dumnezeu, Creatorul său, iar a doua, asemenea primei, pretinde din partea omului iubire față de semenul său, creatura lui Dumnezeu. Cea de-a doua poruncă este la fel de mare ca și prima, pentru motivul că în iubirea de aproapele se reflectă iubirea de Dumnezeu, al cărui chip este omul. Mântuitorul ține să precizeze că **«în aceste două porunci se cuprinde toată Legea și toți proorocii»** (Mt. 22,40). Într-adevăr, scopul Legii și al proorocilor este, în primul rând provocarea oamenilor la iubire față de Dumnezeu și față de semenii lor.

Evangelistul Matei nu ne spune cum a reacționat cel care pusese o astfel de întrebare Mântuitorului. Evangelistul Marcu ne informează, însă, că acela a recunoscut că acesta este răspunsul corect. Domnul s-a bucurat de sinceritatea interlocutorului, asigurându-l că **«nu este departe de împărăția lui Dumnezeu»** (Marcu 12,34).

Al cui fiu este Mesia? (Matei 20,41-46; Marcu 12,35-37; Luca 20,41-44)

Mântuitorul știa că contemporanii Săi au o concepție greșită despre misiunea lui Mesia. De data aceasta vrea să le arate cât de greșită este părerea lor referitoare la originea lui Mesia.

Bazați pe numeroase texte din Vechiul Testament, ei credeau că urmașul lui David (II Regi 7,12; Mihea 5,1; Psalmul 88,4) va fi un rege puternic. Domnul nu-i contrazice, dar vrea să le spună că Mesia este mai mult decât atât, că este Fiul lui Dumnezeu. Acest lucru este exprimat de David însuși când, inspirat de Duhul lui Dumnezeu spunea: **«Zis-a Domnul Domnului meu: șezi de-a dreapta mea până ce voi pune pe vrăjmașii tăi așternut picioarelor tale»** (Mt. 22,44). Proorocul David, având în vedere înalta demnitate a urmașului său, nu cutează să-L numească pe Mesia fiu al său, ci îi spune, plin de cel mai adânc respect, **«Domnul meu»** și-L pune alături de Dumnezeu Însuși.

La această întrebare, fariseii **«nu-I pot răspunde nimic»** (Mt. 22,46), pentru că nu au pătruns adâncul și deplinul înțeles al cuvintelor lui David.

Domnul muștră pe farisei și pe locuitorii din Ierusalim (Matei 23,1-39; Marcu 12,38-40; Luca 20,45-47; 11,39-52)

Capitolul al XXIII-lea este alcătuit din trei părți: prima din îndemnuri adresate mulțimii și Apostolilor care-L ascultau (2-12); partea a doua este alcătuită din 7 **«vai»**-uri împotriva fariseilor și cărturarilor (13-33); partea a treia constă dintr-o

ultimă avertizare a poporului și a locuitorilor din Ierusalim în legătură cu iminenta izbucnire a mâniei lui Dumnezeu (34-39).

În urma celor petrecute, poporul era gata să nu mai asculte deloc de farisei și cărturari. Însă această atitudine ar fi fost precipitată și numai pe jumătate îndreptățită. De aceea, Domnul, luând cuvântul, arată atât însușirile bune, cât și pe cele rele ale acestora. **«Cărturarii și fariseii au șezut în scaunul lui Moise. Deci toate câte vă vor zice vouă, faceți-le și păziți-le; dar după faptele lor nu faceți, că ei zic, dar nu fac»** (Mt. 23,3). Sfătuiește, deci, poporul să respecte și să țină tot ceea ce învață acești urmași ai lui Moise, dar să nu urmeze exemplul vieții lor, pentru că ei **«zic, dar nu fac»**. **«Îi îndeamnă să împlinească sfaturile lor»**, spune Sfântul Ioan Gură de Aur, **«nu pentru că aceștia puteau să scoată ceva bun din cugetele lor, ci pentru că poruncile lor nu erau ale lor, ci ale lui Dumnezeu care le rânduse prin Moise»**.

«Ei leagă sarcini grele și cu anevoie de purtat și le pun pe umerii oamenilor, iar ei înșiși, nici cu degetul nu voiesc să le miște» (Mt. 23,4). Se îndeletnicesc cu studiul Legii care exprimă voia lui Dumnezeu, le recomandă altora pentru a le împlini, dar ei nu le împlinesc. **«"Sarcinile" care le pun pe umerii altora»**, zice un teolog contemporan (Plummer), **«nu sunt altceva decât poruncile formulate în decursul veacurilor de "bătrâni", porunci care se refereau, de obicei, la aspecte secundare ale Legii, cărora în decursul timpului li se dăduse o autoritate egală, dacă nu chiar mai mare decât Legii. Cea mai bună dovadă în acest sens sunt cele rânduite în legătură cu serbarea sâmbetei. Astfel de porunci făcuseră din sâmbătă, ziua care fusese rânduită de Dumnezeu ca zi de odihnă și bucurie, o zi obositoare, petrecută în tensiunea de a nu călca vreuna din prescripțiile Legii»**.

Așa, de exemplu: Legea mozaică (Exod 13,16; Numeri 15,38; Deuteronom 6,8; 11,18; 22,12), recomanda fiilor lui Israel să poarte ciucuri la haine și filacterii, pentru a le aminti de poruncile lui Dumnezeu. **«Ei își lătesc filacteriile și își măresc ciucurii de pe poale»** (Mt. 23,5), pentru a fi văzuți de oameni. Filacterii se numeau cutiile sau săculețele în care se păstrau fâșii de pergament pe care erau scrise locurile din Sfânta Scriptură care trebuiau strict observate.

Aceste locuri erau:

- 1) Exod 13,1-10, unde se vorbește despre serbarea Paștilor;
- 2) Exod 13,11-16, unde se vorbește despre răscumpărarea întâilor născuți;
- 3) Deuteronom 6,4-9, unde se vorbește despre iubirea lui Dumnezeu;
- 4) Deuteronom 11,13-21, unde se recomandă iubirea de Dumnezeu și ferirea de zeii păgâni.

Aceste cutii (săculețe) se legau cu curele de mâna stângă, în dreptul inimii. Uneori, astfel de filacterii erau fixate pe porțile caselor. Fariseii își confecționau filacterii impunătoare, în care puneau mult mai multe texte biblice, pentru a arăta contemporanilor lor cât sunt de zeloși pentru împlinirea Cuvântului lui Dumnezeu.

Fericitul Ieronim spunea că porunca referitoare la filacterii trebuie interpretată în sens metaforic și nu literal. «*Sensul ei*», zicea el, «*este următorul: poruncile mele să stea pe mâna ta*», adică «*să fie împlinite în fapte*». «*Să stea mereu înaintea ochilor tăi*», adică «*mereu să le cercetezi*».

Fără să merite «**le place să stea în capul meselor la ospete și în băncile dintâi, în sinagogi, și să li se plece lumea în piețe și să fie numiți de oameni: Rabbi**» (Mt. 23,6-7). Titlul de «**Rabbi**» sau «**Învățător**» era destul de recent. Primul care îl purtase a fost Hilel, care trăise cu puțin timp înainte de Mântuitorul. Era un om foarte învățat, care pe drept cuvânt fusese numit Învățător, ca autoritate în materie de interpretare a legii mozaice. Or, toți fariseii se credeau Rabbi, cel puțin de talia lui Hilel, dacă nu și mai mult.

Evangelistul Luca redă în două locuri un astfel de reproș făcut fariseilor (20,46; 11,43), dovadă că Mântuitorul le-a reproșat deseori acest lucru. S-ar părea, la prima vedere, că acestui gest, Mântuitorul i-a dat prea mare importanță. Sfântul Ioan Gură de Aur, ține însă să precizeze: «**Aceste gesturi, deși par fără importanță, au fost cauza multor rele. Acestea și orașe și biserici au răvășit. De aceea, nu fără rost s-a făcut acest reproș**».

«**Voi însă să nu vă numiți rabbi, că unul este Învățătorul vostru: Hristos, iar voi toți sunteți frați. Și să nu numiți pe nimeni tată pe pământ, căci Unul este Tatăl vostru, Cel din ceruri. Nici învățători să nu vă numiți, că Învățătorul vostru este unul: Hristos**» (Mt. 23,8-9).

Prin aceste cuvinte, Mântuitorul a vrut să spună ucenicilor Săi următoarele lucruri:

a) să fie smeriți. Să evite orice titlu care spune mai mult decât sunt ei. De altfel nu titlul propriu-zis îl combate Mântuitorul, ci râvna din mândrie după acesta. Tâlcuind această pericopă, Teofilact spunea: «**Nu interzice Mântuitorul faptul de a vrea cineva să fie socotit dascăl; El interzice numai faptul de a dori pătimăș acest lucru și a face totul pentru a fi numit așa**»;

b) să fie conștienți de faptul că învățătura pe care o vor predica oamenilor nu este a lor și de aceea, să nu se numească «**învățători**»;

c) «**Învățătorul**» lor este Domnul Iisus Hristos, iar ei au menirea să comunice oamenilor numai ce vor auzi de la Dânsul;

d) ei vor trebui să trăiască ca frații și nimeni nu are voie să se considere superior celorlalți;

e) să nu-și lege speranța de oameni ci de Dumnezeu, care poate să ofere tot ceea ce este bun și de folos. Lui să I se arate, în primul rând, toată dragostea.

Se înțelege că, în măsura în care nu se știrbește dragostea și încrederea în Dumnezeu, totuși ei pot numi aici, pe pământ «**tată**» pe toți acei oameni care se îngrijesc de binele lor trupesc și sufletesc, lucrând în numele și după voința lui Dumnezeu, care rămâne «**Tatăl nostru cel ceresc**» (Proverbe 1,8; 10,15; 2,1; 3,1; 4,1).

«Și care este mai mare între voi să fie slujitorul vostru. Cine se va înălța pe sine se va smeri și cine se va smeri pe sine se va înălța» (Mt. 23,11-12).

În comunitatea întemeiată de Mântuitorul trebuie să dispară slăbiciunile omenești, dorința de a urmări cu orice preț locurile de cinste, dat fiind că oamenii sunt frați și egali între ei. Cinstea va fi o urmare firească a slujirii și a smereniei, iar aceasta va veni de la Dumnezeu.

După această digresiune, făcută în interesul ucenicilor Săi, Domnul revine asupra atitudinii pe care o au fariseii și cărturarii în viața de toate zilele și le face 7 reproșuri. Sistematizând și acum afirmațiile Domnului, Evanghelistul Matei enumeră 7 reproșuri, pentru a le spune că indignarea Domnului a fost maximă, numărul 7 fiind socotit numărul care exprimă desăvârșirea. Acest număr a fost folosit în mai multe împrejurări. Astfel, vorbește de izbăvirea de șapte demoni a unui demonizat (Matei 12,45); grupează șapte parabole (Matei 13); vorbește de iertarea aproapelui de șaptezeci de ori câte șapte (Matei 21,22); vorbește despre cei șapte frați (Matei 22,25) și de cele șapte cereri ale rugăciunii domnești (Matei 6,9-12).

Fariseii sunt numiți «**fățarnici**» pentru că într-un fel gândesc și într-un altul se manifestă. Primul reproș: «**Închin împărăția cerurilor înaintea oamenilor; ei nu intră dar nici pe alții nu-i lasă să intre**» (Mt. 23,13).

Fariseii și cărturarii (spune Lagrange) învățau poporul că Legea mozaică este suficientă pentru a face pe cineva drept înaintea lui Dumnezeu. Drept urmare, ei considerau că botezul pocăinței și credința în Mântuitorul Hristos sunt de prisos. Astfel, nici ei nu intrau în împărăția inaugurată de Mântuitorul, nici pe alții nu-i lăsau să intre. Interjecția «**vai**» exprimă tristețea Mântuitorului pentru faptele lor rele și pentru pedeapsa care-i așteaptă.

Al doilea reproș: «**Mănâncă casele văduvelor și făcând rugăciuni lungi înșală buna lor credință**» (Mt.23,14).

Văduvele și orfanii erau socotiți în antichitate drept persoanele cele mai neajutate. Nedreptatea săvârșită împotriva acestora era socotită un păcat dintre cele mai mari. Pe aceștia îi putea asupri doar un om fără inimă, lipsit de cele mai elementare sentimente omenești. Or, de un astfel de păcat se făceau vinovați tocmai

fariseii, considerați de oameni învățați. Păcatul le era cu atât mai detestabil, cu cât era acoperit de haina evlaviei și a rugăciunii. Spune Sfântul Ioan Gură de Aur: **«Oricine va face un astfel de rău este vrednic de pedeapsă; acela însă, care săvârșește acest lucru cu viclenie, folosindu-se de acest chip, este vrednic de o pedeapsă mult mai mare».**

Al treilea reproș: **«Cutreieră marea și uscatul ca să facă un prozelit, iar după ce l-au făcut, îl fac de două ori fiu al gheenei»** (Mt. 23,15).

Prozeliți se numeau păgânii care primeau legea mozaică. Ei erau de două feluri: unii circumciși, numiți **«prozeliții dreptății»** și alții necircumciși, numiți **«temători de Dumnezeu»**. Primii erau obligați să observe toate prescripțiile Legii mozaice, ceilalți să observe doar următoarele șapte porunci:

- 1) Să se ferească de idolatrie;
- 2) Să nu comită omor;
- 3) Să evite orice cuvânt de hulă la adresa lui Dumnezeu;
- 4) Să se ferească de incest;
- 5) Să nu fure;
- 6) Să se supună autorităților;
- 7) Să nu mănânce sânge, nici mâncare preparată din sânge.

Fariseii sunt învinuiți că, deși depun atâta efort de a converti pe păgâni, nu depun nici o silință ca să-i dezobișnuiască de apucăturile lor păgânești. Ba mai mult, prozeliții vor fi de două ori condamnați: în primul rând pentru păcatele deja practicate de ei, iar în al doilea rând, pentru cele învățate de la farisei.

Al patrulea reproș: **«Sunt călăuze oarbe»** (Mt. 23,16). Deși ei înșiși nu cunosc sensul înalt al Scripturilor, totuși pretind că pot conduce pe alții, dovadă în acest sens fiind învățătura lor greșită despre jurământ. Jurământul, așa cum s-a mai spus, era socotit de două feluri: jurământ obligatoriu, în a cărui formulare era pomenit numele lui Dumnezeu și jurământ neobligatoriu, în a cărei formulare numele lui Dumnezeu nu era pomenit. Pornind de la această logică, fariseii afirmă că jurământul făcut pe templu nu este obligatoriu, însă este obligatoriu jurământul făcut pe aurul din templu. Că jurământul făcut pe altar nu este obligatoriu, însă cel făcut pe jertfa de pe altar este obligatoriu. Or, conchide Mântuitorul, logica acestor cugetări trebuie să fie inversă. Mai multă cinstită trebuie dată templului și altarului care sfinesc, decât lucrurilor sfinite prin ele. Puterea templului și a altarului de a sfîni, nu vine însă de la materia din care sunt zidite, ci de la Dumnezeu care locuiește în ele (III Regi 8,27; 9,3). Prin urmare, conchide Mântuitorul, cum orice jurământ înseamnă mărturisirea unui adevăr în prezența lui Dumnezeu cel nevăzut, orice jurământ este obligatoriu și trebuie îndeplinit.

Al cincilea reproș: «**Dau zeciuală din mărar și chimen, însă lasă neîmplinite pe cele mai importante porunci ale Legii: judecata, mila și credința. Pe acelea trebuie să le facă, iar pe acestea să nu le lase neîmplinite**» (Mt. 23,23).

În Legea mozaică se poruncește ca fiecare iudeu să dea zeciuală din semințele pământului și din roadele pomilor (Levitic 27,36; Numeri 18,12; Deut. 14,22). Fariseii împlineau aceste porunci, ba chiar dădeau zeciuală și din plantele la care nu se referea porunca, însă nu din devotament față de Dumnezeu, ci pentru a fi văzuți și lăudați de oameni. Călcău în același timp porunci mari: porunca iubirii de Dumnezeu și de aproapele. Li se impută că nu au credință, judecată și milă, adică nu cred sincer în Dumnezeu, sunt nedreți și aspri cu semenii lor. Aceste porunci trebuiau împlinite, adică trebuia să-i preocupe în primul rând, iar celelalte, nu trebuiau lăsate, adică neglijate (Mt. 23,23), fiind date de Dumnezeu. Cele spuse sunt exprimate metaforic în cele ce urmează. «**Fariseii și cărturarii strecoară țânțarul și înghit cămila**», adică se arată zeloși în împlinirea poruncilor mici și neglijează poruncile mari ale Legii. «**Curăță pe dinafară blidul și paharul, iar înăuntru acestea sunt pline de răpire și necumpătate**» (Mt. 23,24-25).

Al șaselea reproș: «**Seamănă cu mormintele cele văruite, care pe din afară se arată frumoase, înăuntru însă sunt pline de necurăție**» (Mt. 23,27).

Mormintele erau socotite necurate de către iudei. În cartea Numeri (19,16) se spune că cel ce se atinge de mormânt să fie considerat necurat timp de șapte zile. Pentru a fi văzute de departe erau de obicei văruite pe dinafară. Fariseii sunt asemănați cu niște morminte văruite, pentru că pozau în oameni dreți, cu cugetele necurate însă.

Al șaptelea reproș: «**Zidesc mormintele profetilor și împodobesc gropile celor neprihăniți**» (Mt. 23,29).

Acest reproș, spune Sfântul Ioan Gură de Aur, nu provine din aceea că fac acest lucru, ci pentru că îl fac nu din pietate față de aceste persoane, ci din ambiția deșartă de a fi socotiți mai buni decât părinții lor, care au ucis pe profeți, deși urmează atitudinea părinților lor față de trimișii lui Dumnezeu.

Data fiind răutatea lor, Domnul nu-i poate caracteriza altfel decât «**șerpi**» și «**pui de viperă**» (Mt. 23,33), adică oameni plini de răutate, gata să exercite înrăurire nefastă asupra tuturor cu care vin în contact.

Îi previne, însă, că pedeapsa lui Dumnezeu va veni peste ei și că vor fi răzbunate toate crimele, începând cu cea săvârșită împotriva lui Abel, până la cea săvârșită împotriva lui Zaharia, fiul lui Varahias.

În legătură cu Zaharia s-au emis mai multe păreri:

a) că ar fi unul din cei 12 profeți mici. Argument în acest sens este faptul că așa se recomandă acest profet în cartea scrisă de el, la cap. 1,1. Sfârșitul martiric nu este consemnat nicăieri, dar este păstrat în tradiție;

b) că ar fi Zaharia, tatăl Sfântului Ioan Botezătorul. După ce Fecioara Maria a născut, el ar fi susținut nevinovăția ei. De aceea, ar fi fost ucis, spune o tradiție, între templu și jertfelnicul de afară;

c) că ar fi Zaharia, fiul unui anume Baruh, care, după cum ne informează Iosif Flaviu (Războiul iudaic 4,6,4), ar fi fost ucis, cu puțin timp înainte de căderea Ierusalimului, de doi zeloți;

d) ar fi vorba de Zaharia, fiul preotului Iehoiada. Acesta, se spune la II Cronici (24,20-21), a muștrătat poporul pentru fărâdelegile săvârșite și a fost ucis cu pietre din porunca regelui Ioas, în curtea templului. Lagrange crede că despre acesta ar fi vorba și că tatăl lui ar fi avut două nume: Iehoiada și Barahia.

«**Casa lor va rămâne pustie**» (Mt. 23,38). Aceleași cuvinte erau spuse la vremea sa de Ieremia (22,5) la adresa Ierusalimului necredincios.

Într-adevăr, doar peste 40 de ani Ierusalimul cade în mâinile oștirilor romane și este distrus definitiv (anul 70).

În același timp, dând glas sentimentelor Sale față de poporul Său, Mântuitorul îi asigură pe contemporanii Săi de iubirea și de sentimentele Sale părintești. S-a voit de multe ori, să fie asemenea cu o cloșcă ce-și adună și-și apără puii în caz de pericol. Sfântul Ioan Gură de Aur spune: «**A vrut să-i aducă sub ocrotirea Sa pe cei răvășiți și risipiți de păcat, dar ei nu s-au supus**».

Știind că în curând va cădea victimă urii lor neîmpăcate, Mântuitorul le spune că de acum «**nu-L vor mai vedea**», adică foarte curând nu-L vor mai avea printre ei făcând minuni, până când vor zice: «**Binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului**» (Mt. 23,39), adică până va veni în toată strălucirea Sa divină, venind să judece lumea, iar aleșii Săi îl vor binecuvânta.

Cuvântarea eshatologică: Mântuitorul vorbește ucenicilor despre dărâmarea Ierusalimului și despre a doua Sa venire (Matei 24,1-25; Marcu 13,1-37; Luca 21,5-38)

Adânc mâhnit de necredința conducătorilor spirituali ai poporului, Domnul iese din templu mergând spre Muntele Măslinilor, pentru a ajunge în Betania, unde avea să înopteze. Domnul era însoțit de ucenicii Săi. Ajunși pe munte, aceștia își aruncă privirile pline de admirație spre Ierusalim, îndeosebi asupra templului strălucitor în lumina soarelui de seară (Templul fusese în parte, restaurat de către Irod Idumeul. Lucrările de restaurare începuseră cu 49 de ani mai înainte, conform Ioan 2,20, și au luat sfârșit abia în anul 63, cu numai 7 ani înainte ca Templul să fie distrus). Apostolii

erau mâhniți pentru că Domnul prezisese distrugerea lui. Ei se vor fi gândit, probabil, să înduplece pe Mântuitorul să cruțe templul. Nu îndrăznesc să-I vorbească direct, ci vor să-I sugereze această atitudine, arătându-i frumusețile templului. Domnul, însă, nu retractează nimic din cele spuse referitor la dărâmarea cetății și a templului, ba chiar repetă: «**Nu va rămâne piatră pe piatră care să nu fie dărâmată**» (Mt. 24,2).

Oprindu-se pe culmea muntelui ca să se odihnească, Apostolii se folosesc de această ocazie și apropiindu-se de El, Îl roagă cel puțin să le spună: «**Când vor fi acestea și care este semnul venirii Tale și al sfârșitului veacului?**» (Mt. 24,3). Evanghelistul Marcu (13,3) ne spune că cei care au cutezat să-I pună Domnului o astfel de întrebare au fost Apostolii Petru, Iacob, Ioan și Andrei, adică cei dintâi și cei mai apropiați ucenici ai Domnului. Ei Îl întreabă deoparte, adică nu de față cu ceilalți Apostoli. Așadar, întrebarea lor se referea la:

- 1) timpul dărâmării Ierusalimului și a templului;
- 2) semnele care vor preceda cea de-a doua venire a Domnului;
- 3) cele care se vor petrece la sfârșitul veacului.

Domnul nu le mai spune că dărâmarea Ierusalimului nu va coincide cu a doua Sa venire, considerând acest lucru cunoscut de ei din alte împrejurări, deși se pare că ei rămăseseră în parte sub influența credinței contemporanilor lor, după care venirea lui Mesia va coincide cu judecata finală. Mântuitorul le răspunde pe rând la aceste întrebări.

A) Mai întâi arată cele ce se vor întâmpla înainte de dărâmarea Ierusalimului (24,4-14), învățându-i cum să se comporte în acele împrejurări (24,15-28);

B) Le descoperă semnele care vor precede a doua Sa venire (24,29-39) și le arată în ce condiții trebuie să întâmpine acel eveniment (24,40-25,30);

C) Le descoperă rostul venirii Sale (25,31-46).

A) Evenimentele care vor precede dărâmarea Ierusalimului (24,4-14):

1. Își vor face apariția mulți pseudo-Mesia și mulți oameni le vor da crezare și îi vor urma.

Într-adevăr, pe la anul 36 își face apariția în Samaria Simon Magul, care susține că este întruchiparea divinității. Un oarecare Theudas, prin anii 44-46 pretinde că este Mesia. Iosif Flaviu (Antichități, 20) ne informează că pe vremea procuratorului Felix (52-60) și-au făcut apariția mulți scamatori, sfătuind poporul să-i urmeze în pustiu, unde promiteau oamenilor minuni. Pe vremea împăratului Adrian, un pretins Mesia, pe nume Bar Kochba, ridică poporul la luptă împotriva romanilor.

2. Vor avea loc războaie și calamități în natură.

Într-adevăr, are loc războiul între romani și parți (Tacit, Anale, 12); război între Irod Antipa și socrul său Aretas din Arabia (Iosif Flaviu, Antichități, 18) și război între romani și iudei, care se încheie în anul 70 cu dărâmarea Ierusalimului. O mare foamete s-a abătut asupra Orientului (Iosif Flaviu, Antichități 3,15; F.Ap. 11,28) iar multe localități din Asia Mică au fost distruse de cutremure (Tacit, Anale 14).

3. Creștinii vor fi persecutați.

Într-adevăr (Tacit Anale, 15,44), Nero, dând foc Romei, aruncă vina pe creștini, iar aceștia sunt crunt persecutați.

Mântuitorul îi previne pe Apostoli că în acele vremuri tulburi nu se va putea evita căderea multora de la credință. Cu toate acestea, Evanghelia se va predica **«la toată lumea»**, adică în toată lumea cunoscută pe atunci, îndeosebi în Imperiul Roman.

Armatele romane aveau să aducă pretutindeni pustiirea, să profaneze templul, locul sfânt al iudeilor. Aici aveau să se întâmple fapte nelegiuite nemaiauzite, fapte care nu vor fi aprobate de nimeni, ci vor fi **«o urâciune»** pentru toți. Despre această **«urâciune a pustiirii la locul sfânt»**, spune Domnul, vorbise la vremea sa profetul Daniil (9,27). Urgia care se va abate asupra Ierusalimului va fi atât de mare, încât le recomandă să evite cu orice preț o întâlnire cu romanii (24,15-28).

Să fugă cât mai degrabă în munți, lăsând în casă tot avutul lor și tot ceea ce le-ar putea fi de trebuință. Îndemnul dat de Mântuitorul a fost urmat de majoritatea creștinilor ierusalimiteni, care la începutul asediului s-au refugiat în orașul Pella din afara granițelor Palestinei.

Greutăți deosebit de mari vor întâmpina, în această fugă, femeile însărcinate și cele care vor alăpta. Multe din ele se vor stinge în dureri, fără a putea primi ajutorul necesar și mulți copii mici vor muri din lipsa hranei și a îngrijirii necesare. Necazul va fi foarte mare dacă astfel de evenimente vor avea loc în vreme de iarnă, când drumurile Palestinei erau aproape impracticabile, sau în zi de sâmbătă, când porțile cetății erau închise, conform unei tradiții rămasă din vremea lui Neemia.

Strâmtorarea în care vor ajunge iudeii va fi extraordinar de mare: **«Căci va fi atunci strâmtorare mare, cum n-a mai fost de la începutul lumii până acum și nici nu va mai fi»** (Mt. 24,21).

Descriind nenorocirea din anul 70, Iosif Flaviu spune: **«Dintre toate statele care sunt supuse romanilor, statul nostru a căzut în cea mai mare nenorocire. Nici una din nenorocirile care au venit asupra omenirii cândva, nu se aseamănă cu nenorocirea care a venit asupra iudeilor»**.

Aceste zile de grea încercare nu vor dura mult timp. Ele vor fi împuținate din cauza celor aleși.

B) Semnele care vor preceda a doua venire (24,29-30):

1. Apariția profetilor mincinoși.

Dacă în preajma războiului iudaic vor apărea mulți prooroci mincinoși, mulți falși Mesia, într-o măsură mult mai mare se va întâmpla același lucru înainte de sfârșitul lumii. Faptul acesta este ușor de înțeles: în vremea de pe urmă, din cauza suferințelor, dorința generală după Parusia Domnului va crește. Prin aceasta se creează o atmosferă favorabilă lucrării profetilor mincinoși. Aceștia, prin puterea lui Satan, ale cărui unelte sunt, vor face semne și minuni, pentru a amăgi pe cei aleși. Ultima și cea mai fioroasă apariție va fi apariția lui Antihrist, care va concentra în mâna sa toate mijloacele de luptă ale lui Satan împotriva Bisericii.

2. Vor avea loc semne minunate în Univers: **«Soarele se va întuneca și luna nu va mai da lumina ei, iar stelele vor cădea din cer și puterile cerurilor se vor clătina»** (Mt. 24,29) (Aceste semne au fost prezise și de Isaia 13,9; 34,4; Ieremia 4,28, ș.a.). Soarele se va răci sau se va îndepărta de pământ, încât nu-l va mai lumina și încălzi, iar luna nu va mai reflecta lumina lui. Stelele se vor îndrepta spre noi centri de atracție, încât vor da impresia unei căderi, iar actuala ordine din univers se va perturba.

«Se va arăta pe cer Semnul Fiului Omului» (Mt. 24,30). Nu se spune care semn, însă, cum crucea amintește de moartea izbăvitoare a Fiului Omului, din vremea Sfântului Chiril al Ierusalimului s-a acreditat ideea că acesta este Crucea.

3. **«Vor vedea pe Fiul Omului venind pe norii cerului, cu putere și cu slavă multă»** (Mt. 24,30).

Mântuitorul descrie Parusia în felul în care o descrie profetul Daniil (7,13). Inspirat de Dumnezeu, acesta **«a văzut pe Fiul Omului venind pe norii cerului spre Cel vechi de zile»**; **«Lui I s-a dat putere și cinste și împărăție, care nu va avea sfârșit»** (cf. și Psalmi 18,11; 93,2). Mântuitorul va veni, deci, la judecată, în toată splendoarea Lui divină, înconjurat de puterile îngeresci. Pe El Îl vor întâmpina în văzduh, la chemarea îngerilor, aleșii Săi **«din cele patru vânturi, și de la o margine la cealaltă a pământului»** (Mt. 24,31), adică de pe toată suprafața pământului.

Venirea Domnului va fi cunoscută deodată, de la un capăt la altul al pământului, după cum într-o clipită fulgerul brăzdează cerul. Pentru a exemplifica cât de unanimă și de absolută va fi cunoașterea Parusiei de către toți oamenii, Mântuitorul compară venirea Lui cu vederea hranei de către vulturi.

«Nu va trece generația aceasta, până ce nu se vor împlini toate acestea» (Mt. 24,34). Spune Sfântul Ioan Gură de Aur: **«Nu vor dispărea cei ce caută pe Dumnezeu până ce nu se vor împlini toate»**.

Cât privește timpul venirii Domnului, pe acesta nimeni nu-l cunoaște. Nu-l cunosc îngerii, care nu sunt decât niște împlinitori ai voii lui Dumnezeu; nu-l cunoaște nici măcar Fiul ca om (Mt. 24,36-39). De altfel, o asemenea comunicare n-ar fi de folos oamenilor (Fapte 1,7). Cei buni, aflând cât de departe este acel ceas, ar slăbi în zelul lor în săvârșirea virtuții, pe când cei răi ar găsi un motiv în plus pentru a păcătui.

Ziua lui Dumnezeu, ziua judecății, va lua prin surprindere omenirea, întocmai cum au fost surprinși contemporanii lui Noe. Și pentru a nu rămâne nici un dubiu în sufletul ascultătorilor asupra spuselor Sale, le aduce un exemplu din natură: când mlădițele smochinului se înmoaie odrăslind frunze, este semn sigur că primăvara este aproape (Mt. 24,32).

De aici rezultă necesitatea privegherii. Această idee o îmbracă în haina a trei parabole:

- a) Parabola servitorului bun și a servitorului rău (24,45-51);
- b) Parabola celor zece fecioare (25,1-13);
- c) Parabola talanților (25,14-30).

Cuprinsul primei parabole: Un stăpân are două slugi: una bună și alta rea. Prima, dă mâncare casnicilor săi la vreme și este pusă mai mare peste averea sa. Cea de-a doua, crezând că stăpânul nu va veni curând, nu-și face datoria. Surprinsă de stăpân, este aspru pedepsită.

Cuprinsul celei de-a doua parabole: Zece fecioare, cinci înțelepte și cinci neînțelepte, stau în așteptarea mirelui. Cele înțelepte sunt pregătite, având untdelemnul virtuților, pe când cele neînțelepte, nu. Mirele vine pe neașteptate, la miezul nopții, și ia cu sine în cămara sa doar pe cele înțelepte.

Cuprinsul celei de-a treia parabole: Un om bogat își împarte averea slugilor sale: unuia cinci talanți, altuia doi, iar altuia unul. Primii doi înmulțesc talanții și sunt răsplătiți, iar cel din urmă îl ascunde și este pedepsit.

Din toate cele trei parabole se desprinde ideea că vine ceasul când fiecare om trebuie să dea seama, înaintea dreptului judecător pentru faptele sale. Venirea lui va fi pe neașteptate, iar hotărârea lui va rămâne definitivă.

C) Rostul venirii Domnului: Judecata obștească (25,31-46):

Proorociile privitoare la zilele de apoi le încheie Mântuitorul prin descrierea dramatică a judecății de pe urmă. Judecata începe printr-o separare a celor buni de cei răi, după criteriile credinței în Dumnezeu și a faptelor iubirii de Dumnezeu și iubirii de aproapele. N-o va face Dumnezeu Tatăl, ci Fiul. Ne este descrisă exact în culorile în care ne-o înfățișează proorocul Daniil, vorbind despre Fiul Omului, venit la judecată (Daniil 13,41; 27; 24,30).

El va veni în plinătatea măririi Lui divine, șezând pe tronul Lui, înconjurat de lumină și însoțit de cetele îngeresci. Îngerii vor aduna la el popoarele pentru judecată. Primul act al judecății de apoi ne este înfățișat de Mântuitorul în tabloul Păstorului, care desparte oile de capre. Cei drepți (oile) vor primi binecuvântarea Tatălui, adică bunurile împărăției veșnice, intrând în viață. E motivată această binecuvântare prin aceea, că cei drepți, îndurându-se de frații lor flămânzi, goi, bolnavi, închiși, s-au îndurat de Însuși Mântuitorul, prietenul, fratele și susținătorul celor nenorociți.

Cei răi (caprele) sunt condamnați, blestemați de Dumnezeu cu focul cel veșnic în chinurile veșnice. Lor, ca slugi ale diavolului, le-a fost pregătit acest loc din veci. De aici vedem, întrucât se vorbește despre o pedeapsă veșnică, că o reconciliere a celor răi este exclusă. Precum viața în împărăția lui Dumnezeu pentru cei buni este veșnică, la fel condamnarea în împărăția morții pentru cei răi este veșnică.

Hotărârea Sinedriului de a-L prinde pe Domnul. Domnul anunță Patimile și moartea Sa (Matei 26,1-5; Marcu 14,1; Luca 22,1)

Informațiilor pe care le dăduse până aici în legătură cu moartea Sa, adaugă un nou amănunt: El se va preda de bunăvoie dușmanilor Săi, va fi condamnat la moarte și răstignit, iar acest fapt se va întâmpla peste două zile. Aceste cuvinte au fost rostite în dimineața zilei de miercuri, pe când Domnul se afla în Betania, în casa lui Lazăr, pe care îl înviase din morți. În acel an (30), Paștile iudaice cădeau într-o sâmbătă, însă praznicul începea de vineri seara.

«Atunci arhieriei și bătrânii poporului s-au adunat în curtea arhierelui, care se numea Caiafa. Și împreună s-au sfătuit ca să prindă pe Iisus, cu vicleșug, și să-L ucidă» (Mt. 26,3-4).

«Atunci» când Iisus le spunea aceste lucruri are loc ședința Sinedriului. Sinedriul era senatul și tribunalul religios al iudeilor. El se compunea din 70 de membri, recrutați dintre bătrânii poporului, dintre saduchei, farisei și cărturari. Majoritatea o dețineau saduchei, care erau mai toți preoți. Lucra sub președinția arhierelui în funcțiune. De obicei ședințele se țineau într-un local anumit, numit Gazith, o sală pardosită cu pietre, lângă zidul sud-vestic al curții exterioare a templului. De data aceasta se întrunește în casa lui Caiafa, pentru a asigura secretul discuțiilor și pentru a evita orice intervenție în favoarea Domnului. Caiafa era mare preot de 12 ani și avea să mai rămână în această demnitate încă 7 ani. Era un om arogant, ipocrit și crud și se lăsa condus din umbră de socrul său Ana, care fusese mare preot între anii 6 și 15 și-și păstrase încă o influență determinantă asupra hotărârilor mai importante ale Sinedriului. De fapt, Sinedriul mai luase în discuție problema lui Iisus și hotărâse de mult că trebuia suprimat (Ioan 7,44; 8,59; 10,39;

11,46-57; etc.). Acum se întrunește în ședință extraordinară și stabilește amănuntele arestării și uciderii Lui, care trebuiau făcute în ascuns. De teama poporului, se hotărăște amânarea chestiunii, până după trecerea praznicului.

Miruirea Domnului în Betania (Matei 26,6-13; Marcu 14,3-9; Ioan 12,1-8)

Evangelistul relatează în continuare, un episod pe care, în realitate, trebuia să-l relateze înainte de a ne relata despre faptul intrării în Ierusalim, pentru că evenimentul s-a întâmplat **«în Betania, cu șase zile înainte de Paști»**. Evangelistul Matei, care nu prezintă întotdeauna evenimentele în ordine cronologică, ci uneori le sistematizează, îl va prezenta acum, ca pe un fapt necesar înainte de moartea și îngroparea Domnului. De altfel, el nu ne spune că acest fapt a avut loc când Iisus a mers pentru ultima oară în Betania, ci numai atât, că a avut loc cândva în această localitate.

Deci, venind din Ierihon în Betania, cu 6 zile înainte de Paști, Domnul a fost găzduit în casa lui Lazăr. În seara zilei următoare a participat la o masă dată în cinstea Lui de către Simon Leprosul, un om bolnav de lepră pe care Domnul îl vindecase. Era de față Lazăr, cel înviat din morți, care **«ședea la masă»** (Ioan 12,1) și surorile lui Marta și Maria, care vor fi ajutat gazda la servirea mesei. La un moment dat, Maria se apropie de Iisus și în semn de venerație, aducând un vas de alabastru plin cu mir de nard, îl toarnă pe capul lui Iisus (Ioan 12,3). (Alabastrul este o piatră deosebit de frumoasă, existentă din abundență în Asia Mică, Siria și Egipt. Din ea se confecționau conuri în care se introduceau aromatele. Mirul de nard era adus din India și era foarte scump).

Gestul Mariei exprimă, deci, spontaneitatea unei neasemuite generozități față de Acela care îi făcuse atâta bine înviindu-i fratele și vestindu-i cuvintele vieții veșnice (Ioan 10,39-42). Iuda dezaprobă gestul ei zicând: **«Pentru ce s-a făcut risipa aceasta? Acest mir s-ar fi putut vinde cu 300 de dinari și să fie dați săracilor»** (Mt. 26,9). Cuvintele lui denotă că nu mai avea nici un respect față de Domnul și că voia să-L pună într-o lumină nefavorabilă față de cei prezenți.

Domnul, însă, ia apărarea femeii și spune: **«Pentru ce faceți supărare femeii? Căci lucru bun a făcut ea față de Mine. Căci pe săraci totdeauna îi aveți cu voi, dar pe mine nu Mă aveți totdeauna; Că ea, turnând mirul acesta pe capul Meu, a făcut-o spre îngroparea Mea»** (Mt. 26,10). Cuvântul Mântuitorului exprimă în primul rând un fapt firesc și anume că atâta timp cât va exista omenirea, vor exista și săraci și, ca atare, posibilitatea de a-i milui. În rândul al doilea, el spune că gestul femeii are un sens mai înalt; el este inspirat de sus și-L pregătește pentru înmormântare (cf. Cronici 16,14; Isaia 53,9).

Trădarea lui Iuda (Matei 26,14-16)

Iuda, singurul ucenic de fel din Iudeea, începuse de mult să se înstrăineze de Domnul. El trebuie să-L fi părăsit încă din Galileea când osândise, în adâncul sufletului său cuvântarea Mântuitorului despre pâinea vieții și când mulți dintre ucenici se depărtaseră de Domnul (Ioan 6,64-66).

Fără să creadă Într-însul și fără să-L iubească, el continua să-L urmeze, nădăjduind mereu că Domnul va întemeia mult așteptata împărăție mesianică a lui Israel, pe care el o înțelegea având caracter politic-pământesc. Probabil că el se va fi simțit dezamăgit când Domnul refuzase ofertele mulțimilor de a-L face rege și când Îl auzea vorbind despre Drumul Crucii. El regreta că nu putea abate pe Iisus spre idealul său inferior și spre preocupările sale pământești. Încetul cu încetul, diavolul a pus stăpânire pe inima sa, iar acum el îi strecoară în suflet gândul trădării. Iuda ia deci, într-ascuns, contact cu adversarii Mântuitorului. Află locul și data convocării Sinedriului și după câteva zile, adică miercuri spre seară, lasă pe Domnul și pe ucenici în Betania, în casa lui Simon Leprosul și vine la casa arhiereului Caiafa, spre a face sinedriștilor următoarea odioasă propunere: **«Ce-mi veți da mie și eu Îl voi preda pe El vouă? Iar ei i-au dat treizeci de arginți. Și de atunci (Iuda) căuta un prilej să-L predea»** (Mt. 26,15-16). Deși trădarea lui Mesia fusese prezisă în Vechiul Testament și deși Domnul cunoștea mai demult pe trădător, Iuda nu este deci un predestinat, cum îl prezintă mulți teologi protestanți, care manifestă față de el o oarecare compătimire și care încearcă să susțină că el a îndeplinit un act necesar în actul mântuirii. Sfintele Evenghelii ne arată că nici o circumstanță atenuantă nu se poate invoca în favoarea lui, ca să fie iertat, ori ca să i se micșoreze vina. Ele ni-l înfățișează lucrând din proprie inițiativă și ne arată că prinderea Mântuitorului, care fusese hotărâtă irevocabil de către Sinedriu, se putea face și fără el. Oferta lui servește doar ca să grăbească prinderea Domnului. Când oferă lui Iuda această sumă, Sinedriul respectă porunca lui Moise, care stabilise că cel ce va ucide fără voie un sclav aparținând unui iudeu, să-și răscumpere greșeala achitând stăpânului păgubit prin fapta sa 30 de arginți (Exod 21,20). Fără să-și dea seama, Sinedriul împlinește însă profetia mesianică făcută de Zaharia, care anunțase că Hristos va fi vândut pentru această sumă derizorie (11,12-13). După Sfinții Apostoli Marcu și Luca, Sinedriul promite această sumă; după Sfântul Apostol Matei el o achită chiar în ședință, desigur însă numai parțial, sub forma unui avans. De acum, Iuda caută prilejul cel mai potrivit pentru arestarea Mântuitorului.

Pregătirile pentru Paști (Matei 26,17-19; Marcu 14,12-16; Luca 22,7-13)

Iudeii serbau Paștile în seara zilei de 14 spre 15 Nissan. În această seară se mânca un miel «**fript la foc**», cu ierburi amare și azime, fără să se frângă vreun os din oasele lui și fără să se lase ceva pentru a doua zi. Ceea ce, eventual, ar fi rămas pentru a doua zi, trebuia ars în foc. Bărbații participau la cină îmbrăcați ca pentru călătorie, cu încălțăminte în picioare și toiege în mâini, în amintirea acelei nopți când părinții lor, cruțați de îngerul morții, au scăpat cu fuga din captivitatea egipteană. Începând din seara de Paști, timp de 7 zile, până în seara zilei de 21 Nissan, ei mâncau doar pâine azimă. De aceea, aceste zile se numeau «**ale azimelor**» (Exod 12,6-20; 13,3-10; Levitic 23,5-8; Numeri 9,1-11; 28,16-25).

Prima zi a azimelor era 15 Nissan, însă întrucât evreii măsurau ziua începând cu seara zilei precedente, prima zi a azimelor începea cu seara zilei de 14 Nissan.

Cu timpul, numărul de 7 zile ale azimelor s-a mărit la 8 (Iosif Flaviu, Antichități, 2,15,1; 3,10,5; 9,13,3; Războiul iudaic 5,3,1). De bună seamă, ziua adăugată s-a pus la început, încât va fi trebuit să se înțeleagă atunci prin ziua întâi a azimelor nu ziua de 15 Nissan, începând din seara zilei de 14 Nissan, ci ziua de la 14 Nissan, începând din seara zilei de 13 Nissan. Această zi era ziua din ajun, când se făceau pregătirile pentru Paști. Pentru importanța ei era numită impropriu «**zi a azimilor**», însă în realitate era o zi obișnuită, în care se consuma pâine dospită.

Evangelhiștii sinoptici numesc această zi, (ziua a opta, ajunul Paștilor), «**zi a azimilor**», pe când Sfântul Evanghelist Ioan, care și-a scris Evanghelia după dărâmarea Ierusalimului, când ziua pregătirii celor necesare nu se mai serba cu fast și nu se mai numea zi a azimilor, nu o mai numește cu acest nume (Ioan 13,1).

Așadar, «**în ziua cea dintâi a azimilor au venit ucenicii la Iisus și L-au întrebat: Unde voiești să-Ți pregătim să mănânci Paștile...?**» (Mt. 26,17). Acest fapt se întâmpla în după masa zilei de joi, dat fiind că în anul respectiv Paștile au căzut într-o sâmbătă. Mântuitorul trimite pe doi dintre ucenicii Săi la omul în a cărui casă El vroia să cineze cu ei. Nu spune numele acestuia în auzul tuturor, pentru că voia să nu afle Iuda acest lucru, pentru a nu fi prins și arestat chiar acolo de către dușmanii Săi.

Bărbatul căruia trebuiau să i se adreseze, avea să ducă un ulcior de lut cu apă. Acest fapt era cu adevărat un semn. Locuitorii din Ierusalim își procurau apa fie din izvoarele din afara cetății, fie din cisternele din centru. Bărbații obișnuiau să aducă apa în burdufuri de piele, iar femeile în ulcioare de lut. Ca atare, bărbatul căruia trebuiau să i se adreseze ucenicii, se deosebea de ceilalți. El trebuie să fi fost un cunoscut al Domnului; se pare că era tatăl Sfântului Evanghelist Marcu (conform 14,51 și urm.).

Trebuiau să-i spună: «**Timpul Meu este aproape; la tine vreau să fac Paștile cu Ucenicii Mei**» (Mt. 26,18). Prin timpul Său, care era aproape, Mântuitorul înțelegea vremea morții Sale. Sfântul Ioan Gură de Aur, referindu-se la aceste cuvinte, subliniază atotștiința Mântuitorului și faptul că «**nu împotriva Sa venea să pătimească**».

Instituirea Sfintei Euharistii (Matei 26,20-29; Marcu 14,17-25; Luca 22,15-23; Ioan 13,21-30)

Făcându-se seară, Mântuitorul a venit împreună cu ceilalți ucenici în camera pregătită. Cina pentru ultima dată cu ucenicii Săi. Era o cină obișnuită însă deosebită de celelalte pentru că era o masă de rămas-bun și tot acum se instituia Sfânta Euharistie. Pe când mâncau, Iisus, luând pâinea și mulțumind, a rupt și a dat ucenicilor Săi, zicând: «**Luați, mâncați, acesta este trupul Meu... Și luând paharul și mulțumind l-a dat lor, și a zis: Beți dintru acesta toți.....**» (Mt. 26,26-27). Peste câteva momente, Mântuitorul avea să se despartă de ucenicii Săi. El, însă nu vrea să-i lase orfani. El avea să meargă spre Patimi și mormânt pentru a împlini rostul pentru care venise în lume. Se despărțea oarecum de ucenicii Săi, pentru că înceta modul de viață pe care-l petrecuseră împreună, dar nu se despărțeau definitiv. Cu puțin înainte le promisese că acolo unde vor fi adunați doi sau trei în numele Său, va fi și El cu ei (Matei 18,19-29). Dovada palpabilă a acestei prezențe era Trupul și Sângele Său pe care-l lăsa în Sfânta Euharistie. Prin intermediul Sfintei Euharistii ei intrau în comuniune tainică cu El, Îl asimilau în trupul lor și deveneau una cu El. Este știut faptul că în interpretarea sensului înalt al Sfintei Euharistii între ortodocși și romano-catolici nu există deosebiri. Deosebiri există în modul de celebrare al Sfintei Euharistii.

În primul rând, prin faptul că pe când ortodocșii o săvârșesc cu pâine dospită, catolicii o săvârșesc cu azimi. Catolicii o săvârșesc cu azimă pornind de la textul unde se spune că ucenicii s-au adresat Mântuitorului cu întrebarea: «**Unde voiești să-Ți pregătim să mănânci Paștile?**» în «**prima zi a azimelor**» (Matei 26,17). Cum prima zi a azimelor era și prima de Paști, zic ei, Iisus a serbat în seara respectivă Paștile iudaic și a mâncat azimă.

Că Mântuitorul n-a serbat Paștile iudaic, la cele spuse mai înainte adăugăm următoarele:

- 1) dacă Mântuitorul ar fi sărbătorit Paștile mai înainte cu o zi, acest fapt ar fi fost un cap de acuzare împotriva Sa la procesul care I s-a făcut;
- 2) dacă ar fi anticipat Paștile cu o zi S-ar fi arătat nestatornic, pentru că El Însuși, cu o zi mai înainte afirmase că Paștile vor fi peste două zile (26,2);
- 3) nu mănâncă miel fript, ci hrană obișnuită, «**întingînd**» în blid;

4) conform spuselor Talmudului, dacă mielul pascal se înjunghia mai înainte de amiaza zilei de 14 Nisan, atunci sacrificiul nu era bun;

5) în noaptea în care se consuma mielul pascal, nimeni nu avea voie să părăsească camera, până în zorii zilei următoare (Exod 12,22). Or, Mântuitorul, împreună cu Apostolii, iese în grădina Ghetsimani;

6) pe când Iuda părăsește camera, la miezul nopții, Apostolii cred că este trimis de Domnul să procure cele necesare pentru sărbătoare (Ioan 13,19);

7) Domnul nu cinează cu ucenicii, în noaptea Paștelui iudaic, pentru că în ziua următoare iudeii nu intraseră încă în odihna de Paști, ci mergeau la lucrarea câmpului;

8) iudeii Îl aduc pe Domnul la Pilat dar nu intră în templu **«pentru ca să nu se spurce, ci să mănânce Paștile»** (Ioan 18,28).

În al doilea rând, teologii catolici spun că prefacerea elementelor Sfintei Euharistii are loc în momentul în care preotul spune cuvintele: **«Luați, mâncați... Beți...»**. După teologii ortodocși, aceste cuvinte sunt doar o invitație la Comuniune, pe când prefacerea darurilor are loc în timpul epiclezei, a rugăciunii de invocare a harului Sfântului Duh. Epicleza corespunde momentului în care Mântuitorul a binecuvântat pâinea și a mulțumit pentru vin, prefăcându-le în Trupul și Sângele Său.

În momentul cinei, indignat de lipsa de recunoștință pentru toate binefacerile făcute, Mântuitorul descoperă pe trădător. Nu o face direct, însă o face în cuvinte atât de clare, încât acela să știe că este cunoscut și să se rușineze de fapta sa. Iar Iuda nu are puterea să facă acest lucru.

«Acela care întinge cu Mine în blid Mă va vinde» (Mt. 26,23), adică «acela care mănâncă cu Mine». Faptul de a mânca cu cineva pâine, zice Plummer, era socotit la orientali ca dovadă de intimitate; făcea pe cel ce se afla în această situație să creadă că nu se află în primejdie din partea comesenilor. Or, trădându-l pe Iisus și îndrăznind să mănânce cu El, era semnul celei mai mari decadente spirituale.

Așa cum era firesc, ucenicii s-au întristat. O prefăcută tristețe și nedumerire a afișat și Iuda și a zis: **«Nu cumva sunt eu, Doamne?»**.

Drept răspuns, Iisus a zis: **«Fiul Omului se duce după cum s-a scris pentru El. Dar vai de omul acela prin care Fiul Omului se trădează. Mai bine i-ar fi fost lui să nu se nască»** (Mt. 26,22).

«Se duce după cum s-a scris», adică, zice Zigaben, după cum s-a prezis de profeți, că dreptatea divină știrbită de păcat va fi satisfăcută prin moarte.

Demascarea lui se face după instituirea Sfintei Euharistii, cum precizează Sfântul Evanghelist Luca, despre care se știe că redă exact cronologia faptelor.

Iuda, deci, s-a împărtășit cu Sfânta Euharistie. Făcând acest lucru cu suflet necurat, el s-a făcut vinovat încă o dată față de Trupul și Sângele Domnului.

Spune Sfântul Ioan Gură de Aur: **«Și cu Sfintele Taine s-a împărtășit acesta. Hristos nu l-a împiedicat de la aceasta, deși știa totul, pentru ca să afle că nimic nu trece cu vederea pentru îndreptarea oamenilor».**

Mântuitorul merge cu Ucenicii în grădina Ghetsimani (Matei 26,30-46; Marcu 14,26-42; Luca 22,39-46; Ioan 13,36; 18,1-18)

Cina se încheie cu cântări de laudă la adresa lui Dumnezeu. Cântările obișnuite pentru această perioadă a Paștilor erau Psalmii 120 și 134.

Pe drum, spre Muntele Măslinilor, îi previne că date fiind necazurile prin care El va trece, ei vor fi puși la grea încercare, că Îl vor părăsi, așa cum prezisese Zaharia (3,7). Pentru a nu-i lăsa pradă disperării, le spune că încercarea lor va fi doar de moment, că în cele din urmă El va învia și îi va reîntâlni în Galileea. Petru însă, datorită temperamentului său, împotriva spuselor Mântuitorului, se grăbește să afirme că el nu-l va părăsi pe Domnul. Provocat de ucenicul Său, Domnul și prezice chiar și momentul când Îl va părăsi: **«Mai înainte de a cânta cocoșul, de trei ori te vei lepăda de Mine»** (Mt. 26).

În sfârșit, ajung pe Muntele Măslinilor, într-o grădină numită Ghetsimani, pentru că era înzestrată cu un teasc pentru obținerea untdelemnului. Grădina pare să fi aparținut unuia dintre prietenii Domnului. Aici, Domnul venise de multe ori cu ucenicii Săi (Ioan 18,2; Luca 22,39).

Chinuit de gândul morții Sale, Domnul simte nevoia să rămână câteva clipe singur. Ia cu Sine pe cei mai apropiați dintre ucenici (Petru, Iacob și Ioan), iar pe ceilalți îi lasă la intrare. **«De ce nu-i ia pe toți cu Sine?»** se întreabă Sfântul Ioan Gură de Aur. Și tot el răspunde: **«Pentru ca să nu cadă. Ia cu El doar pe cei ce fuseseră martorii Slavei Sale pe Tabor».** Aceștia cunoșteau Taina Lui și nu se puteau clinti în convingerile lor. Cei trei fuseseră martorii învierii din morți a fiicei lui Iair și ai Schimbării la față, și se convinseseră că este adevăratul Fiu al lui Dumnezeu, așa că puteau să aibă mai multă înțelegere pentru zbuciumul său.

Spunându-le cât este de întristat, că este **«întristat până la moarte»** (Mt. 26,38), că întristarea era la culme, că era egală cu moartea, îi lasă și pe cei trei și se retrage să se roage. **«Este o tristețe fizică»**, zice Zigaben, **«care nu vrea ca sufletul să se despartă de trup, din cauza iubirii și a familiarizării cu trupul, pe care au pus-o în el Creatorul. Dar este și o tristețe și teamă care vine din necredință... pe aceasta, ca pe una care este împotriva firii, n-a avut-o Domnul».** Retrăgându-se puțin (22,41), Luca spune că la o aruncătură de piatră, dar după o veche tradiție, la o distanță de 70 de metri, cade cu fața la pământ, în semn de adâncă umilire și supunere față de voia Tatălui.

Se roagă Tatălui dacă este cu putință să evite paharul care I se oferă. «**Se roagă ca om**», zice Zigaben, «**învățînd pe oameni ca în vreme de ispită să se roage lui Dumnezeu și mai stăruitor, să invoce ajutorul Lui**». «**Se roagă să treacă de la El paharul**», spune Sfântul Chiril Alexandrinul, «**în sensul că dacă este posibil să îplinească planul mântuirii în alt fel, fără a trece prin moarte**».

Ca om înaintea spectrului morții se roagă dacă este cu putință să se îplinească planul mântuirii omenirii, fără ca El să treacă prin moarte. Nu omite să adauge: «**Dar nu precum voiesc Eu, ci precum voiești Tu**» (Mt. 26,39).

Drept răspuns la această rugăciune, Evanghelistul Luca (22,43), ne spune că Domnului I se arată un înger care Îl întărește. Cum, și cu ce cuvinte Îl va fi întărit îngerul, nu ni se spune. Probabil Îi va fi spus că dreptatea lui Dumnezeu pretinde ca satisfacția dată de omenire pentru păcat, să fie deplină. Că nu ajunge intenția de a muri pentru omenire și că se pretinde moartea Sa reală (Romani 3,24). Că Tatăl Îl va învrednici de mare slavă. După ce îngerul și-a îndeplinit misiunea, a dispărut.

Domnul se întoarce la ucenicii Săi pentru a găsi mângâiere, dar nu-i află priveghind. Îi îndeamnă să privegheze, să se roage pentru a fi întăriți, să poată să înfrunte ispitele la care erau să fie supuși.

Retrăgându-se a doua și a treia oară, Domnul nu mai insistă să nu bea paharul care I S-a pregătit. Ține numai să declare că este gata să facă voia Tatălui. Cuprins de groaza morții, care nu mai putea fi înlăturată «**varsă sudori de sânge, care cad în picături grele la pământ**» (Luca 22,44). Acestei afirmații i s-au dat două interpretări:

a) aici ar fi vorba despre o figură de stil, care ar voi să sublinieze marea durere a Domnului. Zice Teofilact: «**Aici este vorba despre o metaforă... Este asemenea cu metafora: a plânge cu lacrimi de sânge**».

b) aici ar fi vorba despre adevărate picături de sânge. În istoria medicinei se cunosc cazuri când pacientului, aflat în mare tensiune sufletească, i se sparg vasele sanguine, iar sudoarea îi este amestecată cu sânge (Lagrange citează spusele lui Aristotel; același lucru spune comentatorul Godet, iar Plummer, aduce ca exemplu pe regele Franței, Carol al IX-lea - 1574).

Se întoarce la ucenici dar ei, sleiți de puteri din cauza tensiunii prin care treceau, dormeau. Din nou îi părăsește și se retrage pentru a treia oară, spunând aceleași cuvinte ca și mai înainte.

Prinderea lui Iisus (Matei 26,47-56; Marcu 14,51-51; Luca 22,47-53; Ioan 18,3-11)

Arestarea Domnului se face în toiul nopții, în grădina Ghetsimani, și este condusă de Iuda Iscarioteanul. După ce părăsise sala Cinei, Iuda luase din nou

contact cu Caiafa, cu arhierii și cărturarii și cu bătrânii poporului și stabiliseră ca arestarea Mântuitorului să aibă loc chiar în acea noapte. Aceștia i-au pus la dispoziție o parte din garda templului, care era alcătuită din leviți; acestora li s-au atașat și o ceată de soldați romani din garnizoana locală, care staționa chiar în apropierea templului, în fortăreața Antonia și care era sub comanda lui Pilat, procuratorul Iudeii, de curând sosit la Ierusalim. Lor se atașează servitorii sinedriștilor și pornesc spre Ghetsimani, purtând sulite, făclii și felinare. Nu lipseau, desigur, nici câțiva membri ai Sinedriului care aveau mandatul să îi încurajeze pe ostași și să asigure reușita planului. Cei mai mulți și îndeosebi soldații romani, nu văzuseră niciodată pe Iisus. Ca să-L poată identifica, Iuda le dă concursul printr-un consemn: când se apropie de Domnul, Îl sărută și Îi spune cu glas tare: **«Bucură-te, Învățătorule!»** (Mt. 26,49). Trădarea este acum fapt consumat și se arată în toată oribila ei ticăloșie. Dar Domnul încearcă din nou să smulgă pe Iuda din ghearele pierzării și-l cheamă măcar acum, în cel din urmă ceas, la pocăință, zicându-i cu părintească mustrare: **«Prietene, pentru ce ai venit? Iuda, cu sărutare vinzi tu pe Fiul Omului?»** (Mt. 26,50). Sfântul Evanghelist Ioan arată că Domnul, ca să-și arate dumnezeirea, săvârșește o minune: face pe soldați să cadă cu fețele la pământ (18,4-6). El este deci, stăpân pe destinul Său și dacă ar voi ar putea scăpa și acum din mâinile păcătoșilor (Ioan 8,59; 10,39). Sosise însă vremea împlinirii misiunii Sale. De aceea se predă de bună voie, lăsând pe ostași să se apropie de El și să-L aresteze. Cel dintâi care se grăbește să-L lege este Malhus, sluga lui Caiafa. Indignat, Sfântul Petru scoate sabia și-l lovește, tăindu-i o ureche. Iisus nu îngăduie ucenicilor folosirea violenței. El vindecă urechea lui Malhus și spune lui Petru: **«Întoarce sabia la locul ei, că toți cei ce scot sabia, de sabie vor pieri»** (Mt. 26,52). Prin violență, nimic nu se poate realiza. Așa se începe șirul martirilor legii celei noi, care și-au dat fără împotrivire viața pentru credința lor în Dumnezeu și pentru împlinirea voinței Sale în lume.

Apoi, Domnul spune lui Petru, în auzul tuturor: **«Sau ți se pare că nu pot să rog pe Tatăl Meu și să-Mi trimită acum mai mult de douăsprezece legiuni de îngeri? Dar cum se vor împlini Scripturile, că așa trebuie să fie!»** (Mt. 26,53). Iar ostașilor și celor de față, după ce le poruncește cu autoritate să lase în pace pe ucenici, le spune cu indignare: **«Ca la un tâlhar ați ieșit cu săbii și cu ciomege, ca să Mă prindeți. În fiecare zi ședeam în templu, învățând și nu M-ați prins. Dar toate acestea s-au făcut ca să se împlinească Scripturile proorocilor. Atunci toți ucenicii, lăsându-L, au fugit. Iar ei, prinzând pe Iisus L-au dus la Caiafa arhierul, unde erau adunați cărturarii și bătrânii»** (Mt. 26,55-56). În felul acesta Domnul însuși asigură libertatea ucenicilor, care sunt lăsați să plece (Ioan 14,12). El rămâne singur. Numai un tânăr Îl urmează ca să afle

unde Îl vor duce, dar ostașii îl pun pe fugă (Marcu 14,51-52). După o veche tradiție răsăriteană acest tânăr este însuși Sfântul Ioan Marcu, fiul Mariei din Ierusalim, care va deveni mai târziu ucenicul Sfântului Apostol Pavel, colaboratorul Sfântului Petru și autorul Evangheliei a doua.

Procesul Domnului. Domnul înaintea Sinedriului (Matei 26,57-68; Marcu 14,53-65; Luca 22,54,63-71; Ioan 18,12-14; 19-24)

Înainte de a fi prezentat Sinedriului, dat fiind că era noapte, iar acesta încă nu se putea întruni, este dus la fostul arhiereu Ana. Acesta avea mare autoritate, pentru că, așa cum s-a spus, el îndeplinise funcția de arhiereu timp de 9 ani (6-15), toți cei cinci fii ai săi împliniseră acest oficiu (Eleazar, Ionathan, Teophilus, Matthias și Anas), iar Caiafa, cel care era atunci arhiereu, era ginerele său. Ana Îl întrebă pe Mântuitorul despre învățătura și ucenicii Săi; Mântuitorul refuză să-i răspundă, motivând că toate acestea sunt cunoscute de toată lumea, pentru că n-a săvârșit nimic în ascuns. Unul dintre servitorii arhiereului pălmuește pe Domnul, socotind că răspunsul Său este nepotrivit. Domnul protestează că este pălmuit înainte de a fi judecat (Acest episod este relatat doar la Ioan 18,12-14; 19-23. Sinopticii trec cu vederea acest episod și relatează doar procesul oficial, desfășurat înaintea sinedriului și a conducerii de stat). După aceasta este adus la casa lui Caiafa, apoi în fața Sinedriului.

Ședințele sinedriului se țineau în «**Sala pardosită cu pietre**», de dimineața, după ce se aducea sacrificiul, până seara, înainte de apusul soarelui, când se aduceau jertfele de seară. Noaptea, nici în ziua de sărbătoare nu se țineau ședințe. Procedura judecării unui proces era următoarea: președintele, care trebuia să fie nepărtinitor, prezida adunarea așezată în formă de semicerc. Președintele anunța vina fără a insinua gravitatea ei. Se ascultau martorii, care mai înainte erau puși să jure că spun adevărul; martorii în favoarea, apoi în defavoarea inculpatului. Se asculta inculpatul, apoi acuzatorul. După aceea urma votarea, iar majoritatea voturilor decidea soarta inculpatului. O sentință de achitare se publica în aceeași zi, pe când o sentință de condamnare se publica abia a doua zi. În cazul procesului Mântuitorului, apar următoarele abateri de la procedură:

a) ședința se ține acasă la arhiereul Caiafa (Matei 26,57) și după aceea Mântuitorul este dus în sala de judecată;

b) ședința se ține înainte de zorii zilei (Matei 27,1);

c) președintele este părtinitor. El, într-o ședință anterioară, afirmase că este mai bine să moară un om decât să se piardă întreg poporul (Ioan 11,50; 18,14). Procesul Mântuitorului fusese dinainte judecat;

d) se caută mărturii mincinoase (Matei 26,59);

e) cei doi martori se găsesc, dar mărturiile lor nu concordă (Matei 26,60; Marcu 14,58);

f) chiar dacă Domnul ar fi zis că dacă se surpă templul El îl poate reconstrui, o astfel de afirmație nu era o vină de moarte. Irod Idumeul, pentru a construi templul de dimensiuni mai mari, a trebuit să dărâme vechiul templu al lui Zorobabel și nimeni nu l-a condamnat la moarte pentru o astfel de faptă. Domnul putea fi tras la răspundere numai dacă ar fi surpat templul iar în trei zile nu l-ar fi reconstruit, după cum afirmase;

g) nu sunt ascultați martorii apărării;

h) sentința de moarte se publică în aceeași zi. Domnul nu răspunde la acuzațiile care I se fac, pentru că nu avea rost să se apere împotriva unui tribunal pornit împotriva Sa. Pentru a obține un răspuns, arhiereul Îl conjură, în numele Dumnezeului celui viu (cel adevărat, în comparație cu idoli fără viață ai păgânilor), să vorbească. Acest procedeu era practicat față de criminali, a căror vină nu se putea dovedi cu martori (Geneză 24,3; Numeri 5,19; Regi 22,16; etc). Domnul se vede obligat să dea răspuns nu în fața sinedriului, ci în fața lui Dumnezeu. Întrebat dacă este Hristos, Fiul lui Dumnezeu, răspunde: «**Tu ai spus**» (Mt. 26,64), -după felul de vorbire de atunci-, adică și gura ta mărturisește acest lucru. Alte dovezi în această situație, crede că sunt de prisos să le mai dea. Le atrage atenția asupra celor ce se vor întâmpla de acum înainte: «**De acum veți vedea pe Fiul Omului șezând de-a dreapta puterii și venind pe norii cerului**» (Mt. 26,64). Cu acestea le spune că El este Fiul Omului, despre care Psalmistul (Psalmul 110) spunea că «**va ședea de-a dreapta Celui Atotputernic**» și Daniil (7,13), că «**va veni pe norii cerului**». Vrând să pară indignat, arhiereul exclamă «**a hulit!**», și își rupe veșmintele (Ruperea veșmintelor era pusă în legătură cu o durere sufletească. Voia să spună că de durere, hainele nu mai puteau încape pieptul unui om. Hainele se rupeau de la grumaz, cam o palmă. Acest obicei se practica în Vechiul Testament. După moartea părinților ruptura hainelor la piept nu mai era cusută. După moartea unei alte rude, ele erau cusute, după ce trecea timpul de doliu) (Geneză 37,34; II Samuel 13,19; II Regi 18,37; Isaia 37,1; I Macabei 11,71; ș.a.). Pedepsa fixată de lege pentru hulierea lui Dumnezeu era uciderea cu pietre (Levitic 24,15).

Sinedriștii sunt de părerea arhiereului Caiafa, că Iisus a hulit și ca atare este vinovat de moarte. Din momentul când cineva este condamnat la moarte, se considera exclus din comunitatea iudeilor și era expus tuturor batjocurilor. De aceea, Domnul este scuipat și pălmuit.

Căderea lui Petru (Matei 26,58-75; Marcu 14,54; 66-72; Luca 22,55-56; Ioan 18,15-27)

Arestat în Ghetsimani, Domnul este urmat doar de doi dintre ucenicii Săi, de Petru și de Ioan, care urmau convoiul ostașilor de la o oarecare distanță. Ajunși la casa fostului arhieru Anna, Ioan, fiind cunoscut de acesta, intră în curtea lui. La intervenția Apostolului Ioan, va fi invitat în curte și Petru, care întrebat fiind de o slujnică dacă nu cumva era și el cu Iisus Galileeanul, s-a lepădat înaintea tuturor, zicând: **«Nu știu ce zici. Și ieșind el pe poartă, l-a văzut alta și a zis celor de acolo: Și acesta era cu Iisus Nazarineanul. Și iarăși s-a lepădat cu jurământ: Nu cunosc pe omul acesta. Iar după puțin, apropiindu-se de el unii dintre cei ce stăteau acolo, au zis lui Petru: Cu adevărat și tu ești dintre ei, căci și graiul tău te vădește. Atunci el a început să blesteme și să se jure: Nu cunosc pe omul acesta. Și îndată a cântat cocoșul. Și Petru și-a adus aminte de cuvântul lui Iisus, care zisese: Mai înainte de a cânta cocoșul, de trei ori te vei lepăda de Mine. Și ieșind afară, a plâns cu amar»** (Mt. 26,75). Lepădarea lui Petru este deci gradată și lașă. El reneagă pe Domnul; se leapădă de El cu jurământ; de acum nu mai este Apostol. Sfântul Luca ne informează că, după ce-a de-a treia lepădare, Domnul, pe când era dus de la Ana la Caiafa, S-a întors spre el și l-a privit, muștrându-l și amintindu-i de prezicerea pe care i-o făcuse. Iar când a auzit cocoșul, Petru s-a strecurat afară, s-a umplut de întristare și a plâns cu lacrimi de pocăință. La ziuă, condamnarea Mântuitorului de către Sinedriu era definitivă. El a fost deci trimis înaintea lui Pilat, pentru ratificarea sentinței și executarea ei.

Sinuciderea lui Iuda Iscarioteanul (Matei 27,3-10) este intercalată de către Sfântul Apostol Matei între procesul religios și procesul politic. Iuda asistă la judecata Mântuitorului de către Sinedriu. El se convinge curând că a vândut sânge nevinovat și constată, de la început, că toți judecătorii lui Iisus sunt oameni perversi. Când vede că Iisus este trimis înaintea lui Pilat spre a fi ucis, conștiința lui se trezește dintr-odată sub loviturile celor mai necruțătoare remușcări. Este însă incapabil de pocăință. Dacă în această clipă hotărâtoare ar fi pornit spre Domnul, sufletul său ar fi fost salvat. Atunci el azvârle banii în templu și, ca un deznădăjduit, merge și se spânzură. Așa se încheie, după Sfintele Evanghelii, viața acestui fiu al gheenei. În cartea **«Faptele Apostolilor»**, Sfântul Evanghelist Luca ne spune însă că Iuda nu și-a găsit sfârșitul numai prin simplă spânzurare. După cuvintele Sfântului Apostol Petru, el a căzut din înălțime în adâncul prăpastiei și, plesnind de la mijloc, i s-au vărsat toate măruntaiele (1,16-19).

Domnul Iisus înaintea procuratorului roman (Matei 26,11-31; Marcu 15,1-20; Luca 23,1-7; 13-15; Ioan 18,28; 19,16)

Procurator roman pe atunci era Pilat din Pont. El era al cincilea procurator care venise în Palestina, succedând lui Valerius Gratus (15-26). Se pare că făcea parte din vechea familie a Pontilor, din neamul Samniților, cu care altădată, înainte de a fi înfrânți, romanii avuseseră războaie. A fost un procurator dur și abuziv. A rămas în funcție 10 ani, până la Paștile anului 36, când proconsulul roman al Siriei, Vitellius, venind la Ierusalim, îl destituie, din cauza unor grele învinuiri și este trimis în Italia pentru a se dezvinovăți înaintea împăratului Tiberiu.

Iisus este dus deci la Pilat, dar iudeii nu vor să intre în sala de judecată, în pretoriu, motivând că **«nu vor să se spurce, ca să poată mânca Paștile»** (Ioan 18,28). Deși se va fi simțit jignit, funcționarul roman, din motive de diplomatie, acceptă să iasă el din pretoriu și să întrebe: **«Ce acuză aduc împotriva lui Iisus?»** (Ioan 18,30). Dar acuzațiile cu caracter religios sunt înlocuite cu acuzații cu caracter politic. Iisus este acuzat că a fost găsit răzvrătind poporul și împiedicându-l să-și plătească dările, susținând despre Sine că este Hristos, regele (Luca 23,2) și că **«este un făcător de rele»** (Ioan 18,30).

Dar Pilat vrea să-L audieze și pe inculpat. Îl întreabă: **«Ești Tu regele iudeilor?»** (Mt. 27,11) și când Domnul îi răspunde că împărăția Sa nu este din lumea aceasta, se convinge de nevinovăția Lui. Scoțându-l totuși afară pentru a fi confruntat cu poporul, la învinuirile acestuia nu răspunde nimic, pentru că poporul ținea ca Iisus să fie condamnat. Pentru a scăpa de acest proces încurcat, găsește potrivit să-L trimită pe Domnul la Irod Antipa, domnul Galileei și al Pereeii, în ale cărui ținuturi Domnul își desfășurase activitatea. Acesta se afla în acel moment la Ierusalim.

Dar nici pe Irod nu-L învrednicește de nici un cuvânt (Luca 23,7-12). Irod nu-L socotește vinovat de moarte. Se mulțumește să dispună să fie îmbrăcat în derâdere într-un veșmânt alb, pentru a-L arăta candidat la funcția de rege și-L trimite din nou la Pilat.

Pilat convoacă pe sinedriști și poporul prezent și declară că Iisus este nevinovat (Luca 23,13). Ar fi trebuit ca în acel moment să-L elibereze. Însă, fiind fire șovăitoare, la insistențele acestora de a-L condamna, le propune un compromis: Îl va bate, apoi Îl va elibera (Luca 23,16). Dar revine și propune al doilea compromis: pentru că în virtutea unui vechi obicei al iudeilor, procuratorul roman putea elibera, cu ocazia Paștilor, un deținut pe care îl alegea poporul, propune pe Iisus și pe un faimos răufăcător, pe nume Barabas, crezând că poporul va prefera pe Iisus. Dar se înșela. Poporul, orbit de ură, cere eliberarea lui Barabas și răstignirea lui Iisus.

Atunci Pilat revine asupra primului compromis. Dispune ca Domnul să fie bătut. Plin de sânge este adus înaintea poporului, crezând că îl va impresiona starea Lui. Însă poporul cere din nou răstignirea Lui. Temându-se de împărat, pentru că Îl învinuiau pe Iisus că este un răzvrătit, Pilat rostește verdictul de condamnare (Ioan 19,14).

Era vineri, înainte de Paști, ora șase (adică 12). Pilat ține să le arate iudeilor că se consideră nevinovat de sângele lui Iisus și-și spală mâinile în mod simbolic înaintea lor, zicând: «**Nevinovat sunt de sângele Dreptului acestuia**» (Mt. 27,24).

Atitudinea ostașilor față de Domnul (Matei 27,27-31; Marcu 15,16-20)

Imediat după pronunțarea sentinței, Domnul este batjocorit. Scena se petrece după ce, în prealabil, avusese loc biciuirea sau flagelarea lui Iisus, supliciu oribil și infamant, rezervat numai anumitor condamnați. Aceasta era o pedeapsă îngrozitoare. Adesea, ea singură provoca moartea victimelor. Domnul a suferit-o în pretoriu, înainte de pronunțarea sentinței de condamnare la moarte pe cruce. Apoi ostașii L-au dezbrăcat, L-au îmbrăcat cu o hlamidă roșie, cum purtau regii și împărații orientali, I-au pus pe cap o cunună de spini, I-au dat o trestie în mână drept sceptru și îngenunchind înaintea Lui își băteau joc de El, zicând: «**Bucură-Te împăratul iudeilor**» (Mt. 27,29). Scuipându-l, au luat o trestie și-L băteau peste cap. Și, după ce L-au batjocorit, L-au dezbrăcat de hlamidă și L-au îmbrăcat cu hainele Sale și L-au dus să-L răstignească. Soldații reținuseră bine vina imputată lui Iisus: se considerase regele iudeilor. Sfântul Evanghelist Ioan notează că după pronunțarea credinței, Pilat poruncise să se scrie pe o tăbliță, motivul pedepsei: «**Iisus Nazarineanul, regele iudeilor**». Prin aceasta el ironiza pe aceia care-l siliseră oarecum să condamne un nevinovat. Simțind afrontul, mai-marii preoților i-au cerut să schimbe inscripția. Cererea lor, însă, mergea prea departe și nu convenea deloc lui Pilat. De aceea, el le-a răspuns autoritar: «**Ce am scris, am scris**». Pilat poruncește așadar ostașilor să execute sentința, dând pe Domnul spre chinuri și spre moarte.

Pe cale spre Golgota (Matei 27,32; Marcu 15,21; Luca 23,26-32; Ioan 19,17)

Momentul culminant al activității pământești a Mântuitorului se apropie. El este precedat de Drumul Crucii (Via Dolorosa), adică pe calea străbătută de Domnul din pretoriu, până la locul răstignirii. Sfântul Matei îi consacră un singur verset: «**Și ieșind, au găsit pe un om din Cirene, cu numele Simon; pe acela l-au silit să ducă crucea lui Iisus**» (27,32). Sfântul Marcu spune același lucru: «**Și, după ce L-au batjocorit, L-au dezbrăcat de porfiră și L-au îmbrăcat cu hainele sale și L-au dus să-L răstignească. Și au silit un trecător care venea de la țarină, Simion**

Cirineul, tatăl lui Alexandru și al lui Ruf, ca să-i ducă Crucea» (15,20-21). Sfântul Evanghelist Luca, după ce istorisește această scenă în cuvinte asemănătoare, adaugă: **«Și mergea după El mulțime multă de popor și de femei, care se tânguiau și-L plângeau. Și întorcându-Se către ele, a zis Iisus: Fiice ale Ierusalimului, nu Mă plângeți pe Mine, ci pe voi plângeți-vă și pe fiii voștri. Căci, iată, vin zilele, în care vor zice: Fericite sunt cele sterpe și pântecele care n-au născut și sânii care n-au alăptat. Atunci vor începe a zice munților: Cădeți peste noi; și dealurilor: Acoperiți-ne; că de fac acestea cu copacul cel verde, dar cu cel uscat ce va fi?»**. **«Și duceau cu El pe doi făcători de rele, ca să-i răstignească împreună cu El**» (23, 26,32). Iar Sfântul Apostol Ioan, care nu vrea să repete cele scrise mai înainte de către sinoptici, spune, pe scurt: **«Și au luat pe Iisus și L-au dus să-L răstignească. Și, ducându-Și crucea, au ieșit la locul ce se cheamă al Căpățânii, care se zice în evreiește Golgota»** (19,16-17). Acestea sunt toate informațiile evanghelice despre Drumul Crucii. Tradiția creștină, care s-a aplecat cu deosebită atenție asupra Sfintelor Patimi, împarte Drumul Crucii în douăsprezece stări sau trepte, și anume:

1. Domnul este batjocorit și supus chinurilor în pretoriu;
2. Domnul ia crucea în spate și pornește spre Golgota;
3. Epuizat de chinuri și zdrobit de greutatea crucii, Domnul cade;
4. Maica Domnului își face loc prin mulțime și încearcă să-și ajute Fiul;
5. Simon Cirineul este silit de ostași să ducă crucea lui Iisus;
6. O femeie bună la suflet, Veronica, oferă Mântuitorului o mahramă ca să-și șteargă fața;
7. Domnul cade din nou, la ieșirea din cetate;
8. Spre dealul Golgotei, fiicele Ierusalimului plâng pe Domnul;
9. Aproape de locul răstignirii, Domnul cade pentru a treia oară;
10. Când ajunge la locul răstignirii, Domnul este dezbrăcat și pregătit pentru crucificare;
11. Domnul este pironit pe Cruce;
12. Domnul își dă viața pentru mântuirea lumii.

Răstignirea este cel mai important moment din activitatea mesianică a Domnului Hristos. Ea constituie jertfa supremă prin care Fiul lui Dumnezeu cel Întrupat ia asupra Sa păcatele lumii, și împacă pe om cu Creatorul. Este deci, firesc ca toți evangheliștii să-i consacre un loc considerabil în scrierile lor.

Mântuitorul a fost răstignit în locul numit Golgota, cuvânt ebraic, însemnând "Căpățână". Golgota era o înălțime calcaroasă, care semăna de la distanță cu un craniu. Era situată în afara cetății, în partea de nord-vest a orașului, la o distanță de câteva sute de metri. Se ajungea acolo ieșindu-se prin poarta Efraim, de unde

porneau drumurile spre Samaria și Galileea, spre Perea, spre Cezareea, spre Jaffa și spre Betleem.

O legendă pioasă spune că în locul răstignirii Mântuitorului sălășluiau osemintele strămoșului nostru Adam și că Crucea s-a înfipt tocmai acolo unde stătuse cândva craniul primului om. Aceasta legendă avea să illustreze adevărul dogmatic că Iisus a șters prin cruce osânda lui Adam. Ea nu are însă un temei istoric sau biblic.

Ajuns la destinație i se oferă o băutură amețitoare pentru a nu simți durerile răstignirii. Băutura se prepara din vin amestecat cu tămâie și smirnă. Această băutură căpăta un gust amar și o culoare verzuie, de aceea Apostolul spune că I s-a dat să bea oțet amestecat cu fiere. Domnul gustă, dar refuză să o bea, vrând să sufere moartea cu conștiința deplină.

Cei răstigniți erau suspendați pe cruce goi, de aceea hainele Sale au fost împărțite între soldați, precum fusese prezis (Psalmul 21,19).

Este prins în cuie, iar deasupra se așază tăblița cu numele Său și cu vina care I s-a adus.

Cu El sunt răstigniți doi tâlhari, în semn că El este asemenea lor. Dar Domnul se ruga, zicând: **«Tată, nu le lua în seamă, că nu știu ce fac»** (Luca 23,34). Nu știu ce fac pentru că ei socoteau că răstignesc pe un pretins Mesia. Durerilor trupești li se adaugă și dureri sufletești. Este insultat chiar și de unul din tâlhari. Celălalt își mărturisește greșelile sale Domnului, pocăința sa este primită și i se promite raiul, adică împărăția cerurilor.

Evangelistul Ioan (19,26-27), ne informează că Domnul, văzând pe mama Sa lângă cruce, o încredințează ucenicului Său iubit. Pe cruce fiind, Mântuitorul rostește șapte cuvinte, pe care sfinții evangheliști le-au notat cu grijă.

1. Cel dintâi este transmis de către Sfântul Luca: **«Părinte, iartă-le lor, căci nu știu ce fac»** (23,34), și izvorăște din nemărginita iubire de oameni a lui Mesia, care n-are nici un cuvânt de osândă pentru călăii Săi.

2. Al doilea cuvânt se află tot în Evanghelia după Sfântul Luca: **«Adevăr îți spun ție, astăzi vei fi cu Mine în rai»** (23,43) și ilustrează conștiința de Sine a dumnezeirii Sale absolute, pe care Domnul Hristos o păstrează și pe cruce.

3. Al treilea cuvânt ne este transmis de către Ioan: **«Femeie, iată fiul tău; fiule, iată mama ta»** (19,26-27) și arată grija Mântuitorului pentru Prea Curata Sa Maică.

4. Al patrulea cuvânt este reprodus de către Sfântul Matei și de către Sfântul Marcu: **«Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, pentru ce m-ai părăsit?»** (Matei 27,46; Marcu 15,34) și ne arată pe Domnul luptându-se pentru ultima oară, ca om, cu ispita și cu durerea de dinaintea morții.

5. Al cincilea cuvânt se află în Evanghelia a patra: «**Mi-e sete!**» (19,28) și ilustrează cumplita durere fizică îndurată de Domnul pe cruce.

6. Al șaselea cuvânt este notat tot de către Sfântul Ioan: «**Săvârșitu-s-a!**» (19,30) și arată că în Hristos s-au împlinit toate profețiile Scripturii și că opera Sa mântuitoare este acum terminată.

7. Al șaptelea cuvânt, cel mai de pe urmă, se află la Sfântul Luca: «**Părinte, în mâinile Tale îmi dau duhul Meu**» (23,46) și exprimă absoluta încredere a lui Iisus Hristos în Dumnezeu-Tatăl.

Sinopticii ne informează că, în clipa când Mântuitorul Și-a dat duhul, pământul s-a cutremurat, pietrele s-au despicat, mormintele s-au deschis și catapeteasma templului s-a rupt în două (Matei 27,51-53; Marcu 15,39; Luca 23,45). Sfâșierea catapetesmei, adică a bogatei draperii care izola Sfânta Sfintelor de restul templului, simbolizează abolirea legii mozaice, reprezentată, îndeosebi, prin jertfele de la templu. Învierea trupurilor sfinților decedați este cel dintâi rod al jertfei de pe Golgota; nimicirea păcatului, boldul morții. După învierea Mântuitorului, aceste trupuri s-au arătat multora în Ierusalim (Matei 27,53). Deschiderea mormintelor, despicarea pietrelor și cutremurul de pământ, care le-a provocat, sunt, ca și întunericul, fenomene extraordinare, menite să arate dumnezeirea Celui pironit pe cruce.

De aceea, Sfântul Matei le descrie astfel: «**Și iată, catapeteasma templului s-a sfâșiat în două de sus până jos, și pământul s-a cutremurat și pietrele s-au despicat; mormintele s-au deschis și multe trupuri ale sfinților adormiți s-au sculat. Și ieșind din morminte, după învierea Lui, au venit în sfânta cetatea și s-au arătat multora. Iar sutașul și cei ce împreună cu el păzeau pe Iisus, văzînd cutremurul și cele ce s-au făcut, s-au înfricoșat foarte, zicînd: Cu adevărat, Fiul lui Dumnezeu a fost Acesta!**» (Matei 27,51-54; Luca 23,47-49).

Moartea trupească a lui Iisus este un fapt istoric petrecut pe la ora trei în după amiaza zilei de vineri, 7 aprilie (14 Nisan) anul 30. Se aflau lângă cruce când Domnul Și-a dat duhul, soldații romani și centurionul care-L răstigniseră și care-L păzeau, leviți din garda templului, numeroși bărbați, femei și copii din popor, farisei, cărturari și sinedriști, precum și câțiva prieteni și cunoscuți ai Mântuitorului din Iudeea și mai ales din Galileea. Dintre aceștia din urmă, nu lipseau sfintele femei: Maria Magdalena, Maria, mama lui Iacov cel mic și a lui Iosif, Salomi, mama fiilor lui Zevedei și Maria, soția lui Cleopa, ruda Maicii Domnului. Între ele, desigur, Prea Curata Fecioară, Născătoarea de Dumnezeu. Apostolii sunt reprezentați prin Sfântul Ioan Evanghelistul. Ceilalți stau încă departe, de frica iudeilor. Ei nu mai sunt însă înspăimântați ca-n momentul arestării Domnului. Câțiva dintre ei erau poate de față,

privind de la distanță sfârșitul Învățătorului (Matei 27,54-56; Marcu 15,39-41; Luca 23,47 și Ioan 19,25-27).

Înmormântarea Domnului este istorisită de către toți Evangheliștii (Matei 27,57- 61; Marcu 15,42-47; Luca 23,50-56; Ioan 19,31-42). Ea este precedată de următoarele evenimente:

a) Iudeii iau măsuri pentru îngroparea răstigniților. Legea romană ordona, în general, ca trupurile răstigniților să rămână pe cruce, pentru a servi ca hrană fiarelor și păsărilor de pradă. Legea mozaică, pe care romanii o îngăduiau iudeilor, oprea însă acest obicei, poruncind ca leșurile celor spânzurați pe lemn să fie îngropate în aceeași zi, înainte de apusul soarelui (Deut. 21, 23). În plus, nici un trup nu trebuia să spânzure pe cruce în zi de sărbătoare, ca să nu o spurce. Graba iudeilor de a lua primele măsuri pentru înmormântarea răstigniților nu pornește însă numai din scrupule religioase, ci și din motive de ordin psihologic. Dacă nu se elimină cât mai curând, orice urmă a existenței lui Iisus, s-ar putea ca, din cauza semnelor și minunilor săvârșite în timpul agoniei Sale, poporul să revină și să creadă în El. De aceea, după cum ne informează autorul Evangheliei a patra, sinedriștii trimit îndată o delegație la Pilat și îl roagă să îngăduie ca cei răstigniți să fie îngropați înainte de apusul soarelui, după care începea sărbătoarea Paștilor (Ioan 19,31).

b) Pilat îngăduie îngroparea victimelor, dar ordonă verificarea prealabilă a decesului. În acest scop, el trimite ostași pe Golgota, alții decât aceia care păzeau crucile. Ostașii aplică celor doi tâlhari răstigniți împreună cu Domnul pedeapsa zdrobirii fluierelor picioarelor, care grăbește procesul morții și face cu neputință reîntoarcerea vieții. Zdrobirea fluierelor picioarelor era ultimul și cel mai îngrozitor act de cruzime față de cei răstigniți. Ea era de prisos pentru Iisus, care murise de câteva minute. Ca să Îi asigure totuși o moarte definitivă, sutașul înfige sulița în coasta lui Iisus, străpungându-I inima. Din rană a țâșnit sânge și apă, ceea ce arăta evidența decesului. Biserica vede în aceste două elemente simbolul Sfintei Euharistii și simbolul tainei Sfântului Botez și le amintește întotdeauna la proscomidie (Ioan 19,31).

c) Iosif din Arimateea, membru al sinedriului și prieten al Mântuitorului, vine la Pilat și cere trupul lui Iisus. Pilat se miră când aude că Iisus a murit așa de curând. Centurionul e însă de față și confirmă spusele lui Iosif. Legea iudaică interzice înmormântarea onorabilă a răstigniților. Legea romană îngăduia însă, în anumite cazuri și numai pe baza unei autorizații speciale, date de autoritatea locală supremă, ca victimele să fie cedate rudelor sau cunoscuților, în vederea înmormântării. Pilat aprobă deci cererea lui Iosif, conformându-se datinilor romane (Digeste 48,24).

Altfel, trupul Domnului urma să fie aruncat de ostași în groapa comună, pregătită pentru cei răstigniți (Ioan 19,28).

d) Coborârea lui Iisus de pe cruce și pregătirile de înmormântare se fac de către Iosif din Arimateea, ajutat de Nicodim, membru al Sinedriului. El făcuse parte dintre ucenicii ascunși ai Domnului. Acum se dă pe față cu curaj și aduce pentru înmormântarea Domnului ca la o sută de litre (aproape treizeci litri), de amestecătură de smirnă și de aloe. Iosif aduce un giulgiu de in de mare preț și oferă Stăpânului mormântul pregătit pentru sine și situat în grădina sa din vecinătatea Golgotei. Tradiția ne spune că, de pe cruce Domnul a fost coborât în brațele Maicii Sale, care asistă la îmbălsămare și la înmormântare. După obiceiul vremii, trupul lui Iisus a fost spălat, uns cu smirnă și aloe și înfășurat în giulgiuri. Primul, cu care se înfășurau pe rând mâinile și picioarele, al doilea cu care se învelea capul și giulgiul cel mare, cu care se învelea în întregime tot corpul. Aromatele se turnau pe trup, pe giulgiuri și în mormânt; de aceea s-a adus o cantitate atât de mare. Dintre pregătirile pentru înmormântare a lipsit doar ungera cu mir. Mironosițele n-au mai avut vreme să pregătească, după rânduială, mirul, deoarece se apropiase momentul începerii sărbătorii. Ele se gândeau să completeze îmbălsămarea Mântuitorului, îndată după trecerea primei zile de Paști, când trebuiau să se odihnească, potrivit prescripțiilor Legii mozaice (Marcu 16,1; Luca 24,1). Mirungerea fusese însă primită de Domnul în chip profetic, cu câteva zile mai înainte (Matei 26,6-13). El a primit deci toate actele unei înmormântări onorabile. În plus, a fost învelit într-un giulgiu de in, făcut din pânza folosită pentru confecționarea veșmintelor preoțești, arătându-ni-se prin aceasta că El este veșnicul nostru arhieru la Tatăl (Evrei 5,1; 7,24-27).

e) În mormântarea Domnului s-a făcut de către Iosif și Nicodim, spre asfințitul soarelui. Femeile nu participau la acest act funerar, rezervat numai bărbaților. Ele stăteau deoparte, privind totul în tăcere. Mormântul era săpat pieziș în stâncă și consta dintr-o criptă, precedată de un mic vestibul, care se închidea cu o piatră verticală, greu de mișcat. Era un mormânt nou, în care nu fusese așezat nimeni până atunci. Acolo au așezat deci trupul Domnului și, după ce au prăvălit piatra la ușa lui, Iosif, Nicodim și Sfintele Femei s-au înapoiat în oraș, ca să respecte odihna Sabatului și a Paștelui iudaic. Era ultimul Sabat și ultimul Paște prăznuit după legea veche. Așa se încheie, după Sfintele Evanghelii, patimile Mântuitorului.

Paza și sigilarea mormântului (Matei 27,62-66)

Sfântul Matei ne informează însă că sinedriștii nu s-au mulțumit cu ceea ce făcuseră. Ei constată cu surprindere că Iisus are adepți chiar între dânșii. Ei află că poporul, văzând minunile care însoțiseră moartea lui Iisus, regretă cele întâmplare și

este gata să creadă în El. Ei își amintesc, în sfârșit, că Nazarineanul pe care îl răstigniseră, anunțase că a treia zi va învia din morți.

Pentru toate acestea, ei se întrunesc în grabă și trimit o delegație la Pilat, cerându-i pază în jurul mormântului. Plictisit de cazul lui Iisus, care-l tulburase într-atâta și ostil credinței în posibilitatea învierii unui mort, Pilat le răspunde ironic: **«Aveți strajă! Mergeți de întăriți cum știți»**. Mulțumiți de acest răspuns, delegații sinedriului iau deci câțiva ostași romani, cel puțin patru, sigilează mormântul, după ce în fața străjerilor se asigură că trupul lui Iisus este acolo.

După o veche tradiție, garda era comandată de centurionul Petronius și primise ordin să păzească mormântul timp de trei zile și trei nopți. Pecetluirea făcută de iudei în fața lor trebuia să garanteze că mormântul se va păstra neatins. Fără să-și dea seama, sinedriștii împlineau însă un act cu totul providențial pentru credința noastră: stabileau realitatea istorică a morții și învierii lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu. Căci așa ne arată Sfântul Matei când scrie: **«Iar a doua zi, care este după vineri, s-au adunat mai-marii preoților și fariseii la Pilat, zicând: "Doamne, ne-am adus aminte că amăgitorul acela a zis încă, fiind viu: "După trei zile Mă voi scula. Deci, poruncește să fie păzit mormântul până a treia zi, ca nu cumva, venind ucenicii Lui noaptea, să-l fure și să spună poporului că s-a sculat din morți și să fie astfel rătăcirea de pe urmă mai rea decât cea dintâi". Zis-a lor Pilat: "Aveți strajă, mergeți de întăriți cum știți". Iar ei, mergând au întărit mormântul cu strajă și au pecetluit piatra»** (Matei 27,61- 66). Tradiția ne spune că, pe când petrecea cu trupul în mormânt, Domnul s-a coborât în iad cu sufletul, ca să binevestească și celor de acolo împlinirea profețiilor mesianice și începutul prăbușirii diavolului și a morții (I Petru 4,6).

Învierea și arătările Mântuitorului (Matei 28,1-20; Marcu 16,1-20; Luca 24,1-40; Ioan 20,1-21; F.Ap. 1,2-12)

Promisiunea Mântuitorului că va învia s-a împlinit întocmai a treia zi, după îngroparea Sa. Durerea și disperarea celor care-L iubiseră și-și pusese rădejdea în El, a treia zi s-a schimbat în mare bucurie.

Marele eveniment al Învierii este decris de toți evangheliștii și îl probează cu o serie de arătări, fie imediat după Înviere, la mormânt, fie în drum spre Emaus, fie în Galileea, fie lui Pavel în drum spre Damasc, fie în puterea cu care lucrează Evanghelia, pentru stăpânirea împărăției lui Dumnezeu în suflete. Nu ne vorbesc toți Evangheliștii despre toate aceste probe, însă pentru toți este neîndoielnic faptul că Mântuitorul a înviat.

Pe acest act final al activității Mântuitorului în lume se clădește întreaga activitate evanghelică de mai târziu. Învierea este piatra de temelie a credinței în dumnezeirea lui Iisus, este stâlpul principal al Bisericii creștine.

Evangheliștii nu amintesc toate cele întâmplate în momentul Învierii și cu atât mai puțin nu le expun cu aceleași cuvinte. Diferă în expunere, dar se întregesc reciproc.

Din relatările lor reținem următoarele:

a) Învierea a avut loc sâmbătă noaptea, în zorii zilei de duminică, fără a se preciza în ce moment anume a avut loc. Faptul însuși nu ni se istorisește, ci numai evenimentele extraordinare care au urmat imediat după Învierea Domnului;

b) Învierea Domnului a fost urmată de evenimente supranaturale, ca apariția îngerilor și cutremure. Acestea aveau rostul să atragă atenția martorilor asupra evenimentului ieșit din comun, care se petrecea sub ochii lor;

c) Învierea Domnului a fost un fapt real. Realitatea lui a fost probată printr-un lung șir de apariții ale Domnului față de ucenicii Săi, într-un răstimp de 40 de zile. Aceste apariții sunt relatate atât de Matei, cât și de ceilalți evangheliști.

c.1. Se arată mai întâi Mariei Magdalena. Această arătare este relatată amănunțit de Sfântul Evanghelist Ioan (20,11-18; Marcu 16,9-11). Maria Magdalena este cea dintâi care a aflat piatra mormântului răsturnată și mormântul gol. După ce a adus lui Petru și lui Ioan vestea despre dispariția trupului lui Iisus, ea a revenit la mormânt. De data aceasta a văzut în mormânt doi îngeri, care i s-au adresat cu cuvintele: «**Femeie, de ce plângi?**». Cu alte cuvinte, nu are rost să plângi, pentru că Iisus a înviat. La scurt timp i se arată Însuși Iisus și o întreabă: «**Femeie, de ce plângi?**», «**Pe cine cauți?**». Socotind că la cea oră nu putea fi decât grădinarul, ea îi răspunde: «**Doamne, de ce L-ai luat tu pe El, spune-mi unde L-ai pus și eu Îl voi lua**». Iisus i se adresează din nou: «**Marie!**». Recunoscându-l, în sfârșit, Maria exclamă: «**Ravunni!**», care înseamnă «**Învățătorule!**» (Ioan 20,16) și, mai mult decât atât, «**Stăpâne!**». Numaidecât vrea să I se închine, dar Iisus o oprește zicând: «**Nu te atinge de Mine, că încă nu M-am suit la Tatăl Meu**». Nu te apropia de Mine, gândind să Mă reții, gândind că voi continua alături de voi modul de viață din trecut. Adevărata conviețuire cu voi, pe care v-am promis-o, nu este aceasta. Conviețuirea promisă va avea caracter spiritual. Pentru inaugurarea ei va trebui să merg la Tatăl.

2. S-a arătat apoi femeilor mironosițe (Matei 28,5-10; Luca 24,1-11; Marcu 16,3-8). La scurt timp după plecarea Mariei Magdalena, vin la mormântul Domnului și celelalte femei pioase, care cumpăraseră aromate pentru a unge trupul lui Iisus. Era cealaltă Marie, adică verișoara Maicii Domnului, mama lui Iacob cel Mic, Salomeea, mama fiilor lui Zevedei, Ioana, soția lui Chuza, administratorul lui Irod Antipa (Luca

8,3) și altele împreună cu ele (Marcu 16,1; Luca 24,10). Când au ajuns la mormânt, deja răsărise soarele (Marcu 16,2). Mirarea lor a fost mare văzând piatra răsturnată, mormântul gol, iar înăuntru un înger care stătea de-a dreapta locului unde fusese trupul Domnului. Îngerul, însă, le dă vestea cea mare a Învierii Domnului. El le zice: **«Nu vă înpăimântați, căutați pe Iisus din Nazaret, care a fost răstignit: a înviat, nu este aici; iată locul unde Îl puseseră. Dar duceți-vă de spuneți ucenicilor Lui și lui Petru că merge înaintea voastră în Galileea; acolo Îl veți vedea, precum v-a spus»** (Marcu 16,6-7). Îndeosebi lui Petru, pentru că el, care se lepădase de Domnul, căzuse din demnitatea de Apostol, trebuia să i se arate bunăvoință aparte. La scurt timp, femeilor purtătoare de mir li se arată Însuși Mântuitorul, care după ce le adresează salutul: **«Bucurați-vă!»**, reia cuvintele îngerului referitoare la înștiințarea ucenicilor și permite mironosițelor, convinse deja de Învierea Lui, să-I îmbrățișeze picioarele în semn de adorare.

3. În cursul zilei se arată celor doi ucenici, Luca și Cleopa, în drum spre Emaus (Luca 24,13-35; Marcu 16,12-13). Cei doi ucenici, asemenea majorității contemporanilor lor, văzuseră în Iisus pe Mesia, în chipul unui erou național, izbăvitor al evreilor din robia romană. Năruite aceste speranțe, erau tentați să vadă acum în El un prooroc oarecare. Mântuitorul, care a venit în lume pentru a aduce pe calea cea dreaptă pe cel rătăcit (Matei 18,12; Luca 15,4), se arată acestor **«zăbavnici cu inima»**, dovedindu-le cu cuvinte din Legea lui Moise și din cărțile profetilor că Mesia **«trebuia să pătimească toate acestea pentru a intra în Slava Sa»**. Cu toate acestea, Domnul este recunoscut abia când **«a binecuvântat și a frânt pâinea»**.

4. A patra arătare are loc față de Petru (Luca 24,34). Evanghelistul Luca nu ne spune unde și când a avut loc; probabil, însă, a avut loc în dimineața aceleiași zile în Ierusalim. Apostolul Pavel o menționează în Epistola I către Corinteni (15,7). Pentru că el citează îndeosebi mărturiile apostolice, pe care se baza credința Bisericii, trece cu vederea pe cele menționate mai înainte și o menționează în primul rând pe aceasta. Detalii în legătură cu acest fapt minunat va fi aflat Sfântul Apostol Pavel de la Sfântul Apostol Petru însuși, în timpul petrecerii celor 10 zile împreună cu El, la trei ani de la convertirea sa (Gal. 1,18-19). Tot în acel răstimp va fi informat de arătarea lui Iisus față de Iacob, episcopul Ierusalimului, pe care numai o menționează (I Cor. 15,7).

5. Seară de seară se arată Apostolilor, fără Toma (Marcu 16,14; Luca 24,36-43; Ioan 20,19-23). Nedumeriți de cele întâmplate și mai ales de vorbele femeilor mironosițe, vorbe pe care mai degrabă le credeau **«a fi basme»** (Luca 24,11), Ucenicii Domnului, neștiind care va fi reacția iudeilor, stăteau adunați laolaltă la locul doar de ei cunoscut, cu ușile încuiate. În această atmosferă apăsătoare, apare deodată în mijlocul lor Iisus, în aceeași zi către seară și le adresează salutul

cunoscut: «**Pace vouă**» (Ioan 20,19). Tensiunea sufletească își spune cuvântul. Cu toate că Mântuitorul le vorbise de toate câte se întâmplaseră și chiar de Învierea Sa, «**plini de frică și de spaimă, ei credeau că văd duh**» (Luca 24,37). Mai întâi Mântuitorul muștră necredința lor (Marcu 16,14), apoi îi invită să-I pipăie mâinile și picioarele pentru a se convinge de realitatea celor întâmplate. Pentru ca orice îndoială să fie îndepărtată, stă la masă cu ei și mănâncă dintr-o bucată de pește fript și un fagure de miere (Luca 24,42). Acestei relatări, Evanghelistul Ioan îi adaugă amănuntul că acum, în vederea misiunii pe care aveau să o împlinească, Iisus, suflând peste Apostoli, le transmite darurile Sfântului Duh (Ioan 20,22-23).

6. Peste puțin timp se arată din nou Apostolilor, de data aceasta împreună cu Toma (Ioan 20,24-29). Această arătare a avut loc în duminica următoare, după opt zile de la Învierea Sa, în Ierusalim. Apostolii rămăseseră aici pentru a serba cele șapte zile ale azimilor, prevăzute de Lege. De data aceasta, între ucenici se afla și Toma, care, lipsind în ziua Învierii de la Învierea Apostolilor, s-a îndoit de cele relatate de confracții săi (Ioan 20,25). De data aceasta, Domnul se arată ucenicilor îndeosebi pentru el. Convins de realitatea Învierii, el exclamă extaziat: «**Domnul meu și Dumnezeuul meu!**». El exprimă acum, ca oarecând Petru în numele Apostolilor (Matei 16,16) nu numai atașamentul deplin față de Dascălul său, ci și credința în divinitatea Lui.

7. Se arată ucenicilor în Galileea, precum le-a promis. Prima dintre arătări în acel ținut, are loc la Marea Tiberiadei și este relatată doar de Sfântul Evanghelist Ioan (21,1-14).

8. A doua oară, se arată ucenicilor în Galileea, pe un munte. Această arătare este relatată doar de Evanghelistul Matei (28,16-20). El trece cu vederea pe celelalte și o descrie pe aceasta, cu scopul de a dovedi că promisiunea Mântuitorului: «**după ce Voi învia, Voi merge mai înainte de voi în Galileea**» (Matei 26,32; Marcu 14,28) și cuvintele îngerului adresate mironosițelor «**spuneți ucenicilor Lui că S-a sculat din morți și, iată, va merge mai înainte de voi în Galileea; acolo Îl veți vedea pe El**» (Matei 28,7; Marcu 16,7; Luca 24,6) s-au adeverit. Nu ni se spune despre care munte este vorba, de aceea, părerile comentatorilor sunt diverse în acest sens.

Ucenicii I se închină, convingși fiind tot mai mult de divinitatea Lui, iar El le dă porunca evanghelizării tuturor neamurilor și a botezării lor în numele Sfintei Treimi.

9. Ultima dată S-a arătat ucenicilor pe muntele Eleonului. Era la 40 de zile de la Înviere. Acest eveniment este relatat de Evanghelistul Marcu (16,15-20) și de Evanghelistul Luca (24,44-53; F.Ap. 1,4-12).

10. În sfârșit, Mântuitorul Hristos se arată nu unui ucenic, ci unui aprig dușman al Său, lui Saul. Dată fiind această împrejurare, mărturia acestuia are o valoare deosebită.

Zelos peste măsură pentru tradițiile strămoșilor săi, Saul vedea în adepții lui Iisus niște renegați. De aceea, își face un ideal din pregonirea și nimicirea lor. Păzește hainele ucigașilor arhidiaconului Ștefan (F.Ap. 7,58) și aprobă în cugetul său uciderea acestuia (F.Ap. 8,1). **«Și Saul făcea prăpăd în Biserică, intra prin case și, luând cu sila pe bărbați și pe femei, îi preda la temniță»** (Fapte 8,3). Și pentru că mulți creștini părăsesc Ierusalimul și se refugiază în provinciile vecine, Saul **«s-a dus la marele preot și i-a cerut scrisori către sinagogile din Damasc ca, dacă va găsi pe unii neumblând pe Calea Credinței, atât bărbați, cât și femei, să-i aducă legați la Ierusalim»** (F.Ap. 9,1-2). Însă, în drum spre Damasc, are loc un fapt minunat. Mântuitorul Hristos se arată lui Saul în toată splendoarea Sa divină și, deși îi orbește ochii trupești, îi umple de lumină pe cei sufletești, îl transformă într-un om nou: **«Pe drum, când s-a apropiat de Damasc, deodată a strălucit o lumină din cer în jurul lui. El a căzut la pământ și a auzit un glas care-i zicea astfel: "Saule, Saule, de ce mă prigonești?". "Cine ești Tu, Doamne?", a răspuns el. Și Domnul a zis: "Eu sunt Iisus pe care-L prigonești. Greu îți este să izbești cu piciorul în țepușă". Tremurând și plin de frică el a zis: "Doamne, ce vrei să faci?". "Scoală-te", i-a zis Domnul, "intră în cetate și îți se va spune ce trebuie să faci»**. (F.Ap. 9,3-6).

Saul se botează și devine din prigonitor, apărător al creștinilor, din disprețuitor, Apostol al Mântuitorului Hristos. În cele din urmă își dă chiar și viața pentru Hristos și Evanghelie. Este imposibil de crezut că acel caracter forte, acel rabin zelos, s-a schimbat dintr-o dată atât de mult datorită unei iluzii! Numai realitatea Învierii și prezența reală a Domnului putea opera în el o atare schimbare.

Părerii negative ale teologilor raționaliști, referitoare la Învierea Domnului. Combaterea lor

Dacă moartea Domnului a fost **«pricină de poticnire»** (I Cor. 1,23) pentru mulți dintre contemporanii Săi, nu mai puțin controversată a fost Învierea Sa. S-au emis mai multe ipoteze în legătură cu dispariția trupului Mântuitorului din mormânt, însă ele s-ar putea reduce la patru, dat fiind că ele se aseamănă:

- a) Ipoteza înșelăciunii;
- b) Ipoteza vizionarismului;
- c) Ipoteza morții aparente;
- d) Ipoteza mistificării cuvintelor Mântuitorului.

a) Ipoteza că trupul Domnului a dispărut din mormânt pentru că a fost luat de acolo de ucenicii Săi, și prin urmare nu a avut loc Învierea, iar cele relatate de Evangheliști nu ar fi decât o înșelăciune, a fost formulată în primele momente ale constatării acestui fapt extraordinar și de neexplicat. Relatând străjerii cele întâmplate, arhieriei «**s-au adunat împreună cu bătrânii, au ținut sfat, au dat ostașilor bani mulți și le-au zis: spuneți așa: Ucenicii Lui au venit noaptea, pe când dormeam noi și L-au furat..., ostașii au luat banii și au făcut cum i-au învățat**» (Matei 28,12-15).

Această părere a fost reluată de filozofii păgâni din primele secole de după ivirea creștinismului, ca Porfiriu, Cels, Iulian Apostatul și alții și, sub diferite forme, de unii gânditori din secolele XVIII și XIX. Astfel, s-a zis de către unii că trupul Mântuitorului a fost ascuns chiar de sinedriști, pentru a nu avea loc manifestații la mormânt, în favoarea lui Iisus. După alții, trupul Domnului ar fi fost luat din mormânt de Iosif, după Paștele iudaic și l-ar fi dus în Arimateea, pentru a-l pune în mormântul său.

Această părere neglijează următoarele aspecte: ucenicii s-au arătat fricoși în momentele de încercare ale Mântuitorului și L-au părăsit cu toții chiar din grădina Ghetsimani. Este imposibil să-și fi schimbat atât de mult atitudinea mai târziu, când Dascălul lor era mort, încât să sfideze garda mormântului și să-și riște viața! Ce și cine le-ar fi dat acest curaj?

Dacă Apostolii ar fi furat trupul Domnului, ar fi făcut aceasta în grabă și n-ar fi dat atenție giulgiurilor (Ioan 20,5-7). Ar fi făcut acest lucru în prima noapte, când nu era pază la mormânt, și nu în noaptea a doua, când era pază.

Dacă Apostolii ar fi furat trupul Domnului și ar fi scornit povestea Învierii Lui, ar fi fost imposibil să moară, mai târziu, pentru o minciună scornită de ei.

Dacă Apostolii ar fi fost bănuți, cu adevărat, că au furat trupul Domnului, ar fi fost prinși și pedepsiți. Dar, atunci când predică Învierea și sunt interogați, li se interzice doar să mai predice numele lui Iisus și sunt lăsați liberi (F.Ap. 4,18). Mai mult, învățatul Gamaliel dă sfat sinedriștilor să nu persecute pe Apostoli, ca nu cumva să contravină voii lui Dumnezeu (F.Ap. 5,38-39).

Este greu de acceptat ca soldații romani, renumiți pentru disciplina lor, să nu-și fi făcut datoria. Dacă au adormit, de unde știau că trupul păzit de ei a fost furat de Apostoli și nu de altcineva, sau că a avut loc evenimentul minunat relatat de Evangheliști? Dacă nu și-au făcut datoria, de ce nu au fost pedepsiți? În Faptele Apostolilor (12,19) se spune că Irod a dat ordin să fie uciși străjerii care păzeau pe Petru, după eliberarea acestuia în mod minunat din temniță.

Dacă trupul Domnului ar fi fost luat din mormânt de sinedriști și ascuns, ei nu ar fi ezitat să Îl arate mulțimii, atunci când Apostolii propovăduiau Învierea, pentru a-i compromite.

Dacă trupul Domnului ar fi fost luat din mormânt de Iosif și dus în Arimateea, acest lucru ar fi fost cunoscut în cercul Apostolilor și aceștia nu s-ar fi mirat de dispariția Lui. În plus, aceștia nu și-ar fi pus viața pentru ideea că Iisus a înviat, atâta timp cât Îl știau mort.

b) Ipoteza vizionarismului se bazează pe aceleași premise ca și prima. Adepții ei consideră că îngroparea a pus capăt vieții Domnului și că cele legate de Învierea Sa ar fi produsul halucinației unora dintre ucenicii Săi. Aceasta era părerea filozofului păgân Cels, însă, mult mai dezvoltată este părerea teologilor raționaliști din sec. XIX.

Această părere neglijează următoarele aspecte:

În acele momente Apostolii **«plângeau și se tânguiau»** (Marcu 16,10; Luca 24,17; Ioan 20,17), pentru că pierduseră orice speranță de a mai avea pe Iisus între ei. Dovadă este faptul că, atunci când femeile purtătoare de mir le-au vestit Învierea lui Iisus, **«cuvintele acestora li se păreau a fi basme și nu le credeau»** (Luca 24,11). Pentru ei, care nu-L pricepuseră pe Iisus când le vorbise despre Înviere și-L întrebaseră: **«Ce este aceea a învia din morți?»** (Marcu 9,10), **«tot nu pricepeau că după Scriptură, Iisus trebuia să învieze din morți»** (Ioan 20,9).

Aceeași convingere se degajă și din faptul că în ziua Învierii, când Mântuitorul se arată Apostolilor, pe când se aflau în casă, cu ușile încuiate, surprinși, în primul moment au crezut că văd duh (Luca 24,37).

Atitudinea lui Toma este și mai sugestivă în legătură cu lipsa speranței de a mai vedea pe Iisus viu (Ioan 20,25).

Nici femeile mironosițe nu erau stăpânite de ideea Învierii. Maria Magdalena, aflând mormântul gol, a alergat la Apostoli și le-a spus: **«Au luat pe Domnul și nu știu unde L-au pus pe El»** (Ioan 20,8).

Când Iisus se arată femeilor mironosițe, acestea s-au înspăimântat și n-au spus nimănui acest fapt, **«pentru că se temeau»** (Marcu 16,8).

c) Ipoteza morții aparente a fost, de asemenea, susținută de teologi din secolul al XVIII-lea, iar încercări de argumentare a ei s-au făcut în secolul XIX.

Se deosebește de primele două prin faptul că presupune că Mântuitorul a continuat să trăiască și după răstignire, desigur sub altă formă decât afirmă evengheliștii. După părerea adepților acestei ipoteze, Domnul Iisus Hristos n-a murit pe cruce; El a suferit doar o moarte aparentă, din care a fost trezit de condițiile prielnice din peștera care I-a servit de mormânt. Revenindu-Și, El a ieșit din mormânt

după ce a avut loc cutremurul, care avea să rostogolească piatra de la ușa mormântului. Îmbrăcând hainele grădinarului, S-a arătat adeptilor Săi timp de 40 de zile, după care S-ar fi retras printre esenieni sau în Fenicia, unde ar fi făcut noi aderenți.

De menționat este faptul că adeptii acestei păreri neagă realitatea așezării pazei, alcătuită din soldați romani, la ușa mormântului. Adeptii acestei ipoteze trec cu vederea următoarele:

Înainte ca un condamnat să fie coborât de pe cruce, se obișnuia să i se zdrobească fluierile picioarelor. În cazul Mântuitorului n-a mai fost nevoie de un asemenea act, pentru că cei interesați se încredințaseră că **«Își dăduse duhul, că murise»**.

Pentru o mai mare siguranță, unul din ostași I-a străpuns coasta cu o suliță (Ioan 19,34). Mergând la Pilat, sutașul anunță moartea lui Iisus (Marcu 15,45).

Dacă Domnul Hristos n-ar fi murit pe cruce, de bună seamă că L-ar fi ucis condițiile neprielnice din mormânt: aromatele asfixiante, giulgiurile care cu timpul deveneau rigide și împiedicau orice mișcare, inclusiv respirația, calcarul în care era săpat mormântul.

Dacă și-ar fi revenit în mormânt, ar fi fost imposibil să dea la o parte piatra de la ușa mormântului, fiind istovit de puteri. De asemeni, istovit, nu ar fi putut face, în aceeași zi, lunga călătorie de la Emaus și înapoi.

În sfârșit, dacă și-ar fi revenit din moartea aparentă în care intrase, Mântuitorul ar fi făcut cunoscut Apostolilor Săi acest fapt și nu i-ar fi lăsat pradă erorii că a înviat.

d) Ipoteza mistificării cuvintelor Mântuitorului a fost formulată de adeptii școlii mitologice, în frunte cu H. Bultmann. După acesta, despre viața lui Iisus nu știm aproape nimic sigur, mesajul Său a fost expus mitic de către Evangheliști, sub influența literaturii iudaice și a mitului gnostic al mântuirii.

Rostul vieții lui Hristos a fost de a face cunoscută oamenilor mântuirea, iertarea care vine ca dar din partea lui Dumnezeu. El este instrumentul Logosului lui Dumnezeu și nimic mai mult. Persoana Sa n-are nimic misterios și nu se găsește în vreun raport deosebit cu Dumnezeu. Răstignirea a fost un fapt real. Acest fapt interesează omenirea pentru că, în acel moment, s-a realizat judecata eliberatoare a lui Dumnezeu asupra oamenilor, care se aflau departe de El, **«înrobiți puterilor lumii»**.

Altfel spus, sentința de condamnare rostită de Dumnezeu împotriva lumii păcătoase, sentință care se rostise dincolo de timp, capătă expresie temporală în răstignirea lui Hristos. În momentul răstignirii se aduce la cunoștință omenirii starea

de păcătoşenie în care se află şi condamnarea pe care o merită. Răstignirea lui Hristos este mai puţin o împlinire şi mai mult o încunoştiinţare. Este momentul în care omul este făcut conştient de neputinţa de a se mântui singur şi i se promite ca dar mântuirea. Momentul răstignirii capătă importanţă şi dimensiuni cosmice în măsura în care este actualizat continuu, mai întâi prin predica Apostolilor, apoi prin predica Bisericii. Prin această predică continuă, oamenii sunt mereu conştienţi de starea lor şi participă la crucea lui Hristos prin viaţă departe de păcat şi de faptele întunericului.

Hristos nu este Mântuitorul, ci numai începutul mântuirii. Meritul Lui este de a fi pentru omenire un exemplu de ascultare faţă de Dumnezeu. Cât priveşte Învierea de care vorbesc Evangheliştii, aceasta este o reprezentare mitică, dată de Apostoli valorii triumfătoare a crucii.

Bultmann exagerează rolul comunităţii creştine primare în elaborarea Evangheliilor; Evangheliştii au fost, doi dintre ei, ucenici ai Domnului şi alţi doi, ucenici ai acestora, aşa că cele relatate de ei provin de la martori direcţi, uneori chiar oculari, ai celor întâmplate. Mărturiile lor sunt mărturii istorice. Dacă s-ar accepta teoria lui Bultmann, ar fi de neînţeles faptul cum Apostolii, nişte oameni simpli dar realişti, constatând moartea lui Iisus, au putut inventa istoria Învierii şi după aceea să-şi rişte chiar şi viaţa pentru născocirea lor.

Faptul istoric al Învierii Domnului are o importanţă unică în istoria mântuirii neamului omenesc. **«Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este propovăduirea noastră şi zadarnică este credinţa voastră..., pentru că dacă Hristos n-a înviat..., sunteţi încă în păcatele voastre»** (I Cor. 15,14-17).

Crucea şi Învierea Sa se presupun reciproc; Jertfa fără Înviere ar fi fost fără rost, iar Învierea fără Jertfa ar fi fost imposibilă. **«În cruce este o putere care produce înviere şi în înviere este prezentă, într-un anumit sens, în mod etern, crucea. Crucea are în ea însăşi o forţă biruitoare a păcatului şi a morţii, o putere care înaintează spre înviere şi se finalizează în înviere... În crucea sau moartea lui Hristos se cuprindeau virtual Învierea Lui şi în Învierea Lui continuă să fie prezentă puterea biruitoare de moarte a crucii. Nu s-a ajuns la Înviere fără cruce. De aceea, Învierea în sensul creştin, nu-i lipsită de puterea lui Hristos, care s-a manifestat în acceptarea şi suportarea crucii, care este, prin ea însăşi, şi biruitoare a morţii. Învierea este arătată deplin actualizată, manifestată de Hristos în suportarea crucii»**.

1. Învierea Domnului este piatra de temelie a credinţei creştine:

«Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este propovăduirea noastră şi zadarnică este credinţa voastră..., pentru că dacă Hristos n-a înviat..., sunteţi încă

în păcatele voastre» (I Cor. 15,14-17). Învierea Mântuitorului, prezisă de El Însuși în mai multe rânduri Apostolilor Săi (Matei 16,21; 20,18-19), este semnul atotputerniciei Sale, semnul biruinței vieții asupra morții, semnul veridicității și superiorității Sale.

Siguranța Învierii lui Hristos avea să transforme conștiințe, avea să facă din Apostolii îngroziți, entuziaști până la moarte, propovăduitori ai Evangheliei și din prigonitori, cum este cazul rabinului Saul, martiri. Învierea este specificul și sufletul creștinismului; fără Înviere, creștinismul este un sistem oarecare, fie el cotate ca oricât de superior, dar nimic mai mult. Teologul raționalist, D. Strauss, spunea la vremea sa, referitor la această problemă: **«Dacă am fi reușit să respingem baza istorică a tuturor minunilor evanghelice, și am fi nevoiți să o recunoaștem doar pe a acestui singur eveniment, nimic n-am fi făcut încă pentru știință, întrucât Învierea lui Hristos constituie centrul centrului (Mittel-punkt das Mittelpunkts), inima adevărată a creștinismului contemporan și iată de ce asupra ei de mult se îndreaptă loviturile adversarilor»**.

2. Jertfa de pe Golgota și Învierea Domnului înseamnă izbăvirea din robia morții și renașterea la o viață nouă:

Odată cu păcatul strămoșesc, în firea umană a intrat stricăciunea și moartea. Firea umană merită a fi stăpâna firii create și a ajunge asemenea cu Dumnezeu, s-a aflat **«moartă în greșeli și păcate»** (Efeseni 2,1; Romani 3,12,23). Nu mai putea realiza binele pe care ochii conștiinței ei bolnave, totuși, îl întrezăreau (Romani 7,15-24).

Pentru ieșirea din acest impas, pentru ca omul să-și realizeze chemarea, era nevoie de jertfă, de jertfa care satisfăcea dreptatea divină. Această jertfă a adus-o în numele întregii omeniri Fiul lui Dumnezeu, care S-a făcut om. Pe cruce a fost pironit păcatul (Coloseni 2,14) și s-a arătat iubirea lui Dumnezeu care întrece orice cunoaștere (Efeseni 3,19) și s-au unit cele de sus cu cele de jos. Omul s-a făcut părtaș firilor celor netrupești, Fiului Unuia Născut și Duhului și s-a învrednicit să stea pe scaunul Slavei (I Cor. 1,9; 10,16; II Cor. 13,13; Evrei 3,14; 6,4).

Cugetând la cele întâmplate pe dealul Golgotei, Sfântul Ioan Gură de Aur, pe bună dreptate, spune: **«Dacă mă întreabă cineva, ce lucru minunat a făcut Hristos? Eu voi lăsa cerul, pământul, marea, învierea multor morți și alte minuni și voi arăta doar crucea, care este mai slăvită decât toate. Crucea este vrerea Tatălui, slava (Fiului) Unuia Născut, desfătarea Sfântului Duh, podoaba îngerilor, siguranța Bisericii, mândria lui Pavel»**.

Crucea, însă, n-ar fi adus izbăvirea, dacă viața n-ar fi triumfat asupra morții. **«Dacă Hristos, murind, n-ar fi înviat»**, zice același Părinte, **«nici păcatul nu s-ar fi**

șters, nici moartea nu s-ar fi nimicit, nici blestemul nu s-ar fi ridicat..., moartea s-ar fi perpetuat în veci».

3. Învierea Domnului este garanția învierii noastre. Luând firea umană, Fiul lui Dumnezeu S-a făcut Fiul al omului, într-o toată asemenea nouă, afară de păcat. S-a făcut **«*unul dintre noi, întâiul născut între mulți frați*»** (Romani 8,29; Evrei 2,11-14), capul celor care, împreună, alcătuiesc Trupul Său tainic, Biserica (I Cor. 12,12,27; Efeseni 4,15-16; 5,23,30; Coloseni 1,19), **«*temeiul învierii morților*»**.

Firea Sa, lipsită de păcat, s-a făcut **«*aluatul*»** sfințeniei pentru întreaga omenire, **«*pârgă a învierii și garanția învierii noastre*»** (I Cor. 15,20). Pentru că **«*dacă toți mor în Adam, tot așa toți vor învia în Hristos; fiecare la rândul cetei lui. Hristos este cel dintâi rod; (pe El Îl vor urma), la venirea Lui, cei ce sunt ai Săi*»** (I Cor. 15,22-23). Învierea Domnului este izvorul și începutul vieții celei noi și veșnice.

Bibliografie

a) Introducere

- Diacon prof. N. Nicolescu, pr. prof. Gr. Marcu, pr. prof. Sofron Vlad și pr. prof. Liviu Munteanu, Op. cit. p. 58- 72.
- Dr. Vasile Gheorghiu, Op. cit., p. 97- 155.

b) Interpretarea textului (bibliografie generală)

- Bonnard P., Evangile selon St. Mathieu, 1970.
- Durand A., Evangile selon St. Mathieu, 1927.
- Gheorghiu V., Sfânta Evanghelie de la Matei, cu comentarii (vol. I-III), 1925-1933.
- Huby Engelbert, Evangile selon St, Mathieu, 1946.
- Lagrange M. J., Evangile selon St. Mathieu, 1927.
- Lopuhin A. P., Sfânta Evanghelie de la Matei (traducere de Nicodim Patriarhul), 1948.
- Olariu, Evangheliile sinoptice, 1894.
- Plummer A., An Exegetical Commentary... to St. Mathiew, 1928.
- Reuss J., Matthäus Kommentar aus der griechischen Kirche. Aus Katet nenhandschriften gesammelt und herausgegeben, 1957.
- Schlatter A., Der Evangelist Matthäus, 1929.
- Schweizer E., Das Evangelium nach Matthäus, 1973.
- Trembelas P., Κατὰ Ματθαίον, 1956.
- Zigaben E., Comentar asupra Sfintei Evanghelii după Matei (traducere Sava Saru și C. Grigore), I-II, 1931-1933 (bibliografie specială pe etape).

c) Cronologie; Mântuitorul Hristos în Vechiul Testament; Denumirile

lui

- Savin P. Gh., Cronologia biblică (în Studii Teologice 7-8), 1960.
- Ciudin N., Analiza citațiunilor Vechiului Testament din Evanghelia Sfântului Matei, 1942.
- Chialda M., Ebed-Iahvè (Isaia, cap. 40-55), 1940.
- Diamandi S., Fiul lui Dumnezeu, Fiul Omului, 1942.
- John R. R., Christ in the Old Testament, 1969.
- Küppes W., Das Messiasbild der spatjudischen Apokalyptik, 1933.
- Lepin, Jesus, Messie et Fils de Dieu d'après les Evangiles, 1923.
- Mangenot E., Jesus, Messie et Fils de Dieu, 1908.
- Mihoc V., Fiul Omului, după Noul Testament, în Studii Teologice nr 1-2, 1973.

- Müller U., Messias und Menschensohn in judischen Apokalypsen und in der Offenbarung des Johannes, 1972.

- Neaga N., Profetul Daniel despre Hristos, 1933.

- Idem, Hristos în Vechiul Testament, 1944.

- Pietreanu N., Mesianitatea Mântuitorului în Evanghelia după Matei, în Studii Teologice, 1-2, 1957.

- Plămădeală A., Ebed-Iahvè în lumina Noului Testament, Mitropolia Banatului, Nr. 4-6, 1970.

- Stăniloae D., Fiul lui Dumnezeu, Fiul Omului, Mitropolia Ardealului, Nr.9-12, 1980.

d) Mesajul religios și social

- Bunea I., Împărăția lui Dumnezeu - sensul ei neotestamentar, Mitropolia Ardealului, Nr. 11-12, 1971.

- Ghia I.Gh., Împărăția lui Dumnezeu după Noul Testament, Craiova, 1925.

- Hering J., Le Royaume de Dieu et sa Venue, etude sur le l'esperance de Jesus et de l'apôtre Paul, 1937.

- Belu D., Caracterul social al rugăciunii domnești, în Studii Teologice, Nr. 9-10, 1953.

- Bucevski O., Învățătură creștină despre iubire și dreptate ca virtuți sociale, Studii Teologice, Nr. 1-2, 1953.

- Coman V., Familia în lumina Sfintei Scripturi, Mitropolia Banatului, Nr. 1-3, 1967.

- Cristescu Gr., Iisus în viața modernă, 1927.

- Foerster Fr., Hristos și viața omenească, 1925.

- Găiculescu C., Iisus Hristos reformator?, 1925.

- Garriguet L., La valeur sociale de l'Evangile, 1909.

- Lugan A., L'enseignement sociale de Jesus, 1908.

- Moșescu C., Iisus Hristos și reforma Sa socială, 1894.

- Petrov G., Evanghelia ca temelie a vieții, (traducere Cornilescu), 1914.

- Steinmann A., Jesus und die soziale Frage, 1920.

- Teodorescu C., Rostul social al Evangheliei, 1926.

- Villocrose J., Le Christ et sa reforme sociale, 1892.

e) Nașterea, copilăria, botezul, ispita

- Beldie I.C., Genealogia Mântuitorului, 1933.

- Giudiu N., Genealogia Mântuitorului după Evanghelia Sfântului Matei în raport cu datele Vechiului Testament, 1941.

- Savin P. Gh., Date privitoare la magii Evangheliei, în Studii Teologice, Nr. 9-10, 1959.

- Chauvin C., L'enfance du Christ, 1913.
- Durand, L'enfance du Jesus Christ, 1908.
- Beldie C., Întemernătorul Domnului, 1939.
- Ghia Gh., Ioan Botezătorul după Evangheliile canonice, 1926.
- Marcu Gr., Cuvântarea Domnului Iisus Hristos din sinagoga din Capernaum, Mitropolia Banatului, 9-10, 1959.
- Steiner M., La tentation de Jesus dans l'interpretation patristique de St. Justin à Origène, 1962.

f) Predica de pe Munte; Fericirile; Atitudinea față de Legea veche; Rugăciunea domnească

- Munteanu L., Predica de pe Munte, 1932.
- Telemac M., Predica de pe Munte, 1899.
- Schenz A., Die Bergpredigt, 1929.
- Monod W., Les Beatitudes, 1924.
- Benz K., Die Stellung Jesu zum alttestamentlichen Gesetz, 1914.
- Ghia G., Atitudinea Mântuitorului față de Legea Vechiului Testament, 1929.
- Chialda M., Raportul dintre Vechiul și Noul Testament, în B.O.R., nr. 5-6, 1981.
- Neaga N., N-am venit să stric Legea, 1940.
- Oepke A., Jesus und das alte Testament, 1938.
- Tarazi N., Iisus Hristos și Legea mozaică, sau raportul dintre creștinism și iudaism după Matei, cap. V, în Ortodoxia, nr. 4, 1973.
- Coravu D., Rugăciunea domnească. Studiu filologic, istorico-teologic și exegetic (în limba greacă), 1979.
- Donos N., Tâlcuirea rugăciunii domnești, 1928.
- Georgescu N. St., Tatăl nostru sau despre rugăciune, 1937.
- Neamțu M., Rugăciunea domnească în tâlcuirea Sfinților Părinți, Mitropolia Olteniei, 7-8, 1973 și 1-2, 11-12, 1974.

g) Frații și Apostolii Domnului

- Deheleanu P., Frații Domnului, Mitropolia Banatului, Nr. 4-6, 1964.
- Munteanu G., Viața Sfinților Apostoli..., 1945.

h) Parabole și minuni

- Beldie C., Pildele Mântuitorului, scoase din Sfintele Evanghelii, 1934.
- Buzy D., Les Paraboles, 1918.
- Fireza G., Pildele lui Iisus, 1925.
- Galina, Pildele lui Iisus, 1925.
- Hunter A.M., The Paraboles then and now, 1971.
- Jeremias J., The Parables of Jesus, 1963.

- Krumbacher P., Parabole, (traducere E. Vasilescu), 1929.
- Linnemann E., Gleichnisse Jesu, 1969.
- Moiescu J., Originalitatea Parabolelor Mântuitorului, 1945.
- Ollivier R., Les Paraboles. Etude sur la physionomie intellectuelle de Notre Seigneur Jesus Christ, 1908
- Jacquier E., Les miracles evangeliques, 1911.
- Cosma L., Psihoterapia și vindecările miraculoase din Evanghelie, 1905.
- Fillion L., Les miracles de notre seigneur Jesus Christ, 1908.
- Vallet P., Les miracles de l'Evangile, 1905.

i) Procesul Mântuitorului

- Beldie I.C., Ecce Homo - Studiu asupra procesului Mântuitorului, 1933.
- Chauvin C., Le proces de Jesus Christ, 1904.
- Chiricescu C., Procesul Domnului, 1911.
- Dobschutz E., Der Prozess Jesu nach den Acta Pilati, 1902.
- Dupin D., Procesul lui Iisus, (traducere I. G. Florescu), 1864.
- Lungu Gh., Judecata și condamnarea la moarte a Mântuitorului Iisus Hristos, Mitropolia Ardealului, 3-4, 1956.
- Marcu Gr., Procesul Mântuitorului - studiu juridic și teologic, 1945.
- Werner K., Der Prozess Jesu, 1968.

j) Patimile, moartea și Învierea Domnului

- Bertran G., Die Leidensgeschichte Jesu..., 1922.
- Grönings J., Leidensgeschichte unseren Herrn J.C., 1930.
- Nicolaescu N., Patimile Mântuitorului după Sfânta Evanghelie, Studii Teologice, 1-2, 1953.
- Dalman G., Die Worte Jesu, 1930.
- Jeremias J., Die Abendmahlsworte Jesu, 1967.
- Șerban I., Cele șapte cuvinte ale lui Iisus pe cruce, 1921.
- Sîrbu Gh., Cuvintele rostite de Mântuitorul pe cruce, B.O.R., nr. 2, 1959.
- Gheorghiu V., Anul și ziua morții Domnului nostru Iisus Hristos, 1925.
- Pâslaru M., Pilat din Pont, Pilat Ponteanu ori Ponțiu Pilat?, în Studii Teologice, Nr. 7-8, 1956.
- Chauvin C., Jesus Christ est-il ressuscite?, 1909.
- Gheorghe C., Moartea și Învierea după Sfânta Scriptură, în Studii teologice, 1-2, 1978.
- Harghel, Învierea Domnului, 1928.
- Jacquier E., La resurrection de Jesus Christ, 1911.
- Munteanu L., Învierea Mântuitorului, 1934.
- Pocitan V., Mergând, învățați toate neamurile, 1935.